

RIKOLLISUUSTILANNE 1999

Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa

English Summary
CRIME AND CRIMINAL JUSTICE IN FINLAND

Helsinki 2000

Kansi: Kira Maisniemi
ISBN 951 - 704 - 254- X
ISSN 0357 - 0126
HAKAPAINO OY, 2000 HELSINKI

ESIPUHE

Rikollisuustilanne 1999 on Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 1975 aloittaman julkaisusarjan kahdeskymmenesviides vuosikatsaus. Katsauksen tarkoituksena on koota ja tulkita ajankohtaisia perustietoja rikollisuudesta ja kriminaalipolitiikasta ja näin helpottaa tällaisia tietoja tarvitsevien työtä.

Katsauksen keskeisinä lähteinä ovat olleet Suomen virallisen tilaston tilastosarjat ”Poliisin tietoon tullut rikollisuus”, ”Tuomioistuinten tutkimat rikokset” ja ”Tuomioistuinten toiminta” sekä Tilastokeskuksen hallussa oleva sarjojen perusaineisto. Vuodesta 1992 alkaen nämä lähteet on koottu julkaisuksi ”Oikeustilastollinen vuosikirja”. Eri aihepiirejä koskevia esityksiä on mahdollisuuksien mukaan täydennetty erillistutkimuksista saaduilla tiedoilla.

Rikollisuustilanne-katsaus on usean kirjoittajan ja tekijän yhteistyön tulos. Varsinaisten kirjoittajien lisäksi aineiston työstämisessä ja kokoamisessa on ollut mukana suuri osa laitoksen muusta henkilökunnasta. Katsauksen taitosta ja graafisesta ulkoasusta on huolehtinut osastosihteeri Eira Mykkänen.

Tutkimuslaitos kehittää katsausta jatkuvasti, jotta se entistä paremmin palvelisi käyttäjiään. Katsausta koskevat huomautukset ja parannusehdotukset ovat tervetulleita.

Helsingissä 20. päivänä lokakuuta 2000

Tutkimuslaitoksen johtaja

Tapio Lappi-Seppälä

Kriminologisen tutkimusyksikön
tutkimusjohtaja

Kauko Aromaa

SISÄLLYS

I JOHDANTO, <i>Tapio Lappi-Seppälä</i>	1
1 Katsauksen tavoitteet	1
2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet	1
Rikollisuustilanne	1
Kontrollijärjestelmän toiminta	4
3 Esityksen rakenne ja esitystapa	5
II RIKOLLISUUSKEHITYS	7
A RIKOSLAJIT	7
1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys, <i>Reino Sirén</i>	7
2 Väkivaltarikokset, <i>Kauko Aromaa</i>	11
Murhat ja tapot	11
Pahoinpitelyrikokset	14
Väkivaltakokemukset haastattelututkimusten valossa	18
Ryöstöt	22
3 Seksuaalirikokset, <i>Hannu Niemi</i>	26
Raiskaus (RL 20:1–3)	28
Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset (RL 20:3–6)	31
Insesti, sukurutsa (RL 20:7)	32
Muut seksuaalirikokset	33
4 Omaisuusrikokset, <i>Reino Sirén</i>	35
4.1 Varkausrikokset ja luvattomat käytöt	35
Poliisin tietoon tulleet varkausrikokset	35
Haastattelututkimusten tietoja varkausrikollisuudesta	40
Rikosvahingot	41
Varkausrikosten ilmitulo, selvittäminen ja piiloon jäävä rikollisuus	42
Luvaton käyttö RL 28:7–9	44
Moottoriajoneuvovarkaudet ja niiden luvattomat käytöt	45
4.2 Kavallus- ja petosrikokset	48
Kavallusrikokset	48
Petosrikokset	50
Petokset (RL 36:1–3)	50
Maksuvälinepetokset (RL 37:8–11)	52
Petosrikosten ilmitulo ja selvittäminen	55
4.3 Vahingontekorikokset, <i>Jukka-Pekka Takala</i>	56
5 Liikennerikokset, <i>Hannu Niemi</i>	59
5.1 Liikennejuopumus	59
Poliisin tietoon tullut rikollisuus	60

Ratsiatutkimukset	61
Verenalkoholi	63
Rattijuopumusvahingot	65
Tapahtumapaikka ja -aika	67
Rattijuopumukseen syylliseksi epäilty	68
Rattijuopumuksen valvonta	70
5.2 Muut liikenne rikokset	72
6 Talousrikokset, <i>Sami Vuorinen</i>	78
Talousrikolliset teot ja niiden esiintyminen	78
Yleisimmät talousrikokset	78
Poliisin tietoon tullut talousrikollisuus	78
Verorikokset (RL 29:1–4)	79
Kirjanpitorikos (RL 30:9–10)	80
Velallisen rikokset (RL 39:1–6)	81
Virkarikokset (RL 40 luku)	82
Arvopaperimarkkinarikokset	83
Talousrikoksilla aiheutettu vahinko	83
Talousrikosten torjunta	84
Talousrikosten torjuntastrategia	84
Viranomaisyhteistyön kehittäminen	85
Harmaan talouden torjunta	85
Viranomaisten talousrikoskontrollin kehitys	86
Talousrikollisuusnäkömystä	92
7 Päihderikokset, <i>Aarne Kinnunen</i>	93
Alkoholirikokset	93
Huumausainerikokset	95
Oikeuskäytäntö huumausainerikoksissa	97
Huumausainerikollisuuden luonne	98
Huumausainekontrolli	100
Huumausainemarkkinat	103
Huumausaineisiin liittyvä oheisrikollisuus	104
Huumausaineiden käytön yleisyys	105
B RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ	109
1 Nuorisoriikollisuus, <i>Janne Kivivuori</i>	109
Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa	109
Nuorisoriikollisuuden kehitys 1980–1999	111
Alle 18-vuotiaiden osuus eri tekoihin syyllisiksi epäillyistä	114
2 Nuoret ja henkirikollisuus, <i>Janne Kivivuori</i>	117
Nuoret murhien ja tappojen tekijöinä	117
Nuoret henkirikosten uhreina	119
3 Henkirikollisuuden tekotavoista 1960–1997, <i>Janne Kivivuori</i>	123
4 Ulkomaalaisten rikollisuus, <i>Hannu Niemi</i>	127

Ulkomaalaisten tekemien rikosten määrä ja luonne	127
Rikollisuuden kansainvälistyminen – vaikutukset ja erityispiirteet	132
Ulkomaalaisten kokemukset rikoksen uhriksi joutumisesta Suomessa	134
5 Rikollisuuden pelko, Hannu Niemi	138
Huoli väkivallan kohteeksi joutumisesta	139
Huoli asuntomurron kohteeksi joutumisesta	142
Ketkä ovat huolissaan rikoksen kohteeksi joutumisesta?	142
Rikoksiin varautuminen tai niiden torjuminen	145
Rikoksen pelon lisääntyminen	147

III RIKOLLISUUSKONTROLLI 149

A KONTROLLIVIRANOMAISTEN TOIMINTA, Tapio Lappi-Seppälä 149

1 Johdanto	149
Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet	149
Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus	152
2 Rikosten ilmitulo	155
3 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen	158
Esitutkintatoimien tilastoinnista	158
Selvitystapa ja rikoslaji	159
Pakkokeinot	160
Ilmoittamatta jättäminen ja esitutinnan keskeyttäminen	162
4 Syyttäjien toiminta	163
Yleistä	163
Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen	164
Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä	165
5 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus	167
Rikosasioissa annetut ratkaisut	167
Ehdoton ja ehdollinen vankeus	169
Sakkorangaistus	172
Tuomitsematta jättäminen	175
Rangaistuksen määräämiseen vaikuttavia tekijöitä	176
Syytettyjen mielentila	179
6 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain	183
Rangaistusten tilastoinnista	183
Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset	185
Seksuaalirikokset	186
Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö	188
Petos ja väärennös	190
Ryöstörikokset	192
Taloudellinen rikollisuus	192
Liikenne rikokset	194

Huumausainerikokset	197
7 Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano	198
Vankiluku	198
Vankirakenne	200
Ehdonalainen vapaus	203
B KONTROLLIJÄRJESTELMÄN ERITYISPIIRTEITÄ	205
1 Yhdyskuntapalvelu, <i>Tapio Lappi-Seppälä</i>	205
2 Nuorten seuraamusjärjestelmä, <i>Tapio Lappi-Seppälä</i>	210
Lainsäädäntö	210
Nuorille määrätty seuraamukset	210
Täytäntöönpanotietoja	214
3 Nuorisorangaistuskokeilu, <i>Jukka-Pekka Takala</i>	216
Tiivistelmä	216
Lainsäädäntö	217
Nuorisorangaistuksen valmistelu- ja valikoitumisprosessi	219
Nuorisorangaistuksen sisältö	220
Nuorisorangaistuksen keskeyttäminen ja nuorisorangaistuksen tilalle tuomitut rangaistukset	222
Lainmuutoksen vaikutuksia	224
 LIITETAULUKOT 1–8	 228
LÄHTEET	251
SUMMARY Crime and Criminal Justice in Finland	261
 KUVIOT	
Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset. Eräät rikosryhmät 1980–1999	8
Kuvio 2 Poliisin tietoon tulleet sekä tuomioistuimissa tuomitut henkirikokset ja niiden yritykset 1989–1998	12
Kuvio 3 Murhat ja tapot 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1980–1999	13
Kuvio 4 Kaikki pahoinpitelyrikokset sekä törkeät pahoinpitelyt 1980–1999. Indeksisarjat	16
Kuvio 5 Pahoinpitelyrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1980–1999	17
Kuvio 6 Pahoinpitelyrikosten (pl. tappelu) jakautuminen törkeisiin pahoinpitelyihin, pahoinpitelyihin ja lieviin pahoinpitelyihin 1980–1999	18
Kuvio 7 Ryöstörikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1980–1999	23

Kuvio 8 Ryöstörikoksiin syylliseksi epäiltyjen määrä sekä nuorten osuus näistä, 1990–1999 . .	25
Kuvio 9 Poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä 1990–1999	27
Kuvio 10 Raiskausrikokset (RL 20:1–3) 15 vuotta täyttäneen väestön 10 000 as. kohti 1990–99	28
Kuvio 11 Kaikki varkausrikokset sekä varkaus ja törkeä varkaus (pl. moottoriajoneuvon anastaminen) 1980–1999. Indeksisarjat.	36
Kuvio 12 Varkausrikokset (pl. moottoriajoneuvon anastaminen) 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1980–1999	37
Kuvio 13 Varkausrikosten (vuodesta 1991 mukaan lukien moottoriajoneuvon anastaminen) jakautuminen törkeisiin varkauksiin, varkauksiin ja näpistykseen 1980–1999	38
Kuvio 14 Varkausrikokset (pl. moott. ajoneuv.) tekotavan ja kohteen mukaan 1980–1999	39
Kuvio 15 Poliisin tietoon tulleet varkaudet ja törkeät varkaudet ja vakuutusyhtiöiden korvaamat murto- ja varkausvahingot 1981–1998	43
Kuvio 16 Moottoriajoneuvon anastukset ja luvattomat käytöt tuhatta autoa ja moottoripyörää kohti 1980–1999	46
Kuvio 17 Kavallusrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1980–1999 . .	49
Kuvio 18 Petosrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1987–1999	52
Kuvio 19 Maksuvälinepetokset (väärinkäyttökerrat) 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1987–1999	53
Kuvio 20 Maksuvälinepetokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1991–1999	54
Kuvio 21 Poliisin kirjaamat vahingontekorikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1980–1999	56
Kuvio 22 Rattijuopumuksen määrä miljoonaa absoluuttialkoholilitraa kohti 1980–1999	60
Kuvio 23 Kuljettajan verenalkoholipitoisuuden jakauma Kansanterveyslaitoksen liikennejuopumuksesta epäillyille suorittamissa verikokeissa 1997	64
Kuvio 24 Alkoholinnettomuksissa kuolleiden osuus (%) tieliikenteessä kuolleista Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa vuosina 1980–1998	66
Kuvio 25 Rattijuopumusrikokset 1980–1999	68
Kuvio 26 Liikennerikokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) 1980–1999	73
Kuvio 27 Liikennerikokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) 10 000 autoa ja 100 miljoonaa autokilometriä kohti 1990–1999	74
Kuvio 28 Tullin takavarikoiman pirtun ja muun alkoholin määrät (tuhatta litraa) 1992–1999 . .	94
Kuvio 29 Alioikeuksissa annetut tuomiot, joissa vähintään yksi syyksi luettu huumausainerikos, keskusrikospoliisin tilastoimat huumausainerikoksista epäillyt Suomessa ja Helsingissä 1980–1999	96

Kuvio 30 Keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon huumausainetutkimuksiin tulneiden aine-erien lukumäärät 1981–1999	98
Kuvio 31 Rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 1980–1999	110
Kuvio 32 Ikäryhmien osuus rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyistä 1980–1999	110
Kuvio 33 Rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon 1980–1999	111
Kuvio 34 Varkausrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon 1980–1999	112
Kuvio 35 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon 1980–1999	112
Kuvio 36 Varkaus- ja pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäillyt 15–17-vuotiaat suhteutettuna ikäryhmän kokoon 1990–1999	113
Kuvio 37 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon 1980–1999	114
Kuvio 38 Alle ja vähintään 1-vuotiaana surmattuja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden viisivuotiskausittain 1950–1997	120
Kuvio 39 Henkirikoksen uhriksi joutumisen riski ikäryhmän 100 000 henkeä kohden viisivuotiskausittain 1950–1997	121
Kuvio 40 Tekotapojen jakauma (%) viisivuotiskausittain vuosina 1960–1997, vähintään vuoden ikäisinä surmatut	124
Kuvio 41 Mies- ja naisuhrien surmaamistavat (%) 1960–1997	125
Kuvio 42 Eri tavoilla surmattuja väestön 100 000 henkeä kohden viisivuotiskausittain 1960–97	126
Kuvio 43 Huolestuneisuus väkivallan tai kotiin murtautumisen kohteeksi joutumisesta sukupuolen mukaan 1988, 1993 ja 1997 (15–74-vuotiaat)	140
Kuvio 44 Huolestuneisuus väkivallan kohteeksi joutumisesta iltaisin, sukupuolisen väkivallan (vain naiset) tai kotiin murtautumisen kohteeksi joutumisesta sekä haluttomuus liikkua kodin lähistöllä iltaisin tai öisin 1997 (15 vuotta täyttäneet)	143
Kuvio 45 Viimeksi sattuneen rikoksen ilmoittaminen poliisille vuoden 2000 tutkimuksessa	156
Kuvio 46 Viimeksi sattuneen rikoksen ilmoittaminen poliisille vuosien 1989, 1992, 1996 ja 2000 kansainvälisissä uhritutkimuksissa	156
Kuvio 47 Rangaistuslajit 1990–1999	169
Kuvio 48 Pitkien vankeusrangaistusten suhteelliset osuudet 1990–1999	171
Kuvio 49 Vankiluku ja poliisin tietoon tullut rikollisuus pohjoismaissa 1950–1997	200
Kuvio 50 Rangaistusvankien päärikos 1976–1999	201
Kuvio 51 Rangaistusvankien ennakoidut laitosajat (poikkileikkaus) 1990–1999	202

TAULUKOT

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti	9
Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset. Jakautumat rikoslajeittain	10
Taulukko 3 Tahallisen väkivallan uhreina kuolleet, ampuma-aseella surmattujen sekä naisten osuus kuolemansyytilastossa sekä täytetyt henkirikokset poliisitilastossa 1990–1999	13
Taulukko 4 Eri rikosten kohteeksi vuoden aikana joutuneet vuosien 1989, 1992, 1996 ja 1997 tutkimuksissa (% 15 vuotta täyttäneistä)	22
Taulukko 5 Varkausrikosten kohteeksi joutuminen	40
Taulukko 6 Eri varkauksien kohteeksi vuoden aikana joutuneet (prosentteina 15 vuotta täyttäneestä väestöstä) vuosien 1989–2000 tutkimuksissa	41
Taulukko 7 Autovarkauden kohteeksi vuoden aikana joutuneet (15 vuotta täyttäneestä väestöstä) vuosien 1989–2000 tutkimuksissa	46
Taulukko 8 Alkoholia nauttineiden kuljettajien osuudet Uudenmaan ratsiatutkimuksissa tutkituista kuljettajista 1979–1999	62
Taulukko 9 Verenalkoholipitoisuudet Kansanterveyslaitoksen liikennejuopumuksesta epäillyille suorittamissa verikokeissa 1988–1999	63
Taulukko 10 Rattijuopumusonnettomuuksissa kuolleet ja loukkaantuneet 1990–1999	65
Taulukko 11 Liikkuvan poliisin sekä koko maan poliisin suorittamat puhallutukset ja käytössä olevat alkometrin 1980–1999	70
Taulukko 12 Liikenneonnettomuuksissa kuolleet ja loukkaantuneet 1990–1999	75
Taulukko 13 Ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista ja niistä esitutkintaan siirretyt asiat	88
Taulukko 14 Poliisin tutkimat talousrikosjutut ja vuoden lopussa kesken olleet jutut 1995–1999	89
Taulukko 15 Eri tekemuotojen osuuksia keskusrikospoliisin tilastoimassa huumausainerikollisuudessa 1990–1999	100
Taulukko 16 1990–1999 takavarikoituja huumausaineita (kg)	102
Taulukko 17 Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin vuonna 1999 syylliseksi epäillyistä	115
Taulukko 18 Selvitettyihin tappoihin ja murhiin syylliseksi epäiltyjä iän mukaan 1980–1999	118
Taulukko 19 Poliisin tietoon tullesiiin rikoksiin syylliseksi epäillyt ulkomaalaiset kansalaisuuden mukaan 1998 ja 1999	128
Taulukko 20 Eräistä yleisimmistä rikoslajeista epäiltyjen ulkomaalaisten määrä ja osuus tästä rikoslajista epäillyistä 1998 ja 1999	129
Taulukko 21 Kontrollijärjestelmän toiminta (yleiset alioikeudet) 1950–1999	154
Taulukko 22 Väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmoittaminen poliisille 1980–1997	155

Taulukko 23	Rikosten selvitysprosentteja 1988–1999	160
Taulukko 24	Kiinniotetut, pidätetyt ja vangitut 1990–1999	161
Taulukko 25	Syyttämättä jättäminen 1995–1998	165
Taulukko 26	Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen 1995–1998	166
Taulukko 27	Seuraamustilasto 1992–1999 (alioikeudet)	167
Taulukko 28	Rangaistuslajit 1990–1999	169
Taulukko 29	Vankeusrangaistusten keskipituus 1999	170
Taulukko 30	Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituus 1990–1999	170
Taulukko 31	Ehdollisen rangaistuksen lisäksi oheissakkoon tuomitut 1999	172
Taulukko 32	Päiväsakkojen lukumäärät 1996–1999	173
Taulukko 33	Sakon kokonaisrahamäärät 1995–1999	174
Taulukko 34	Tuomitsematta jättäminen 1986–1999	175
Taulukko 35	Tuomitsematta jättämisperusteiden soveltaminen 1997–1999	176
Taulukko 36	Rangaistuksen mittaamisperusteiden soveltamiskerrat ja prosenttinen osuus tuomituista 1995–1999	178
Taulukko 37	Terveystuomittavien mielentilataratkaisut 1980–1999	180
Taulukko 38	Syyntakeisuustilasto 1996 ja 1999 – rikoslakeja koskevia tietoja	181
Taulukko 39	Tunnusmerkistön valinta ja rangaistuksen määrääminen henkirikoksissa 1999	185
Taulukko 40	Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyrikoksissa 1999	186
Taulukko 41	Rangaistuksen määrääminen väkisinmakaamisesta 1992–1999	187
Taulukko 42	Rangaistuksen määrääminen varkausrikoksissa 1999	188
Taulukko 43	Rangaistuksen määrääminen kavallusrikoksissa 1999	189
Taulukko 44	Rangaistuksen määrääminen luvattomasta käytöstä 1999	189
Taulukko 45	Rangaistuksen määrääminen petosrikoksissa 1999	190
Taulukko 46	Rangaistuksen määrääminen väärennösrikoksissa 1999	191
Taulukko 47	Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa 1999	192
Taulukko 48	Rangaistuksen määrääminen verorikoksissa 1999	193
Taulukko 49	Rangaistuksen määrääminen velallisen ja kirjanpitorikoksissa 1999	194
Taulukko 50	Rangaistuksen määrääminen liikennejuopumusrikoksissa 1999	195

Taulukko 51	Rangaistuksen määrääminen muissa liikennetrikoksissa 1999	196
Taulukko 52	Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksissa 1999	197
Taulukko 53	Vankien päivittäiset keskimäärät vankiryhmittäin 1988–1999	198
Taulukko 54	Vuoden alusta lukien vapaudesta vankilaan tai avolaitokseen saapuneet 1988–1999	199
Taulukko 55	Keskimääräinen vankiluku pohjoismaissa 1991–1999	199
Taulukko 56	Vapautuneiden rangaistusvankien laitoksessa suorittama aika 1988–1999	201
Taulukko 57	Elinkautisvangit ja murhatuomiot 1990–1999	203
Taulukko 58	Ehdonalainen vapaus ja valvonta 1993–1999	203
Taulukko 59	Ehdonalaisen vapauden menettäminen 1993–1999	204
Taulukko 60	Yhdyskuntapalvelun käyttö 1995–1999	205
Taulukko 61	Soveltuvuusselvitykset 1995–1999	206
Taulukko 62	Tuomitut 1995–1999	206
Taulukko 63	Yhdyskuntapalvelun käyttöaste 1993–1999	207
Taulukko 64	Yhdyskuntapalvelun jakautuma rikoslajeittain 1993–1999	207
Taulukko 65	Täytäntöönpano 1995–1999	208
Taulukko 66	Syyttämättä jättäminen eri ikäryhmissä 1998	211
Taulukko 67	Eräiden seuraamusten käyttö ikäryhmittäin 1996–1999	212
Taulukko 68	Nuorille varsinaisessa oikeudenkäynnissä 1987–1999 tuomitut rangaistukset	213
Taulukko 69	Ehdollisen rangaistuksen valvonta 1994–1999	215
Taulukko 70	Tuomioistuimen ratkaisu tapauksissa, joissa on tehty nuorisorangaistuksen alustava toimeenpanosuunnitelma, helmikuu 1997–heinäkuu 2000	220
Taulukko 71	Nuorisorangaistukseen tuomituilla olleiden aikaisempien ehdollisten vankeustuomioiden lukumäärä ennen ja jälkeen 1.4.99 lainmuutosta, %	224
Taulukko 72	Eri rikoslajien sisältyminen nuorisorangaistustuomioihin ennen ja jälkeen 1.4.1999 lainmuutoksen	225

TAULUKOISSA KÄYTETTYJÄ MERKITSEMISTAPOJA

- 0 = luku pienempi kuin puolet käytetystä yksiköstä
- = ei tapauksia
- .. = tieto puuttuu
- . = loogisesti mahdoton

LIITETAULUKOT

1	Poliisin tietoon tulleet rikokset 1990–1999	228
2	Väkivaltarikokset aluetyypeittäin 1990–1999	231
3	Omaisuusrikokset aluetyypeittäin 1990–1999	232
4A	Rattijuopumus, muut liikenne rikokset ja autokanta aluetyypeittäin 1990–1999	233
4B	Rattijuopumus, muut liikenne rikokset, liikennekuolemat, liikenteessä loukkaantuneet ja liikennesuorite 1990–1999	233
5A	Nuorten ikäryhmien rikollisuus 1990–1999. Syylliseksi epäillyt suhteessa ikäluokan kokoon	234
5B	Nuorten ikäryhmien rikollisuus 1990–1999. Nuorten osuus kaikista selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä	236
6	Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain 1990–1999	238
7	Seuraamukset rikoksittain vuonna 1999	244
8	Syyntakeisuustilastoa vuosilta 1993–1999	250

ALUEELLISISSA TARKASTELUISSA KÄYTETTY KUNTARYHMITTELY

Pääkaupunkiseutu:

Helsinki, Espoo, Kauniainen, Vantaa

Muut vähintään 30 000 asukkaan kaupungit 1999:

Tampere	Kotka	Rovaniemi
Turku	Vaasa	Järvenpää
Oulu	Joensuu	Mikkeli
Lahti	Hämeenlinna	Imatra
Kuopio	Hyvinkää	Kouvola
Pori	Rauma	Porvoo
Jyväskylä	Kajaani	Lohja
Lappeenranta	Kokkola	Kerava
		Seinäjoke

Alle 30 000 asukkaan kaupungit: muut kuin yllä luetellut kaupungit

Muut kunnat

I

JOHDANTO

Tapio Lappi-Seppälä

---

1 Katsauksen tavoitteet

Katsauksessa pyritään antamaan kokonaiskuva rikollisuuden tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista. Rikollisuuden kuvauksessa on tarpeen tehdä ero ilmitulleen rikollisuuden (viranomaisten tietoon tulleen ja rekisteröidyn rikollisuuden) ja piilorikollisuuden välillä. Tilastoitu ja ilmitullut rikollisuus on vain osa kaikesta rikollisuudesta. Tämä vähentää virallisen rikostilaston luotettavuutta. Tilastoidun rikollisuuden muutokset saattavat heijastaa paitsi rikollisuuden todellisia myös rikosten ilmoitusalttiudessa ja valvonnan suuntautumisessa tapahtuneita muutoksia. Näistä syistä katsauksessa selvitetään verraten laajasti myös piilorikollisuutta ja ilmi tulleen ja piiloon jäävän rikollisuuden suhteita.

Toisena tavoitteena on perustietojen antaminen rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän toiminnasta. Katsauksessa keskitytään ennen kaikkea viranomaiskontrollin tilastolliseen kuvaukseen. Tarkastelua jäsentävinä vaiheina ovat rikosten ilmitulo, poliisin suorittama esitutkinta, syyttäjien toiminta, tuomioistuinten ratkaisu ja rangaistukseen tuomitseminen sekä rangaistusten täytäntöönpano.

2 Tietolähteet ja tilastointiperiaatteet

Rikollisuustilanne

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus. Rikollisuuskehitystä kuvataan ja arvioidaan ensi sijassa Tilastokeskuksen kokoaman ja julkaiseman *poliisin tietoon tullutta rikollisuutta* koskevan tilaston pohjalta. Vuodesta 1992 alkaen tiedot on julkaistu oikeustilastollisessa vuosikirjassa. Aikaisemmin tiedot julkaistiin omana sarjanaan. Poliisitilastoa luettaessa on otettava

huomioon mm. seuraavat rikosten tilastoinnissa noudatettavat periaatteet ja niissä tapahtuneet muutokset.

Poliisitilaston tilastoyksikkönä on rikos, eikä rikoksentekijä. Rikosten tilastointiin vaikuttaa se, millä tavalla rikokset yksiköidään tilanteessa, jossa useampi teko katsotaan yhden ja saman rikoksen jatkamiseksi (jatkettu rikos), taikka jossa yksi ja sama teko toteuttaa yht'aikaa useampien rikosten tunnusmerkistön (ideaalikonkurrenssi). Jatketun rikoksen osalta poliisi-tilastossa on varhemmin noudatettu sääntöä, että jatketun rikoksen osateot tilastoidaan erikseen. Tästä tavasta on nyt luovuttu – mutta eri rikosten osalta eriaikaisesti: Jatketut alkoholi- ja huumausainerikokset on tilastoitu yhtenä tekona vuodesta 1979 alkaen, kavallukset vuodesta 1983 ja maksuvälinepetosrikokset vuodesta 1991 alkaen. Nämä tilastointimuutokset ovat yleensä näkyneet poliisitilastossa selvinä rikoslukujen laskuna.

Vuonna 1992 toteutetulla konkurrenssi uudistuksella luovuttiin eri konkurrenssimuotojen erottelusta. Samalla luovuttiin rikossarjaan kuuluvien rikosten erilliskohtelusta. Nyt samalla kertaa tuomittavaksi tulleista rikoksista ryhdyttiin tuomitsemaan yksi yhteinen rangaistus (ns. yhtenäisrangaistusperiaate). Muutos mullisti rangaistustilaston, mutta se vaikutti jossain määrin myös rikostilastoon. Poliisitilastoon oli vuoteen 1992 saakka merkitty yksin teoin tehdyistä rikoksista ns. päärikosperiaatteen mukaisesti vain rangaistusasteikoltaan ankarin tai olosuhteisiin nähden törkein rikos. Sivurikoksia ei siis ole tilastoitu pieniä poikkeuksia lukuunottamatta (ks. Rikollisuustilanne 1994, jakso 1.2). Rikosten yhtymistä koskevan lainsäädännön uudistamisen johdosta vuoden 1992 alusta lähtien järjestelmä ei enää tunne ”yksin teoin tehtyä rikosta”. Tästä seurannut tilastointitavan muutos lisänee hieman tilastoitujen rikosten määrää.

Poliisitilaston pohjana olevista rikosilmoitustiedoista on myös aika ajoin erillistutkimuksin laadittu ns. *rikosvahinkotilastoja*, joissa kuvataan ilmi tulleitten rikosten uhreja ja muita kohteita sekä rikosten aiheuttamia vahinkoja (Lättilä 1976, Niskanen 1983, Aromaa ym. 1991).

Rikollisuuden määrää ja muutosta voi kuvata poliisitilaston ohella myös *tuomioistuintilaston* avulla. Tuomioistuintilastossa rikosten laskenta poikkeaa poliisitilastossa noudatetuista säännöistä. Ensinnäkin tuomioistuintilasto koskee tuomiokertoja – ei yksittäisiä rikoksia. Toiseksi tuomioistuintilasto kuvaa vain syyttäjälle saakka edenneitä rikoksia, muun muassa selvittämättömät jutut eivät sisälly siihen. Eri tilastot antavat usein myös erilaisen kuvan rikosten törkeysasteesta. Poliisitilastossa rikokset saatetaan usein luokitella esim. astetta törkeämpään kategoriaan kuin mihin tuomiois-

tuin arviossaan päätty. Tuomioistuintilaston rikosluokitus on myös poliisitalastoa tarkempi.

Rikosten lukumäärän kuvaajana poliisitalasto on yleensä tuomioistuintilastoa etevämpi. Rikosten törkeysasteen kuvaajana tuomioistuintilasto on tosin poliisitalastoa luotettavampi. Poliisitalasto on kuitenkin rikollisuutta koskevien tarkastelujen päälähde. Tarvittaessa sen tietoja on täydennetty tuomiotilaston luvuilla.

Piiloon jäävä rikollisuus. Poliisitalasto kertoo ainoastaan ilmirikollisuudesta. Oikeasuhtainen kuva kokonaisrikollisuuden rakenteesta ja kehityslinjoista edellyttää tiedon saamista myös piiloon jäävästä rikollisuudesta. Katsauksessa on hyödynnetty sekä rikosten uhreille että rikosentekijöille suunnattuja kysely- ja haastattelutietoja. Aikuisväestön rikoskokemuksia mittaavat *valtakunnalliset uhritutkimukset* kertovat mm. rikosilmoitusalttiuden vaihteluista sekä piiloon jäävistä rikoksista, niiden määrästä, sisällöstä, olosuhteista ja seurauksista. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa tehnyt tällaiset tutkimukset vuosina 1980, 1988, 1993 ja 1997 (Heiskanen ym. 1990, Aromaa & Heiskanen 1992a, Suomalaisten turvallisuus 1993). Toinen samantapainen tutkimussarja perustuu ns. *kansainvälisen uhritutkimuksen malliin*. Tämän kaavan mukaisia tutkimuksia on Suomessa tehty vuosina 1989, 1992, 1996 ja 2000 (Heiskanen ym. 1990, Aromaa & Heiskanen 1992b, Heiskanen & Aromaa 1996, Aromaa & Heiskanen 2000). Sarjat mittaavat osaksi samoja asioita. Olennaisin ero on, että vanhemmassa sarjassa on rikosten lisäksi mitattu myös erilaisten tapaturmien uhriksi joutumista. Kolmas piilorikollisuutta kartoittava lähde on *itse ilmoitettua rikollisuutta* koskeva koululaistutkimus. Ensimmäinen valtakunnallinen tutkimus tehtiin vuonna 1995 (Kivivuori 1995). Tutkimus uusittiin vuosina 1996 ja 1998 isommilla otoksilla (Kivivuori 1997 ja 1999b).

Uhritutkimukset kertovat lähinnä henkilöuhreihin kohdistuvista rikoksista, ja itseilmoitettua rikollisuutta koskevat tutkimukset ovat toistaiseksi kuvanneet ainoastaan nuorten lainvastaista käyttäytymistä. Muiden rikoslaajien ja -tekijäryhmien kartoittamiseksi piilorikollisuustutkimusten kenttää on jatkossa tarve edelleen laajentaa. Meneillään onkin yrityksiä ja muita yhteisöjä rikosten kohteina koskevien valtakunnallisten mittausten valmistelu. Todellisen rikollisuuden mittauksessa tärkeä lähde on myös rattijuopumusrikollisuuden yleisyyttä kartoittava tienvarsitutkimusten sarja, joka alkaa vuodesta 1978.

Kontrollijärjestelmän toiminta

Kontrollijärjestelmän toiminnasta kertovat lähteet voidaan jäsentää toimivan viranomaisen sekä rikosasian kulloisenkin käsittelyvaiheen mukaan.

Esitutkintaa koskevaa tilastotietoa on verraten niukasti. Poliisitas-
toon sisältyy tieto rikosten selvittämisestä. Poliisin pitämä pidätettyjen
rekisteri kertoo tiedot kiinniotettujen, pidätettyjen ja vangittujen määristä
sekä vapaudenmenetysaikojen pituuksista.

Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto julkaistaan oikeustilastollisessa
vuosikirjassa. Tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyttäjän käsittelemät jutut*
kertoo syyttäjällä päättäneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen
toimittamien juttujen perustiedot. *Syyttämättä jättämistä koskeva tilasto*
erottelee seuraamusluontoisen syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä
jättämisen muulla perusteella. Lisäksi syyttäjien toiminnasta kertoo oikeus-
kanslerin vuosikertomus.

Tiedot *tuomituista rangaistuksista* ja tuomituille määrättyistä seuraa-
muksista sisältyvät oikeustilastollisen vuosikirjan osastoon "Syytetyt ja
tuomitut". Aineistona ovat alioikeuksien rikospäätösilmoitukset sekä
rangaistusmääräys- ja rikesakkojen ilmoitukset. (Vuodesta 1994 alkaen
rangaistusmääräykset antaa syyttäjä). Aineisto saadaan oikeusministeriön
atk-pohjaisesta tuomiolauselmajärjestelmästä. Tilaston runko sisältää tiedot
varsinaisessa oikeudenkäynnissä syytetyistä ja rangaistukseen tuomituista
henkilöistä sekä rangaistusmääräyksistä ja rikesakoista. Tuomioistuintilaston
tilastointiperusteisiin sekä konkurrenssiuidustuksen niihin tuomiin muutok-
siin palataan lähemmin jaksossa III.A.

Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevat tiedot on kerätty useasta eri
lähteestä. *Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano* sekä *ehdonalaista vapautta*
koskevat tiedot julkaistaan oikeusministeriön vankeinhoito-osaston vuosiker-
tomuksessa. *Ehdollisen rangaistuksen ja yhdyskuntapalvelun* täytäntöön-
panotiedot taas löytyvät Kriminaalihuoltoyhdistyksen vuosikertomuksesta.
Sakkojen maksamisesta ja perinnästä saadaan tietoja oikeusrekisterikes-
kuksen perintärekisteristä.

Rikosoikeudellisen kontrollijärjestelmän ydinalueen ulkopuolelle
jäävistä ratkaisuista ja ilmiöistä kertovaa tilastotietoa on vain rajoitetusti. —
Syyntakeettomia koskeva oikeustilaston tieto kertoo ainoastaan tuomioistui-
missa vuosittain ymmärrystä vailla tuomitsematta jätettyjen lukumäärän.
Terveysturvakeskuksen vuosikertomuksista saadaan
kuitenkin perustiedot mielentilan selvittämisestä ja hoitoon määräämisestä.
Rikosten sovittelusta ei ole saatavissa valtakunnallista tietoa. Tässä raportis-

sa esitettävät tiedot perustuvat Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa käynnissä olevan sovittelututkimukseen. Sen yhtenä tavoitteena on kehittää sovittelutapausten systemaattinen ja valtakunnallinen seuranta- ja tilastointijärjestelmä.

3 Esityksen rakenne ja esitystapa

Katsaus jakaantuu aiempien vuosien tapaan kahteen pääjaksoon. Muilta osin esitystapaan ja rakenteeseen on tehty joukko muutoksia.

Rikollisuuskehityksestä kertova pääjakso jakaantuu rikoslajikohtaiseen peruskuvaukseen (II.A Rikoslajit) sekä erillisteemoja ja ajankohtaisaiheita esittelevään jaksoon (II.B Rikollisuuden piirteitä).

Rikoslajeja koskevassa jaksossa ovat tärkeimpien rikoslajien määrää ja kehitystä koskevat perustiedot. Rikollisuustilannetta kuvataan ensivaiheessa poliisitilaston tietojen pohjalta. Tämän jälkeen kuvaa täydennetään eri lähteistä saatavilla piilorikollisuutta koskevilla tiedoilla. Kolmanneksi selvitetään osin samoihin lähteisiin nojaten rikosvahinkojen määrää.

Rikollisuuden määrässä väestöön suhteutettuna on usein suuria alueellisia eroja. Katsauksessa rikollisuuskehitystä kuvataan myös alueellisesta näkökulmasta. Esityksessä käytetään nelijakoa: pääkaupunkiseutu, muut vähintään 30 000 asukkaan kaupungit, alle 30 000 asukkaan kaupungit sekä muut kunnat. Rikosluvut on suhteutettu kunkin aluetyypin 15 vuotta täyttäneeseen väestöön. Tämän ohella rikollisuuden tarkastelussa hyödynnetään myös muita suhteutusperusteita.

Rikollisuuden ajankohtaisina erityispiirteinä jaksossa II.B käsitellään nuorisorikollisuutta, henkirikoksia, ulkomaalaisten rikollisuutta ja rikosten pelkoa.

Kontrollijärjestelmää koskeva pääjakso jakaantuu myös pysyvään perusosaan sekä vaihtuvateemaiseen ajankohtaisosaan.

Jakso III.A kuvaa tiedot keskeisten kontrolliviranomaisten toimintaa rikosasian käsittelyn eri vaiheissa. Kunkin vaiheen alkuun on liitetty tilastotietojen tulkinnan kannalta tarpeellinen lyhyt normikuvaus. Jakso III.B sisältää kontrollijärjestelmän ja rikollisuuskontrollin kannalta ajankohtaisia erityisteemoja. Tässä katsauksessa erillistarkasteluun on valittu yhdyskuntapalvelu, nuorten seuraamusjärjestelmä ja nuorisorangaistuskokeilu.

Katsauksen *liiteosassa* rikollisuustilannetta koskevana perustauluna on poliisin tietoon tulleiden rikosten määrää koko maassa kymmenvuotiskautena kuvaava liitetaulukko 1. Liitetaulukoissa 2–4 esitetään tarkemmat rikoslajikohtaiset tiedot aluetyypeittäin. Liitetaulukko 5 kuvaa tilastoitua nuorisorikollisuutta. Kontrollijärjestelmää koskevia liitetaulukkoja on kolme: aikasarja yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomituista rikoslajeittain vuosina 1989–1998 (liitetaulukko 6), tarkemmat tiedot tuomituista seuraamukset rikoksittain vuonna 1998 (7), sekä syyntakeisuustilasto vuosilta 1993–1998 (8).

Aikasarjojen pituus vaihtelee jonkin verran. Syynä yleensä on ollut, ettei vertailukelpoisia tilastosarjoja esitettyä pidemmältä ajalta ole olemassa. Katsauksessa on pyritty siihen, että taulukot käsittelevät viimeksi kuluneiden 10 vuoden jaksoa, ja kuvioissa esitetään 20 vuoden aikasarjoja. Rikoslain nopean uudistumisen vuoksi eräissä rikoslajeissa sekä rangaistuskäytännön kuvauksissa on jouduttu tyytymään lyhyempiin aikasarjoihin.

II

RIKOLLISUUSKEHITYS

A Rikoslajit

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys   Reino Sirén

Vuonna 1999 poliisi tietoon tuli kaikkiaan 740 000 rikosta. Tästä rikoslakia vastaan tehtyjä rikoksia oli yli puolet, 53 prosenttia¹. Liikenne rikoksia ja liikenne rikkomuksia oli 44 prosenttia ja muita lakeja ja asetuksia vastaan tehtyjä rikoksia (mm. alkoholilakirikokset) kolme prosenttia kaikista rikoksista.

Rikosten määrällinen kehitys eräissä keskeisissä rikosryhmissä viimeksi kuluneiden 20 vuoden aikana selviää kuviosta 1. Taulukossa 1 on vastaavat rikosluvut suhteutettu väestöön (väkiluku vuoden lopussa).

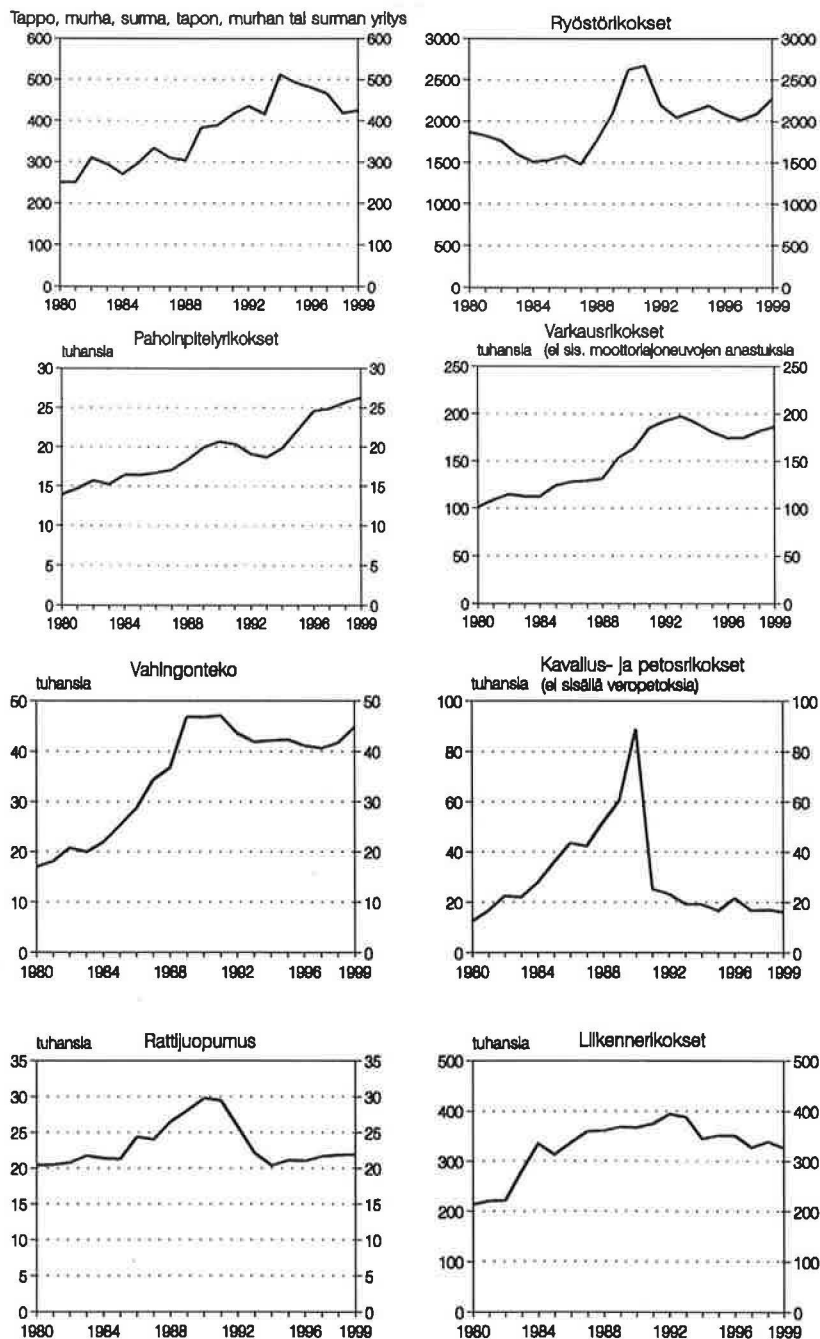
Pitkällä aikavälillä tilastoitu rikollisuus on lisääntynyt. Vuonna 1999 rikoksia kirjattiin yli viisinkertainen määrä vuoteen 1950 verrattuna. 1990-luvulla on kuitenkin monen rikoslajin nouseva suunta ainakin tilapäisesti päättynyt. Varkausrikokset vähenivät vuonna 1994 ensi kertaa pitkään aikaan. Vahingontekojen, ryöstörikosten ja rattijuopumusten kasvu on pysähtynyt. Myös törkeimmät väkivaltarikokset (murhat, tapot, surmat ja niiden yritykset) ovat 1990-luvun puolivälin jälkeen olleet vähenemään päin.

Kavallus- ja petosrikosten (ei sisällä veropetoksia) määrän huomattava muutos vuonna 1991 selittyy rikosten uudesta tilastointitavasta, jossa jatkettut maksuvälinepetokset merkitään yhdeksi teoksi. Rikosten määrä on palautunut uudistuksen jälkeen suunnilleen 1980-luvun alun tasolle ja vakiintunut sille. Tilastoituja liikenne rikoksia lisäsi tuntuvasti rikesakkoseuraamuksen käyttöönotto vuonna 1983. Enimmillään liikenne rikoksia oli vuonna 1992. Sitten niiden määrä on kääntynyt laskuun.

---

¹ Rikoslakirikoksiin ei ole tässä laskettu liikenne rikoksia, joita koskevat säännökset siirrettiin rikoslakiin 1.10.1999.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset. Eräät rikosryhmät vuosina 1980–1999

Taulukko 1 Poliisiin tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti

	1989	1991	1993	1995	1997	1999
Tappo, murha, tapon tai murhan yritys	7,8	8,3	8,2	9,6	9,1	8,2
Ryöstörikokset	42	53	40	43	39	44
Pahoinpitelyrikokset	400	405	367	434	483	507
Varkausrikokset (ei sisällä moottoriajoneuvon anastamista)	3081	3682	3886	3530	3392	3602
Vahingonteko	943	937	826	828	791	869
Kavallus- ja petosrikokset (ei sisällä veropetoksia)	1221	505 ¹	427 ¹	329 ¹	328 ¹	316 ¹
Rattijuopumus	564	585	435	412	421	424
Liikennerikokset ²	7411	7452	7641	6874	6356	6311

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Rikoslain uudistuksen ja tilastointitavan muutoksen vuoksi luku ei ole vertailukelpoinen edellisten vuosien lukujen kanssa.

² Luvut eivät sisällä liikennejuopumusta moottorittomalla ajoneuvolla. Vuonna 1999: liikenneturvallisuuden vaarantaminen ym. (TLL 98,99,101,102, 1.10.1999 lähtien RL 23:1,2,10,11) ja liikennerikkomukset (TLL 103,105a).

Taulukko 2 näyttää rikoslakia (vuosina 1980 ja 1991 myös huumausainelakia ja -asetusta) vastaan tehtyjen rikosten jakauman vuosina 1980, 1991 ja 1999. Jakaumat eivät ole täysin vertailtavia, koska rikoslakia on uudistettu ja joidenkin rikosten tilastointitapa on muuttunut (ks. alaviite 1 ja liitetaulukkoon 1 liittyvät huomautukset).

Vertailussa selvästi suurin ryhmä ovat varkausrikokset. Vuonna 1999 vajaa puolet kyseisistä rikoksista oli varkausrikoksia. Ryhmä "muut omaisuusrikokset" (joka sisältää tässä mm. moottoriajoneuvon anastamiset) muodosti seitsemäsosan ja vahingonteot runsaan kymmeneksen rikoksista. Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia oli rikoslakirikoksista seitsemän prosenttia, liikennejuopumuksia runsaat kuusi. Huumausainerikokset, joita koskevat uudet säännökset on vuoden 1994 alusta sisällytetty rikoslakiin, muodostivat kaikista rikoslakirikoksista kaksi ja puoli prosenttia.

Rikollisuuden rakenne ei ole muuttunut paljon. Omaisuusrikosten osuus on pysynyt likipitään samana, samoin henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten. Kasvava rikosryhmä ovat huumausainerikokset.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset. Jakautumat rikoslajeittain 1980, 1991 ja 1999

Rikoslaji	1980 %	1991 %	1999 %
A Varkausrikokset (ei sisällä moottoriajoneuvon anastamisia)	45,5	47,3	46,9
B Kavallus- ja petosrikokset (myös veropetokset)	7,9	6,5	4,3
C Vahingonteko	7,7	12,0	11,3
D Muut omaisuusrikokset	11,0	12,8	13,9
E Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	8,2	6,4	7,2
F Siveellisyysrikokset	0,5	0,2	0,3
G Rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan ¹	4,0	2,3	2,7
H Liikennejuopumus	10,4	8,5	6,4
I Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset ²	4,4	3,4	4,3
J Huumausainerikokset	0,4	0,6	2,9
	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Lainmuutos 1.1.1999.

² Vuonna 1999 poislukien liikenne-rikokset RL 23: 1,2,10,11.

2 Väkivaltarikokset Kauko Aromaa

Tavanomaisesti väkivaltarikoksilla tarkoitetaan murhia, tappoja ja pahoinpitelyrikkoksia. Niiden lisäksi tässä jaksossa käsitellään ryöstörikkokset. Suoraa fyysistä väkivaltaa esiintyy myös esimerkiksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen tai väkisinmakaamisen yhteydessä. Joskus rajanveto perinteisen väkivaltarikollisuuden ja eräiden muiden tahallisten henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä voi olla keinotekoinen.

Murhat ja tapot

Vuonna 1999 tilastotiin koko maassa 142 murhaa tai tappoa sekä 284 murhan tai tapon yritystä. Luku vastaa 1990-luvun keskiarvoa (141,9). Sekä 1970- että 1980-luvuilla murhien ja tappojen määrä on ollut alhaisempi (1970-luvulla keskimäärin 110,4, 1980-luvulla 117,9).

Henkirikosten yritysten määrä on 1990-luvun puoliväliin saakka kasvanut kääntyen sittemmin hitaaseen laskuun. Tämän muutoksen tulkinassa on ymmärrettävä, että rajanveto varsinkin tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välillä on eräissä tapauksissa vaikeaa. Rikosilmoitusten käsittelyssä on nähtävästi 1989–1994 väkivaltarikoksia määritelty kasvavassa määrin henkirikoksen yrityksiä. Sen sijaan tuomioistuimissa samanlaisia siirtymää ei ole tapahtunut, kuten kuviossa 2 osoitetaan.

Poliisin tietoon tulleet murhat, tapot ja niiden yritykset 1990–1999

	-90	-91	-92	-93	-94	-95	-96	-97	-98	-99 ³
Murha	23	36	28	30	32	40	33	30	21	37
Tappo	122	116	127	99	115	106	120 ¹	109 ²	92	105 ²
Yhteensä	145	152	155	129	145	146	153	139	113	142
Yritys	244	265	281	288	365	347	331	323	306	294

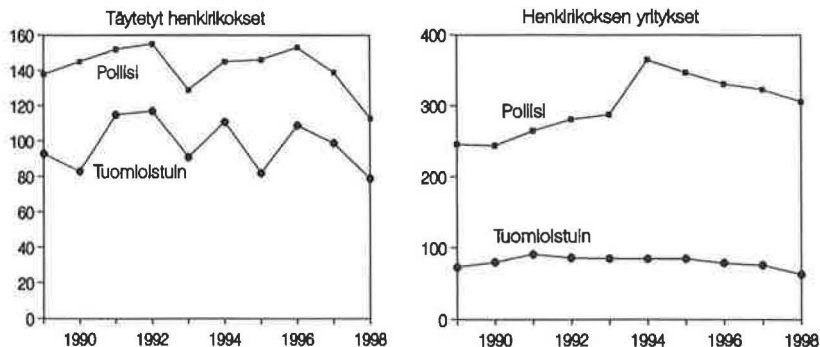
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Sisältää yhden surman.

² Sisältää kaksi surmaa.

³ Ennakkotieto.

Kuvio 2 Poliisiin tietoon tulleet sekä tuomioistuimissa tuomitut henkirikokset ja niiden yritykset 1989–1998

Tuomioistuimissa tuomittujen täytettyjen henkirikosten lukumäärä on vuosittain vaihdellut sadan molemmin puolin, poliisiin tietoon tulneiden täytettyjen henkirikosten määrä puolestaan 140–150:n vaiheilla.

Henkirikosten yrityksiä kuvaavat sarjat sen sijaan poikkeavat toisistaan selvästi. Tuomioistuintilastossa henkirikosten yritykset ovat vuositasona pysyneet samoissa luvuissa (70–85), kun poliisitilastossa näiden rikosten määrä kohosi 1989–1994 vajaasta 200:sta 350:een. Poliisin ilmoittamat luvut ovat vuoden 1994 jälkeen kääntyneet tasaiseen laskuun, jota tuomioistuintiedotkin myötäilevät.

Eroa poliisi- ja tuomioistuintietojen osoittaman kehityksen välillä saattaa vähäisessä määrin selittää rikosten selvitysasteen heikkeneminen. Pääsyyinä eroon on kuitenkin muutos rikosten määrittelyssä. Osa sellaisista rikoksista, jotka aiemmin on poliisitilastossa määritetty törkeiksi pahoinpitelyiksi, luokitellaan nyt henkirikoksen yritykseksi. Tämän takia päätelmät henkirikollisuuden tasosta tulisi joka tapauksessa perustaa – yleistä kansainvälistä tapaa noudattaen – täytettyjä henkirikoksia koskeviin tietoihin.

Kuolemansyytilasto tarjoaa erillisen mahdollisuuden arvioida täytettyjä henkirikoksia koskevia muutoksia. Taulukossa 3 vertaillaan poliisitilaston ja kuolemansyytilaston tietoja täytetyistä henkirikoksista. Tiedot eivät ole täysin yhteismitallisia: kuolemansyytilastossa seurataan kuolleiden määrää, poliisitilastossa rikoksia. Kuolleiden määrä seurailee poliisin kirjaamien täytettyjen henkirikosten määrää melko tarkoin ja vastaa tätä noin 90-prosenttisesti, vuosina 1992–1994 lähes täydellisesti. Valitettavasti luokituksen uudistus on aiheuttanut huomattavan viivästyksen kuolemansyytilaston tuotannossa.

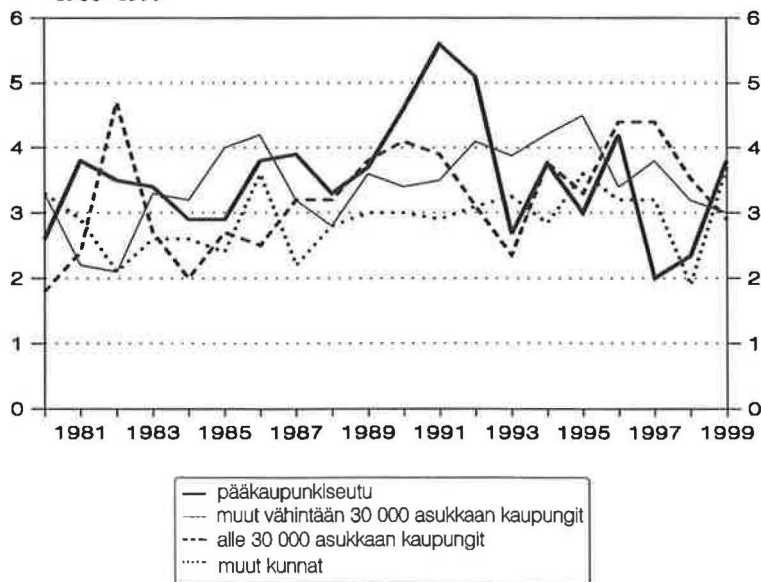
Kuolemansyytilastosta saadaan myös eräitä tietoja henkirikosten uhreista ja tekotavoista. Taulukkoon 3 on näistä otettu ampuma-aseella (tai räjäyttämällä) surmattujen sekä naisten osuudet.

Taulukko 3 Tahallisen väkivallan uhreina kuolleet, ampuma-aseella surmattujen sekä naisten osuus (%) kuolemansyytilastossa sekä täytetyt henkirikokset (murha, tappo, surma, pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus) poliisitilastossa 1990–1999

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
A Surmatut kuolemansyytilastossa										
	160	154	173	166	165	150	170	142	..	..
Ampuma-aseella surmattuja %										
	18	21	29	27	27	20	20	28	..	..
Naisia surmatuista %										
	25	25	35	31	32	33	30	26	..	..
B Täytetyt henkirikokset poliisitilastossa										
	178	181	179	167	166	175	185	173	145	174
A/B, %										
	90	85	97	99	99	86	92	82	..	..

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Kuvio 3 Murhat ja tapot 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 1980–1999

Kuviossa 3 esitetään poliisin tilastoimien murhien ja tappojen (ja surmien) määrät (täytetyt teot) vuosina 1980–1999 aluetyypeittäin väestöön suhteutettuina. Lukuihin sisältyvät myös (harvinaiset) yllytykset ja avunannot näihin rikoksiin. Henkirikosten kohdalla alueelliset tiheyserot ovat olleet varsin pieniä, vuonna 1999 vielä tavallista pienemmät.

Alkoholilla on merkittävä osuus väkivaltarikoksissa. Vuonna 1999 oli murhaan tai tappoon taikka niiden yrityksiin syyllisiksi epäillyistä poliisin merkintöjen mukaan 79 prosenttia teon tehdessään alkoholin vaikutuksen alaisena. Sekä tekijä että uhri ovat päihytyneitä selvästi yli puolessa henkirikoksista (täytetyt murhat ja tapot sekä pahoinpitelyrikosten yhteydessä tapahtuneet kuolemantuottamukset; Keskusrikospoliisi 1992). Useimmiten (vuoden 1996 tietojen mukaan 88 %:ssa henkirikoksista) tekijä ja uhri olivat jollakin tavalla tuttuja keskenään (tuttavia, naapuruksia, sukulaisia, parisuhhteessa). Tyypillisiä henkirikosten välittömiä syitä ovat yhteisen juopottelun yhteydessä syntyneet kiistat sekä perheen sisäiset ristiriidat. (Kivivuori 1999a.)

Murhista ja tapoista vain pieni osa jää selvittämättä. Vuonna 1999 ilmi tulleista täytetyistä henkirikoksista poliisi selvitti jo samana vuonna 89 prosenttia, niiden yrityksinä kirjatusta tapauksista peräti 96 prosenttia.

Pahoinpitelyrikokset

Rikoslaissa erotetaan kolme eriasteista pahoinpitelyrikosta: pahoinpitely, törkeä pahoinpitely sekä lievä pahoinpitely. Näiden lisäksi pahoinpitelyrikoksiin luetaan myös tappelu, jota koskevaa säännöstä (RL 21:8) kuitenkin sovelletaan vuosittain vain muutamaaan tapaukseen.

Vuonna 1995 tuli poliisin tietoon kaikkiaan 22 188 pahoinpitelyrikosta, eli 2 352 enemmän kuin edellisellä vuotena. Tässä oli kyse tavallisten pahoinpitelyjen tason pysyvistä noususta, minkä tausta on se, että 1.9.1995 yksityisellä paikalla tapahtunut pahoinpitely tuli virallisen syytteen alaiseksi. Vuonna 1996 pahoinpitelyrikosten kokonaismäärän nousu jatkui samansuuruksena, nyt se kuitenkin koski ainoastaan lieviä pahoinpitelyjä. Myös vuonna 1997 lievien pahoinpitelyjen määrä kasvoi, mutta kokonaismäärän nousu pysähtyi, ja pahoinpitelyrikosten määrä oli 24 847. Lievien pahoinpitelyjen kasvu on edelleenkin jatkunut niin, että vuoden 1998 pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä oli jo 25 660, ja vuoden 1999 vastaava luku oli 26 223. Koko vuosien 1995–1999 ajanjaksona kasvu on keskittynyt lieviin pahoinpitelyihin. Nousu perustuu kahteen eri seikkaan: 1.9.1995 voimaan

tulleella lainmuutoksella laajennettiin pahoinpitelyjen tunnusmerkistöä niin että aiempaa lievempiä tekoja tuli rangaistavuuden piiriin. Samalla määrät­tiin yksityisellä paikalla tapahtunut pahoinpitely virallisen syytteen alaiseksi, minkä seurauksena nimenomaan yksityisellä paikalla tapahtuneet naisiin kohdistuneiden pahoinpitelyjuttujen tilastoitu määrä on kasvanut vuosi vuodelta. Lisäksi toteutettiin poliisin edustajien mukaan samoihin aikoihin monilla paikkakunnilla julkisten paikkojen rauhoittamiseen tähtääviä valvontakampanjoita, joiden seurauksena pahoinpitelyrikosten, etenkin lievien pahoinpitelyjen, kirjattu määrä paikoitellen nousi. Poliisin kirjaamien pahoinpitelyrikosten lukumäärät ja prosenttiset muutokset edellis­vuodesta vuosina 1990–1999 ilmenevät seuraavasta asetelmasta:

Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset 1990–1999

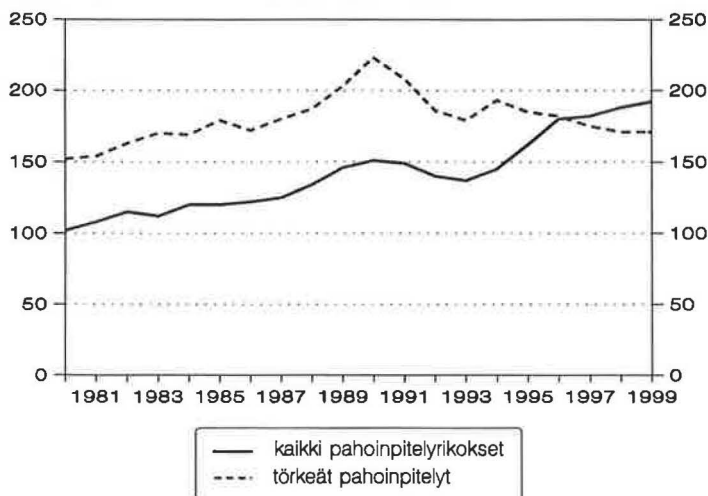
1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999 ¹
Lievä pahoinpitely									
2534	2835	2507	2544	2453	3002	4719	5907	6616	6990
Pahoinpitely									
15756	15313	14617	14222	15345	17231	17897	17088	17239	17428
Törkeä pahoinpitely									
2358	2199	1962	1890	2038	1955	1926	1852	1805	1805
Yhteensä									
20648	20347	19086	18656	19836	22188	24542	24847	25660	26223
Muutos %									
+4%	–1%	–6%	–2%	+6%	+12%	+11%	+1%	+3%	+2%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Ennakkotieto

Kuviossa 4 pahoinpitelyrikosten kokonaismäärän muutoksia kuvataan indeksisarjoilla, joista toinen koskee kaikkia pahoinpitelyrikoksia, toinen törkeitä pahoinpitelyjä.

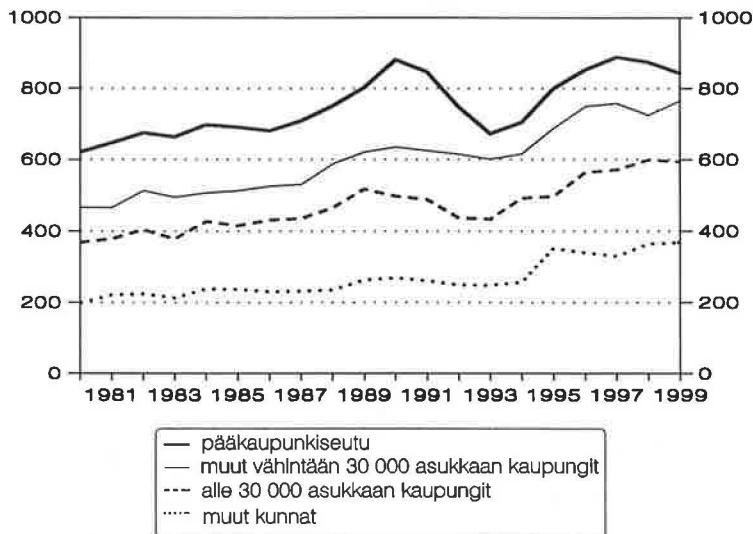
Kuvio 4 Kaikki pahoinpitelyrikokset sekä törkeät pahoinpitelyt vuosina 1980–1999. Indeksisarjat. 1974=100

Poliisin kirjaama pahoinpitelyrikollisuus kääntyi laskuun 1970-luvun puolivälissä, mutta alkoi sittemmin uudelleen lisääntyä. Kasvu on ollut suunnilleen samanlaista kaikissa aluetyypeissä. Vuoden 1990 jälkeen alkanut lasku koskee lähinnä pääkaupunkiseutua ja pienehköjä kaupunkeja, muualla muutokset ovat vähäisiä. Vuonna 1994 aleneva suuntaus katkesi, ja vuoden 1995 luvut ovat selvästi edellistä vuotta korkeammat, poikkeuksena pienehköt kaupungit, joissa ei tapahtunut muutosta. Vuonna 1996 nousu jatkui kaikissa kaupunkityypeissä, maaseudulla pahoinpitelyrikosten tiheys laski hieman. Vuosina 1997–1999 muutokset ovat olleet vähäisiä. Viime vuosien alueellinen kehitys viittaa siihen, että pahoinpitelyrikosten tilastoitu kasvu on muiden seikkojen ohella yhteydessä myös muuttoliikkeen seurauksena tapahtuneihin väestönmuutoksiin: alhaisen pahoinpitelytiheyden alueilta muutetaan korkean pahoinpitelytiheyden alueille.

Vuoden 1995 lainmuutoksesta lähtien tilastoitujen pahoinpitelyrikosten törkeysaste on alkanut muuttua siten, että lievien pahoinpitelyjen osuus kasvaa selvästi (kuvio 6). Vuonna 1997 tämä osuus oli 24, vuonna 1998 se oli 26, ja vuonna 1999 jo 27 prosenttia aiemman 12–15 prosentin sijasta. Muutos korostuu, kun törkeiden pahoinpitelyjen absoluuttinen määrä on samanaikaisesti vähentynyt. Törkeiden pahoinpitelyjen osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista oli vuonna 1997–1999 pudonnut 7 prosenttiin, kun se on aiemmin ollut 9–10 prosentin vaiheilla.

Kuvio 5 Pahoinpitelyrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 1980–1999

Vuodesta 1980 lähtien on poliisitilastossa eritelty tapaukset, joissa pahoinpitelyrikokseen on liittynyt yksin teoin tehty kuolemantuottamus (vuoteen 1970 saakka tällaisia tapauksia lähinnä vastaava itsenäinen rikosnimike oli ”kuoleman aiheuttanut pahoinpitely”) tai ruumiinvamman tuottamus. Tällaisten pahoinpitelyrikosten määrä oli vuosina 1990–1999:

Pahoinpitelyrikoksen kanssa yksin teoin tehdyt kuoleman- ja ruumiinvamman tuottamukset 1990–1999

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus										
	33	29	24	38	21	29	32	31	32	32
Pahoinpitelyrikos ja ruumiinvamman tuottamus										
	484	450	389	265	162	85	118	104	115	115

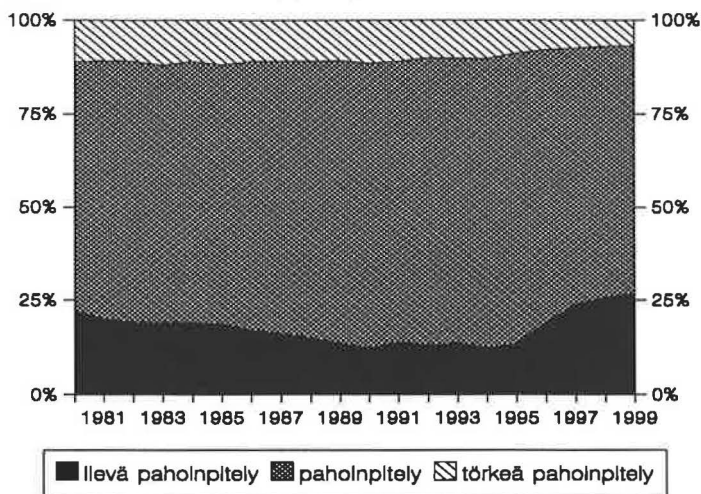
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Pahoinpitelyrikosten kokonaismäärästä tämäntyyppiset väkivallanteot muodostavat vain pienen osan, aiemmin vuosittain 2–3 prosenttia, viime vuosina alle prosentin kaikista pahoinpitelyrikoksista.

Alkoholioloja pidetään tärkeänä pahoinpitelyrikollisuuden tasoon vaikuttavana tekijänä. Alkoholin ja väkivallan yhteys käy ilmi sekä poliisitilastoista että väkivaltarikollisuutta käsittelevistä tutkimuksista. Vuonna 1998 poliisin selvittämässä pahoinpitelyrikoksissa oli tärkeänä pahoinpite-

lyyn, pahoinpitelyyn tai lievään pahoinpitelyyn syyllistyneistä tekohetkellä humalassa 87, 70 ja 61 prosenttia.

Kuvio 6 Pahoinpitelyrikosten (pl. tappelu) jakautuminen törkeisiin pahoinpitelyihin, pahoinpitelyihin ja lieviin pahoinpitelyihin vuosina 1980–1999

Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset ovat varsin usein sattuneet julkisilla paikoilla sekä erilaisissa huvitilaisuuksissa ja ravintoloissa. Siksi näiden rikosten määrien vaihtelu on myös yhteydessä väestön ajankäyttötapoihin, jotka puolestaan riippuvat mm. käytettävissä olevan rahan määrästä. Lamavuosina liikeni rahaa aiempaa vähemmän riskialttiisiin huveihin, mikä näkyy mm. pahoinpitelyrikosten vähenemisenä 1990-luvun alkupuolella. Vastaavasti taloudellisen tilanteen vähittäinen kohentuminen on omiaan vaikuttamaan rikosten määriä kohottavasti.

Väkivaltakokemukset haastattelututkimusten valossa

Valtakunnalliset uhritutkimukset 1980–1997. Tilastoimattoman väkivallan laajuutta on selvitetty väestöön kohdistuvilla haastattelututkimuksilla. Tilastokeskuksen yhdessä Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen kanssa vuodesta 1980 lähtien toteuttamien uhritutkimusten mukaan sattui maassamme 15–74-vuotiaalle väestölle seuraavat määrät fyysisen vamman aiheuttaneita väkivaltatapauksia. Vammat olivat pääasiassa (yleisyysjärjestyksessä) nyrjähdyksiä, venähdyksiä, mustelmia, haavoja, luunmurtumia.

	1980	1988	1993	1997
15–74-vuotiaalle väestölle sattuneet fyysisen vamman aiheuttaneet väkivaltatapaukset				
- tapauksia	109 000	99 000	99 000	81 000
- uhreja % väestöstä	2,3	2,0	2,0	1,7
Kaikki uhkailu- ja väkivaltatapaukset				
- tapausten arvioitu lukumäärä	630 000	501 000	533 000	669 000
- tapauksia 100 henkeä kohti	17,5	13,5	14,0	17,6
- vuoden aikana vähintään kerran uhriksi joutuneita henkilöitä 100 henkeä kohti	10	8	8	10

Kaikista vuosien 1980, 1988, 1993 ja 1997 haastatteluissa tavoitetuista väkivallanteoista valtaosa oli suhteellisen lieviä. Haastatteluissa esiin saatujen väkivaltatapauksien määrä oli vuonna 1988 peräti neljänneksen (26 %) pienempi kuin vuonna 1980. Vuonna 1993 väkivaltakokemusten kokonaismäärä oli puolestaan suunnilleen sama kuin vuonna 1988. Luku nousi tuntuvasti vuoden 1997 tutkimuksessa, missä tapausten kokonaismääräksi arvioitiin 669 000.

Tapausmäärän kasvuun liittyy mitatun väkivallan selvä lieventyminen: vamman aiheuttaneiden tapausten määrä on samalla selvästi alentunut. Kun vuoden 1980 tutkimuksessa 2,3 prosenttia aikuisväestöstä oli saanut väkivaltatilanteen seurauksena vamman, oli tämä osuus vuoden 1997 tutkimuksessa enää 1,7 prosenttia.

Kerrotut uhkailu- ja väkivaltatapaukset jäivät yleensä ilmoittamatta poliisille. Haastatteluvastausten mukaan vuonna 1980 niistä tuli tilastoiduksi alle neljä prosenttia, vuonna 1988 yli viisi, vuonna 1993 yli kuusi prosenttia, ja vuonna 1997 seitsemän prosenttia. Tilastoimatta jäävien tapausten osuus on siis 1980-luvun alusta vuoteen 1997 tasaisesti pienentynyt. (Suomalaisten turvallisuus 1993; Heiskanen & Aromaa 1998; Aromaa & Heiskanen 2000.)

Ns. katuväkivallan osuus kaikista tapauksista on vähentynyt. Vuosien 1980 ja 1988 haastattelutuloksissa kaikista väkivaltatilanteista katuväkivallan osuus oli kolmanneksen, vuonna 1993 vajaan neljänneksen verran, ja vuonna 1997 viidenneksen. Uhri oli joutunut väkivallan kohteeksi työssään vuonna 1980 joka kuudennessa (16 %), ja vuonna 1988 lähes joka neljännessä (23 %) tapauksessa. Vuonna 1993 osuus oli 27, vuonna 1997 jo 28 prosenttia. Nimenomaan työssä kohdattu väkivalta on siten 1980- ja 1990-luvuilla yleistynyt. Tämä väkivallan rakennemuutos perustuu suuressä määrin väestön ikääntymiseen ja samanaikaiseen ajankäyttötottumusten muutokseen. Työhön liittyvän väkivallan kasvu koski haastattelutietojen

mukaan vuoteen 1993 saakka vain naisia, vuoden 1997 tiedoissa osa noususta ulottuu myös miesten töihin. Työn rakenne on muuttunut siten, että varsinkin monissa palveluammateissa toimivat työntekijät joutuvat hoitamaan muun ohessa valvonta- ja järjestyksenpitotehtäviä, ja siten altistuvat entistä enemmän väkivaltatilanteita tuottaville yleisökontakteille. Naisilla työssä koettujen väkivaltatapauksen prosenttiosuus kaikista tapauksista onkin noussut vuoden 1980 luvusta 13 vuoden 1988 lukuun 23 ja edelleen vuonna 1993 jo 32 prosenttiin (Haapaniemi & Kinnunen 1997). Vuonna 1997 osuus oli sama kuin edellisellä mittauskerralla 1993 (Heiskanen & Aromaa 1998; Aromaa & Heiskanen 2000).

Perheväkivalta oli luonteeltaan keskimääräistä vakavampaa ja usein myös toistuvaa. Se kohdistui miltei yksinomaan naisiin. Kaikista naisten mainitsemista uhriksi joutumisista oli 1980-luvun aineistoissa neljäsosa perheväkivaltaa, runsas kuudesosa vuosina 1993 (17 %) ja 1997 (18 %). Miehet mainitsivat tällaisia tapauksia vain harvoin; merkille pantavaa on kuitenkin, että miehiin kohdistuneiden perheväkivaltatapauksen määrä on jatkuvasti kasvanut (Kiviaho & Heiskanen 1994; Aromaa & Heiskanen 1994; Heiskanen & Aromaa 1998; Aromaa & Heiskanen 2000). Kaikkiaan on vamman aiheuttaneiden perheväkivaltatapauksen määrä tutkittuna ajanjaksona laskenut.

Vuosien 1980, 1988, 1993 ja 1997 laajoissa Suomea koskevissa haastattelututkimuksissa kysyttiin myös muita fyysistä turvallisuutta vaarantavia tilanteita kuin väkivaltakokemuksia. Vamman aiheuttaneiden vahinkotapauksen määrä vuoden pituisena ajanjaksona 15–74-vuotiaan väestön 100 000 henkeä kohti tapahtumatyypeittäin on esitetty seuraavassa asetelmassa.

	1980	1988	1993	1997
Työtapaturmat	6 817	6 207	4 525	5 309
Liikuntatapaturmat	5 832	5 235	6 102	6 930
Kotitapaturmat	3 929	3 800	5 186	5 350
”Muut” vapaa-ajan tapaturmat	2 049	2 300	3 148	2 637
Liikennetapaturmat	1 277	1 927	1 757	1 574
Tahallinen väkivalta	3 013	2 671	2 608	2 147

Eri vahinkotyyppien muutokset 1980-luvulla olivat varsin suuria. Muutos on jatkunut 1990-luvun puolelle niin, että eri vahinkotyyppien yleisyysjärjestyskin on muuttunut: työ-, liikunta- ja kotitapaturmat olivat vuonna 1993 suunnilleen yhtä yleisiä, kun työtapaturmat vielä vuonna 1988 olivat suurin

vahinkoryhmä. Vuonna 1997 puolestaan liikuntatapaturmat nousivat kärkipaikalle.

Kansainväliset rikosuhritutkimukset 1989–2000. Vuoden 1989 alussa Suomessa tehdyt kansainvälisen uhritutkimusprojektin (van Dijk ym. 1990; Aromaa & Kinnunen 1995; Aromaa 1993) haastattelut antavat samansuuntaisia tuloksia. Miehistä kymmenen ja naisista kahdeksan prosenttia ilmoitti kokeneensa viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana tapauksia, joissa heidän kimppuunsa oli hyökätty tai heitä oli uhattu niin, että he ”todella pelästyivät”. Tämän lisäksi neljä prosenttia naisista ilmoitti joutuneensa ”seksuaalisesti hyvin loukkaavilta tuntuneiden”, seksuaalista ahdistelua tai väkivaltaista lähentelyä merkitsevien tekojen kohteeksi. Se tarkoittaa, että naiset joutuivat uhriksi useammin kuin miehet, jos ahdistelutapaukset lisätään väkivallantekoihin ja uhkailuihin. Rikosilmoituksia sanottiin väkivaltatapauksista tehdyn vajaassa viidenneksessä, naisten ahdistelutapauksista vain seitsemässä prosentissa.

Tässä hankkeessa tehtiin vuoden 1992 alussa toinen haastattelukierros. Sen tulokset ovat varsin yhdenmukaisia vuoden 1989 tutkimuksen kanssa. Viimeksi kuluneen vuoden (1991) aikana koettujen väkivaltatapaus-ten yleisyys oli tässä tutkimuksessa 4,4 sataa 15 vuotta täyttäneitä henkilöä kohti; seksuaalista ahdistelua tai seksuaalisesti loukkaavaa käyttäytymistä edustavien tapausten määrä oli 3,7 sataa 15 vuotta täyttäneitä naista kohti. Kuten muissakin vastaavissa tutkimuksissa ilmeni tässäkin aineistossa, että nuori joutui uhriksi selvästi yleisemmin kuin iäkäs vastaaja, ja suuren paikkakunnan asukas selvästi useammin kuin pienen. (Aromaa & Heiskanen 1992b.)

Kansainvälisen uhritutkimuksen kolmas tutkimuskerta toteutettiin alkuvuonna 1996. Siinä mitattu väkivaltakokemusten määrä oli hieman laskenut vuonna 1992 tehtyyn mittaukseen verrattuna, 4,2 uhria sataa 15 vuotta täyttäneitä kohti. Seksuaalista ahdistelua oli vuoden 1996 tutkimuksessa kokenut harvempi nainen kuin vuonna 1992. Uhriksi joutuneita oli 2,5 prosenttia naisista. Ryöstön uhriksi joutuneiden määrä oli vähentynyt 0,5 prosenttiin.

Sarjan neljäs tutkimus tehtiin vuoden 2000 alussa (Aromaa & Heiskanen 2000). Tulokset ovat hyvin lähellä vuoden 1996 tietoja: pelottavia uhkailuja tai väkivaltaa edeltävän vuoden aikana kokeneiden määrä oli nyt 4,3 prosenttia 15 vuotta täyttäneistä, seksuaalista ahdistelua oli kokenut yhtä suuri osuus naisista kuin vuonna 1992 (3,7 prosenttia), ryöstön uhriksi oli joutunut 0,6 prosenttia vastanneista.

Taulukko 4 Ryöstön, seksuaalisen ahdistelun ja väkivallan sekä pahoinpitelyjen ja uhkailujen kohteeksi vuoden aikana joutuneet vuosien 1989, 1992, 1996 ja 1997 tutkimuksissa (% 15 vuotta täyttäneistä)

	1989	1992	1996	1997
Ryöstö	0,8	1,0	0,5	0,3
Seksuaalinen ahdistelu	0,6	3,7	2,5	..
- seksuaalinen väkivalta	0,2	0,8	0,9	..
Pahoinpitely ja uhkailu	2,9	4,4	4,2	..
- uhkailu	0,9	2,2	2,2	..
- fyysinen väkivalta	2,0	2,2	2,0	..

Lähde: Heiskanen 1996, Heiskanen & Aromaa 1998

Väkivallan ilmoittaminen poliisille on myös tämän tutkimussarjan mukaan yleistynyt. Vuoden 1989 tutkimuksessa pahoinpitely- ja uhkailutapauksista vajaa viidennes (18 %), mutta vuosina 1992, 1996 ja 2000 runsas neljännes (26, 27 ja 26 %) ilmoitettiin poliisille. Seksuaalisen ahdistelun kohdalla vastaavat luvut olivat 9, 12, 8 ja 1. Näissä tapauksissa poliisiin turvautuminen olisi tämän mukaan selvästi harvinaisempaa kuin uhkailujen ja väkivallan kohdalla, ja ilmoittaminen olisi vuonna 2000 ollut entistäkin epätavallista.

Kysely miesten naisiin kohdistamasta väkivallasta. Vuonna 1998 valmistui tutkimus, joka käsitteli miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa, ahdistelua ja häirintää. Sen kenttätöitä tehtiin 18–74-vuotiaille naisille osoitettuna postikyselynä vuoden 1997 lopulla. Tutkimus tarkentaa kuvaa naisten kokemasta väkivallasta ja tavoittaa haastattelututkimuksiin verrattuna selvästi enemmän nimenomaan parisuhteessa koettuja väkivaltatapauksia. (Heiskanen & Piispa 1998.) Hankkeen jatkoksi on vuonna 2000 julkaistu selvitys miesten naisiin kohdistaman väkivallan kustannuksista (Heiskanen & Piispa 2000).

Ryöstöt

Vuonna 1999 tuli poliisin tietoon 2 277 ryöstörikosta, eli ryöstöä (RL 31:1) tai törkeää ryöstöä (RL 31:2). Ryöstörikkokset lisääntyivät vuodesta 1989 vuoteen 1990 peräti neljänneksen (25 %), mutta vuonna 1991 nousu pysähtyi (+2 %). Vuoden 1992 luku oli 18 prosenttia, ja vuoden 1993 luku 7 prosenttia edellisen vuoden lukua pienempi. Vuosina 1994–1998 muutokset

ovat olleet pieniä, vuoden 1999 luku oli 9 prosenttia korkeampi kuin edellisenä vuotena.

Ryöstöririkosten väheneminen vuonna 1992 oli selvintä pääkaupunkiseudulla, missä sama suunta jatkui myös vuonna 1993. Myös vuosien 1994–1995 kasvu koski lähinnä pääkaupunkiseutua. Vuosina 1996, 1997 ja 1998 luvut ovat kaikissa aluetyypeissä olleet jokseenkin ennallaan. Tilanne on sama myös vuonna 1999 lukuun ottamatta pääkaupunkiseutua, missä ryöstötiheys on kohonnut edellisestä vuodesta.

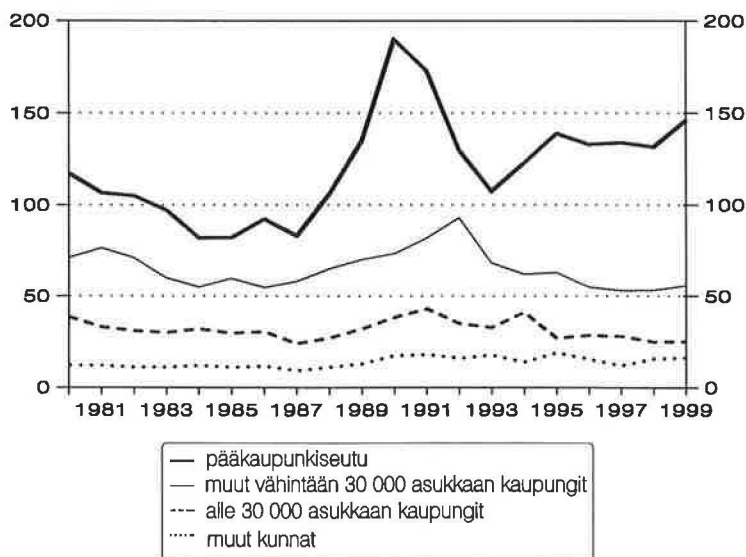
Poliisin tietoon tulleet ryöstöririkokset 1990–1999

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999 ¹
Ryöstö	.	2389	1875	1766	1804	1893	1860	1812	1850	2041
Törkeä ryöstö	.	283	319	283	318	297	227	204	242	236
Ryöstöririkokset	2627	2672	2194	2085	2122	2190	2087	2016	2092	2277
<i>Muutos %</i>										
	+25%	+2%	-18%	-5%	+2%	+3%	-5%	-3%	+4%	+9%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Ennakkotieto.

Kuvio 7 Ryöstöririkokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 1980–1999

Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen vuotta 1988 koskevien haastattelutietojen mukaan 0,7 prosenttia 16 vuotta täyttäneestä väestöstä oli joutunut ryöstön kohteeksi. Vuotta 1991 tarkoittava toistotutkimus tuotti luvuksi 1,0 prosenttia. Vuonna 1996 tehdyn, vuotta 1995 tarkoittavan mittauksen mukaan luku oli 0,5, ja vuonna 1997 tehdyssä kansallisessa uhritutkimuksessa se samanlaista määritelmää käytettäessä oli vain 0,3. Vuoden 2000 luku oli 0,6 (van Dijk ym. 1990; Aromaa & Heiskanen 1992b; Heiskanen 1996; Heiskanen & Aromaa 1998; Aromaa & Heiskanen 2000). Kuten väkivallantekojenkin kohdalla myös ryöstöjen uhriksi joutuminen oli hieman yleisempää nuorilla kuin iäkkäillä vastaajilla, ja yleisempää suurilla paikkakunnilla kuin pienillä.

Rahalaitoksiin kohdistuneet ryöstöt muodostavat vain pienen osan kaikista ryöstörikoksista, mutta niissä anastetun omaisuuden arvo on yleensä huomattavasti suurempi kuin tavanomaisissa ryöstöissä. Pankki- ja posti-ryöstöjen määrä on vuosina 1990–1999 vaihdellut varsin paljon, kuten seuraava asetelma osoittaa. Luvuissa ovat mukana myös ryöstön yritykset. Posti tarkoittaa näissä laskelmissa myös Postipankin konttoreita. (Vuosittaiset kokonaisluvut ovat tarkistuslaskennoissa voineet hiukan muuttua. Siksi eräät tässä esitetyt luvut poikkeavat aikaisemmin esitetyistä.)

Poliisin tietoon tulleet pankki- ja postiryöstöt 1990–1999

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999 ¹
43	106	116	106	58	62	51	26	19	11

¹ Sisältää myös yhden rahanvaihtopisteen, joka siis on laskettu rahalaitokseksi

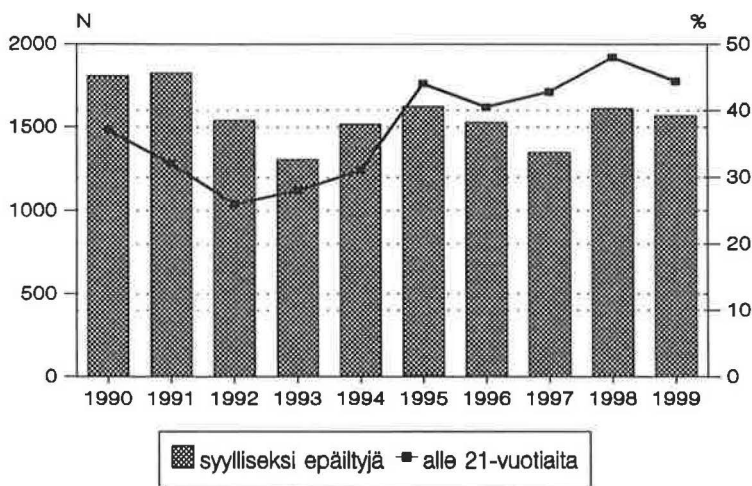
Vuonna 1999 tehtiin maassamme 11 posti- ja pankkiryöstöä. Määrä on siten laskenut 1990-luvun alun huippuluvuista 1980-luvulla vallinneelle tasolle, jopa sen allekin. Vuoden 1999 tapaukset sijoittuivat suurelta osin pienille paikkakunnille.

Rahalaitosryöstöjen kasvun taittuminen ja kääntyminen laskuun on ilmeisesti yhteydessä pankkien ja postien ryöstösuojauksen kohentumiseen, mutta merkittävässä määrin myös konttoriverkon karsimiseen etenkin kun näin tapahtunut rikoskohteiden väheneminen on voimakkaasti painottunut pieniin helposti ryöstettäviin toimipisteisiin. Osaselityksenä on myös mainittu se, että poliisi on onnistunut tavoittamaan lukuisia sellaisia henkilöitä, jotka ovat syyllistyneet pitkiinkin ryöstösarjoihin ja siten saanut tilapäisesti keskeytetyksi näiden ryöstäjien toiminnan.

Samalla on nähtävissä merkkejä siitä, että aseellisen ryöstön menetelmää on siirrytty käyttämään toisaalta vielä suojaamattomiin pieniin kontto-

reihin ja toisaalta korvaaviin kohteisiin: mm. rahankuljetuksiin, kauppaliikkeisiin ja kioskeihin.

Kuvio 8 Ryöstörikoksiin syyliseksi epäiltyjen määrä sekä nuorten osuus näistä, %, 1990–1999

Tavallisiin ryöstöihin syylistivät usein nuoria, ja samaan ryöstöön osallistuu monesti useita henkilöitä. Vuonna 1997 oli ryöstörikoksiin syyliseksi epäillyistä 43 prosenttia alle 21-vuotiaita, vuonna 1998 osuus nousi 48 prosenttiin laskien vuonna 1999 taas 44 prosenttiin.

Poliisi *selvittää* ryöstörikoksista ilmoitusvuoden aikana yli kolmanneksen (40 % vuonna 1997, 35 % vuonna 1998, ja 40 % vuonna 1999). Rahalaitosryöstöjen selvitysaste on keskimääräistä huomattavasti korkeampi, vuonna 1997 luvuksi ilmoitettiin 81 prosenttia.

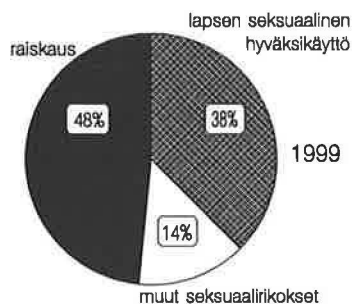
3 Seksuaalirikokset Hannu Niemi

Vuoden 1999 alkuun saakka seksuaalirikosten sääntely on perustunut vuonna 1971 hyväksyttyyn lakiin. Väkininmakaamista koskevaa säännöstä (RL 20:1) on sittemmin vuonna 1994 muutettu niin, että myös avioliitossa tapahtuva väkininmakaaminen tuli rangaistavaksi. Vapautta loukkaava haureus (RL 20:2) on samanaikaisesti tehdyn lainmuutoksen jälkeen rangaistavaa riippumatta siitä, kumpaan sukupuoleen teko kohdistuu. Seksuaalirikosten sääntelyä muutettiin vuonna 1998. Uusi seksuaalirikoksia koskeva RL 20 luku tuli voimaan 1.1.1999.

Nykyisin voimassa olevat kriminalisoinnit (RL 17:18–21, RL 20 luku):

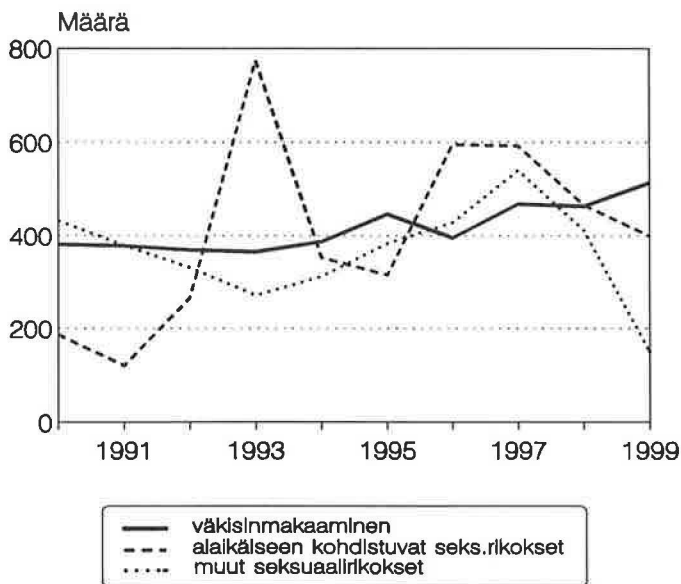
- sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen, tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi
- sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen
- sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken
- raiskaus, törkeä raiskaus, pakottaminen sukupuoliyhteyteen
- pakottaminen seksuaaliseen tekoon
- seksuaalinen hyväksikäyttö
- lapsen (törkeä) seksuaalinen hyväksikäyttö
- seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta
- paritus

Lainsäätäjän tavoitteena on suojata yksilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja sellaisia henkilöitä, jotka nuoren ikänsä tai seksuaalisen vakiintumattomuutensa vuoksi ovat vielä kykenemättömiä huolehtimaan itsestään tai päättämään seksuaalielämästään. Seksuaalirikokset ovat pääsääntöisesti virallisen syytteen alaisia rikoksia. Pakottaminen sukupuoliyhteyteen ja pakottaminen seksuaaliseen tekoon sekä eräät seksuaalisen hyväksikäytön tilanteet ovat kuitenkin asianomistajarikoksia.

Vuonna 1999 poliisin tietoon tuli yhteensä 1 062 seksuaalirikosta (RL 20 luvun perusteella rangaistavat teot). Teoista oli lähes puolet (48 %) raiskauksia (RL 20:1–3) ja runsas kolmannes (38 %) lapsen seksuaalisia hyväksikäyttöjä (RL 20:6–8). Alaikäisiin kohdistuneiden tekojen vuosittaiset määrät ovat vaihdelleet suuresti. Joinakin vuosina poliisille on ilmoitettu mahdollisesti samaan rikossarjaan kuuluvia useaan lapseen taikka nuoreen kohdistuneita tekoja.

Kuvio 9 Poliisin tietoon tulleiden seksuaalirikosten määrä 1990–1999¹

¹ Vuodesta 1999 lähtien raiskaus (RL 20:1–4), lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–8) ja muut seksuaalirikokset (RL 20:4–5,9)

Raiskaus (RL 20:1–3)

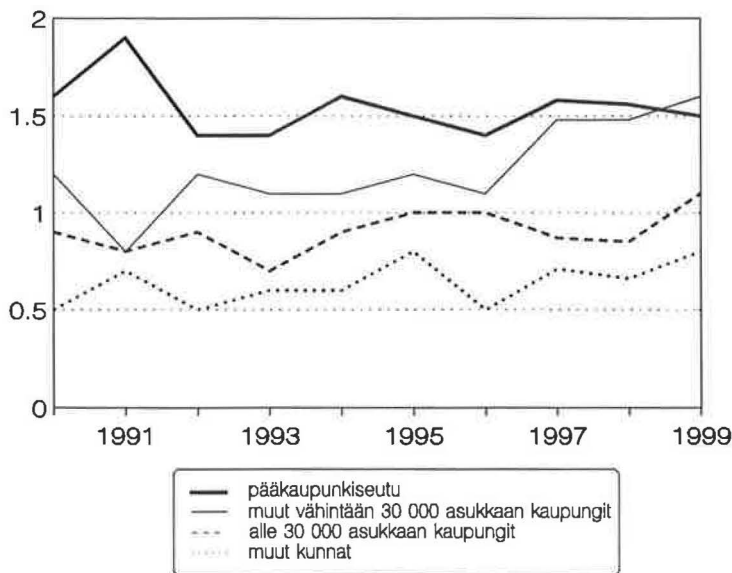
Poliisin tietoon tulleiden raiskausten (RL 20:1–3; aiemmin väkisinmakaaminen) lukumäärä ja sen muutos edellisestä vuodesta (%) vuosina 1990–1999

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
381	378	369	365	387	446	395	468	463	514
–6%	–1%	–2%	–1%	+6%	+15%	–11%	+18%	–1%	+11%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

1960-luvun puolivälistä lähtien väkisinmakaamisrikoksia on tullut poliisin tietoon vuosittain noin 300–400. Vuodesta 1995 lähtien raiskausten vuosittainen määrä näyttäisi nousseen 400–500 rikoksen tasolle. On vaikea arvioida, onko lisäys todellista vai johtuuko se ilmoitusaltiuden kasvusta. Lisäksi on huomioitava, että ennen vuoden 1999 lainuudistusta, väkisinmakaaminen oli asianomistajarikos.

Kuvio 10 Raiskausrikokset (RL 20:1–3; väkisinmakaaminen ennen vuotta 1999) 15 vuotta täyttäneen väestön 10 000 asukasta kohti vuosina 1990–1999

Pääkaupunkiseudulla ja muissa suurissa taajamissa raiskausrikoksia on suhteellisesti enemmän kuin muualla maassa (kuvio 10). Tämä johtune ainakin osittain siitä, että rikostilaisuuksien määrä on esimerkiksi vilkkaan ravintolaelämän myötä suurempi kuin haja-asutusalueilla. Rikoksen uhrin anonymiteetti on taajamissa parempi kuin pienillä paikkakunnilla, joissa

uhri saattaa kokea rikoksen ilmitulon ja käsittelyn paitsi yleisesti epämielittävänä myös häntä sosiaalisesti leimaavana.

Ilmoituskynnyksen korkeus voi johtua yleisemmin myös siitä, että tekijä ja uhri tuntevat toisensa, jolloin tekijä pyrkii mahdollisesti hyvittämään tekonsa uhrille tai painostaa tätä niin, ettei uhri uskalla tai halua ilmoittaa rikosta poliisille.

Piilorikollisuuden määrä on todennäköisesti paljon suurempi kuin muissa vakavissa rikoksissa eikä väkisinmakaamisrikosten todellista määrää tarkkaan tiedetä, vaikka asiasta onkin esitetty erilaisia arvailuja. Piilorikollisuuden suuri määrä on aiheuttanut muun muassa sen, että on syntynyt mielikuva tuntemattomasta uhrina väijyvistä raiskaajasta, koska juuri tämän- tapaiset teot tulevat herkimmin poliisin tietoon ja julkisuuteen.

Ns. seksuaalihenkirikokset eli rikokset, joissa uhria on ennen surmaamista käytetty seksuaalisesti hyväksi, ovat harvinaisia. 1970-luvulla vuosittain keskimäärin kolmessa tapauksessa henkirikokseen liittyi seksuaalirikos (Viljanen 1983). Tuoreen henkirikostutkimuksen (Kivivuori 1999a) mukaan ne ovat edelleen harvinaisia. Tutkittuna aikana vuonna 1996 yhtään täytettyä tekoa ei voitu luokitella seksuaalirikokseksi. Vertailuvuonna 1988 tällaisia tapauksia oli kaksi.

Väestöhaastatteluihin perustuvien tutkimusten mukaan raiskauksia ja niiden yrityksiä tapahtui noin 5 000 vuonna 1997 (n. 2 100 vuonna 1980, n. 4 800 vuonna 1988, n. 1 600 vuonna 1993) haastattelua edeltäneen vuoden aikana (Heiskanen ym. 1990, Suomalaisten turvallisuus 1993, Heiskanen & Aromaa 1998). Kansainvälinen uhritutkimuksen (Aromaa & Heiskanen 2000) tuloksista puolestaan selviää, että 3,8 prosenttia naispuolisesta väestöstä kertoi joutuneensa seksuaalisen ahdistelun kohteeksi vuonna 1999 (0,6 % vuonna 1989, 3,7 % vuonna 1992 ja 2,5 % vuonna 1996). Saman selvityksen mukaan naisista joutui seksuaalisen väkivallan (raiskaus, sen yritys ja käsiksikäyminen) kohteeksi 1,2 prosenttia vuonna 1999 (0,2 % vuonna 1989, 0,7 % vuonna 1992 ja 0,9 % vuonna 1996). Vuonna 1999 Suomessa esiintyi seksuaalista ahdistelua enemmän kuin vertailumaissa keskimäärin (2,5 % Euroopan vertailumaissa, joita olivat Iso-Britannia, Ranska, Sveitsi, Hollanti, Ruotsi ja Itävalta).

Vuonna 1997 tehdyn postikyselytutkimuksen (Heiskanen & Piispa 1998) mukaan noin joka neljäs (26 %) nainen oli joskus elämänsä aikana 15 vuotta täytettyään joutunut seksuaalisen väkivallan tai ahdistelun kohteeksi. Tekijöistä runsas kolmannes (36 %) oli uhrin nykyinen tai entinen avio- tahi avopuoliso. Naisista joka kahdeskymmenes (5 %) joutui seksuaalisen väkivallan tai ahdistelun uhriksi viimeksi kuluneen vuoden aikana. Näissä

tapauksissa noin joka toisessa (52 %) tekijänä oli nykyinen tai entinen avio-
taikka avopuoliso. Noin joka kuudes nainen (16 %) oli joutunut lapsena
(alle 15-vuotiaana) seksuaalisen väkivallan tai seksuaalisesti uhkaavan
käyttäytymisen kohteeksi. Sukupuolisen ahdistelun tai häirinnän kohteeksi
oli joutunut puolestaan noin puolet (52 %) vastaajista joskus elämänsä
aikana 15 vuotta täytettyään. Viimeksi kuluneen vuoden aikana vastaavan-
laisen häirinnän kohteeksi oli joutunut joka viides (20 %) nainen.

Suomalaista seksiä koskevan tutkimuksen (Haavio-Mannila & Kontula
1993) mukaan 9 prosenttia naisista ja 3 prosenttia miehistä kertoi joutuneen-
sa heitä loukkaavan seksuaalisen käsiksikäymisen tai koskettelun kohteeksi
viimeksi kuluneen 5 vuoden aikana. Teoista valtaosa oli lähentelyä. Ahdis-
telua piti raiskauksena 0,4 prosenttia naisista (3 vastaajaa) ja raiskauksen
yrityksenä 1,1 prosenttia (miehistä 0,2 %).

Ahdistelu oli yhteydessä muun muassa uhrin nuoreen ikään, parisuh-
teen puuttumiseen tai vakiintumattomuuteen sekä rinnakkaissuhteiden ja ho-
moseksuaalisten kokemusten muita suurempaan määrään. Naiset, joilla on
ollut elämänsä aikana paljon sukupuolikumppaneita, joutuivat 2–3 kertaa
muuta enemmän ahdistelun kohteeksi. Uhrin alkoholin humalakäyttö lisäsi
ahdistelukokemusten määrän muihin verrattuna kolminkertaiseksi. Sosiaali-
ryhmistä opiskelijat joutuvat useimmin uhriksi.

Naisten ahdistelijoista suurin osa oli miehiä (yhdeksän kertaa enem-
män kuin naisia), miesten ahdistelijoista puolestaan naisia oli kaksi kertaa
enemmän kuin miehiä. Vajaalla yhdellä prosentilla oli kokemuksia ho-
moseksuaalisesta ahdistelusta. Noin puolet uhreista tunsivat tekijän nimeltä tai
ulkonäöltä.

Naisille sattuneista ahdistelutapauksista 7 prosenttia ja miehille
sattuneista 6 prosenttia ilmoitettiin poliisille. Raiskauksista tai niiden
yrityksistä kertoneista 36 prosenttia ilmoitti teon poliisille.

Vastaajakadon ja kertomatta jättämisen sekä ilmiön suhteellisen
harvinaisuuden (satunnaisvirheet) vuoksi ehkä suurikin osa teoista jää
kokonaan pimentoon. Osa teoista, jotka eivät tule poliisin tietoon, voi tulla
esim. lääkintö- ja sosiaalisektorin viranomaisten tietoon. Väestön vähittäinen
vanhentuminen saattaa tulevaisuudessa jossain määrin vähentää näiden
rikosten määrää.

Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset (RL 20:3–6)

Poliisin tietoon tulleiden alaikäisiin kohdistuneiden seksuaalirikosten lukumäärä ja sen muutos (%) edellisestä vuodesta vuosina 1990–1999

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999 ¹
186	120	265	774	352	315	595	592	466	399
-18%	-36%	+121%	+191%	-55%	-11%	+89%	-1%	-21%	-14%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Luvussa on huomioitu lain muutoksen jälkeen lapsen (törkeä) seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6–7). Muut alaikäisiin kohdistuvat seksuaaliset hyväksikäytöt (RL 20:5 ja RL 20:8) tilastoidaan muina seksuaalirikoksina. Lain muutoksen vuoksi vuotta 1999 koskeva luku ei ole täysin vertailukelpoinen aikaisempien vuosien lukuihin

Laissa on säädetty rangaistavaksi sukupuoliyhteydessä oleminen alle 16 vuotta täyttäneen lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, RL 20:6). Ankarimmin rangaistava tekemuoto (rangaistusmaksimi 10 vuotta vankeutta) on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7). Lisäksi eräissä erityissuhteissa (vanhempi-lapsi suhde tai muu laissa mainittu riippuvuussuhde) sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan tai tätäkin vanhemman kanssa on kriminalisoitu.

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi niitä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille taikka muille viranomaisille. Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan ja hekään eivät suojellakseen lasta julkisuudelta aina halua tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta.

Alaikäiseen kohdistuneita seksuaalirikoksia tuli poliisin tietoon vuosina 1986–1998 vuosittain keskimäärin 364 (225 vuosina 1980–1985). Vuonna 1999 lapsen (törkeitä) seksuaalisia hyväksikäyttöjä tuli poliisin tietoon 399 tapausta. Määrä ei ole lain ja tilastointitavan muuttumisen vuoksi täysin vertailukelpoinen edeltäviin vuosiin. Rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavastikin vuosittain tilastoitujen rikosten määrään, esimerkiksi vuonna 1993 yli puolet tilastoiduista teoista kirjattiin Helsingissä.

Lastensuojelun Keskusliiton tekemän selvityksen (Sariola 1990) perusteella alaikäisten seksuaalinen hyväksikäyttö kohdistuu enimmäkseen murrosikäisiin tai lähellä murrosikää oleviin nuoriin. 15- ja 16-vuotiaista tytöistä 18 ja pojista 7 prosentilla on ollut seksuaalikokemuksia. Murrosikäisistä tytöistä 5–7 prosenttia ja pojista 1–3 prosenttia oli ollut seksuaalisen hyväksikäytön kohteena (edellytyksenä jonkinasteinen fyysinen kontakti). Vähemmän kuin yhdellä prosentilla oli alle 10-vuotiaina seksuaalisia kokemuksia vähintään 5 vuotta vanhemman henkilön kanssa. Nuorilla, jotka

elivät väkivaltaisessa kotiympäristössä, oli muita enemmän seksuaalikoemuksia aikuisten kanssa kodin ulkopuolella.

Suomalaista seksiä käsitelleen tutkimuksen mukaan naisista 17 ja miehistä 8 prosenttia kertoi joutuneensa alle 18-vuotiaana kiusallisen seksuaalisen ahdistelun kohteeksi (Haavio-Mannila & Kontula 1993).

Insesti, sukurutsa (RL 20:7)

Sukurutsaisista suhteista on eniten julkisuudessa ollut esillä isän ja tyttären välinen suhde, joka on koettu lapsen seksuaaliseksi riistoksi. Sisarusten välisistä suhteista on puhuttu huomattavasti vähemmän eikä niiden yleisyyttä tunneta. Vuodesta 1999 alkaen sukurutsaiset teot (insesti) ovat lähisukulaisten kesken rangaistavia (RL 17:22). Silloin kun kyse ei ole sukulaisten sukupuoliyhteydestä, lähisukulaisten muu seksuaalinen teko voi olla rangaistavaa lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä suojaikärajan ollessa 18 vuotta (RL 20:6.3). Rangaistavaan tekoon voi syyllistyä vanhempi tai samassa taloudessa lapsen kanssa elävä muu vanhempaan rinnastettavassa suhteessa oleva henkilö. Alle 16-vuotiaan lapsen ollessa uhrina rangaistavaan tekoon (RL 20:6) voi syyllistyä muukin lähisukulainen, esimerkiksi uhrin veli tai sisar.

Insestiä on toisinaan pidetty sukurutsaa laajempänä ilmiönä. Tällöin sillä tarkoitetaan ennen muuta vanhemman lapseensa tai tämän jälkeläiseen kohdistamaa minkä tahansa tyyppistä seksuaalista hyväksikäyttöä. Lasten seksuaalista hyväksikäyttöä voi tietenkin esiintyä myös muissa sukulaisuussuhteissa. Insestiä on esiintynyt sosiaalisesti eristyneissä oloissa ja isän osalta liittyen tämän alkoholismiin, mielisairauteen tai luonnehäiriöihin. Epätietoisuus ilmiön luonteesta ja laajuudesta voi johtaa paniikkireaktioihin, joissa tavanomaisetkin lapsen ja aikuisen käyttäytymismuodot tulkitaan seksuaaliseksi hyväksikäytöksi.

Poliisin tietoon tulleiden rikosten lukumäärää ei ole tilastoitu erikseen. Vuosina 1986–1999 tuomittiin sukurutsasta yhteensä 19 henkilöä (näistä 18 vuosina 1991–1999), joista lapsen hyväksikäyttöpauksia oli kaksitoista (vuosina 1980–1985 tuomittiin yhteensä 14 henkilöä, joista jälkeläiseen kohdistuneita tekoja viisi). Sukupuoliyhteydestä lähisukulaisten kesken ei tuomittu yhtään henkilöä vuonna 1999.

Lastensuojelun Keskusliiton suorittaman kyselyn perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten tietoon tulleita hyväksikäyttö- ja insesti-

tapauksia oli yhteensä 132 varmaa ja 222 epäiltyä tapausta (alle 16-vuotias) vuosina 1983–1984. Varmistuneissa tapauksissa hyväksikäyttäjänä oli biologinen isä runsaassa kolmasosassa (36 %) tapauksista ja isäpuoli noin joka viidennessä (22 %) tapauksessa. Paria poikkeusta lukuunottamatta hyväksikäytetty lapsi oli tytär. Muutamassa tapauksessa (4 %) hyväksikäyttäjänä oli äiti. Aivan pienten (alle 7-vuotiaiden) lasten hyväksikäytön osuus oli noin 10 prosenttia (Sariola 1985).

Myöhemmin tehdyn haastattelututkimuksen (Sariola 1990) mukaan isä-tytär inestiiä kokeneita oli 0,5 prosenttia 15-vuotiaista tytöistä. Kaikki sukulaisuussuhteet huomioden 1,2 prosenttia tytöistä oli joutunut seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi. Suomalaista seksiä käsitelleen tutkimuksen mukaan naisista 1,8 % oli kokenut seksuaalista ahdistelua isän taholta alaikäisenä (Haavio-Mannila & Kontula 1993).

Muut seksuaalirikokset

Poliisitilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:5,8–9) tuli poliisin tietoon 149 tapausta vuonna 1999. Eri rikosten määriä ei ole kuitenkaan poliisitilastossa tarkemmin eritelty, minkä vuoksi seuraavassa tarkastellaan näistä rikoksista tuomittujen määrää.

Prostituutio ei ole Suomessa rangaistavaa. Sen sijaan parituksesta on säädetty (RL 20:9) enintään kolmen vuoden vankeusrangaistus. Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväksien käytäviltä parittajilta. Lisäksi vuodesta 1999 on ollut voimassa säännös, jossa on säädetty rangaistavaksi seksuaalipalvelujen ostamisen 18 vuotta nuoremalta henkilöltä.

Parituksesta on tuomittu yhteensä 49 henkilöä vuosina 1986–1999. Näistä viisi tuomittiin vuonna 1999, 16 vuonna 1998 ja 10 vuonna 1997. Vuosina 1991–1996 tuomittiin parituksesta yhteensä vain kolme henkilöä. Yksi henkilö tuomittiin seksuaalipalvelujen ostamisesta nuorelta vuonna 1999.

Seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:5) tuomittiin 16 henkilöä vuonna 1999. Seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomitaan henkilö, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa tekijään laissa mainitussa riippuvuussuhteessa olevan henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon taikka saa alistumaan tällaisen teon kohteeksi.

Sukupuolisiveellisuuden julkisesta loukkaamisesta (RL 17:21) tuomittiin 207 henkilöä vuonna 1999. Vuosina 1991–1999 tästä rikoksesta (kumottu RL 20:9 ja nykyisin voimassa oleva RL 17:21) tuomittiin keskimäärin 212 henkilöä vuosittain. Säännöstä on sovellettu muun muassa itsensä paljastajiin.

Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty nykyisin rikoslaissa. Rangaistavaksi määriteltyjä tekoja ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito (17:19) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20). Näistä rikoksista tuomittiin yhteensä kolme henkilöä vuonna 1999. Sukupuolisiveellisyyttä koskevien moraalikäsitteiden lieventyessä lainvastaiseksi katsotun aineiston laatu on vuosikymmenten mittaan täysin muuttunut. Sellainen pornografinen aineisto, mikä vielä 1960-luvulla ja erityisesti varhemmin ”loukkasi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä”, on sietokynnyksen noustua nykyisin verraten näkyvää. Nykyisessä laissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot on pyritty määrittelemään aikaisempaa konkreettisemmin.

4 Omaisuusrikokset Reino Sirén

4.1 Varkausrikokset ja luvattomat käytöt

Perinteinen omaisuusrikollisuus sitoo paljon rikoskontrollin voimavaroja. Kaikista poliisin tietoon tulleista rikoksista – liikenne-rikokset mukaan lukien – useampi kuin joka neljäs on varkausrikos tai moottoriajoneuvon luvaton käyttö (1999: 29 %). Seuraamusjärjestelmässään niiden merkitys on varsin suuri. Ehdottomista vankeusrangaistuksista joka viides (vuonna 1998: 21 %) on tuomittu varkausrikoksista.

Poliisin tietoon tulleet varkausrikokset

	1990	1991 ¹	1992	1993	1994
Varkaus (RL 28:1)	125909	141913	142400	146858	140978
Törkeä varkaus (RL 28:2)	4800	5726	5486	4381	4630
Näpistys (RL 28:3)	32930	40977	48569	49150	47239
Yhteensä	163639	188616	196455	200389	192847
<i>Muutos %</i>	+7 %	+15 %	+4 %	+2 %	-4 %
	1995	1996	1997	1998	1999
Varkaus (RL 28:1)	134420	127262	125058	127627	129581
Törkeä varkaus (RL 28:2)	3759	3576	3419	3614	3425
Näpistys (RL 28:3)	45092	46142	48020	51992	55001
Yhteensä	183271	176980	176497	183233	188007
<i>Muutos %</i>	-5 %	-3 %	-0 %	+4 %	+3 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Vuodesta 1991 lähtien lukuihin sisältyvät myös moottoriajoneuvon anastamiset. Vuoteen 1990 saakka moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt merkittiin poliisitilastossa yhteen. Tämän takia ja näiden rikosten erityispiirteiden vuoksi on perusteltua käsitellä niitä omana ryhmänään. Vuoden 1991 lainmuutoksen yhteydessä kuitenkin myös rikosten tilastointitapa muuttui eikä kaikissa tarkasteluissa enää ole mahdollista erotella moottoriajoneuvon anastamisia muista varkausrikoksista.

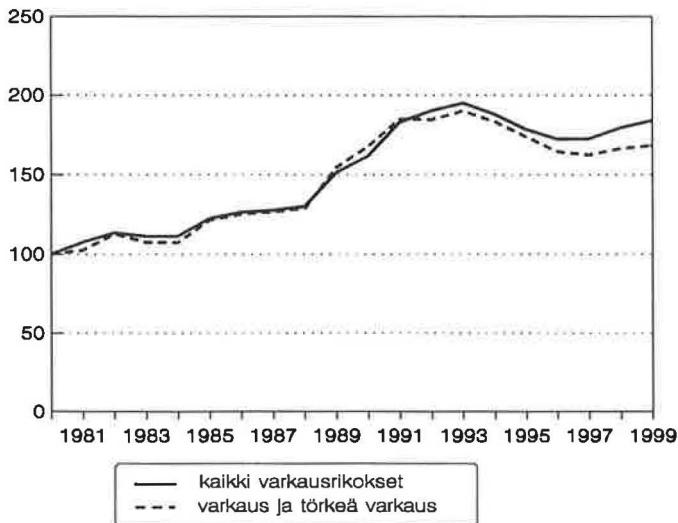
Vuonna 1999 poliisin tietoon tuli 188 000 varkautta, törkeää varkautta ja näpistystä. Kasvua edellisvuodesta oli kolme prosenttia. Varkausrikosten määrä on kuitenkin edelleen pienempi kuin 1990-luvun huippuvuosina.

Varkausrikollisuuden kehitystä vuosina 1980–1999 kuvaavat indeksisarjat näyttää kuvio 11. Valvonnan tehokkuus ja ilmoittamiskäytännön muutokset vaikuttavat herkästi tilastoitujen näpistysten määrään. Siksi

kuviassa on kaikki varkausrikokset kattavan sarjan rinnalla sarja, joka sisältää vain varkaudet ja törkeät varkaudet.

Poliisin tietoon tullut varkausrikollisuus kasvoi tasaisesti 1970- ja 1980-luvuilla aina 1990-luvun alkuvuosiin saakka. Samanlainen kasvu on tyypillinen monille vauraille ja taloudellisesti kehittyneille maille. Aineellisen elintason kohoaminen ja kaupungistuminen ovat lisänneet sopivien anastuskohteiden määrää ja tilaisuuksia varkauksiin. Talouden lama voi olla osasy syy varkausrikollisuuden kasvun pysähtymiseen ja laskuun vuosikymmenen jälkipuoliskolla. Talouden elvyttyä rikosluvut ovat kääntyneet uudelleen nousuun. Myös huumausainetilanteen paheneminen heijastuu varkausrikollisuuteen, kun varkauksia tehdään huumeiden käytön ja kaupan rahoittamiseksi. Toinen varkausrikoksia viime vuosina ilmeisesti lisännyt seikka on maahantuloa ja matkustamista koskevien rajoitusten poistuminen, jonka myötä varastetulle tavaralle on syntynyt uusia markkinoita Suomen rajojen ulkopuolella.

Kuvio 11 Kaikki varkausrikokset sekä varkaus ja törkeä varkaus (pl. moottoriajoneuvon anastaminen) vuosina 1980–1999. Indeksisarjat. 1980 = 100

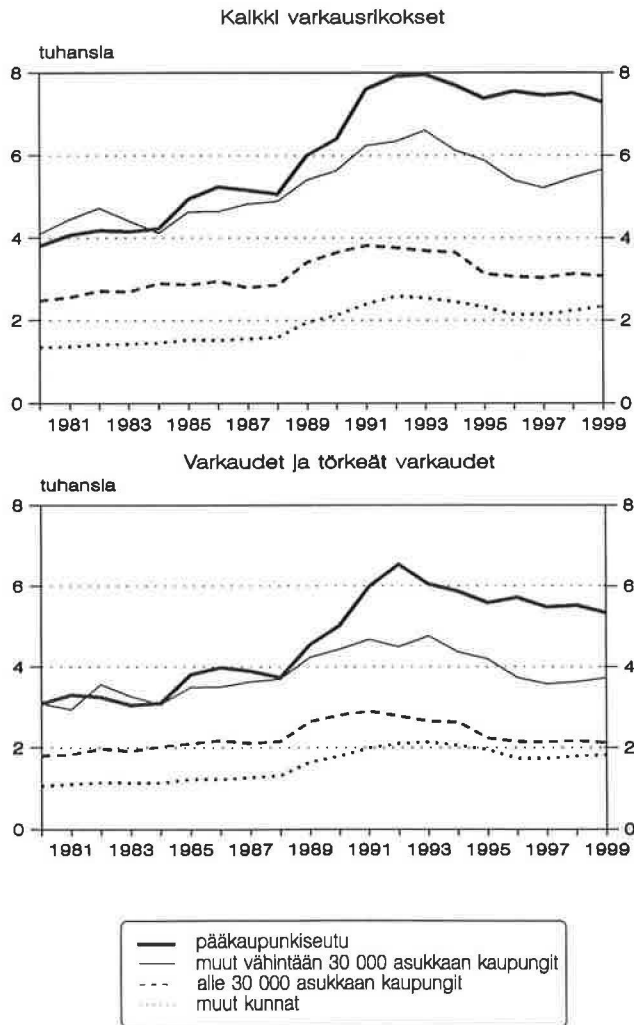

Varkausrikollisuuden kasvu jyrkkeni uuden esitutkinta- ja pakkokeinolain tultua voimaan (vuonna 1989). Poliisin taholta on erääksi syyksi arveltu enimmäispidätysajan lyhenemistä ja lainmuutoksen jälkeen tapahtunutta pidättämisten ja vangitsemisten vähenemistä. Rikollista toimintaa ei ole voitu katkaista niin tehokkaasti kuin aikaisemmin. Lisäksi uusien rikosten esitutkintaa koskevien muotomääräysten on katsottu sitoneen poliisin voimavaroja

pois aktiivisesta rikostutkinnasta. Toisaalta on mahdollista, että poliisille ilmoitetut rikokset on esituskintalain edellyttämällä tavalla ryhdytty kirjamaan entistä tunnollisemmin, mikä osaltaan on lisännyt tilastoitujen rikosten määrää.

Varkausrikokset kuuluvat niihin rikoksiin, joiden esiintymisessä on suuria alueellisia eroja. Tätä valaistaan kuviossa 12.

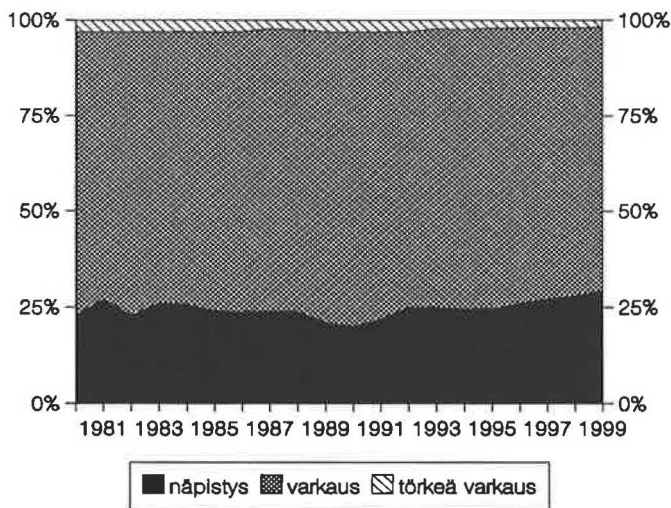
Kuvio 12 Varkausrikokset (pl. moottoriajoneuvon anastaminen) 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 1980–1999

Pääkaupunkiseutu ja suurimmat kaupungit erottuvat rikollisuustasoltaan selvästi pienemmistä kaupungeista ja maaseutukunnista. Vuonna 1999 rikosluvut muuttuivat epäyhtenäisesti. Asukaslukuun suhteutettuna rikokset vähenivät pääkaupunkiseudulla ja alle 30 000 asukaan kaupungeissa, mutta lisääntyivät muissa kaupungeissa ja maaseudulla.

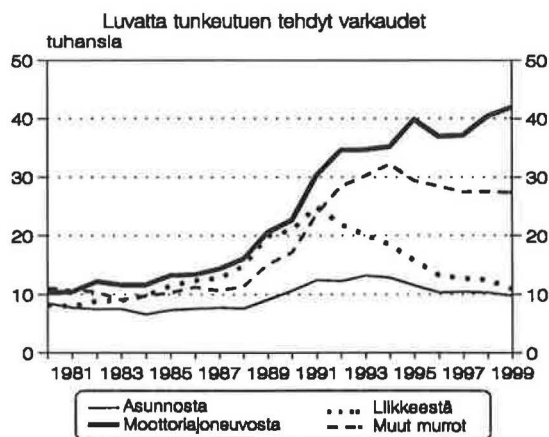
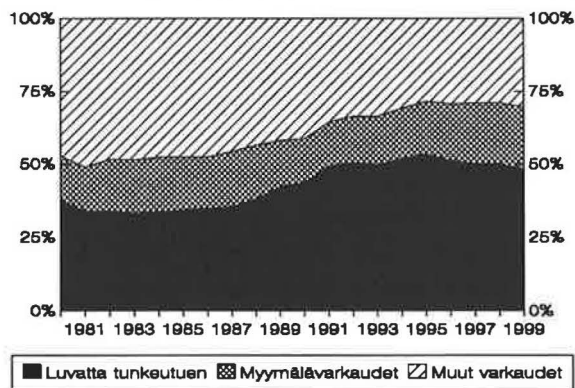
Kuvio 13 Varkausrikosten (vuodesta 1991 mukaan lukien moottoriajoneuvon anastaminen) jakautuminen törkeisiin varkauksiin, varkauksiin ja näpistyksiin vuosina 1980–1999

Varkausrikollisuuden rakenne ei ole rikosnimikkeittäin tarkastellen muuttunut paljon viimeisten parin kymmenen vuoden aikana (kuvio 13). Pääosa varkausrikoksista on kirjattu (tavallisiksi) varkauksiksi (1999: 69 %). Näpistyksiä on runsas neljännes. Törkeiden varkauksien osuus on vakiintunut kahteen prosenttiin.

Rikosnimikkeitä havainnollisemmin varkausrikollisuuden rakennetta kuvaa poliisitilaston ryhmittely (vuodesta 1980), jossa rikokset jaetaan luvatta tunkeutuen tehtyihin varkauksiin, myymälävarkauksiin ja muihin varkausrikoksiin (kuvio 14).

Kuvio 14 Varkausrikkokset (pl. moottoriajoneuvojen anastukset) tekotavan ja kohteen mukaan vuosina 1980–1999

1980-luvun alkupuolella noin kolmannes poliisin tietoon tulleista varkausrikkoksista oli murto tai muuten rikoskohteeseen luvatta tunkeutuen tehty. Tällaisten varkauksien osuus on sittemmin selvästi kasvanut, joskaan ei enää viime vuosina. Vuonna 1999 niitä oli vähän alle puolet kaikista varkausrikkoksista. Myymälävarkauksia tai -näpistyksiä oli varkausrikkoksista viidenes. Niiden osuus on pysynyt pitkään suunnilleen samana.

Luvatta tunkeutumalla tehdyistä varkauksista on eniten lisääntynyt murtautuminen autoihin. Asuntomurtojen, liikemurtojen ja muiden murtojen kohdalla tilanne on toinen. Liikemurtojen määrä oli huipussaan vuonna 1991. Sen jälkeen rikosluku on puolittunut. Asuntomurtojen ja muiden murtojen määrä on niin ikään ollut laskusuunnassa 1990-luvun puolivälistä lähtien. Ilmeisesti näitä rikoksia on onnistuttu torjumaan, kun yrityksiin ja

kotitalouksiin on hankittu enenevästi erilaisia hälytys- ja murronestolaitteita (ks. Heiskanen 1996). Yrityksissä ja työpaikoilla on myös kulunvalvontaan alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota. Asuntomurtojen kohdalla kehitys ei tosin liene aivan niin vakaa kuin mitä rikosluvut näyttävät. Vielä 1990-alussa “asuntomurroiksi” on kirjattu myös kellari-, ullakko- ja yms. murtoja, jotka tähän ryhmään eivät kuulu. Kun tavasta on vähitellen luovuttu, asuntomurtojen määrä on näennäisesti vähentynyt (ks. Aromaa 1998).

Rikosten suuntautuminen uusiin kohteisiin – kuten viime vuosina autoihin – ilmentää sitä, että automurroissa kiinnijäämisriski arvoidaan muihin vaihtoehtoihin nähden pieneksi ja autoissa on tarjolla helposti rahaksi muutettavaa tavaraa.

Haastattelututkimusten tietoja varkausrikollisuudesta

Laajoissa väestöhaastattelututkimuksissa on kahden vuosikymmenen ajalta selvitetty rikosten kohteeksi joutumisen yleisyyttä. Varkausrikoksia (yritykset mukaan lukien) ja niiden uhreja on näiden tutkimusten mukaan ollut eri vuosina seuraavasti (Lättilä & Heiskanen 1983, Heiskanen 1991, Aromaa & Heiskanen 1994):

Taulukko 5 Varkausrikosten kohteeksi joutuminen

	1980	1988	1993	1997
Varkausrikokset sataa 15–74-vuotiasta kohti	15	11	16	17
Varkausrikoksen kohteeksi joutuneita haastatelluista (%)	9	8	13	13

Vuoden 1997 luku laskettu Tilastokeskuksen perusaineistosta

Vuonna 1980 noin joka kymmenes haastateltu kertoi joutuneensa varkausrikoksen tai sen yrityksen kohteeksi. 1980-luvun lopulla sekä rikoksia että uhreja oli vähemmän. Vuosina 1993 ja 1997 varkauksia tuli jälleen ilmi runsaammin; kolmetoista sadasta haastatellusta kertoi itseensä, kotitalouteensa tai alaikäiseen lapseensa kohdistuneesta varkaudesta.

Suomi on myös osallistunut vuodesta 1989 lähtien tehtyjen kansainvälisten haastattelututkimusten sarjaan. Suomea koskevia tuloksia eräiden varkauslajien yleisyydestä on taulukossa 6 (Aromaa & Heiskanen 2000).

Muutokset vuodesta toiseen eivät ole suuria. Polkupyörävarkauksien kasvu näyttää pysähtyneen. Vuoden 2000 tutkimuksen mukaan asuntomurtoja oli samoin aikaisempia vuosia vähemmän, joskin niiden yritykset ovat lisääntyneet.

Taulukko 6 Eri varkauksien kohteeksi vuoden aikana joutuneet (prosentteina 15 vuotta täyttäneestä väestöstä) vuosien 1989–2000 tutkimuksissa

	1989	1992	1996	2000
Polkupyörävarkaus	3,1	5,0	5,4	5,0
Varkaus autosta	2,7	2,9	2,9	2,8
Asuntomurto	0,6	0,6	0,6	0,3
Asuntomurron yritys	0,4	0,5	0,7	0,9
Varkaus henkilöltä	4,3	3,4	3,3	3,4

Uhritutkimuksissa on pääasiassa selvitetty vain yksityisten henkilöiden tai kotitalouksien kokemia rikoksia. Vuonna 1993 toteutettiin paikallinen, Turun seudun yrityksiin suunnattu rikollisuutta käsittelevä kyselytutkimus. Osoittautui, että yritysten joutuminen eri rikosten tai häiriötekojen kohteeksi on varsin tavallista. Viimeksi kuluneen vuoden aikana oli joka kuudennesta yrityksestä/laitoksesta varastettu käteistä rahaa (Aromaa & Laitinen 1994). Suomen Yrittäjien vuonna 2000 tekemässä selvityksessä puolestaan ilmeni, että joka kuudenteen kyselyyn osallistuneista pienistä ja keskisuurista yrityksistä (n=895) oli murtauduttu vuoden 1999 aikana (Holm ym. 2000).

Rikosvahingot

Varkausrikoksista aiheutuneita omaisuusvahinkoja – poliisille ilmoitettujen rikosten osalta – on selvitetty rikosvahinkotutkimuksissa. Näistä viimeisin koskee vuotta 1988 (Aromaa ym. 1991). Tietoja tutkimuksista on aikaisemmissa Rikollisuustilanne-julkaisuissa (mm. Rikollisuustilanne 1994).

Haastattelututkimusten perusteella voidaan arvioida myös niistä rikoksista koituneita vahinkoja, jotka eivät ole tulleet poliisin tietoon. Rikosvahingoista laativat omia tilastojaan ja selvityksiään myös monet yhteisöt ja liikelaitokset.

Vuotta 1997 koskevan Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan yksityiseen henkilöön kohdistuneissa varkauksissa (poislukien moottoriajoneuvon anastukset) anastetun omaisuuden arvo oli keskimäärin (mediaani) 500 markkaa. Anastetun omaisuuden kokonaisarvoksi voidaan karkeasti arvioida 1 miljardia markkaa. Nettovahinko on jonkin verran pienempi, koska osa varastetusta omaisuudesta saadaan takaisin.

Eri toimialojen rikosvahinkoselvityksistä voidaan mainita Kaupan keskusliiton suorittamat myymälävarkaustutkimukset. Niiden perusteella on

arvioitu vähittäiskaupan varkaushävikiksi vuosittain 0,5–1,0 prosenttia koko vähittäiskaupan liikevaihdosta, mikä merkitsisi 0,6–1,2 miljardia markkaa. Tämä arvio sisältää kaupan asiakkaiden ja henkilökunnan tekemien varkauksien lisäksi myös tavaroiden kuljetuksen yhteydessä tapahtuneet anastukset. Asiakkaiden osuuden on arveltu olevan kokonaishävikistä runsaat puolet. Suomen Yrittäjien turvallisuuskyselyn mukaan murroista aiheutui yrityksille vuonna 1999 arviolta 500–700 miljoonan markan välittömät kustannukset (Holm ym. 2000). Samassa selityksessä on arvioitu, että rikollisuuden kokonaiskustannukset, eli rikosvahingot (ennen vakuutuskorvauksia) ja ennalta ehkäisevän toiminnan kustannukset ovat pk-yritysten osalta 2,5–3,5 miljardia markkaa vuodessa.

Rikosvahinkojen suuruutta kuvaavat myös rikosten uhrien saamat korvaukset. Vakuutusyhtiöt maksoivat vuonna 1998 muista kuin autoihin kohdistuneista murto- ja varkausvahingoista korvauksina 206 miljoonaa markkaa. Vakuutuksen korvaamien varkaustapausten määrä kasvoi jyrkästi vuosina 1989–1991, mutta on viime vuosina pienentynyt kuten poliisin tietoon tullut varkausrikollisuuskin (kuvio 15) (Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto. Vahinkotilasto 3.1.2000).

Varkausrikosten ilmitulo, selvittäminen ja piiloon jäävä rikollisuus

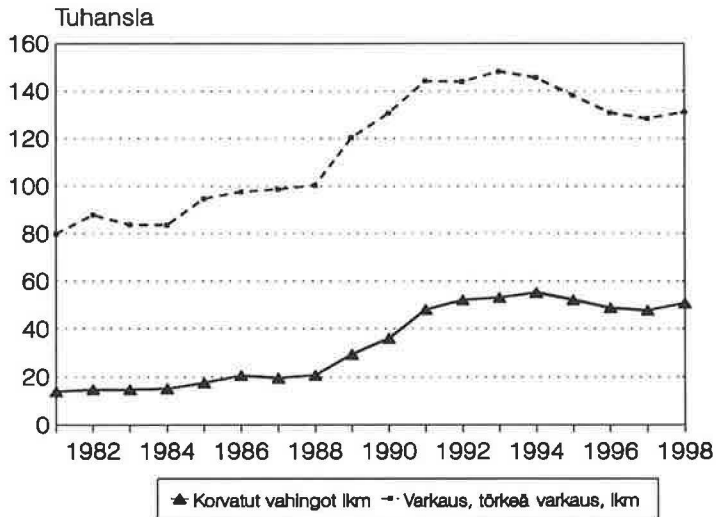
Haastattelututkimukset osoittavat, että varkauksia tapahtuu paljon enemmän kuin mitä poliisin rikostilastosta ilmenee. Viime vuosina rikokset ovat kuitenkin lisääntyvästi tulleet myös poliisin tietoon. Vielä vuonna 1980 oli yksityishenkilöihin kohdistuneista varkausrikoksista vain joka kolmas ilmoitettu poliisille, mutta vuoden 1997 haastattelututkimuksen mukaan jo puolet tapauksista. Ilmituloasteen kohoamisen vuoksi haastattelututkimusten ja poliisitilaston antama kuva rikoskehityksestä on erilainen.

Siihen, ilmoitetaanko rikoksesta poliisille vaikuttaa ennen kaikkea anastetun tai vahingoitetun omaisuuden arvo ja se onko omaisuus vakuutettu. Yhdistelmävakuutukset ja vakuutusten korvauspiirin laajentuminen ovat lisänneet ilmoitusalttiutta. Vakuutusyhtiöiden korvaamien murto- ja varkausvahinkojen lukumäärä kasvoi etenkin 1990-luvun alussa nopeammin kuin tilastoitu varkausrikollisuus. Vuonna 1981 oli noin kuutta poliisin tietoon tullutta varkautta ja törkeää varkautta kohden yksi korvattu vahinkotapaus, vuonna 1998 yksi vahinkotapaus noin kolmea poliisin tietoon

tullutta rikosta kohden (kuvio 15). Tämä kertoo ainakin sen, että anastuksen kohteeksi joutunut omaisuus on yhä useammin ollut vakuutuksen suojaama.

Rikosten ilmituloon vaikuttavat myös kansalaisten rikollisuutta koskevat asenteet ja se millaisiksi teon selvittämismahdollisuudet arvioidaan. Esimerkiksi myymälänäpistys johtaa rikosilmoitukseen yleensä vain jos tekijä on saatu kiinni. Kiinni joutuminen taas riippuu paljon valvonnasta, jonka tehostuminen lisää ilmi tulleiden rikosten määrää, samalla kun se ehkäisee rikoksia.

Kuvio 15 Poliisiin tietoon tulleet varkaudet ja törkeät varkaudet ja vakuutusyhtiöiden korvaamat murto- ja varkausvahingot vuosina 1981–1998

Vuonna 1999 poliisi selvitti tavallisista varkauksista 13, törkeistä varkauksista 34 ja näpistyksistä 65 sataa tietoon tullutta rikosta kohti. Näpistysten korkeahko selvitysaste johtuu pääasiassa myymälänäpistysten ilmitulotavasta. Ne tulevat yleensä ilmi silloin kun tekijä jää verekseltään kiinni, jolloin rikos on samalla asiallisesti selvitetty.

Luvaton käyttö RL 28:7–9

Toisen irtaimen omaisuuden, kiinteän koneen tai laitteen luvaton käyttöä koskevat säädökset ovat rikoslain 28 luvun pykälissä 7–9. Vuodesta 1991 lähtien ei rikoslaissa enää ole ollut erityistä moottoriajoneuvon luvaton käyttöä koskevaa momenttia. Poliisi kuitenkin kirjaa rikostilastoon erikseen moottoriajoneuvoihin kohdistuneet luvattomat käytöt.

	1990	1991	1992	1993	1994
Moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt (RL 28:7–9)	.	18780	19765	18005	18331
Muun omaisuuden luvattomat käytöt (RL 28:7–9)	.	10076	11591	12344	17231
Yhteensä	.	28856	31356	30349	35562
<i>Muutos</i> %	.		+9 %	-3 %	+17 %
	1995	1996	1997	1998	1999
Moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt (RL 28:7–9)	17128	17600	20133	24880	27895
Muun omaisuuden luvattomat käytöt (RL 28:7–9)	17953	15717	14460	12927	10842
Yhteensä	35081	33317	34593	37807	38737
<i>Muutos</i> %	-1 %	-5 %	+4 %	+9 %	+2 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Vuonna 1999 poliisi kirjasi 39 000 luvaton käyttöä koskevaa rikosta. 1990-luvun jälkipuoliskolla moottoriajoneuvoihin kohdistuneiden rikosten määrä on kasvanut, kun taas muut luvattomat käytöt ovat vähentyneet. Vuonna 1999 kaikista luvattomista käytöistä 72 prosenttia kohdistui moottoriajoneuvoon.

Moottoriajoneuvovarkaudet ja niiden luvattomat käytöt

RL 28:1–3, RL 28:7–9

	1990	1991	1992	1993	1994
Moottoriajoneuvon anastus (RL 28:1–3)	.	3457	4016	3054	2712
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9)	.	18493	19606	17866	18200
Törkeä luvaton käyttö (RL 28:8)	.	287	159	139	131
Yhteensä	18233	22237	23781	21059	21043
<i>Muutos %</i>	+13 %	+22 %	+7 %	-11 %	-0 %
	1995	1996	1997	1998	1999
Moottoriajoneuvon anastus (RL 28:1–3)	2644	2661	1882	1524	1716
Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9)	17048	17523	20057	24806	27848
Törkeä luvaton käyttö (RL 28:8)	80	77	76	74	47
Yhteensä	19772	20261	22015	26404	29611
<i>Muutos %</i>	-6 %	+2 %	+9 %	+20 %	+12 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

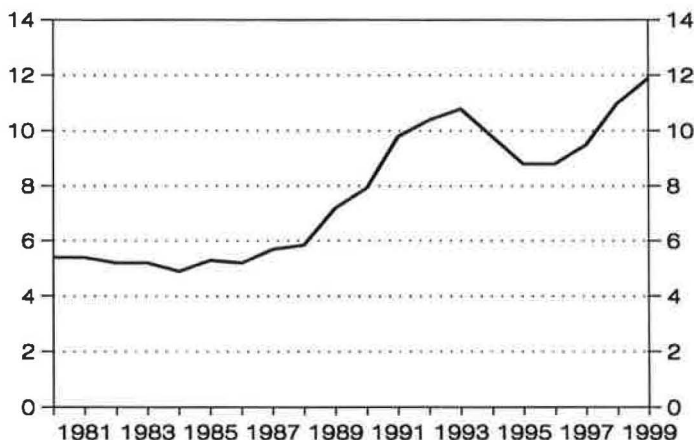
On tehtävä ero auton “varastamisen” ja “luvattoman käytön” välillä. Ensin mainitussa tarkoituksena on erottaa ajoneuvo lopullisesti omistajansa hallinnasta, esimerkiksi tarkoituksin myydä se edelleen – sellaisenaan tai osina. Ns. “autovarkauksista” vain pieni vähemmistö on tällaisia rikoksia. Yleensä kyse on luvattomasta käytöstä, jolloin auto otetaan käyttöön ja sillä ajellaan jonkin aikaa. Ensin mainitun rikoksen motiivina on huomattava taloudellinen voitto, ja se saattaa olla osa hyvinkin organisoitua rikollista toimintaa. Luvattoman käytön motiivina taas on usein ajanviete tai huvittelu, ja siihen syyllistyvät tyypillisesti nuoret ilman sen tarkempaa suunnitelmaa. Useimmiten auto palautuu omistajalleen, joskaan ei aina vahingoittomattomana. Astetta vakavampaa “luvatonta käyttöä” on se, että samalla anastetaan auton sisällä olevaa omaisuutta tai autoa käytetään muun rikoksen tekemisessä.

Vuonna 1999 tuli poliisin tietoon 30 000 moottoriajoneuvon varkautta (kaikista 6 %) tai luvatonta käyttöä (kaikista 94 %). Rikosten määrä kasvoi edellisvuodesta 12 prosenttia. Poliisin etsintärekisteriin merkittiin vuoden aikana noin 17 000 ajoneuvoa, joten rikoksista vajaa puolet jäi pelkäksi yritykseksi, eli ajoneuvoa ei saatu tai ehditty saada liikkeelle. Useimmiten – noin kahdeksassa tapauksessa kymmenestä – rikoksen kohteena oli henkilöauto.

Moottoriajoneuvokanta kuvaa mahdollisten rikoskohteiden paljoutta, ja siksi on perusteltua suhteuttaa rikosten määrä ajoneuvojen määrään (kuvio 16). Suhteessa ajoneuvokantaan ajoneuvovarkaudet ja luvattomat käytöt vähenivät tasaisesti vuodesta 1975 aina vuoteen 1984. Tämän jälkeen rikosten määrä alkoi kasvaa, mutta kasvu pysähtyi 1990-luvun puolivälissä. Viime vuosina moottoriajoneuvovarkaudet ja luvattomat käyttöönotot ovat jälleen lisääntyneet ajoneuvokantaa nopeammin. 1990-luvulla on vuosittain karkeasti joka sadas auto anastettu tai otettu luvatta käyttöön.

Kuvio 16 Moottoriajoneuvon anastukset ja luvattomat käytöt tuhatta autoa ja moottoripyörää kohti vuosina 1980–1999

Kansainvälisten haastattelututkimusten mukaan (vuosina 1989–2000) on Suomen kotitalouksista 0,4–0,7 prosentilta varastettu (otettu luvatta käyttöön) auto viimeksi kuluneen vuoden aikana (taulukko 7). Autoihin kohdistuneet rikokset ovat Suomessa harvinaisempia kuin keskimäärin tutkimukseen osallistuneissa Euroopan maissa (vuonna 1996 maiden keskiarvo oli 1,2 %) (Aromaa & Heiskanen 2000).

Taulukko 7 Autovarkauden kohteeksi vuoden aikana joutuneet (15 vuotta täyttäneestä väestöstä) vuosien 1989–2000 tutkimuksissa

	1989	1992	1996	2000
Autovarkaus	0,4	0,7	0,5	0,4

Moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt ovat tyypillisesti olleet nuorison rikollisuutta. 1990-luvun alussa oli näihin rikoksiin syylliseksi

epäillyistä noin joka kuudes alle 15-vuotias ja yli puolet alle 18-vuotiaita. "Auton lainaamista" harrastavan nuorisjoukon tilille voi lyhyessä ajassa kertyä useita kymmeniä tällaisia rikoksia. Auton luvattoman käytön yhteydessä siitä saatetaan myös anastaa laitteita tai autoon jätettyjä tavaroita. Arvokkaat lisävarusteet, kuten radiot ja matkapuhelimet lisäävät houkutusta autovarkauksiin. On myös merkkejä autojen ammattimaisen ja suunnitelmallisen varastamisen lisääntymisestä. Anastetuista henkilöautoista on viime vuosina jäänyt kateisiin noin joka kymmenes. Ns. arvoautojen (Mercedes-Benz, Audi) kateisiinjäämisprosentti on kuitenkin selvästi korkeampi (Tiainen 2000).

Autovakuutuksen perusteella vakuutusyhtiöt korvasivat vuonna 1999 38 500 vahinkoa, joiden syynä oli ajoneuvon tai sen vakiovarusteeseen kohdistunut varkaus, luvaton käyttö tai niiden yritys. Korvattuja vahinkotapauksia oli 7 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Korvauksina vakuutusyhtiöt maksoivat 210 miljoonaa markkaa, joten keskimääräinen korvaus oli noin 5 500 markkaa. Enimmillään yhteenlaskettu korvaussumma oli vuonna 1992, 231 miljoonaa markkaa. Korvaussumma on pienentynyt tästä tasaisesti, kunnes muutamana viime vuonna se on jälleen kääntynyt kasvuun.

Henkilö- ja pakettiautojen haltijoille suunnatun kyselyn (v. 1994) mukaan ajoneuvon anastamisesta tai luvattomasta käytöstä aiheutui useimmin (50 % tapauksista) 3 000–10 000 markan rahallinen vahinko (Beilinson ym. 1996).

Moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt vaarantavat myös liikenneturvallisuutta. Nopeusrajoituksista piittaamattomuus on yleistä ja autonanastajat ovat usein päihtyneitä. Pelkästään luvatta käyttöön otetuilla autoilla ajettujen liikenneonnettomuuksien vuoksi rikoksista on arvioitu aiheutuvan vuodessa noin 200 miljoonan markan vahingot (Mikkonen ym. 1992, Beilinson ym. 1996).

4.2 Kavallus- ja petosrikokset

Kavallusrikokseen syyllistyy esimerkiksi se, joka myy vuokraamansa tavaran tai anastaa hallussaan olevia toiselle kuuluvia varoja. Tavallisia petoksia taas ovat katteettoman pankki- tai luottokortin käyttö tai se, että tilaa tavaroita tai käyttää erilaisia palveluja ilman aikomusta maksaa. Vahingoiltaan tällaisia rikoksia paljon merkittävämpiä ovat yritystoiminnan yhteydessä tehtyt talousrikoksiksi luettavat petosrikokset. Talousrikoksia käsitellään erikseen jaksossa II.A.6.

Vuoden 1991 alusta voimaan tulleessa laissa on säännökset kavallusrikoksista siirretty lukuun 28 "Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä". Petosrikossäännökset ovat luvussa 36 "Petoksesta ja muusta epärehellisyydestä". Maksuvälineiden käyttöön liittyvät petokset on erotettu muista petosrikoksista ja niitä koskevat säännökset ovat uudistetun rikoslain erityisessä maksuvälinerikoksia käsittelevässä luvussa 37.

Kavallusrikokset

	1990	1991	1992	1993	1994
Kavallus, lievä kavallus ¹	2304	3999	3950	3600	3424
Törkeä kavallus ²	161	214	227	262	272
Yhteensä	2465	4213	4177	3862	3696
Muutos %	+20 %	+71 %	-1 %	-8 %	-4 %
	1995	1996	1997	1998	1999
Kavallus, lievä kavallus ¹	3234	2856	2978	2854	2918
Törkeä kavallus ²	248	233	239	303	225
Yhteensä	3482	3089	3217	3157	3143
Muutos %	-6 %	-11 %	+4 %	-2 %	-0 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Ennen vuotta 1991 RL 29:1 ja 3 ja 4,1; vuodesta 1991 RL 28:4 ja 6.

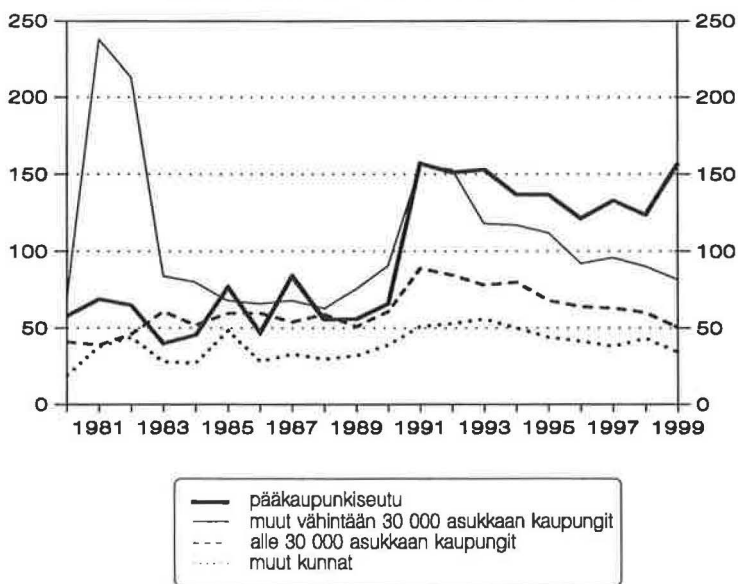
² Ennen vuotta 1991 RL 29:2; vuodesta 1991 RL 28:5.

Poliisin tietoon tuli 3 100 kavallusrikosta vuonna 1999, eli saman verran kuin vuotta aiemmin. Yleisesti ottaen kavallusrikosten määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana laskenut, paitsi vuonna 1991, jolloin rikoksia kirjattiin melkein kaksin verroin aikaisempia vuosia runsaammin. Samaan aikaan tulivat voimaan rikoslain uudet säännökset, mutta ne tai lainmuutoksen yhteydessä käyttöön otettu uusi rikosryhmitys eivät selitä näin suurta

muutosta.¹ Eräs kavallusrikollisuuteen vaikuttanut seikka voi olla leasing-rahoitusjärjestelmän yleistyminen. On mahdollista, että kiristyneessä taloudellisessa tilanteessa lisääntyivät nimenomaan yritystoimintaa varten vuokrattujen tavaroiden kavaltamiset.

Alueelliset erot kavallusrikosten esiintymisessä näyttää kuvio 17. Vuonna 1999 kavallusrikosten laskeva suunta jatkui muualla paitsi pääkaupunkiseudulla. Poikkeukselliset rikosluvut vuosina 1981 ja 1982 johtuvat tuolloin vielä sovelletusta jatkettujen rikosten tilastointitavasta. Vuodesta 1983 lähtien jatkettua kavalluksia on kirjattu yhdeksi rikokseksi eikä yhtä suurilla heilahteluja rikosluvuissa enää ole esiintynyt. Vuonna 1991 kavalluksia tilastoitiin aiempaan verrattuna erityisen runsaasti pääkaupunkiseudulla. Sitten omissa rikollisuudelle tyypilliset alueelliset erot ovat ilmenneet aiempaa selvemmin myös kavallusrikollisuudessa.

Kuvio 17 Kavallusrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 1980–1999 (1979–1990: RL 29:1–3, 40:7; 1991– : RL 28:4–6)

Kavallusrikosten selvitysaste on melko korkea, koska kavalluksen tullessa ilmi usein myös syyllinen samalla paljastuu. Vuonna 1999 poliisi selvitti 65 rikosta sataa tietoon tullutta rikosta kohden. Kavallusrikosten selvitysaste on viime vuosina vaihdellut 65–75 prosentin välillä.

¹ Mm. löytötavaran kavaltaminen (ennen RL 29:4) sisältyy vuodesta 1991 tilastossa kavallusrikoksiin.

Petosrikokset

Tässä yhteydessä petosrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 36 luvun 1–3 pykälissä kriminalisoituja tekoja ja vuodesta 1991 rikoslain 37 luvun 8–11 pykälissä määriteltyjä maksuvälinepetoksia. Petoksia koskevia säännöksiä on myös muualla rikoslaissa. Rikoslain 29 luvussa säädetään rangaistukset mm. avustuspetosrikoksista. Velallisen petoksia koskevat säännökset ovat rikoslain 39 luvussa (ks. talousrikoksia käsittelevä jakso II.A.6).

Rikostilastossa petosten määrä kasvoi tuntuvasti 1980-luvulla. Kasvu johtui etupäässä maksukorttipetosten lisääntymisestä. Sen moninkertaisti rikosten kirjaamistapa: jokainen kerta jona maksukorttia oli käytetty väärin, laskettiin eri rikokseksi. Näin saman kortin väärinkäyttäminen saattoi johtaa kymmeniin rikosmerkintöihin. Käytäntö muuttui vuonna 1991 ja nykyään maksuvälinepetos kirjataan tilastoon yhtenä rikoksena osatekojen määrästä riippumatta.

Petokset RL 36:1–3

Vuonna 1999 tuli poliisin tietoon 10 000 petosrikosta. Rikoksia on kirjattu kolmena viime vuotena jokseenkin saman verran. Petosten määrässä saattaa kuitenkin esiintyä suuriakin vaihteluita vuodesta toiseen johtuen joillakin paikkakunnilla ilmitulleista laajoista, useita osatekoja käsittävistä petossarjoista. Esimerkiksi vuonna 1996 petosrikosten nelinkertaistuminen Turussa selittää suuren osan koko maan petosrikollisuuden kasvusta. Vuonna 1999 ei petosrikollisuudessa aluetyypeittäin tarkasteltaessa tapahtunut suuria muutoksia (kuvio 18; erittely on mahdollinen vuodesta 1987 lähtien).¹ Väkilukuun suhteutettuna petosrikokset vähenivät hieman kaikissa aluetyypeissä.

---

¹ Vertailukelpoisuuden vuoksi vuosien 1987–1990 rikosluvut on laskettu vähentämällä petosrikosten kokonaismäärästä sekki-, luotto- ja pankkikorttipetokset. Tilastotietoja petosrikollisuuden kehityksestä pitemmältä aikaväliltä on mm. vuoden 1990 Rikollisuustilanne-katsauksessa.

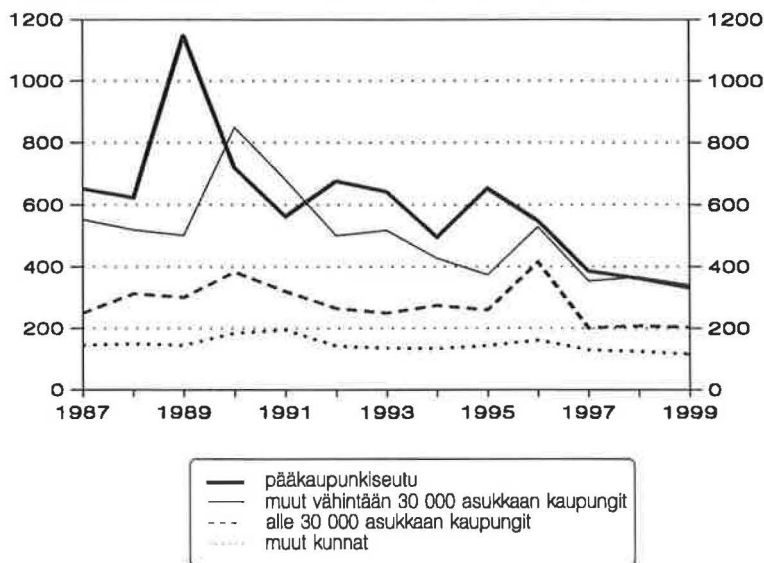
	1990	1991	1992	1993	1994
Petos, lievä petos (RL 36:1 ja 3)	.	15749	13400	13558	11640
Törkeä petos (RL 36:2)	.	860	980	805	985
Yhteensä	19633	16609	14380	14363	12625
<i>Muutos %</i>	+12 %	-15 %	-13 %	-0 %	-12 %
	1995	1996	1997	1998	1999
Petos, lievä petos (RL 36:1 ja 3)	12661	14450	10212	10266	9577
Törkeä petos (RL 36:2)	677	1518	482	476	604
Yhteensä	13338	15968	10694	10742	10181
<i>Muutos %</i>	+6 %	+20 %	-33 %	+0 %	-5 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Pääosa petosrikoksista kirjattiin joko petoksiksi tai lieviksi petoksiksi. Törkeän petoksen tunnusmerkistön täyttäviä tekoja oli vuonna 1999 kuusi prosenttia kaikista petosrikoksista.

Tuoreita koko maata koskevia vahinkotietoja ei ole. Vuoden 1988 rikosvahinkotutkimuksen mukaan petosrikoksista (mukaan lukien maksukorttipetokset) aiheutui noin 130 miljoonan markan nettovahinko, josta pääosa, noin 104 miljoonaa markkaa yhteisöille (Aromaa ym. 1991, korjatut luvut). Nämä vahinkoarviot koskevat vain poliisin tietoon tulleita rikoksia. Esimerkiksi vakuutusvilppi on petoslaji, jossa piiloon jääviä rikoksia on paljon. Aihetta käsittelevässä haastattelututkimuksessa joka neljäs vastaaja tunsi jonkun, joka oli tällaiseen vilppiin syylistynyt (Laitinen & Virta 1996). Vilpillisesti saatujen korvausten markkamäärä on vakuutusalan omien arvioiden mukaan 400–800 miljoonaa markkaa vuodessa (Niemi 1991).

Kuvio 18 Petosrikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 1987–1999 (1987–1990: pl. sekki-, luotto- ja pankkikorttipetokset)

Maksuvälinepetokset RL 37:8–11

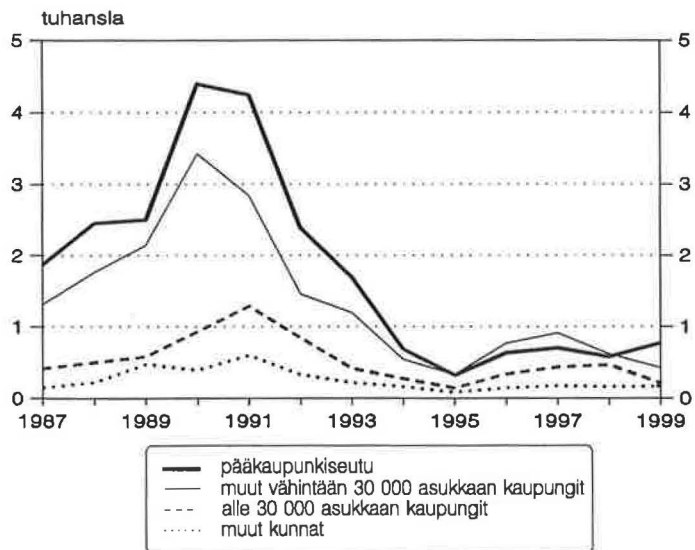
Vuoden 1991 alussa voimaan tulleissa rikoslain säännöksissä maksuvälinepetoksella tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokortin, sekin tai näihin rinnastettavan maksuvälineen käyttöä ilman laillista oikeutta, tai sen muunlaista väärinkäyttöä. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan myös yritys nostaa rahaa varastetulla pankkikortilla on maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksena voidaan rangaista myös tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäminen. Maksuvälinepetoksia vastaavat teot kirjattiin aikaisemmin paitsi petoksiksi, muun muassa väärentämisiksi, kavalluksiksi ja varkauksiksi.

	1991	1992	1993	1994	1995
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, maksuvälinepetoksen valmistelu (RL 37:8,10,11)	4508	4759	3411	2942	2522
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	52	72	32	26	32
Yhteensä	4560	4831	3443	2968	2554
Muutos %		+6%	-29%	-14%	-14%
	1996	1997	1998	1999	
Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, maksuvälinepetoksen valmistelu (RL 37:8,10,11)	2676	2890	3193	2903	
Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9)	33	86	55	91	
Yhteensä	2709	2976	3248	2994	
Muutos %	+6%	+10%	+9%	-8%	

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Vuonna 1999 ilmoitettiin poliisille 3 000 maksuvälinepetosta. Niiden määrä väheni edellisvuodesta 8 prosenttia. Maksuvälinepetokset ovat ylipäättään selvästi vähentyneet 1990-luvun alun tilanteeseen verrattuna. Tämä ilmenee myös väärinkäyttökertojen määrässä. Kun erillisiä väärinkäyttöjä tilastoitiin vuonna 1990 vielä yli 78 000, niin vuonna 1999 niitä oli enää runsaat 15 000. Etenkin erillisten väärinkäyttökertojen väheneminen viittaa siihen, että rikosten tekeminen on vaikeutunut, ja esimerkiksi maksukortin kate varmistetaan aiempaa useammin ja pienemmissä ostoksissa. Vieraisiin käsiin joutuneiden korttien käyttö kyetään myös estämään entistä lyhyemmällä viiveellä tosiaikaisten maksupäättejärjestelmien yleistyttyä.

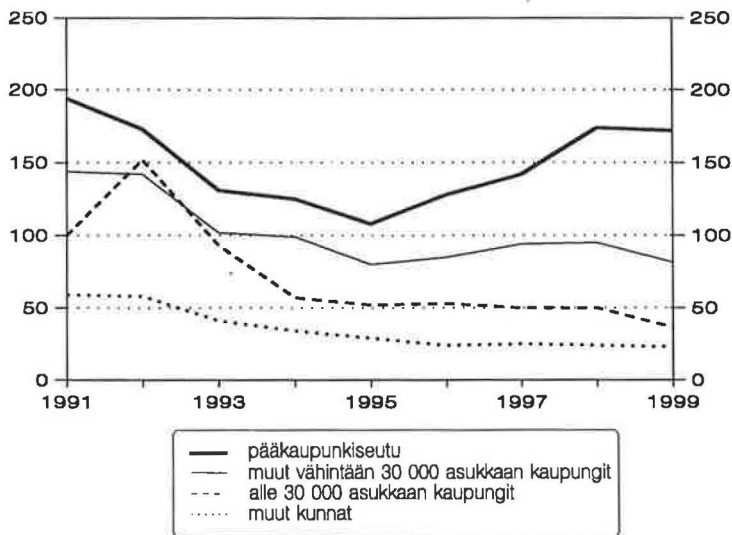
Kuvio 19 Maksuvälinepetokset (väärinkäyttökerrat) 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 1987–1999

Kuviossa 19 tarkastellaan maksuvälinepetosten kehitystä aluetyypeittäin vuodesta 1987, josta lähtien erittely on mahdollinen. Vuosina 1987–1990 on maksuvälinepetoksiksi laskettu sekki-, luotto- ja pankkikorttipetokset sekä sekin ja luotto- tai pankkikorttilomakkeen väärentämiset. Yksikkönä on väärinkäyttökerta. Kuviossa 20 on yksikkönä yhdestä tai useammasta väärinkäytöstä muodostuva (jatkettu) rikos. Sarjat alkavat vuodesta 1991.

Kuvio 20 Maksuvälinepetokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti 1991–1999

Alueelliset erot maksuvälinepetosten – kuten muidenkin petosrikosten – yleisyydessä ovat selvät. Rikokset keskittyvät suurimpiin asutuskeskuksiin, joissa vähittäiskaupan sekä liike- ja pankkitoiminnan laajuuden vuoksi on paljon rikostilaisuuksia. Vuonna 1999 tehtiin viidessä suurimmassa kaupungissa yli puolet maan kaikista maksuvälinepetosrikoksista.

Käytössä olevien maksukorttien ja maksutapahtumien määrään nähden ovat korttien väärinkäyttämiset harvinaisia. Vuonna 1990 jolloin rikosten määrä ilmeisesti saavutti huippunsa, oli erilaisia maksukortteja käytössä yhteensä 6,7 miljoonaa kappaletta ja korteilla maksettiin 201 miljoonaa kertaa. Sekä korttien että maksutapahtumien määrä on tästä vielä kasvanut. Vuonna 1999 maksukortteja oli 9,3 miljoonaa ja niillä maksettiin 325 miljoonaa kertaa (Suomen Pankkiyhdistys 2000.) Kahtakymmentätuhatta maksutapahtumaa kohti kirjattiin siis yksi väärinkäyttö. Pankkien kärsimä tappio korttirikoksista oli vuonna 1998 noin 11 miljoonaa markkaa.

Vuoden 1988 rikosilmoitusaineistoon perustuvan tutkimuksen mukaan runsas kolmannes (36 %) maksukorttirikoksista oli kortin omistajan itse tekemiä. Kahdessa kolmasosassa tapauksista (64 %) oli käytetty anastettua tai löydettyä maksukorttia tai korttia, joka oli eri välikäsien kautta kulkeutunut tekijälle. Kortin omistajan varomattomuus myötävaikutti usein ratkaisevasti siihen, että maksukortti joutui väärin käsiin.

Tutkimuksessa havaittiin, että valtaosa maksukorttirikokseen syylliseksi epäillyistä oli jo aiemmin tehnyt rikoksia. Oletus siitä, että maksukorttien yleistyminen ja väärinkäytön helppous olisi tuonut uusia ihmisryhmiä rikolliseksi määritellyn toiminnan piiriin, ei saanut tukea. Suurimmassa osassa rikoksia ei ollut mainittavaa suunnitelmallisuutta vaan ne perustuivat pikemminkin otollisen tilaisuuden hyväksikäyttöön. Siksi myös maksukorttirikoksista aiheutuneet taloudelliset vahingot jäivät suhteellisen vähäisiksi (Kinnunen ym. 1994).

Petosrikosten ilmitulo ja selvittäminen

Maksukorttien myöntämiseen ja käyttöön liittyvät kontrollitoimet vaikuttavat paljon petosrikollisuuden tasoon. Toisaalta tilastoitu petosrikollisuus, samoin kuin kavallusrikollisuus riippuu siitä, miten herkästi havaitut väärinkäytökset saatetaan poliisin tutkittaviksi. On arvioitu, että esimerkiksi vakuutusyhtiöt tekevät rikosilmoituksen poliisille vain 5–10 prosentissa niistä korvaustapauksista, joissa vilppiä epäillään (Niemi 1991).

Petosrikokset jäävät harvoin selvittämättä. Vuonna 1999 poliisi selvitti 84 petosrikosta (RL:1–3) sataa tietoon tullutta rikosta kohden. Maksuvälinepetoksista selvitettiin noin joka toinen (53 %).

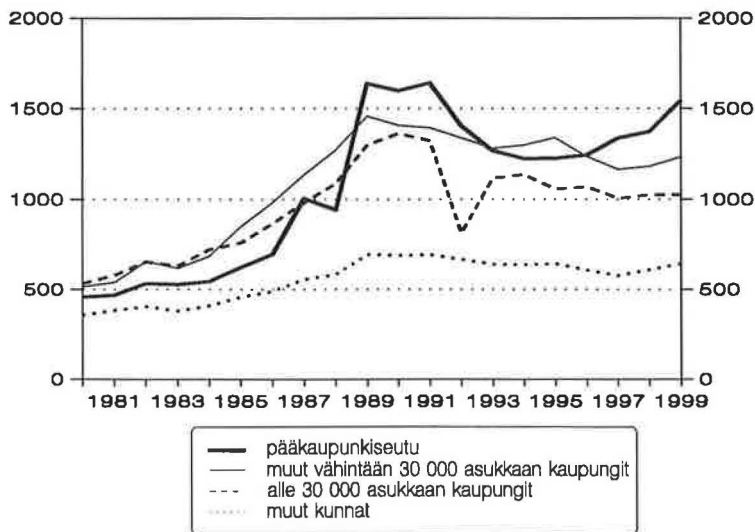
4.3 Vahingontekorikokset Jukka-Pekka Takala

	1990	1991	1992	1993	1994
Vahingonteko, lievä vahingonteko (RL 35:1,3)		46940	43452	41761	41962
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)		183	166	178	244
Yhteensä	46835	47123	43618	41939	42206
Muutos %	-0%	+1%	-7%	-4%	+1%
	1995	1996	1997	1998	1999
Vahingonteko, lievä vahingonteko (RL 35:1,3)	42185	41031	40404	41557	44691
Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	208	187	289	204	233
Yhteensä	42393	41218	40693	41761	44924
Muutos %	+0%	-3%	-2%	+3%	+8%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Vahingonteot ovat viime vuosina muodostaneet noin kymmenesosan kaikista rikoslakia vastaan tehdystä rikoksista (1999: 11 %). Vuonna 1999 poliisin tietoon tuli lähes 45 000 vahingontekorikosta. Tässä oli nousua lähes 8 prosenttia edellisvuoteen verrattuna, ja 90-luvulla kirjattiin vain kahtena vuonna (1990 ja 1991) enemmän vahingontekoja. Kuviosta 21 käy ilmi poliisin kirjaamien vahingontekorikosten määrän kehitys väkilukuun suhteutettuna eri tyyppisissä kunnissa.

Kuvio 21 Poliisin kirjaamat vahingontekorikokset 15 vuotta täyttäneen väestön 100 000 asukasta kohti vuosina 1980–1999

Haastattelututkimusten perusteella viitisen prosenttia 15–74-vuotiaasta väestöstä joutuu vuoden kuluessa omaisuuteensa kohdistuneen vahingonteon kohteeksi. Vuoden 1993 kotimaisen turvallisuustutkimuksen mukaan tämä luku oli 3,6 prosenttia (Heiskanen 1997). Kysymys pyrki kattamaan sekä henkilökohtaiseen että kotitalouden yhteiseen omaisuuteen kohdistuneet vahingonteot.

Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomen osuudessa on kysytty autoon kohdistuneita vahingontekoja vuosina 1989, 1992, 1996 ja 2000. Samaa kysymystä käytettiin myös vuoden 1997 kansallisessa turvallisuustutkimuksessa. Näiden tutkimusten mukaan niiden vastaajien osuus, joiden autoon (henkilökohtaiseen tai kotitalouden omistamaan) oli kohdistunut vahingononko vuoden aikana, oli eri vuosina Suomessa seuraava: 1989 4,0 %, 1992 5,6 %, 1996 4,2 %, 1997 3,9 % ja 2000 3,7 % (Heiskanen & Aromaa 1998, 16; Aromaa & Heiskanen 2000, 6). Suomen luvut ovat alle eurooppalaisen keskitason. Kahdeksan Länsi-Euroopan maan keskiarvo vuonna 1996 oli 8 % (Mayhew & van Dijk 1997).

Vaikka vahingontekojen seuraukset näkyvät hyvin, vain pieni osa teoista tulee poliisin kirjaamaksi. Vuoden 1993 haastattelututkimuksessa ilmeni, että vahingonteoista 22 prosenttia ilmoitettiin poliisille. Tämä on vähemmän kuin omaisuusrikoksissa keskimäärin (36 %). Kuten muissakin omaisuusrikoksissa, valmius ilmoittaa vahingontekorikoksesta poliisille kasvaa jos vahingon määrä on iso ja jos omaisuus on vakuutettu. Esimerkiksi alttius ilmoittaa autojen vahingoittamisesta nousi, kun vaunuvahinkovakuutusten ehdot muuttuivat vuodesta 1987 lähtien siten, että korvauksen saamisen ehtona on rikosilmoituksen tekeminen. Haastattelututkimustenkin mukaan autojen vahingoittamisesta tehdään rikosilmoitus herkemmin kuin muusta vahingonteosta. Kansainvälisen haastattelututkimuksen mukaan suomalaiset tekivät näin lähes joka toisessa tapauksessa. Vuoden 1996 kyselyssä ilmoittaneiden osuus oli 47 % ja vuonna 2000 49 %.

Poliisin kirjaamista vahingontekorikoksista huomattava osa kohdistuu yhteisöjen omaisuuteen (vuonna 1988 vahingonteoista 57 %). Rikosten aiheuttaman vahingon rahallisen arvon mukaan laskettuna yhteisöihin kohdistuvan rikollisuuden osuus on vielä suurempi (vuonna 1988 lähes kolme neljännestä). (Aromaa ym. 1991.)

Yksityishenkilöiden omaisuuteen kohdistuva vahingononko koskee pääasiassa liikennevälineitä. Autojen osuus on iso. Vuotta 1993 koskevan haastattelututkimuksen mukaan oli vahingontekojen kohteista 46 prosenttia autoja ja 28 prosenttia polkupyöriä (Heiskanen 1997).

Vuonna 1993 yksityishenkilöille koitui yllä mainitun haastattelututkimuksen mukaan vahingonteosta yli 90 miljoonan markan vahinko. Tästä summasta autojen osuus oli kolme neljännestä. Vahingon keskiarvo oli 700 markkaa. Jos kokonaisvahinko lasketaan karkeammin käyttäen keskimääräisenä vahinkona mediaania (300 markkaa), saadaan arvioksi 40 miljoonaa markkaa.

Muutaman viime vuoden aikana on monin paikoin ruvettu kiinnittämään aikaisempaa suurempaa huomiota niin sanottujen graffitien ja muiden töhryjen torjumiseen. Tässä yhteydessä on myös tehty laskelmia töhryjen aiheuttamista kustannuksista. Helsingin kaupungin vuonna 1997 perustama töhryhanke arvioi, että töhryjen poistamisesta ja torjumisesta Helsingin kaupungin alueella aiheutui vuonna 1999 noin 53 miljoonan markan kustannukset. Tästä 20 miljoonaa on kaupungin, 5 miljoonaa valtion ja sen yritysten ja loput 28 miljoonaa yksityisten kustannuksia. Hanke arvioi, että vuonna 1998 Helsingissä oli noin 250 000 graffitiä ja tagia. Määrän arvioidaan laskeneen vuoteen 2000 mennessä noin viidenneksellä. Vuonna 1999 projektin piirissä olevien kohteiden töhrimisestä saatiin tekijä kiinni 350 kertaa. Kyseessä oli noin 200 eri henkilöä. (Kaikkiaan Helsingissä selvitetiin 1999 parisen tuhatta vahingontekoa ja 1 313 ilmoitettiin syyttäjälle syyttämistä varten.) Helsingin töhryprojekti on arvioinut, että noin 200 henkilöä oli vastuussa noin 80 %:sta kaikista Helsingin töhryistä. Töhrijät ovat yleensä poikia ja nuoria miehiä. Hanke pyrkii siihen, että töhryt puhdistetaan mahdollisimman nopeasti. Vuonna 1999 hanke puhdisti 46 000 neliometriä törhyistä ja suojeli 23 000 neliötä. Suojelu tarkoittaa kohteen varustamista pinnoitteella, josta töhryt on helppo puhdistaa.

Vahingontekorikokset aiheuttavat myös välillisiä kustannuksia. Näitä syntyy muun muassa vartiohenkilökunnan palkkaamisesta, hälytysjärjestelmien käyttöönotosta ja vahingonteon kestävien rakenteiden tekemisestä.

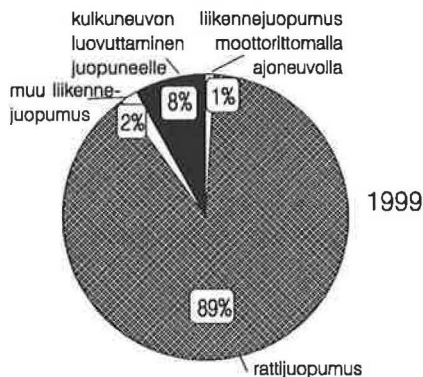
Vahingontekojen selvitysaste oli vuonna 1999 hieman edellisvuosia alempi, 26 %. Edeltävien vuosien selvitysluvut olivat seuraavat: 1998 28 %, 1997 29 %, 1996 29 %, 1995 26 %.

5 Liikenne rikokset Hannu Niemi

5.1 Liikennejuopumus

Nykyinen liikennejuopumussäännöstö tuli voimaan 1.4.1977. Laissa on määräykset rattijuopumuksesta, huumautuneena ajamisesta, vesiliikennejuopumuksesta sekä raide- ja ilmaliikennejuopumuksesta.

Rattijuopumus moottoriajoneuvolla (RL 23:1–2; 1.10.1999 lähtien RL 23:3–4) on porrastettu kahteen liikennejuopumuksen muotoon pääosin ns. promillerajojen mukaan. Myös huumautuneena ajaminen (RL 23:3) samoin kuin kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:7; 1.10.1999 lähtien RL 23:8) ovat rangaistavia. Törkeän rattijuopumuksen rangaistavuutta laajennettiin 1.9.1994 voimaan tulleella lailla. Rikoksen tunnusmerkistössä veren alkoholipitoisuuden raja laskettiin 1,5 promillesta 1,2 promilleen. Samassa yhteydessä vesiliikennejuopumuksen rangaistavuutta laajennettiin. Tieliikenteessä tapahtuva rattijuopumus on liikennemääristä johtuen selvästi yleisin liikennejuopumuksen muoto. Se on ollut myös eräs viime vuosikymmenien keskeisimmistä kriminaalipoliittisen keskustelun aiheista. Seuraavassa esityksessä keskitytäänkin yksinomaan tähän liikennejuopumuksen lajiin.

Tilastoitua rattijuopumusrikollisuutta tarkastellaan selvittelemällä rikosten määrän ja vakavuusasteen muutoksia sekä rattijuoppojen tieliikenteessä aiheuttamia vahinkoja. Todellisen rattijuopumuksen määrää ja luonnetta selvitetään tienvartitutkimuksista (ratsiatutkimukset) vuodesta 1979 saatujen tulosten valossa. Lopuksi tarkastellaan rattijuopumuksen valvonnan yhteyttä ilmi tulleen rikollisuuden kehitykseen.

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Poliisin tietoon tulleiden rattijuopumusrikosten (RL 23:3–4) lukumäärä ja sen muutos edellisestä vuodesta (%) vuosina 1990–1999

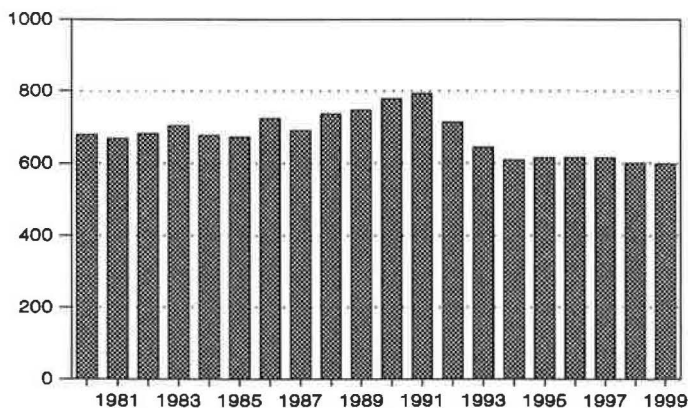
	1990	1991	1992	1993	1994
Rattijuopumus (RL 23:1,3)	12203	12768	11368	10089	8671
Törkeä rattijuopumus (RL 23:2)	17556	16678	14373	12015	11719
Yhteensä	29759	29446	25741	22104	20390
Muutos %	+6%	-1%	-13%	-14%	-8%
	1995	1996	1997	1998	1999
Rattijuopumus (RL 23:1,3)	7361	7634	7937	8497	9123
Törkeä rattijuopumus (RL 23:2)	13837	13410	13722	13353	12817
Yhteensä	21098	21044	21659	21850	21940
Muutos %	+4%	-0%	+3%	+1%	+0,4%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Vuonna 1999 rattijuopumusrikoksia tuli ilmi 21 940 tapausta, mikä on hieman enemmän kuin edellisenä vuonna. Poliisin tietoon tulleet rattijuopumustapaukset ovat vähentyneet noin neljänneksen (26 %) vuodesta 1990. Viimeisen viiden vuoden aikana törkeät, vähintään 1,2 promillen rattijuopumustapaukset ovat vähentyneet (7 % vuodesta 1995) tavallisten rattijuopumusrikosten määrän samanaikaisesti kasvaessa (24 % vuodesta 1995).

Yksi tapa mitata rikollisuuden määrää on suhteuttaa se keskeisiin rikosten määrään vaikuttaviin tekijöihin, kuten autokantaan ja liikennesuoritteeseen. Liitetaulukoissa 4a ja 4b on näitä kuvaavia aikasarjoja. Tilastoidun rattijuopumusrikollisuuden ja alkoholinkulutuksen yhteys ilmenee kuviosta 22.

Kuvio 22 Rattijuopumuksen määrä miljoonaa absoluuttialkoholilitraa kohti vuosina 1980–1999

Rattijuopumus on vähentynyt 1990-luvun alkuvuosista alkoholin nautintakulutuksen vähentymistä nopeammin. Rattijuopumuksen ja rattijuopumukseen liittyvien onnettomuustapausten osalta viime vuosien suotuisa kehitys ei siten selity pelkästään alkoholin tilastoidun kulutuksen vähentymisellä.

Poliisin tietoon tulleista rattijuopoista oli 58 prosenttia (61 % vuonna 1998) syyllistynyt törkeään (1.9.1994 alkaen 1,2 ‰) rattijuopumukseen vuonna 1999. Törkeiden rattijuopumustapausten määrän kasvu vuonna 1995 selittyy ennen kaikkea rangaistavuuden alan laajentumisella. Sen jälkeen törkeiden rattijuopumusten määrä ja osuus kaikista rattijuopumuksista on vähentynyt.

Ratsiatutkimukset

Uudellamaalla vuodesta 1979 lähtien tehdyissä vuosittaisissa ratsiatutkimuksissa (ks. Pikkarainen & Penttilä 1989) alkoholia nauttineiden ja myös vähintään 0,5 promillen humalassa ajaneiden osuus on laskenut 1980-luvun puoliväliin asti, jonka jälkeen kehitys on ollut epäyhtenäisempi. Muutokset ovat olleet kuitenkin melko vähäisiä ja kuuden viimeisen vuoden aikana rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus tutkituista on pysytellyt jokseenkin samana. Tutkimusten mukaan viime vuosina noin kuudella kuljettajalla tuhannesta oli ajosuorituksen aikana alkoholia veressään. Heistä keskimäärin kaksi tai kolme syyllistyi rattijuopumukseen. Kaikkiaan tutkittuja on ollut 1990-luvulla vuosittain 26 000–32 500 ajoneuvon kuljettajaa.

Uudenmaan ratsiatutkimuksissa törkeään, 1,20 (ennen 1.9.1994 1,5 promillea) tai sitä suuremman promillemäärän rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus rattijuopumukseen syyllistyneistä on vuosittain vaihdellut vajaan 10 ja 35 prosentin välillä. Vuonna 1999 törkeään rattijuopumukseen syyllistyi tutkimuksen mukaan 29 prosenttia ja vuonna 1998 vastaavasti 25 prosenttia rattijuopumukseen ylipäänsä syyllistyneistä.

Taulukko 8 Alkoholia nauttineiden kuljettajien osuudet Uudenmaan ratsiatutkimuksissa tutkituista kuljettajista vuosina 1979–1999. Valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa eri vuosina saatu vastaava tieto rattijuopumukseen syyllistyneiden osuudesta on kerrottu sulkeissa.

Vuosi	Rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus (kaikki)		Törkeään rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus		Alle 0,5 promillea "alkoholia maistelleiden" osuus
	%		%		%
1979	0,50		0,04		1,16
1980	0,44		0,08		0,91
1981	0,38		0,04		0,60
1982	0,35		0,05		0,76
1983	0,25		0,09		0,46
1984	0,20	(0,22)	0,03		0,48 (0,53)
1985	0,20		0,04		0,40
1986	0,23		0,07		0,34
1987	0,22	(0,19)	0,04		0,34 (0,46)
1988	0,25	(0,24)	0,05		0,37 (0,50)
1989 ¹	..		..		..
1990	0,31	(0,25)	0,06		0,50 (0,59)
1991	0,19		0,03		0,39
1992	0,28	(0,19)	0,02		0,35 (0,51)
1993	0,22	(0,20)	0,02		0,43 (0,55)
1994	0,22	(0,20)	0,04 ²		0,38 (0,48)
1995	0,24	(0,21)	0,04 ²		0,44 (0,54)
1996	0,25	(0,18)	0,05 ²		0,45 (0,51)
1997	0,25	(0,19)	0,06 ²		0,34 (0,70)
1998	0,25	(0,21)	0,06 ²		0,34 (0,88)
1999	0,19	(0,16)	0,05 ²		0,36 (1,02)
1979–1999 keskimäärin	0,25		0,05		0,44

¹ Vuonna 1989 Uudenmaan ratsiatutkimus tehtiin eri viikonpäivinä kuin sitä edeltäneet selvitykset, joten kokonaismäärien osalta ei ole käytettävissä vertailukelpoista tietoa.

² Törkeää rattijuopumusta koskeva verenalkoholipitoisuuden raja muuttui 1,5 promillesta 1,2 promilleen 1.9.1994.

Vuonna 1999 tehdyssä koko maan kattavassa ratsiatutkimuksessa rattijuoppoja oli 0,16 prosenttia 80 135 tarkastetusta ajoneuvon kuljettajasta (siis yksi kuljettaja kuudestasadasta). Vuonna 1998 tehdyssä valtakunnallisessa ratsiatutkimuksessa puhallutettiin noin 82 800 ajoneuvon kuljettajaa, joista rattijuopoiksi osoittautui 0,21 prosenttia. Kahtenatoista eri vuonna suoritettujen valtakunnallisten ratsiatutkimusten tulokset vastaavat melko tarkoin Uudenmaan ratsiatutkimuksissa tehtyjä havaintoja alkoholia nauttineiden kuljettajien osuuksista eri vuosina. Valtakunnallisissa ratsiatutkimuksissa ns.

maistelleiden eli alle 0,5 promillen kuljettajien määrä on kuitenkin parin viime vuoden ajan huomattavasti kasvanut.

Vuonna 1998 järjestettiin yhtenä päivänä Euroopan yhteinen rattijuopumusratsia Alankomaissa, Irlannissa, Luxemburgissa ja Suomessa sekä kaupungeista Berliinissä, Wienissä, Tukholmassa, Madridissa, Kööpenhaminassa ja Lontoossa. Suomessa puhallutuksia suoritettiin 15 600 ja niissä jäi kiinni 30 rattijuoppoa (0,2 % puhallutetuista), mikä on täysin yhtäpitävä valtakunnallisten ratsiatutkimusten tulosten kanssa. Alankomaissa rattijuopumuksesta epäiltyjen osuus oli 1,7 prosenttia, mutta Irlannissa vain 0,05 prosenttia (Ensimmäinen ... Poliisi 1998). Berliinissä lähes joka kymmenes (9,2 %) ajoneuvon kuljettaja syyllistyi rattijuopumukseen, Tukholmassa 0,5 prosenttia puhallutetuista. Vertailu Euroopan maiden kesken on kuitenkin vaikeaa, koska promillerajat vaihtelevat EU:n alueella 0,2 promillesta 0,8 promilleen ja ajo-oikeuteen puuttumisessa on lainsäädännöllisiä eroja.

Verenalkoholi

Vuonna 1999 tehtiin kuljettajan veren alkoholipitoisuuden määrittämiseksi 8 945 laboratoriokoetta ja otettiin 12 191 hengitysilmanäytettä (Sisäasiainministeriön poliisiosasto 2000). Yhteensä tutkimuksia tehtiin 21 136 henkilölle. Tarkkuusalkometrien käyttöönoton jälkeen vuonna 1998 tilastointikäytäntö on uudistunut (tilastotiedot puuttuvat vuodelta 1998). Vähintään 1,5 promillen rattijuopumukseen syyllistyneiden osuus kaikista tutkituista on vaihdellut 48 ja 56 prosentin välillä vuosina 1980–1999 (vain verinäytteet). Hengitysilmanäytemittauksissa alle 0,5 promillen tapauksia oli 41 % ja vähintään 1,2 promillen tapauksia 3,5 %.

Taulukko 9 Verenalkoholipitoisuudet Kansanterveyslaitoksen liikennejuopumuksesta epäillyille suorittamissa verikokeissa vuosina 1988–1999

Veren alkoholi- pitoisuus, ‰	Havaittujen veren alkoholimäärien prosenttiosuudet							
	1988	1991 ¹	1993	1994	1995	1996	1997	1999 ²
0,0–0,49	7,6	6,7	7,3	7,0	7,2	8,1	8,8	8,8
0,5–1,49	38,6	41,1	42,3	42,6	43,2	43,6	43,4	35,4
1,5–	53,8	52,2	50,4	50,4	49,6	48,4	49,8	55,8

¹ 1.6.1989 lähtien luvuissa vain moottoroitua tieliikennettä koskevat tapaukset.

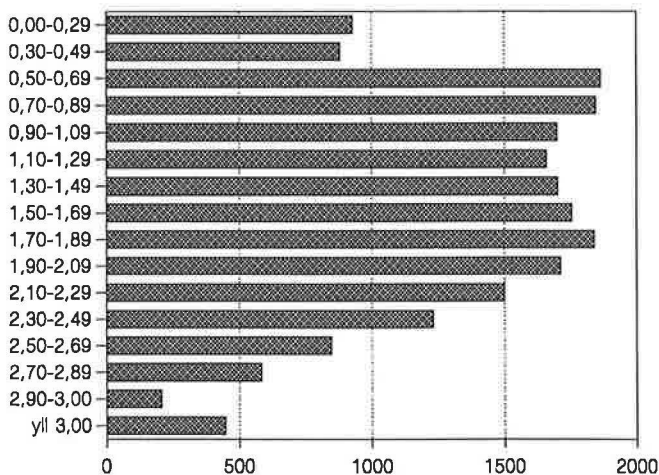
² Tilastointikäytäntö on muuttunut vuonna 1998 tarkkuusalkometrien tullessa käyttöön. Tilastoinnista vastaa sisäasiainministeriön poliisiosasto. Vuoden 1999 taulukossa esitetyt luvut sisältävät vain verinäytteiden tulokset. Vuotta 1998 koskevat tiedot puuttuvat.

Verikoeaineistossa törkeään rattijuopumukseen (promilleraja 1,2) syyllystneiden koko osuus oli 61 prosenttia (verikoe- sekä hengitysilmanäyteaineistossa 35 %) vähintään 0,5 promillen tapauksista ja vuonna 1999.

Huumaantuneena ajamisesta epäiltiin 1 683 henkilöä vuonna 1999. Lääkeaineita tai huumeita todettiin yhteensä 1 351 (1 042 vuonna 1997, vuodelta 1998 tiedot puuttuvat) tapauksessa (6 % tutkituista vuonna 1999). Näistä varsinaisia huumausaineita löydettiin 918 henkilöllä (622 henkilöllä vuonna 1997) (Sisäasiainministeriön poliisiosasto 2000). Vuonna 1999 huumausainelöydösten määrä kasvoi lähes puolella (48 %) vuodesta 1997. Vuodesta 1995 huumausainelöydösten määrä on lähes kolmikertaistunut (+180 %). Huumaantuneena ajamisesta (ns. päär rikoksena) tuomittiin 355 henkilöä vuonna 1999 (2,0 % RL 23:3–4 rattijuopumusrikoksista tuomituita). Vuonna 1998 huumaantuneena ajamisesta tuomittuja oli niin ikään 355 henkilöä. Tästä rikoksesta tuomittujen määrä on hieman kasvanut viime vuosina, mutta tuomittujen määrissä ei ole tapahtunut olennaisia muutoksia viimeisten kymmenen vuoden aikana (esim. vuonna 1991 tuomittuja oli 275 ja 281 henkilöä vuonna 1992).

Tyypillinen rattijuopumuksesta epäilty oli ajaessaan noin 1,5 promillen (mediaani 1,58 ‰) humalassa vuonna 1997 (vastaavaa jakaumaa ei voida esittää tilastointikäytännön muutosten ja kahteen mittaustekniikkaan siirtymisen takia myöhemmiltä vuosilta). Veren alkoholipitoisuuden jakauma ilmenee kuviosta 23.

Kuvio 23 Kuljettajan verenalkoholipitoisuuden jakauma Kansanterveyslaitoksen liikennejuopumuksesta epäillyille suorittamissa verikokeissa vuonna 1997

Valtakunnallisten ratsiatutkimusten mukaiset vastaavat jakaumat alkoholia nauttineista kuljettajista poikkesivat Kansanterveyslaitoksen luvuista. Valtaosa ratsiatutkimuksissa esiin tulleista tapauksista (vaihdellen 66–80 % välillä vuosina 1992–1999) oli alle 0,5 verenalkoholipromillen tapauksia. Langettavan rajan (vähintään 0,5 ‰) ylittäneistäkin vain noin viidesosa oli vähintään 1,5 promillen humalassa. Rattijuopumusepäilyn perusteella tutkituista pieni vähemmistö oli alle 0,5 promillen humalassa, kun taas langettavan 0,5 promillen rajan ylittäneistä yli puolet oli vähintään 1,5 promillen humalassa. Hengitysilmanäytteistä 41 prosenttia oli kuitenkin alle 0,5 promillen tapauksia vuonna 1999. Ratsiatutkimuksen tulokset vastaavat paremmin todellista jakaumaa, sillä ilmeisesti suurin osa rankaisemattomista alle 0,5 promillen tapauksista ei tule Kansanterveyslaitoksen tutkittavaksi. Tarkkuusalkometrin käyttöönotto on kuitenkin muuttanut tilannetta niin, että myös ns. maistelleet näkyvät yhä useammin tässä hengitysilmanäytteisiin perustuvassa tilastossa.

Rattijuopumusvahingot

Taulukko 10 Rattijuopumusunnettomuuksissa¹ kuolleet ja loukkaantuneet vuosina 1990–1999

		1990	1992	1994	1996	1998	1999
Rattijuopumus-							
onnettomuuksissa	N	152	114	86	78	75	83
kuolleet	%	100	100	100	100	100	100
Näistä:							
-rattijuoppo itse	N	90	69	56	49	50	52
	%	59	61	65	63	67	63
-rattijuopon	N	43	32	26	22	19	21
matkustaja	%	28	28	30	28	25	25
-sivullinen	N	19	13	4	7	6	10
	%	13	11	5	9	8	12
Rattijuopumus-							
onnettomuuksissa	N	1663	1209	790	943	994	948
loukkaantuneet	%	100	100	100	100	100	100
Näistä:	N	812	613	403	471	503	484
-rattijuoppo itse	%	49	52	51	50	51	51
-rattijuopon	N	504	384	260	297	308	290
matkustaja	%	30	32	33	31	31	31
-sivullinen	N	347	192	127	175	183	174
	%	21	16	16	19	18	18

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

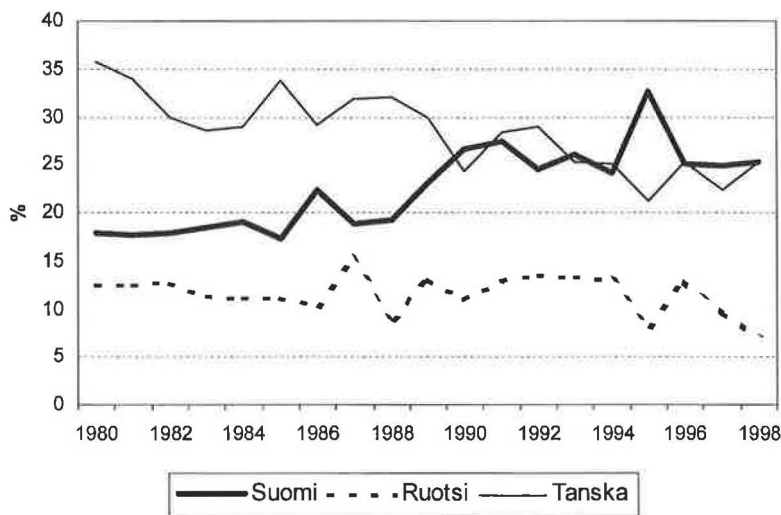
¹ Moottoriajoneuvon kuljettajia oli alkoholin vaikutuksen alainen

Vuonna 1998 rattijuopumusonnettomuuksissa kuoli vähemmän ihmisiä (75) kuin kertaakaan aikaisemmin 1990-luvulla. Vuonna 1999 kuolleiden määrä puolestaan nousi jälleen hieman pysyen kuitenkin edelleen selvästi alhaisempaa kuin vuosikymmenen alkupuolella. Loukkaantuneiden määrä on pysytellyt viime vuosina 950–1 000 henkilön tasolla (Tieliikenneonnettomuudet 1999). Loukkaantuneiden määrän äkillinen nousu vuonna 1995 johtuu onnettomuustilastoinnin tiedonkeruussa tapahtuneista muutoksista. Niiden seurauksena on todennäköistä, että aikaisemmin tilastoimatta jääneet lievät loukkaantumiset tulevat nyt tilastoiduksi. Rattijuopumusonnettomuuksissa kuolleiden määrä vuonna 1999 on vähentynyt 45 prosenttia ja loukkaantuneiden määrä 43 prosenttia vuodesta 1990.

Sivulliset vahingoittuvat rattijuopumusonnettomuuksissa selvästi harvemmin kuin rattijuoppo itse tai hänen matkustajansa. Vuosittain noin joka kymmenes rattijuopumusonnettomuuksissa kuollut ja joka viides loukkaantunut on joku muu kuin rattijuoppo itse tai hänen matkustajansa.

Vuonna 1999 rattijuopumusonnettomuuksissa kuolleiden osuus oli 19 prosenttia (19 % vuonna 1998) ja loukkaantuneiden osuus 10 prosenttia (11 % vuonna 1998) kaikista samana vuonna tieliikenneonnettomuuksissa kuolleista ja loukkaantuneista.

Kuvio 24 Alkoholionnettomuuksissa¹ kuolleiden osuus (%) tieliikenteessä kuolleista Suomessa, Ruotsissa ja Tanskassa vuosina 1980–1998

Lähde: Statistics of Road Traffic Accidents in Europe, Economic Commission for Europe, Geneva 1980–2000

¹ Joku onnettomuudessa osallinen oli alkoholin vaikutuksen alainen.

Pohjoismaita koskevassa vertailussa kuolemaan johtaneiden alkoholionnettomuuksien (joku osallinen oli alkoholin vaikutuksen alaisena) osuus kaikista kuolemaan johtaneista liikenneturmista on kasvanut Suomessa 18 prosentista (vuonna 1980) 25 prosenttiin (vuonna 1998). Tanskassa (rangaistavan rattijuopumuksen raja 0,8 promillea alkoholia veressä) kehitys on ollut päinvastainen, osuus on vähentynyt 36 prosentista (vuonna 1980) 25 prosenttiin (vuonna 1998). Ruotsissa alkoholitapausten osuus kuolemaan johtaneista liikenneonnettomuuksista on pysynyt vähäisiä vuosittaisia muutoksia lukuun ottamatta verraten samantasoisena (5–15 %) koko tarkastelujakson ajan. Ruotsissa langettavaa promillerajaa laskettiin 0,5 promillesta 0,2 promilleen 1.7.1990 alkaen.

Kuolemaan johtaneissa rattijuopumusvahingoissa rattijuopot ovat pääosin yli 1,5 promillen humalatilassa (liikennevahinkojen tutkijalautakuntien selvitysten mukaan 69 % vuonna 1998 ja 68 % vuonna 1999; keskimäärin 68 % vuosina 1984–1999). Useiden tutkimusten (ks. Mäki 1983 ja Peltoniemi 1991) perusteella näyttää siltä, että kuljettajan onnettomuuteen joutumisen todennäköisyys kasvaa jyrkästi veren alkoholipitoisuuden ylitettyä 0,8 promillen rajan.

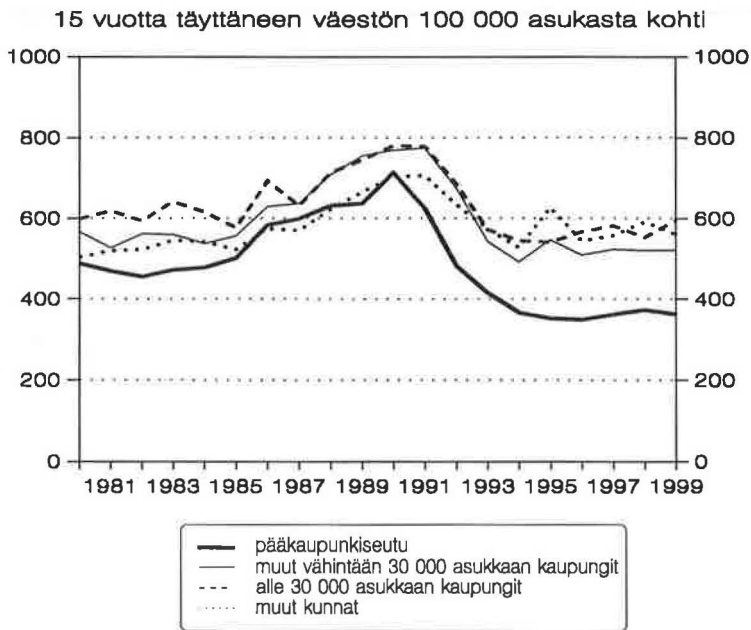
Liikenteen eri vaaratekijöiden vertailussa Salusjärvi (1991) arvioi, että yhden promillen humalatila ja 20 km/h ylinopeus nostavat onnettomuusriskiä yhtä paljon, kymmenkertaiseksi. Ratsiatutkimusten perusteella taas tiedetään, että vahvassa humalatilassa ajaminen on paljon harvinaisempaa kuin lievästi päihtyneenä ajaminen.

Tapahtumapaikka ja -aika

Aluetyypeittäin tarkasteltuna rattijuopumusrikollisuus on ollut yleisintä pienissä kaupungeissa. Viime vuosina alueelliset erot ovat huomattavasti kaventuneet. Pääkaupunkiseudun rattijuopumusrikollisuuden taso on kuitenkin lähes koko tarkasteluajanjakson pysytellyt suhteellisen matalana laskien edelleen viime vuosina.

Kuolemaan johtaneista rattijuopumusonnettomuuksista 42 prosenttia sattui vuonna 1999 kesäkuukausina (33 % vuonna 1998), 64 prosenttia (44 % vuonna 1998) viikonloppuina (pe klo 15.00–su klo 24.00) ja 77 prosenttia (60 % vuonna 1998) illan sekä yön tunteina (kello 18–06) (Liikennevaakuutuskeskus 2000). Rattijuopumusrikollisuus on ajallisesti melko voimakkaasti keskittynyt. Tällä on yhteys varsinkin nuorten henkilöiden vapaa-ajanviettopaoihin.

Kuvio 25 Rattijuopumusrikokset vuosina 1980–1999

Rattijuopumukseen syylliseksi epäilty

Valtaosa rattijuopumukseen syylliseksi epäillyistä on miehiä (92 % vuonna 1999). Vuonna 1999 rattijuopumukseen (RL 23:3) syylliseksi epäillyistä 22 prosenttia (21 % vuonna 1998) ja törkeään rattijuopumukseen (RL 23:4) syylliseksi epäillyistä 11 prosenttia (11 % vuonna 1998) oli rikoksen tehdesään alle 21-vuotiaita. Nuorten rikoksentekijöiden osuus on viime vuosina jonkin verran vähentynyt.

Rattijuopumuksen uusimista Helsingissä koskeneen selvityksen (Seppä 1992) mukaan vuonna 1990 rattijuopumukseen syyllistyneistä runsas kolmannes (37 %) oli vuosina 1986–1990 (51 % vuosina 1972–1990) jäänyt vähintään kerran aikaisemmin kiinni rattijuopumuksesta. Uusijoista noin puolet (51 %; 63 % vuosina 1972–1990) oli syyllistynyt rattijuopumukseen vähintään kaksi kertaa aikaisemmin. Moninkertaisia uusijoita (vähintään 5 aikaisempaa rattijuopumusta) oli kaikista rattijuopumukseen syyllistyneistä viisi prosenttia (11 % vuosina 1972–1990) ja uusijoista 15 prosenttia (22 % vuosina 1972–1990). Vuoden 1990 aikana rattijuopumukseen syyllistyneistä noin joka kymmenes (9 %) uusi rikoksensa saman vuoden aikana. Näiden

uusijoiden osalle kertyi neljännes (25 %) vuoden 1990 rattijuopumusrikoksista.

Osittain samansuuntaisia ovat liikennevahinkojen tutkijalautakuntien tutkimuksista (Liikennevakuutuskeskus 2000) saadut tiedot kuolemaan johtaneista rattijuopumusvahingoista viime vuosilta, joiden mukaan 40 prosenttia (48 % vuonna 1998) rattijuopoista oli saanut aikaisemmin yhden tai useamman tuomion rattijuopumuksesta vuonna 1999. Ajokortittomia kuljettajia oli 14 prosenttia vuonna 1999 (27 % vuonna 1998). Saman lähteen mukaan 48 prosenttia (46 % vuonna 1998) rattijuopumukseen syyllistyneistä käytti alkoholia useammin kuin kerran viikossa.

Liikennevahinkojen tutkijalautakuntien vuosina 1979–1985 keräämään ns. henkilövahinkoaineistoon perustuvan selvityksen (Karttunen 1988) mukaan noin 40 prosentissa tiedossa olevista vakavaan onnettomuuteen johtaneista tapauksista rattijuopumusta edeltävä juopottelu oli kestänyt pidempään kuin muutaman tunnin ja juopottelu tapahtui useassa paikassa ja seurueessa. Myös rattijuopon matkustajat olivat yleensä humalassa. Ajamis päätöstä tarkasteltaessa aineistosta erottuivat umpihumalaiset (35 %), piittaamattomat (41 %), harkitun riskin ottajat (15 %) sekä ne, jotka arvelivat olleensa jo selviä (7 %).

Alkoholiongelmisten kuljettajien ohella toinen rattijuopumukseen usein syyllistyvä ryhmä koostuu ns. ongelmakuljettajista. Ongelmakuljettajia voidaan luonnehtia henkilöiksi, joille on ominaista omaan sisäiseen kontrolliin luottaminen, riskialtis elämäntyyli, runsas alkoholinkäyttö sekä välinpitämättömyys toisten turvallisuutta ja yhteiskunnan asettamia normeja kohtaan (ks. Heinonen & Lehto 1991; Mikkonen 1991).

Ottaen huomioon alle 0,5 promillen humalassa ajaneiden kuljettajien huomattavan vähenemisen Uudenmaan ratsiatutkimuksissa kymmenen viime vuoden aikana voidaan arvioida, että kiinnijoutumisriskin lisääntyminen on vähentänyt nimenomaan ns. alkoholin kohtuukäyttäjien osuutta rattijuopumukseen syyllistyneistä. Tällaisten henkilöiden humalassa ajoon on ollut monasti vaikuttamassa jokin satunnainen, tiettyyn tilanteeseen liittyvä tekijä, esimerkiksi ravintolaillan jälkeinen kotiin kuljetuksen järjestäminen. Tässä suhteessa rikoksentekomahdollisuudet näyttävät viime vuosina selvästi lisääntyneen, kun esimerkiksi urheilukilpailuissa, messuilla ym. joukkotilaisuuksissa, joihin tyypillisesti saavutaan omalla autolla, on alettu tarjoilla alkoholijuomia.

Rattijuopumuksen valvonta

Puhalletuista henkilöistä oli poliisiratsiassa vuonna 1999 jäänyt kiinni vajaa kolmannes (30 %). Muita yleisiä kiinnijäämistilanteita olivat ilmianto (18 %), liikennevahinko (17 %), poikkeava ajotapa (11 %) ja liikennerikos tai -rikkomus (8 %) (Sisäasiainministeriön poliisiosasto 2000).

Kuljettajan veren alkoholipitoisuuden noustessa kiinnijoutumisriski kasvaa. Huomattava osa rattijuopoista jää edelleen kiinni ajotapavirheiden, liikennevahinkojen ja liikenne rikkomusten yhteydessä.

Rattijuopumusrikollisuuden kasvun hidastuminen vuoden 1977 jälkeen johtuu pääasiassa liikennevalvonnan tehostumisesta ja kiinnijoutumisriskin lisääntymisestä. Käyttöön on otettu laitteita, jotka mahdollistavat veren alkoholipitoisuutta koskevat massatutkimukset liikenteessä.

Taulukko 11 Liikkuvan poliisin sekä koko maan poliisin suorittamat puhallutukset ja käytössä olevat alkometrit vuosina 1980–1999

Vuosi	Liikkuvan poliisin suorittamat puhallutukset	Koko maan poliisin suorittamat puhallutukset	Poliisin käytössä olevat alkometrit vuoden lopussa
1980	119 000	..	650
1981	155 000	..	700
1982	165 000	..	734
1983	165 000	..	834
1984	234 000	..	834
1985	199 000	639 302	830
1986	220 000	671 642 ¹	984
1987	302 000	964 529	1034
1988	322 000	1021 740	975
1989	261 000	1002 624	1152
1990	361 000	1217 201	1350
1991	361 000	1390 403	1425
1992	532 000	1750 416	1477
1993	467 000	1549 901	1500 ²
1994	500 000	.. ³	1500 ²
1995	530 000	..	..
1996	582 000	..	..
1997	585 000	..	..
1998	684 000	..	..
1999	732 000		

¹ Luvusta puuttuu arviolta 35 000–40 000 puhallutusta.

² Laitteiden tarkkaa määrää ei ole tilastoitu.

³ Täydellisiä tietoja ei ollut saatavilla.

Poliisi suoritti koko maassa noin 1 550 000 puhallutusta vuonna 1993, minkä jälkeen valtakunnallista tilastointia ei ole enää jatkettu. Vuoteen 1985 verrattuna puhallutusten määrä on yli kaksinkertainen. Valvontatoimiin suhteutettu rattijuopumusten määrä on vähentynyt vuonna 1993 (14 rattijuopumusta/1 000 puhallutusta) 58 prosenttia vuodesta 1985 (33 rattijuopumusta/1 000 puhallutusta). Liikkuvan poliisin suoritettietojen perusteella voisi arvioida, että puhallutusten määrä on viimeisten viiden vuoden aikana edelleen lisääntynyt (38 % vuodesta 1995 vuoteen 1999).

Poliisi selvittää suurimman osan sen tietoon tulleista rattijuopumusrikoksista (selvitettyjä rikoksia 89 % tilastovuonna 1999 ilmoitetuista ja 98 %, kun myös edellisenä vuonna tietoon tulleet lasketaan mukaan).

5.2 Muut liikenne rikokset

Poliisin tietoon tulleiden liikenne rikosten määrä ja sen muutos (%) edellisestä vuodesta vuosina 1990–1999:

	1990	1991	1992	1993	1994
N	367 571	375 046	394 364	388 006	345 217
Muutos %	-0%	+2%	+5%	-2%	-11%
	1995	1996	1997	1998	1999
N	351 714	350 844	327 355	338 963	326 550
Muutos %	+2%	-0%	-7%	+4%	-4%

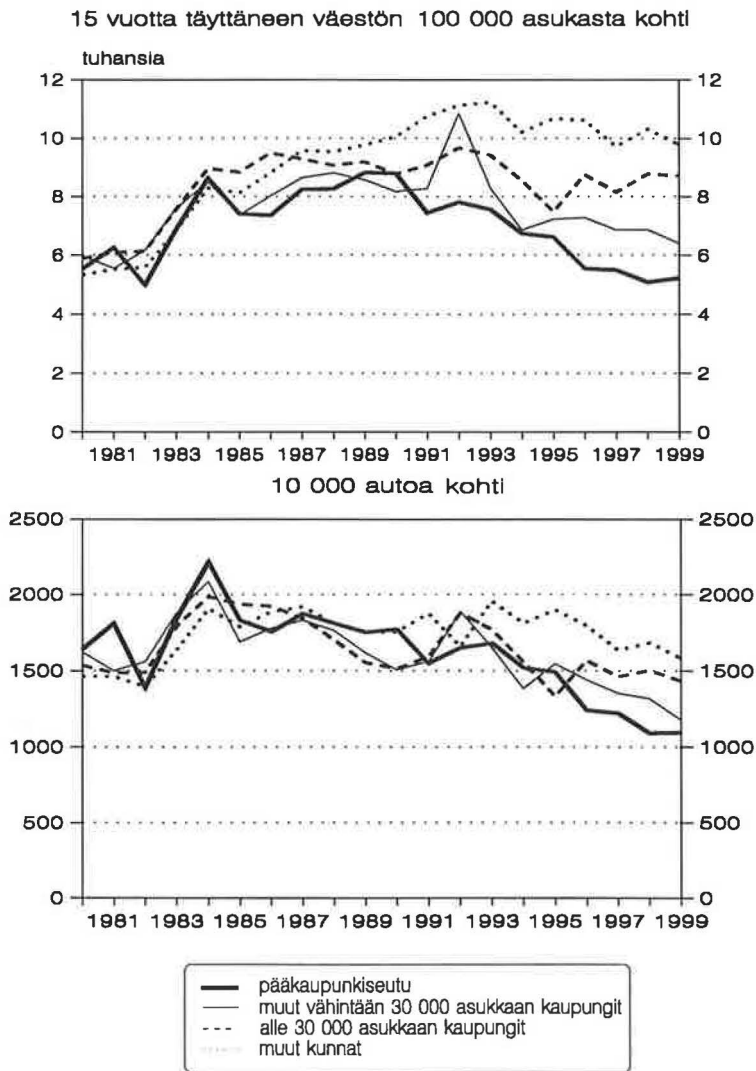
Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Liikenne rikokset (pl. rattijuopumus) ovat viime vuosina muodostaneet lähes puolet (44 % vuonna 1999) kaikista poliisin tietoon tulleista rikoksista. Tilastoidun liikenne rikollisuuden määrään vaikuttavat ratkaisevasti poliisin liikenne valvonnan tehokkuus ja painottaminen. Liikennemääräysten tiukentaminen ja etenkin suurinta sallittua ajonopeutta koskevat rajoitukset ovat parantaneet liikenne turvallisuutta, mutta samalla lisänneet mahdollisuuksia syyllistyä liikenne rikokseen.

Liikenne rikosten sääntely perustuu 1.4.1982 voimaan tulleeseen tieliikennelakiin. Tämän lain rangaistussäännöksissä on aiempaa lakia voimakkaammin korostettu abstraktin vaarantamisvastuun periaatetta. Teon on oltava ennalta arvostellen yleisen kokemuksen mukaan sellainen, että se on omiaan johtamaan vahingollisten seurausten syntymiseen. Vuonna 1999 keskeiset liikenne rikollisuutta koskevat rangaistussäännökset (liikenne rikkomusta lukuun ottamatta) siirrettiin rikoslakiin (RL 23 luku).

Kuviossa 26 on tarkasteltu liikenne rikosten väestöön ja autokantaan suhteutetun määrän kehitystä aluetyypeittäin vuosina 1980–1999. Vuonna 1983 alkanut ja seuraavana vuonna jatkunut voimakas nousu on pysähtynyt ja liikenne rikosten määrä on palautunut kaikissa aluetyypeissä 1980-luvun puolivälissä vallinneelle tasolle. Liikenne rikoksia tulee eniten ilmi suurten asutuskeskusten ulkopuolella. Tämä johtuu siitä, että liikenne valvonnan eräs painopiste on maantieliikenteen nopeusrajoitusten valvonnassa.

Kuvio 26 Liikenneerikokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) vuosina 1980–1999

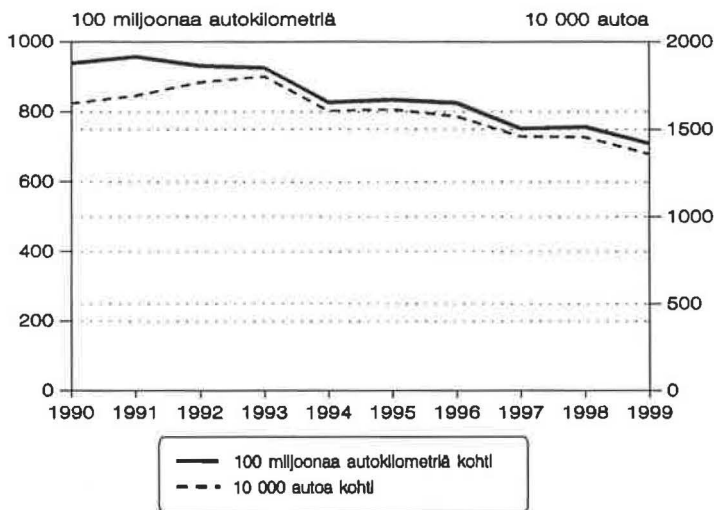

Kuviossa 27 esitetään liikenneerikollisuuden kehitys vuosina 1990–1999 autokantaan ja Tielaitoksen otantatutkimuksista laskettuun liikennesuoritteeseen suhteutettuna.

Vuonna 1999 liikenneerikosten kokonaismäärä (liikennejuopumusta lukuun ottamatta) oli 326 550, mikä on neljä prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna. Vuonna 1999 liikenneerikosten autokantaan (–6% vuodesta 1998) ja liikennesuoritteeseen (–7% vuodesta 1998) suhteutetut

määrät vähenivät hieman rikosten kokonaismäärän vähenemistä enemmän edellisestä vuodesta.

Kuvio 27 Liikennerikokset (pl. liikennejuopumus moottoriajoneuvolla) 10 000 autoa ja 100 miljoonaa autokilometriä kohti vuosina 1990–1999

Puolet (50 %) liikennerikoksista oli nopeusrajoitusten rikkomisia vuonna 1999 (54 % vuonna 1998). Kaksi kolmesta (65 % vuonna 1999; 66 % vuonna 1998) liikennerikoksesta tilastoitiin liikennerikkomukseksi ja 28 prosenttia oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia vuonna 1999 (28 % vuonna 1998). Törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia oli 1 341 (0,6 %) vuonna 1999 (1 946 vuonna 1998).

Vuonna 1998 poliisi tilastoi 186 (195 vuonna 1998) liikennerikoksiin liittynyttä kuolemantuottamusta ja 1 026 (1 044 vuonna 1998) vammantuottamusta.

Kaikkien liikennekuolemien määrä (431 henkilöä) lisääntyi (400 kuollutta vuonna 1998) kahdeksan prosenttia vuodesta 1998 (taulukko 12). Liikennekuolemantapausten määrä on laskenut jo selvästi alemmalle tasolla kuin 1980-luvulla keskimäärin (594 tapausta vuodessa). Tieliikenteessä loukkaantuneiden määrä (9 052 vuonna 1999) väheni hiukan (-0,5 %) edellisestä vuodesta. Määrä on jonkin verran alhaisempi kuin loukkaantuneiden määrän vuosittainen keskiarvo edellisinä kolmena vuosikymmenenä (esim. 1980-luvulla keskimäärin 9 962 tapausta vuosittain). Loukkaantuneiden määrän lisääntyminen vuonna 1995 johtuu mitä ilmeisimmin tapausten

tiedonkeruussa tapahtuneesta muutoksesta. On todennäköistä, että tilastoon tulee nyt aikaisempaa enemmän lieviä loukkaantumisia (ks. Tieliikenneonnettomuudet 1997). Yhtä vähän tieliikenteessä kuolleita ja loukkaantuneita oli viimeksi 1950-luvulla.

Vuonna 1998 liikennekuoleman uhreista vajaa kolmannes (29 %) ja loukkaantuneista runsas viidennes (22 %) oli jalankulkijoita ja polkupyöräilijöitä. Kuolonuhreista yli puolet (58 %) samoin kuin loukkaantuneistakin (61 %) oli henkilöauton kuljettaja tai matkustaja. Runsas neljännes (26 %) vuonna 1998 liikenteessä surmansa saaneista oli täyttänyt 65 vuotta (28 % vuonna 1997).

Taulukko 12 Liikenneonnettomuuksissa kuolleet ja loukkaantuneet vuosina 1990–1999

	1990	1992	1994	1996	1998	1999
Liikennekuoleman- tapaukset (absoluuttiluvut)	649	601	480	404	400	431 ²
Liikenteessä loukkaantuneet (absoluuttiluvut)	12758	9899	8080	9299 ¹	9097 ¹	9052 ^{1,2}
Kuolemantuottamus (RL 21:8–9) liikenne- rikoksen yhteydessä	275	274	222	180	195	186
Vammantuottamus (RL 21:10–11) liiken- nerikoksen yhteydessä	2847	1590	1200	1091	1044	1026

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Tilastointitavan muutoksesta johtuen luku ei ole täysin vertailukelpoinen edellisiin vuosiin verrattuna.

² Ennakkotieto.

1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun tasosta liikenneturvallisuus on parantunut 1980-luvun alkuun tultaessa huomattavasti. Kuolemantapaukset ja loukkaantumiset liikenteessä putosivat tuossa ajassa noin puoleen. 1980-luvun ensimmäisellä puoliskolla liikenneturvallisuustilanne on pysynyt suhteellisen muuttumattomana. Sen jälkeen polttoaineen voimakas hinnanalasku yhdessä autokannan nopean kasvun kanssa ovat nopeasti lisänneet liikennemääriä (vuodesta 1986 vuoteen 1999 liikennesuorite kasvoi 42 % ja autokanta 31 %). Tämä näkyy liikennekuolemien ja -loukkaantumisten sekä liikennerikosten lisäyksenä vuoteen 1990 saakka, jonka jälkeen onnettomuudet ovat viime vuosina jälleen vähentyneet.

Liikenneturvallisuus on kokonaisuutena tarkastellen parantunut 1980-luvulla ja varsinkin 1990-luvun alkuvuosina 1970-lukuun verrattuna. Suotuisan kehityksen voidaan arvella johtuvan paitsi tehostuneesta liikenteen valvonnasta myös muun muassa nopeusrajoituskokeiluista ja niitä seuranneista pysyvistä rajoituksista, turvavyöpakosta, ajovalojen käyttöpakosta, autojen rakenteen ja turvatason kehittymisestä sekä teiden ja niiden kunnossapidon parantumisesta.

Ajoneuvojen liian suuret nopeudet aiheuttavat usein vaaratilanteita liikenteessä ja ne ovat liikennevahinkojen tutkijalautakuntien ja oikeusministeriön ylinopeustyöryhmän mukaan olleetkin liikennevahinkojen merkittävin yksittäinen syy. Suuret nopeudet johtavat onnettomuusalttiuden kasvun lisäksi vakavimpien onnettomuuksien suhteellisen osuuden lisääntymiseen.

Ylinopeutta ajava syyllistyy Valtion teknillisen tutkimuskeskuksen selvitysten mukaan usein myös muiden liikennesääntöjen rikkomiseen. Ylinopeustyöryhmä (Takala ym. 1988) arvioi, että keskimäärin joka toinen henkilöauto ylittää 80 km/h nopeusalueella tämän nopeuden. Erään ruotsalaisen selvityksen mukaan Ruotsissa nykyisin käytettyjen keskinopeuksien alentuminen 2 km/h vähentäisi kuolemaan johtaneita onnettomuuksia 10 prosenttia. Tämän perusteella ylinopeustyöryhmä laski, että Suomessa säästyisi vuosittain 100–150 ihmishenkeä, jos 90–100 prosenttia autoilijoista noudattaisi voimassa olevia nopeusrajoituksia. Tielaitoksen julkaisemien aikasarjojen ja selvitysten mukaan tieliikenteen keskinopeudet ovat 1980-luvun jälkipuoliskolla vuosittain jonkin verran nousseet ja jatkaneet hienoista nousuaan myös 1990-luvulla. Sitä vastoin nopeuksien suuret ylitykset (vähintään 20 km/h yli sallitun 80 km/h- ja 100 km/h -rajoitusalueilla) ovat 1990-luvun alkuvuosina hieman vähentyneet. Poliisin valvontatoimien keskittäminen reilua ylinopeutta ajaviin (ainakin 10–15 km/h yli sallitun nopeusrajoituksen) on puolestaan merkinnyt lievällä ylinopeudella ajamisen vakiintumista yleiseksi käytännöksi.

Liikenne rikosten selvitysprosentti on rikosten luonteen takia erittäin korkea: käytännössähän ne ovat miltei aina jo poliisin tietoon tullessaan asiallisesti selvitettyjä. Vuonna 1999 selvitettiin 94 prosenttia kaikista tilastovuonna ilmitulleista liikenne rikoksista.

Liikenne rikosten seuraamusjärjestelmään tuli 1.9.1983 uusi yleinen seuraamus, rikesakko, joka voidaan tuomita vähäisestä liikenne rikkomuksesta (nykyisin myös eräistä muistakin rikkomuksista). Rikesakko on aina samansuuruinen kaikille tiettyyn rikokseen syyllistyneille henkilöille.

Rikesakko on suuruudeltaan tarkoitettu sijoittumaan poliisin antaman huomautuksen ja päiväsakko perusteisen sakon väliin.

Rikesakon ylärajaksi on laissa määrätty 400 markkaa. Rikesakkolain käyttöönoton yhteydessä rikesakon enimmäissuuruudeksi tuli käytännössä kuitenkin 150 markkaa (vuodesta 1990 alkaen 300 mk ja Ahvenanmaalla 400 mk), joka voidaan määrätä esimerkiksi silloin, kun suurin sallittu ajonopeus ylitetään enintään 15 km/h. Alin rikesakko on tällä hetkellä 40 markkaa. Rikesakon suuruus määräytyy rikkomustyyppin mukaan. Rikesakkojen käyttö on vuodesta 1986 kehittynyt seuraavasti:

1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992 ¹
92 785	91 518	79 178	66 790	69 291	67 180	79 082

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
79 055	64 795	52 009	63 478	58 861	62 006	69 210

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Poliisitilaston tieto

Vuonna 1999 annettiin eniten (39 % ja 44 % vuonna 1998) rikesakkoja turvavyön käytön laiminlyönnistä. Ylinopeuksista määrättiin 25 379 rikesakkoa eli runsas kolmannes (37 %). Ylinopeusrikesakkojen määrä on lisääntynyt 24 prosenttia edellisestä vuodesta, vaikka ylinopeusrikosten kokonaismäärä väheni kymmenen prosenttia. Ylinopeusrikesakkojen määrän lisäys johtuu jo vuonna 1999 vaikuttaneesta säädösten muutoksesta, joka mahdollistaa rikesakon määräämisen entistä tuntuvammasta nopeusrajoituksen rikkomisesta (enintään 20 km/h).

6 Talousrikokset Sami Vuorinen

Talousrikolliset teot ja niiden esiintyminen

Yleisimmät talousrikokset

Talousrikollisuus määritellään tässä rikosnimikkeiden mukaisesti. Keskeisimpiä talousrikoksia ovat verorikokset, velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset (Laitinen et al. 1998). Muita talousrikoksia ovat muun muassa virkattai luottamusasemarikokset sekä korruptio, osa petos- ja kavallusrikoksista, arvopaperimarkkinarikokset, rahanpesu sekä julkisen rekisterin tai tiedon luotettavuutta vastaan tehdyt rikokset. Suhteellisen uusi talousrikollisuuden muoto on tietotekniikkaa hyväksi käyttävät rikokset. Näiden rikosnimikkeiden ja tekotapojen lisäksi joitakin yksittäisiä tekoja, kuten laajoja tekijänoikeusrikkomuksia, voidaan joidenkin ominaisuuksiensa puolesta pitää talousrikollisuutena.

Tässä käsitellään kolmen keskeisimpänä pidetyn talousrikostyyppin lisäksi vain virkarikoksia ja arvopaperimarkkinarikoksia. Kavallus- ja petosrikollisuutta käsitellään kokonaisuutena jaksossa II.A.4.2.

Poliisin tietoon tullut talousrikollisuus

Poliisin tietoon tullut talousrikollisuus on vähentynyt kaikissa keskeisimmissä talousrikollisuuden muodoissa. Vain rahoitusmarkkinoihin kohdistuvat rikokset ovat lisääntyneet vuodesta 1998. Poliisin tietoon tulleen rikollisuuden vähentyminen heijastanee kokonaisrikollisuuden vähentymistä. Osittain talousrikollisuuden vähentymisessä on kyse rikoskontrollin painopisteen siirtymisestä törkeään petosrikollisuuteen. Myös piilorikollisuuden osuus on saattanut lisääntyä.

Talousrikollisuuden kehitystä kuvaavat luvut kertovat poliisin tietoon tulneiden talousrikosten määrän. Suuri osa talousrikollisuudesta arvioidaan jäävän piiloon. Eräiden arvioiden mukaan vain noin 10–20 % kaikista talousrikoksista tulee ilmi. Piilorikollisuuden määrää talousrikollisuudessa ei ole pystytty selvittämään luotettavasti.

Ilmi tulleen talousrikollisuuden perusteella ei voida tehdä kovin luotettavia päätelmiä kokonaistalousrikollisuuden kehityksestä. On kuitenkin ilmeistä, että aktiivinen talousrikoskontrolli on yhdessä taloudellisten suhdanteiden parantumisen kanssa vähentänyt perinteistä talousrikollisuutta.

Torjuntaresurssien uudelleen suuntaaminen on korostanut poliisin tietoon tulleen talousrikollisuuden vähentymistä.

Verorikokset (RL 29:1–4)

Verorikollisuuden taso on ollut suhteellisen vakaa viime vuosina. Verorikosten kokonaismäärän vähentyminen vuonna 1999 on ollut verorikkomusten vähentymistä. Verorikollisuuden taso on pysynyt ennallaan: Törkeiden veropetosten määrä on jatkanut vuonna 1998 alkanutta laskuaan ja vastavasti veropetokset ja lievät veropetokset ovat lisääntyneet.

Poliisin tietoon tulleet verorikokset 1991–1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Veropetos, myös lievä	222	208	203	267	401	440 ¹	484	478	521
Törkeä veropetos	40	56	..	77	189	293	366	313	271
Verorikkomus	154	546	420	512	336	329	227	287	202
Yhteensä	416	810	..	856	926	1062	1077	1078	994
<i>Muutos %</i>		+94%			+8%	+15%	+1%	0%	-7,8%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Vuoden 1996 veropetosten määrä on verohallinnon lähteisiin perustuva arvio. Ks. tarkemmin rikollisuustilanne 1998.

Verorikollisuus on tyypillistä taloudellisen noususuhdanteen rikollisuutta. Taloudellinen aktiivisuus luo uusia tilaisuuksia verorikoksille ja pyrkimys kustannussäästöihin lisää jossain määrin veronmaksuhaluttomuutta. Tämä johtaa siihen, että veroja yritetään toisinaan välttää rikollisin keinoin.

Poliisin tietoon tulleiden verorikosten määrä mukaillee verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrää. Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrä kasvoi voimakkaasti vuoteen 1996 asti, minkä jälkeen taso on vakiintunut. Myös poliisin tietoon tullut verorikollisuus on vakiintunut vuoden 1996 tasolle.

Törkeiden veropetosten määrän kääntyminen laskuun vuodesta 1997 johtuneen rikosten ankaruusasteen määrittelyssä tapahtuneesta muutoksesta. Tätä osoittaa muun muassa se, että samana aikana yhä suurempi osa verohallinnossa tehdyistä rikosilmoituksista koski törkeää veropetosta. Vuonna 1999 tällaisia ilmoituksia oli 180, kun esimerkiksi vuonna 1997 niitä oli 137. (Verohallitus 31.5.2000.)

Verorikkomuksessa liiketoimintaan liittyviä veroja tai maksuja jätetään suorittamatta muusta syystä kuin maksukyvyttömyydestä. Vaikka verorikkomus onkin harmaalle taloudelle tyypillinen verorikollisuuden muoto, verorikkomusten vähentyminen vuodesta 1994 alkaen vuoteen 1997 asti johtunee verotarkastusiskuista. Maksujen laiminlyöjää on epäilty verorikkomuksesta, koska vakavammista verorikoksista ei ole ollut näyttöä. Harmaan talouden torjuntaiskujen yhteydessä kerätyn näytön avulla on epäily verorikkomusta vakavammasta rikoksesta kyetty näyttämään toteen.

Viime vuonna tapahtunut poliisin tietoon tulleiden verorikkomusten vähentyminen saattaa heijastaa harmaan talouden vähentymistä. Harmaan talouden vähentyminen voisi olla seurausta tehostuneen kontrollin tuomasta pelotteesta. Myös asenteet harmaata taloutta kohtaan ovat ilmeisesti muuttuneet kielteisimmiksi. Yhtälailla on kuitenkin mahdollista, että poliisin tietoon tulee aikaisempaa pienempi osa harmaasta taloudesta. Tämä voisi johtua esimerkiksi resurssien suuntaamisesta vakavampien talousrikosten torjuntaan.

Kirjanpitorikos (RL 30:9–10)

Poliisin tietoon tulleiden kirjanpitorikosten määrä on jatkanut vuonna 1998 alkanutta selvää laskua. Kirjanpitorikosten määrä tosin nousi 1990-luvun puolivälissä niin voimakkaasti, että kirjanpitorikollisuuden taso on yhä varsin korkea.

Poliisin tietoon tulleet kirjanpitorikokset 1991–1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Kirjanpitorikos	305	413	533	560	825	1098	1082	966	836
<i>Muutos %</i>		+35%	+29%	+5%	+47%	+33%	-1%	-11%	-13,5%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Kirjanpitorikollisuus on voimakkaassa yhteydessä kontrollin määrään. Niinpä vuonna 1995 alkanut poliisin tietoon tulleiden kirjanpitorikosten voimakas lisääntyminen ei tarkoita rikosten lisääntymistä, vaan se on seurausta harmaan talouden ja talousrikollisuuden vastaisista toimista. Verotarkastusten yhteydessä tulee esiin lukuisia kirjanpitorikoksia. Esimerkiksi yli kolmannes verohallinnon tekemistä rikosilmoituksista koskee kirjanpitorikosta (Verohallitus 31.5.2000).

Vuonna 1998 alkanut selvä lasku kirjanpitorikollisuudessa on merkki tehostuneen talousrikostorjunnan vaikutuksesta talousrikollisuuteen. On

syytä uskoa, että tilastoitu kirjanpitorikollisuuden lasku on suurimmaksi osin todellista. Kirjanpitorikollisuuden vähentyminen selittyy paitsi tehostuneen kontrollin seurannaisvaikutuksilla myös taloudellisen tilanteen paranemiseen liittyvällä rikollisen motivaation vähenemisellä.

Velallisen rikokset (RL 39:1–6)

Velallisen rikosten määrän voimakas lasku on jatkunut edelleen. Velallisen rikollisuus on vähentynyt puoleen vuoden 1996 tasosta. Myös edelliseen vuoteen verrattuna lasku on ollut huomattava.

Poliisin tietoon tulleet velallisen rikokset 1991–1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
RL 39:1–3	171	262	469	650	752	801	639	579	410
RL 39:4–6	30	33	42	80	70	52	24	23	17
Yhteensä	201	295	511	730	822	853	663	602	427
Muutos %		+47%	+73%	+43%	+13%	+4%	-22%	-9%	-29%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Velallisen rikollisuuden vähentyminen johtuu pääasiassa taloudellisesta noususuhdanteesta. Myönteisten näkymien vuoksi aikaisempaa harvempi yrittäjä on ajautunut taloudellisiin vaikeuksiin ja siten velallisen rikoksiin.

Velallisen rikosten vähentyminen on yhteydessä konkurssien vähentymiseen. Vaikka velallisen rikos ei enää edellytäkään rikoksessa osallisena olevan yhtiön konkurssia, hyvin usein epäily velallisen rikoksista herää pesänselvittäjän toimesta konkurssin vireille tulon jälkeen. Tilastojen mukaan lähes puolet poliisin tietoon tulleista velallisen rikoksista on liittynyt yrityksen konkurssiin.

Vireille tulleet konkurssit 1991–1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Konkurssit	6 255	7 391	6 861	5 545	4 700	4 296	3 611	3 136	3 080
Muutos %		+18%	-7%	-19%	-15%	-9%	-16%	-13%	-2%

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Poliisin tietoon tulleiden velallisen rikosten määrä lisääntyi 1992–1996 konkurssien vähenemisestä huolimatta. Tämä on osoitus talousrikoskontrol-

lin voimakkaasta tehostumisesta. Vuodesta 1996 alkaen kontrollin taso on vakiintunut ja vakavat velallisen rikokset ja konkurssit ovat vähentyneet samassa suhteessa. Vuonna 1999 tilastoitu velallisen rikollisuus väheni selvästi konkurssien vähentymistä voimakkaammin. Konkurssien määrän tasaantuminen ennustaa, että velallisen rikollisuuden taso tulee vakiintumaan nykyiselle tasolle lähi vuosiksi.

Lievien velallisen rikosten (RL 39:4–6) taso on ollut erittäin alhainen jo muutamien vuosien ajan.

Virkarikokset (RL 40 luku)

Virkarikosten määrä on vaihdellut voimakkaasti viime vuosina. Vuodesta 1993 virkarikosten määrä väheni vuoteen 1995 asti. Vuodesta 1996 eteenpäin niiden määrä on taas noussut voimakkaasti. Vuonna 1998 poliisin tietoon tulleiden virkarikosten korkea määrä näyttää jääneen yksittäiseksi piikiksi, sillä vuonna 1999 virkarikollisuuden määrä on palannut lähes vuoden 1997 tasolle.

Poliisin tietoon tulleet virkarikokset 1991–1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Virkarikokset	101	327	566	243	184	192	296	416	311
<i>Muutos %</i>		+224%	+73%	-57%	-24%	+4%	+54%	+41%	-25%

Virkarikosten määrän muutokset eivät johdu virkarikollisuuden tai kontrollijärjestelmän muutoksista. Poliisin tietoon tulleiden virkarikosten määrän voimakas vuosittainen vaihtelu selittyy lähinnä satunnaisilla tekijöillä, kuten yksittäisissä tapauksissa epäiltynä olleiden henkilöiden määrällä tai yhteiskunnallisen keskustelun vaikutuksella epäiltyjen virkarikosten ilmoitusherkyyteen.

Rikoslain 40 luvun mukaan virkarikoksia ovat lahjusrikokset, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttö ja virkavelvollisuuden rikkominen.

Virkarikostekomuotojen yleisyydestä ei ole saatavissa tarkkoja tietoja. Tuomioistuimessa käsiteltyjen asioiden perusteella virkarikoksista noin puolessa on kyse virkavelvollisuuksien rikkomisesta. Lahjontaan ja virka-aseman väärinkäyttöön liittyviä rikoksia on noin viidennes tuomioistuimessa käsitellyistä virkarikoksista. Loput tapaukset, noin joka kymmenes tapaus,

koskevat vaitiolovelvollisuuden rikkomista. Tietojen epätarkkuus johtuu siitä, että vain noin 10 % vuosittain poliisin tietoon tulleista virkarikoksista tilastoidaan tuomioistuimessa käsiteltynä päärikoksena.

Arvopaperimarkkinarikokset

1.6.1999 tuli voimaan rikoslain 51 luku, jossa säädetään arvopaperimarkkinarikoksista. Aiemmin arvopaperirikoksista säädettiin arvopaperi- ja johdannaismarkkinoita säätelevissä laeissa. Lakimuutos liittyy arvopaperi- ja johdaismarkkinakäytäntöjen ja väärinkäytösten määrittelyn yhdenmukaistamiseen. Ottamalla vakavimmat arvopaperimarkkinarikokset rikoslakiin haluttiin korostaa arvopaperimarkkinoihin liittyvien väärinkäytösten moitittavuutta ja siten vahvistaa luottamusta arvopaperimarkkinoihin. (HE 254/1998 vp.)

Rikoslain 51 luvun mukaan arvopaperimarkkinarikoksia ovat sisäpiiritiedon väärinkäyttö, kurssin vääristäminen ja arvopaperin arvoon vaikuttavan totuudenvastaisen tai harhaanjohtavan tiedon antaminen tai oikean tiedon salaaminen (arvopaperimarkkinoita koskeva tiedottamisrikos).

Arvopaperi- ja rahoitusmarkkinoihin kohdistuvia rikoksia tulee rahoitusmarkkinoita valvovan Rahoitustarkastuksen ja poliisin tietoon suhteellisen vähän. Vuonna 1999 Rahoitustarkastus teki poliisille kahdeksan rikosepäilyn tutkintapyyntöä. Näistä kuudessa tapauksessa epäiltiin sisäpiiritiedon väärinkäyttöä ja kahdessa tapauksessa arvopaperimarkkinarikosta (1.6.1999 käytöstä poistunut arvopaperimarkkinalakiin perustunut rikosnimike). Poliisin tietoon ei vuonna 1999 tullut muita arvopaperimarkkinarikoksia. Edellisenä vuotena poliisin tietoon tulleista yhdeksästä rahoitusmarkkinoihin kohdistuneesta väärinkäyttötapauksesta kolme tuli esiin Ratan valvontatoiminnassa. (Rahoitustarkastus 2000, Kurenmaa 28.6.2000.)

Talousrikoksilla aiheutettu vahinko

Talousrikoksilla aiheutetun vahingon tilastoitu määrä on vaihdellut viime vuosina voimakkaasti. Vuonna 1997 asianomistajien ilmoituksen mukainen rikosvahinko oli noin 1,6 miljardia markkaa. Vuonna 1998 tilastoitu vahinko oli reilu kolmannes edellisestä vuodesta, noin 0,65 miljardia markkaa. Vuonna 1999 tilastoitu vahinko lisääntyi edelliseen vuoteen voimakkaasti. Poliisin tilastojen mukaan talousrikoksella aiheutettu vahinko oli noin 1,0 miljardia markkaa. (Sisäasiainministeriön poliisiosasto 31.5.2000.)

Talousrikoksilla aiheutettujen vahinkojen vaihtelu johtuu pääosin sattumanvaraisista tekijöistä. Joissakin yksittäisissä jutuissa rikoksella aiheutettu vahinko saattaa olla jopa satoja miljoonia markkoja. On mahdollista, että taloudellisen nousukauden myötä talousrikollisuudessa ollaan palaamassa suurempaa taloudellista vahinkoa aiheuttaviin rikollisuuden muotoihin. Valvonta- ja kontrollijärjestelmien kehittyminen estänee kuitenkin 1980-luvun lopun kaltaiset jättivahingot.

Talousrikosten torjunta

Talousrikosten torjuntastrategia

Vuodesta 1996 talousrikollisuuden torjuntaa on pyritty tehostamaan valtioneuvoston hyväksymillä erityisillä talousrikosten torjuntastrategioilla. Toimintaohjelmien tavoitteena on ollut talousrikollisuuden ja harmaan talouden ja niiden aiheuttamien vahinkojen merkittävä vähentäminen. Ohjelmat on kohdistettu erityisesti julkisen rahoituksen sekä elinkeinoelämän väärinkäytösten torjuntaan. Ohjelmissa on painotettu myös rikoshyödyn takaisinsaannin tehostamista.

Torjuntaohjelmassa on esitetty kuusi talousrikollisuutta ehkäisevää ja estävää toimintamuotoa: Asenteisiin vaikuttavat toimenpiteet, tieteellinen tutkimustoiminta, valvonta- ja torjuntatyön tehostaminen, viranomaisten yhteistyön ja osaamisen parantaminen, rikoksentekomahdollisuuksien vähentäminen ja seuraamusten selkeyttäminen ja tehostaminen.

Periaatepäätösten seurauksena eri hallinnonalojen yhteistoiminnan on katsottu tiivistyneen. Talousrikosten torjuntatyöhön on myös sitouduttu aikaisempaa paremmin. Lainsäädännön kehittyminen, syventynyt viranomaisyhteistyö ja etujärjestöjen osallistuminen ovat ilmeisestikin parantaneet talousrikostorjunnan edellytyksiä. Myös ohjelmassa edellytetty tieteellinen tutkimus- ja tiedotustoiminta on saatu alulle. (Valtioneuvoston talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntastrategia vuosille 1999–2001, 22.10.1998.)

Torjuntaohjelmista on muodostunut talousrikostorjunnan runko. Torjuntaohjelmien myötä on kehittynyt uusia tehokkaiksi osoittautuneita talousrikollisuuden kontrollin keinoja. Tällainen on esimerkiksi erillinen talousrikossyyttäjäjärjestelmä. Torjuntaohjelma on myös taannut taloudellisia toimintaedellytyksiä talousrikollisuuden torjuntatyöhön.

Toisaalta talousrikollisuuden torjuntaohjelma on osoittanut, että talousrikollisuuden torjuntaan halutaan panostaa. Torjuntaohjelmaa voidaankin luonnehtia myös talousrikostorjunnan henkiseksi tueksi. Talousrikostorjunnan esillä olo tulee myös muokkaamaan yleisiä asenteita talousrikollisuudelle kielteisemmiksi.

Viranomaisyhteistyön kehittäminen

Vuoden 1998 lopulla valtiovarainministeriö asetti selvityshankkeen selvittämään harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaa haittaavia viranomaisyhteistyön esteitä. Selvitysmieheksi määrättiin Markku Hirvonen verohallituksesta.

Selvitysmies keskittyi erityisesti viranomaistoiminnan vaikuttavuuteen talousrikostorjunnassa. Vaikka selvitysmies totesikin viranomaisten välisen yhteistyön kehittyneen, hän näki useita yhteistyöhön liittyviä puutteita ja ongelmia. Eräinä keskeisimpinä ongelmina hän piti viranomaiskentän hajanaisuudesta johtuvia tilannekuvan hahmottamisen, torjunnan kehittämisen ja torjuntatoimenpiteiden koordinoinnin puutteita. Näiden ongelmien ratkaisemiseksi selvitysmies esitti talousrikostorjuntaa koordinoivan ja kehittävän talousrikosprojektin perustamista. (Hirvonen 1999b.)

Selvitysmies määritteli perustettavalle talousrikostorjuntaprojektille kolme pääasiallista toiminta-aluetta: talousrikostorjuntaan liittyvän tiedon käsittely ja tietopalvelu, talousrikostorjunnan johtoryhmän työn valmistelu sekä talousrikostorjuntaan liittyvän viranomaisyhteistyön kehittäminen.

Talousrikosprojekti aloitti toimintansa 1.3.2000. Projektin alkuvaiheessa toiminnan painopiste on talousrikollisuuden paljastamisessa, talousrikollisuuden ja harmaan talouden tilannekuvan kartoittamisessa ja viranomaishenkilöstön kouluttamisessa. (Hirvonen 16.6.2000.)

Harmaan talouden torjunta

Harmaan talouden selvitystyöryhmä (1995) määritteli harmaan talouden sellaiseksi lailliseksi liike- ja yritystoiminnaksi, josta ei suoriteta lakisääteisiä maksuja ja veroja. Maksua vältetään salaamalla tulonmuodostus viranomaisilta tai antamalla siitä väärää tai puutteellista tietoa.

Harmaan talouden laajuudesta on erilaisia näkemyksiä. Harmaan talouden selvitystyöryhmä arvioi vuonna 1995, että harmaan talouden

laajuus oli tuolloin noin 20 miljardia markkaa, ja siitä aiheutuvat taloudelliset menetykset ja kustannusten lisäykset olisivat olleet yhteensä noin 13 miljardia markkaa. Tätäkin suurempia arvioita on esitetty.

Harmaan talouden torjunnassa keskeisin rooli on eri viranomaisilla. Viranomaisten toimet voidaan jakaa harmaan talouden paljastamiseen, tutkimiseen, seuraamusten täytäntöönpanoon, toiminnan keskeyttämiseen ja tilannekuvan ylläpitoon. (Hirvonen 1999a.)

Vaikka keskeisin vastuu harmaan talouden torjunnasta onkin viranomaisilla, myös tavallisten kansalaisten (työntekijöiden, kuluttajien) mielipiteillä on merkitystä. Ilman pimeää työvoimaa ei ole pimeää työtäkään. Ihmisten asenteisiin onkin pyritty vaikuttamaan harmaan talouden vastaisella tiedotuskampanjalla.

Myös eräät yhteiskunnalliset rakenteet luovat ja edistävät harmaata taloutta. Esimerkiksi työmarkkinoiden rakenteet ovat osaltaan ohjanneet työntekijöitä ottamaan vastaan pimeää työtä. Eräs harmaan talouden torjunnan avainkysymys liittyykin työmarkkinoiden ja sosiaaliturvajärjestelmien yhteensovittamiseen.

Viranomaisten talousrikoskontrollin kehitys

Viranomaisten talousrikoskontrolli voidaan jakaa neljään tasoon. Ensimmäinen taso on valvonta, johon kuuluvat muun muassa verottaja, konkursiasiamies ja keskusrikospoliisin (KRP) yhteydessä toimiva rahanpesun selvittelykeskus. Toinen taso on tutkinta. Talousrikoksia tutkitaan KRP:n talousrikostutkintayksiköissä, läänien talousrikosyksiköissä ja paikallispoliisissa. Kolmas taso on syyttäjätaso. Vaikka kihlakuntien syyttäjät hoitavat määrällisesti suurimman osan talousrikosjutuista, valtakunnansyyttäjänviraston alaiset talousrikossyyttäjät ovat talousrikoskontrollin erityinen osa. Neljäs taso on rikosten taloudellisten seuraamusten täytäntöönpanotaso, eli ulosottoviranomaiset. Lisäksi voidaan arvioida kansainvälisen yhteistoiminnan merkitystä talousrikollisuuden torjunnassa.

Verottaja. Verottajan aktiivinen talousrikoskontrolli on tiukentunut 1990-luvun aikana selvästi. Kun vuonna 1991 verohallinnossa tehtiin 182 rikosilmoitusta, vuodesta 1996 rikosilmoitusten taso on vakiintunut noin 1 100 ilmoitukseen vuodessa.

Verohallinnossa tehty rikosilmoitukset vuosina 1991–1999

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Rikosilmoituksia	182	307	323	520	857	1145	1131	1071	1115
Muutos %		+69%	+5%	+61%	+65%	+34%	-1%	-5%	+4%

Lähde: Verohallitus, 31.5.2000

Verohallinnossa tehtyjen rikosilmoitusten määrän lisääntymiseen vaikuttavat useat tekijät. Eräs tekijä on verorikostilaisuuksien lisääntyminen. Esimerkiksi arvonlisäverojärjestelmään siirtymisen vuonna 1994 on arveltu lisänneen rikostilaisuuksia (Lehtola & Paksula 1997). Rikostilaisuuksien lisääntyminen selittää kuitenkin vain pienen osan rikosilmoitusten määrän kasvusta.

Rikosilmoitusten määrän voimakas kasvu selittyneekin lähinnä verottajan muuttuneella asenteella. Verohallintoon on vuosien kuluessa istutettu rikollisuuteen aktiivisesti puuttuva ajattelutapa. Toisaalta atk-järjestelmien kehittyminen on mahdollistanut henkilöresurssien painottamista verorikoskontrolliin.

Vuodesta 1996 rikosilmoitusten määrä on vakiintunut. Yhtenä syynä tähän on pidetty esitutinnan ja syyttämisen muodostamaa pullonkaulaa. Nykyisillä resursseilla poliisi ei pysty tutkimaan ja syyttäjä syyttämään nykyistä lukuisempaa määrää verohallinnon tekemiä rikosilmoituksia. Vuosille 1999–2001 myönnetty lisäresurssit näkyvät pienenä kasvuna verohallinnon vuonna 1999 tekemissä rikosilmoituksissa.

On todennäköistä, että myös verohallinnon henkilöstön aktiivisen rikosentorjunnan toimintaresurssit ovat täysimääräisessä käytössä, jolloin rikoksen torjunnan tehostaminen nykyisestä on mahdollista vain rajallisesti.

Reaaliaikainen verotarkastustoiminta. Uudenmaan veroviraston verotarkastusyksikkö 2 (1.1.1999 alkaen vakinaistettu harmaan talouden projektiyksikkö) on ehkä näkyvin yksittäinen harmaan talouden torjuntahanke. Yksikkö on verohallinnon, poliisin ja ulosottotoimen edustajista muodostuva reaaliaikainen verotarkastusyksikkö.

Vuoden 1999 aikana verotarkastusyksikkö 2:ssa valmistui 92 verotarkastuskertomusta, joissa esitetyt toimenpiteet olivat yli 50 Mmk. Verotakarivikkoon haettiin omaisuutta 5,1 Mmk:n arvosta. Rikosilmoituksia verotarkastusyksikkö 2:n toiminnassa tehtiin 95. (Uudenmaan verovirasto, verotarkastusyksikkö 2, 26.6.2000.)

Verojen keräämisen tehostamisen lisäksi aktiivisemmalla kontrollilla on pyritty ehkäisemään verorikollisuutta vaikuttamalla rikoksen kannatta-

vuuteen. Tiukentunut kontrolli ja veroseuraamusten todennäköisyys ovatkin lisänneet verojen kiertämisen riskialttiutta.

Konkurssiasiamies. Konkurssiasiamiehen toimiston tehtävänä on valvoa konkurssipesien hallintoa ja yrityssaneerausmenettelyjen toimeenpanoa. Huomiota kiinnitetään erityisesti rauenneisiin konkursseihin, joissa rikollisen toiminnan arvellaan olevan yleisintä. Konkurssiasiamiehen toimistossa harjoitetaan myös tutkimustoimintaa.

Konkurssien määrä on laskenut viime vuosina. Vuonna 1999 konkurssien määrän lasku tasaantui; vireille pantiin 3 080 konkurssia, lähes yhtä monta kuin vuotta aikaisemmin. 1990-luvun loppupuolella voimakkaasti vähentyneet konkurssit ovat parantaneet konkurssiasiamiehen mahdollisuuksia hyvän pesänhoitotavan kehittämiseen ja pesänhoitajien suunnitelmalliseen valvontaan ja ohjaukseen. Rauenneiden konkurssien suuri osuus, noin 40 % kaikista konkurseista raukeaa, edellyttää panostamista konkurssiasiamiehen tarkastuksiin.

Konkurssiasiamiehen tarkastustoiminta väheni vuonna 1999 edellisestä vuodesta. Tarkastuksia tehtiin yhteensä 165, joista 25 oli konkurssipesien tarkastuksia. Konkurssiasiamiehen toimiston painopistealue oli vuonna 1999 talousrikoksiin liittyvän asiantuntemuksen lisäämisessä. Tämä on näkynyt muun muassa toimiston koulutus- ja tutkimustoiminnassa. (Konkurssiasiamiehen toimisto, 19.6.2000.)

Rahanpesun selvittelykeskus. Rahanpesurikosten torjunta on keskitetty KRP:n yhteydessä toimivalle rahanpesun selvittelykeskukselle.

Selvittelykeskuksen pääasiallinen tehtävä on vastaanottaa ja rekisteröidä epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset ja huolehtia niiden tutkinnaista. Lisäksi selvittelykeskus edistää muilla toimin rahanpesun torjuntaa kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

Rahanpesuun liittyvien epäilyttäviä liiketoimi -ilmoitusten määrä on lisääntynyt huomattavasti vuonna 1999. Keskusrikospoliisi on ottanut 1994–1998 vuosittain vastaan noin 200 ilmoitusta epäilyttävästä liiketoimesta. Vuonna 1999 ilmoituksia tehtiin 348.

Taulukko 13 Ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista ja niistä esitutkintaan siirretyt asiat 1995–1999

	1995	1996	1997	1998	1999
Ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista	190	232	206	186	348
Ilmoituksia siirretty esitutkintaan	10	52	52	19	44

Ilmoitusten määrän kasvu johtuu rahanpesun torjunnan tehostumisesta. Vuoden 1998 aikana voimaan tullut laki rahanpesun estämisestä on selkiyttänyt vastuusuhteita rahanpesun torjunnassa. Vuoden 1999 aikana rahanpesuselvittelykeskuksen asema rahanpesua torjuvana viranomaisena on vakiintunut.

Aikaisempien vuosien tavoin ilmoitus epäilyttävästä liiketoimesta on yleisimmin tullut pankista. Vuonna 1999 kaikista epäilyttävistä liiketoimilmoituksista oli pankkien ilmoituksia yli 40 %. Pankkien tekemien ilmoitusten suhteellinen osuus on kuitenkin vähentynyt viime vuosien aikana. Vastaavasti yhä useampi ilmoitus on valuutanvaihtajien tekemä (28 %). Yli puolet epäilyttävistä liiketoimista tehtyjen ilmoitusten määrän kasvusta johtui valuutanvaihtajien tekemien ilmoitusten lisääntymisestä. Myös eräät kotimaan viranomaiset tekevät yleisesti ilmoituksia epäilyttävistä liiketoimista (22 %). (Rahanpesun selvittelykeskus 2000.)

Poliisi. Talousrikoksia tutkii kolmenlaisia poliisin talousrikosyksiköitä: Paikallispoliisi tutkii suurimman osan tavanomaisesta talousrikollisuudesta. Monimutkaisten ja uudentyypisten talousrikosten tutkinta on keskitetty KRP:lle. Myös lääninhallituksien poliisiosastojen alaisuudessa on talousrikostutkintayksiköitä. (Vuoti 1998.)

Vuonna 1999 poliisi tutki 1 255 talousrikosjuttukokonaisuutta. Juttujen määrä on vain kolmannes edellisenä vuotena tutkittujen juttujen määrästä. Toisaalta tutkittujen juttujen määrä oli poikkeuksellisen korkea vuosina 1997 ja 1998. (Sisäasiainministeriön poliisiosasto 31.5.2000.)

Taulukko 14 Poliisin tutkimat talousrikosjutut ja vuoden lopussa kesken olleet jutut vuosina 1995–1999

	1995	1996	1997	1998	1999
Tutkitut jutut	2 136	2 332	3 903	3 890	1255
Kesken olleet jutut	1 867	1 719	1 460	1 479	1602

Suurin osa erosta vuosien 1998 ja 1999 aikana tutkittujen talousrikosten määrässä johtunee tilastollisista tekijöistä, kuten juttujen päättymisajankohdan siirtymisestä, juttuihin liittyvien lisätutkintapyyntöjen huomattavasta lisääntymisestä sekä talousrikosjuttujen yksilöintikäytäntöjen vaihtelusta.

Näyttää siltä, että tutkittavat talousrikosjutut ovat aiempaa suurempia rikoskokonaisuuksia. Syyttäjien ja poliisin yhteistyön kehittämishä pyrittiin

pilkkomaan ja rajaamaan juttuja pienempiin osiin. Tutkinnan rajaaminen ei kuitenkaan ole onnistunut toivotusti.

Talousrikosten tutkinta on myös ilmeisesti jossain määrin pitkittynyt. Talousrikostutkinnan työmäärä tai työn tuloksellisuus ei kuitenkaan ole heikentynyt tavalla, joka selittäisi kovinkaan merkittävää osaa tutkittujen juttujen vähentymisestä. Esimerkiksi KRP:ssä viime vuosien aikana tutkittujen yksittäin laskettujen talousrikosten määrä on selvässä nousussa. Tässä vaiheessa on mahdotonta sanoa, missä määrin tutkittujen juttujen väheneminen johtuu tilastointiin liittyvistä tekijöistä ja missä määrin taas tutkinnan pitkittymisestä.

Tutkinnan pitkittymiseen on vaikuttanut muun muassa tutkittavien juttujen aikaisempaa raskaampi rakenne. Tutkittavat jutut ovat poliisin mukaan aikaisempaa laajempia, koska rutiiniluonteisesti tutkittavat talousrikosjutut ovat vähentyneet. Juttujen tutkintaa hidastaa monimutkaisempiin rikoksiin liittyvät vaikeudet näytön hankkimisessa ja ulkomaisten yhteyksien lisääntyminen. Samoin rikoksesta epäiltyjen tietoinen tutkinnan hidastaminen, esimerkiksi laillisten oikeussuojakeinojen käyttäminen tutkivaa poliisia vastaan, on yleistynyt. Toisaalta useiden vuosien kiivas työtahti alkaa näkyä talousrikoksia tutkivien poliisien väsymisenä. (Rossi 6.6.2000.)

Tutkinnan pitkittyminen heijastuu tutkittavien juttujen ruuhkautumisena. Ruuhkautuminen johtuu osaltaan myös siitä, että talousrikosyksiköiden muihin tehtäviin, kuten ulkomaisiin virka-aputehtäviin ja petosrikollisuuden tutkintaan, käyttämä työaika on lisääntynyt merkittävästi. (Salo 7.6.2000.)

Päätoimisten talousrikostutkijoiden määrä on viime vuosina pysynyt samalla tasolla. Vuoden 1998 lopussa tutkijoita oli 417. (Hirvonen 1999a.) Valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti talousrikostutkijoiden määrää tullaan tarvittaessa lisäämään vuoteen 2001 mennessä.

Tutkijoista noin 130 toimii KRP:ssä, ja vajaat 300 läänien talousrikostorjuntayksiköissä ja paikallispoliisissa. Myös tullilla on omia talousrikostutkijoita. (Talousrikostorjunnan vuosiraportti 1996.)

Talousrikossyyttäjät. Talousrikollisuuden torjuntastrategiassa on varattu määräraha erityisesti talousrikoksiin keskittyvien syyttäjien palkkaamiseen. 1.2.1999 alkaen talousrikossyyttäjien määrä kaksinkertaistettiin 24 syyttäjään. Talousrikossyyttäjät on sijoitettu valtakunnansyyttäjän virastoon ja paikallisiin syyttäjyksiköihin sen mukaan, missä heidän työpanostaan on arvioitu tarvittavan eniten.

Vuoden 1999 aikana talousrikossyyttäjille tuli syyteharkintaan noin 380 talousrikosjuttua. Jutuista 235 (62%) jaettiin 1.2.1999 aloittaneille

syyttäjille. Vuoden 1999 aikana päätökseen saatiin 83 juttua, joista 30 oli samana vuonna saapuneita. Kolmen vuoden aikana talousrikossyyttäjillä on vuoden 1999 loppuun mennessä ollut syyteharkinnassa kaikkiaan 669 juttua. Ennusteiden mukaan talousrikossyyttäjien käsiteltäväksi tulevien juttujen määrä on jossain määrin kasvamassa.

Talousrikossyyttäjien jutut ovat yleensä laajoja ja vaativia. Kun osa syyttäjistä keskittyy vaativiin talousrikoksiin, koko rikosprosessi tehostuu, sillä yksi vaativa rikosjuttu voi ruuhkauttaa useiden muiden juttujen käsitteilyn. Lisäksi talousrikoksiin keskittyminen on ainoa keino saattaa syyttäjien erityisasiantuntemus talousrikosjuttujen vaatimalle tasolle.

Vaikka erikoistuneen syyttäjäjärjestelmän edut vaikuttavat kiistattomilta, talousrikossyyttäjien toiminnan vaikuttavuudesta puuttuu kuitenkin keskeistä perustutkimustietoa.

Ulosotto. Ulosoton toimintakykyä talousrikollisuuden torjunnassa on parannettu lakiuudistuksin. Uudistuksilla on muun muassa parannettu ulosottoviranomaisten tiedonsaantioikeutta ja säädetty mahdollisuudesta jättää keinotekoiset järjestelyt vaikutuksettomiksi, jos järjestelyllä pyritään ulosoton välttämiseen velkojen vahingoksi. Vireillä on myös rikoshyödyn menettämistä tehostavia uudistuksia, kuten rikoksesta tuomitun velvollisuus todistaa epäilyttävän omaisuuden alkuperä ja tuomitun läheisiin laajennettu rikoshyödyn menettäminen.

Rikoshyödyn ulosotto on tehokkaimmillaan reaaliaikaisessa toiminnassa. Tällä tarkoitetaan kontrollia, joka kohdistetaan käynnissä olevaan rikolliseen toimintaan. Reaaliaikainen talousrikoskontrolli vaatii kuitenkin sekä ulosoton että poliisin henkilöstöresursseja. Tutkittavien talousrikosjuttujen ruuhkautuminen poliisissa heijastuu myös ulosoton toimintaedellytyksien heikentymisenä.

Kansainvälinen yhteistoiminta. Kansainvälisen yhteistoiminnan suurin haaste on ollut tiedon välittäminen eri maiden kesken. Niin sanottuihin veroparatiiseihin on liittynyt erityisiä tiedon välittämisen ongelmia.

Veroparatiisien talousrikollisuudelle antama suoja on viime vuosina osittain murentumassa. Eräissä tapauksissa veroparatiisimaiden viranomaisen luovuttama näyttö on ollut vaikuttamassa tuomioistuinten langettaviin tuomioihin. Eri maiden viranomaisten suhtautumisessa on kuitenkin suuria eroja. (Rossi 6.6.2000.)

Myös veroparatiisimaissa käytävät tietojen luovuttamista koskevat oikeusprosessit hidastavat virka-apuasioden käsittelyä.

Kansainvälinen yhteistyö talousrikollisuuden torjunnassa on tärkeä osa järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa, sillä järjestäytynyt rikollisuus käyttää talousrikollisia keinoja yhä voimakkaammin hyväkseen laittoman toimintansa salaamisessa. Kansainvälisen yhteistyön vaikutukset talousrikosten torjunnassa ovat laajoista suunnitelmista huolimatta jääneet toistaiseksi vähäisiksi.

Talousrikollisuusnäkymistä

Talousrikollisuuskontrolli on tehostunut 1990-luvun alun tasosta siihen suunnattujen resurssien mukaisesti. Tämä on näkynyt poliisin tietoon tulleen talousrikollisuuden muutoksina. 1990-luvun alkupuolella poliisin tietoon tullut rikollisuus lisääntyi voimakkaasti. Osaltaan kontrollin tehostumisen seurauksena rikollisuus kääntyi selvään laskuun muutamassa vuodessa. Tehostuneen kontrollin seurauksena talousrikollisuuden taso tulee kuitenkin jäämään 1990-luvun alun tasoa korkeammaksi.

Talousrikollisuuden muodot kehittyvät koko ajan. Tämä on näkynyt myös talousrikollisuuden torjunnassa. On kuitenkin väärin ajatella, että perinteinen talousrikollisuus olisi hoidettu. Talousrikollisuuden painopiste on edelleen ja tulee jatkossakin olemaan perinteisessä talousrikollisuudessa, eli vero-, kirjanpito- ja velallisen rikollisuudessa. "Vapaiden" torjuntaresurssien suuntaaminen muualle, voi johtaa ikäviin yllätyksiin taloudellisten suhdanteiden muuttuessa.

Talousrikollisuuden myönteinen kehitys antaa kuitenkin mahdollisuuksia talousrikostorjuntastrategioiden uudelleen muotoilulle. Tähän mennessä torjunta on ollut seuraamuspainotteista, kun erityisesti poliisitutkintaa ja syyttämistä on tehostettu. Tämä onkin johtanut hyviin tuloksiin. Talousrikosten torjunta ei kuitenkaan voi perustua pelkästään viranomaiskontrollille. Julkisuutta saaneet ammattimaiset talousrikolliset ovat talousrikollisuuden marginaalia. Useimmat talousrikolliset ovat tavallisia erehtyviä kansalaisia. Siksi toimintaympäristön paine, yhteiskunnan tuki ja asennevaikuttaminen torjuisivat talousrikollisuutta tehokkaasti. Lisäksi yhteiskuntapolitiikan talousrikollisuutta luova vaikutus olisi otettava vakavasti.

7 Päihderikokset Aarne Kinnunen

Alkoholirikoksissa ja huumausainerikoksissa ei tyypillisesti ole yksityistä uhria, joka ilmoittaisi teon poliisille. Rikokset tulevat ilmi ennen muuta poliisin ja tullin oman toiminnan tuloksena. Tästä syystä tilastoitujen alkoholi- ja huumausainerikosten määrä ja rakenne vaihtelevat paljolti kontrollin tehon ja kohdentamisen mukaisesti.

Alkoholirikokset

Valvontaviranomaiset ovat suunnanneet voimavarojaan laajoihin ja organisoituihin alkoholirikoksiin. Alla olevassa taulukossa esitetään poliisin tietoon tulleet alkoholipitoisen aineen välittämisrikokset. Vuonna 1995 välittämisrikosten määrä kääntyi väliaikaisesti nousuun, minkä jälkeen rikosten määrä on jälleen laskenut. Vuonna 1999 välittämisrikoksia paljastui taas selvästi edellisvuosia enemmän.

Alkoholipitoisen aineen luvaton välittäminen vuosina 1990–1999. Poliisin tietoon tullut rikollisuus

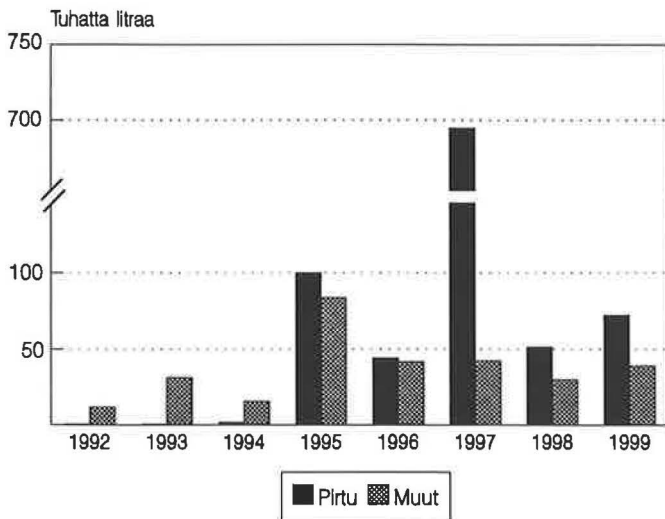
1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
662	751	1116	380	114	787	645	458	443	620

Vuonna 1999 tullin tietoon tuli 2 306 alkoholijuomien salakuljetusta. Näistä 96 prosenttia oli lieviä. Alkoholipitoisten aineiden salakuljetus lisääntyi 6 prosentilla edellisvuoteen verrattuna. Alkoholijuomien salakuljetuksia tuli eniten (78 %) ilmi itäisessä tullipiirissä.

Uusi ilmiö laittomilla alkoholimarkkinoilla on ammattimaisen salakuljetuksen yleistyminen. Vuonna 1999 ammattimaisia alkoholin salakuljetusrikoksia paljastui 40. Suurimittaisten tuhansien alkoholilitrojen salakuljetusyritysten lisääntyminen on vaikuttanut siihen, että takavarikoitu alkoholimäärä on kasvanut. Tulliviranomaiset takavarikoivat vuonna 1999 yhteensä 110 896 litraa alkoholia. Vuonna 1997 takavarikoidun alkoholin määrä oli poikkeuksellisen suuri, yli 700 000 litraa. Pirtun osuus takavarikoidusta alkoholista oli 65 prosenttia vuonna 1999. Suuri osa takavarikoidusta pirtusta on ollut matkalla Venäjän markkinoille. Tullin takavarikoimat alkoholimäärät on näytetty kuviossa 28.

Kuvio 28 Tullin takavarikoiman pirtun ja muun alkoholin määrät (tuhatta litraa) vuosina 1992–1999

Suomen alkoholijärjestelmä on muuttunut huomattavasti vuoden 1994 jälkeen. Alkoholipolitiikassa on luovuttu suuresta osasta aikaisempaa sääntelyä. Alkoholi on monella tavalla yhteydessä rikollisuuteen ja alkoholin kulutuksen kasvaessa juopotteluun liittyvän rikollisuuden ja häiriökäyttäytymisen voidaan olettaa säilyvän runsaana tulevaisuudessakin. Päihtyneiden säilöönnotot ovat lisääntyneet. Vuonna 1999 otettiin säilöön 94 134 henkilöä. Edellisenä vuotena säilöönnotettuja oli 90 755. Määrä on kuitenkin alle puolet vuoden 1980 tasosta (207 864). Juopuneiden käsittelyä onkin viime vuosikymmeninä siirretty poliisilta sosiaali- ja terveysviranomaisille.

Vuonna 1999 alkoholijuomien tilastoitu kulutus oli 7,1 litraa absoluuttialkoholia asukasta kohti. Maamme alkoholinkulutuksesta noin neljännes on tilastoimatta. Merkittävin tilastoimaton alkoholierä on matkustajien verovapaat tuomiset. Lisäksi tähän kuuluvat alkoholin kotivalmistus, laiton valmistus, salakuljetus ja korvikkeet. Kun tilastoimattoman kulutuksen määrä – arviolta 1,8 litraa – otetaan huomioon saadaan alkoholin kulutuksen kokonaismääräksi 8,9 litraa absoluuttialkoholia asukasta kohti. (Stakes.) Kasvava turismi halvan alkoholin maihin Viroon ja Venäjälle on kasvattanut matkustaja-alkoholin tuontia. Oman lisänsä kulutukseen on tuonut pirtun salakuljetus. Matkustajien tuoma ja salakuljetettu alkoholi lienee korvannut myös 1980-luvun puolivälistä saakka yleistynyttä kotiviinin, oluen ja pontikan valmistusta ja käyttöä.

“Viinarallin” aiheuttaman tilastoimattoman alkoholin kulutuksen lisääntyminen on ollut jyrkintä Kymenlaakson, Etelä-Karjalan, Pohjois-Karjalan, Uudenmaan ja Ahvenanmaan maakunnissa. Vuonna 1995 arvioitiin, että pelkästään turistialkoholituomisten vuoksi kokonaiskulutus näillä alueilla olisi ollut runsaat 10 % tilastoitua suurempi. (Hein ym. 1999a.)

Huumausainerikokset

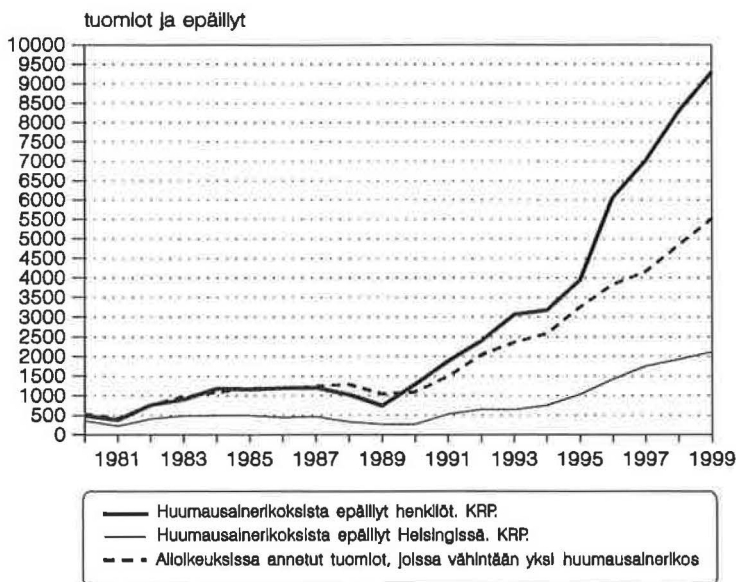
Huumausainerikoksella tarkoitetaan huumausaineen laitonta valmistamista, maahantuontia, maastavientiä, kuljettamista, levittämistä, hallussapitoa ja käyttöä. Huumausainerikos on törkeä, jos rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen tai suuri määrä huumausainetta, rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikoksentehtyjä toimii järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, rikoksella aiheutetaan usealle ihmiselle vakavaa terveyden tai hengen vaaraa tai levitetään huumausainetta häikäilemättömällä tavalla. (RL 50 luku.) Selkeä rikoksen törkeyttä määrittävä tekijä on rikoksen kohteena olleen aineen laatu ja määrä. Tuomioistuinkäytännössä on hasiksen kohdalla törkeän huumerikoksen alaraja vaihdellut niin, että 1970-luvulla ainemäärä oli 800–1000 grammaa, 1980-luvun alkupuolen tiukennuksen jälkeen noin 500 grammaa ja viime aikoina jälleen noin kilo. Heroiinissa raja on vaihdellut muutamasta grammasta pariinkymmeneen grammaan. Käytäntö vaihtelee jonkin verran paikkakunnittain. Esimerkiksi Helsingin kärjäoikeudessa tuomitaan nykyisin törkeästä huumausainerikoksesta, jos on samalla kertaa käsitellyt noin kiloa hasista, 100 grammaa amfetamiinia tai 15 grammaa heroiniä.

Kuviossa 29 esitetään huumausainerikoksista tuomittujen rangaistusten määrän kehitys. Kyse on niistä alioikeuden tuomiokerroista, joissa on vähintään yksi syyksi luettu huumausainerikos. Kuvioon on lisäksi piirretty poliisipiirien ja tullin keskusrikospoliisille ilmoittamissa huumerikoksissa esiintyneiden henkilöiden vuosittainen määrä Suomessa ja Helsingissä. KRP:n tilastossa on pyritty henkilö pohjaisuuteen yhdistämällä samaa henkilöä koskevat tiedot. Yhdistäminen tapahtuu neljännesvuosittain.

Huumausainerikoksista annettujen tuomioiden määrä oli alimmillaan alle 400 vuonna 1981, jonka jälkeen tuomioiden määrä hieman nousi. Vuosina 1989 ja 1990 tuomioiden määrä laski hetkellisesti, mikä saattoi olla vuoden 1989 alussa voimaan tulleen esitutkinta- ja pakkokeinolain seurauksena. 1990-luvulla tuomioitten määrä on jälleen voimakkaasti kasvanut. Vuonna 1999 maassamme annettiin 5 518 sellaista tuomiota, joissa eräänä

syyksi luettuna rikoksena oli huumausainerikos. Näistä tuomioista 4 546 oli sellaisia, joissa huumausainerikos oli päärikoksena. Syyksi luettuja eri huumausainerikoksia maassamme oli tarkasteluvuonna yhteensä 6 823. Törkeitä tekoja huumausainerikoksista on viime vuosina ollut kymmenisen prosenttia. Vuonna 1999 törkeiden huumausainerikosten määrä oli 262. Tämä vastaa 5,8 prosentin osuutta kaikista huumausainerikostuomioista.

Kuvio 29 Alioikeuksissa annetut tuomiot, joissa vähintään yksi syyksi luettu huumausainerikos, keskusrikospoliisin tilastoimat huumausainerikoksista epäillyt Suomessa ja Helsingissä 1980–1999

Vuonna 1999 KRP:n tilastojen huumausainerikoksesta epäiltyjen henkilöiden määrä nousi 9 287:een, joista 486 oli ulkomaalaisia. Henkilöiden määrä nousi 12 prosenttia ja ulkomaalaisten määrä 24 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Suurin ulkomaalaisryhmä oli virolaiset (107 henkilöä) ja toiseksi suurin venäläiset (88 henkilöä).

Kaikkiaan 670 henkilön rikosilmoituksessa on nimikkeenä törkeä huumausainerikos. Törkeiden huumausainerikosten määrä kasvoi yli 50 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. (Huumausainerikollisuus....2000.)

Huumausainerikos päärikoksena rangaistustaan suorittavien vankien määrä on lähes viisinkertaistunut 1980-luvun lopun tilanteesta. Viime vuodet vankien määrä on pysynyt 15–16 prosentissa kaikista vangeista. Laitoksissa oli 1.5.1999 kaikkiaan 360 huumausainerikos päärikoksena

tuomittua vankia. Lisäksi 84 vankia oli tutkintavankina syytteessä huumausainerikoksesta. Edellisenä vuotena sama luku oli 40. (Vankeinhoidon ... 1999.) Julkaisemattoman tutkimuksen mukaan lähes puolet kaikista vangeista on joskus käyttänyt suonensisäisesti huumeita. Tästä joukosta yli puolet on joskus käyttänyt niitä vankilassa. (Arpo 1999.)

Oikeuskäytäntö huumausainerikoksissa

Vuonna 1999 alioikeuksissa todettiin huumausainerikokseen syyllistyneeksi 4 546 henkilöä, kun huumausainerikos oli tuomion päärikos. Näistä 19 prosenttia sai ehdottoman ja 8 prosenttia ehdollisen vankeusrangaistuksen. Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomituista 1 237 henkilöstä 121 määrättiin yhdyskuntapalveluun. Vuonna 1999 huumausainerikoksesta annettujen vankeustuomioiden (vain ne tuomiot, joissa esiintyy yksi rikos) keskipituus oli 3,7 kuukautta ja törkeiden huumausainerikosten keskipituus oli 28,4 kuukautta.

Tyypillisin seuraamus huumausainerikoksista on edelleen sakkorangaistus. Vuonna 1999 niitä tuomittiin 3 211. Tämä oli 71 prosenttia tuomioista, joissa huumausainerikos oli päärikoksena. Sakkorangaistukset ovat olleet melko lieviä. Vuonna 1999 keskimääräinen päiväsakkojen lukumäärä oli 25 (tuomiossa vain yksi rikos). Rangaistukseen tuomitsematta jättäminen on ollut jo pitkään harvinaista: 1970-luvun alkupuolella jätettiin tuomitsematta 15–30 prosenttia syytetyistä, kun 1980-luvulta lähtien luku on ollut 2–3 prosentin luokkaa. Vuonna 1999 jätettiin 94 syyllistä (2 %) tuomitsematta rangaistukseen. Käräjäoikeuksissa on johdonmukaisena linjana tuomita rangaistus myös lievistä huumausainerikoksista. Tällä tavalla korostetaan teon paheksuttavuutta (Kainulainen 1999).

Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen on huumausainerikoksissa määrällisesti selvästi lisääntynyt vuoden 1990 jälkeen. Vuonna 1998 jätettiin 922 henkilöä syyttämättä kun vuonna 1990 vastaava luku oli vielä 35. Syyttämättä jätettyjen määrää tarkasteltaessa on otettava huomioon, että tilastoitu huumausainerikollisuus on ollut voimakkaassa kasvussa. Vuonna 1998 syyttämättä jätettyjen osuus oli 9 prosenttia poliisin tietoon tulleista rikoksista. Tavallisesti syytteen nostamisesta on luovuttu vähäisyysperusteella (38 % tapauksista) tai rikoslain 50:7 §:n nojalla (38 %). Rikoslain 50:7 §:n nojalla voidaan jättää syyte ajamatta, jos henkilö on yleistä lainkuuliaisuutta heikentämättä syyllistynyt huumeiden käyttöön tai siihen liittyvään huumausainerikollisuuteen. Samoin voidaan menetellä tapauksis-

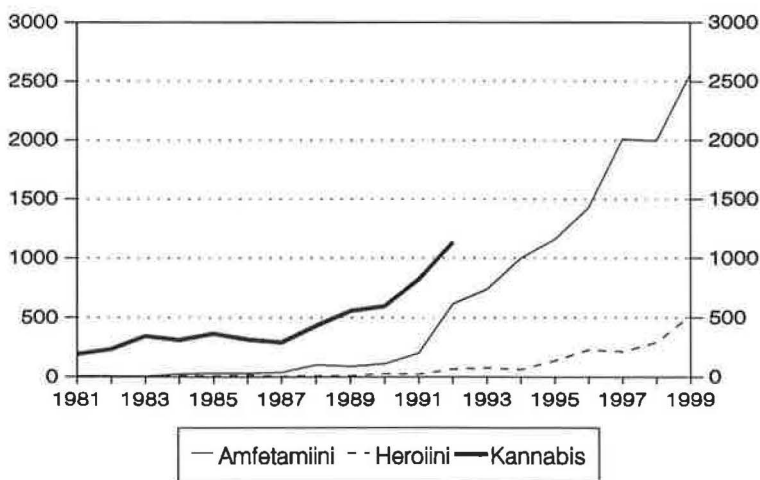
sa, joissa huumeiden käyttäjä on sitoutunut hoitoon. Lähes kaikissa rikoslain 50:7 §:n nojalla tehdyissä päätöksissä on ollut kysymys huumeiden käyttämisestä yleistä lainkuuliaisuutta heikentämättä. Hoitoon hakeutuminen on erittäin harvoin käytetty peruste. Eri paikkakuntien välillä on huomattavia eroja syyttämiskäytännössä. Syyttämättä jättämisistä on tehty paljon esimerkiksi Tampereella ja Porissa, kun Helsingissä ja Espoossa niitä on tehty selvästi vähemmän. (Kainulainen 1999.)

Tuoreen tutkimuksen (Kainulainen 1999) perusteella voidaan arvioida, että syyttäjät ovat soveltaneet toimenpiteistä luopumissäännöksiä selvästi tuomioistuimia määrätietoisemmin. Syyttämiskäytännössä on kuitenkin huomattavia eroja niin paikkakuntien kuin yksittäisten syyttäjienkin välillä. Koska tuomioistuimissa toimenpiteistä luovutaan vain harvoin, tuomitaan usein henkilöitä rangaistukseen vastaavista huumausainerikoksista, mistä joku toinen on jätetty syyttämättä.

Huumausainerikollisuuden luonne

Tyypillisin huumausainerikos Suomessa on kannabiksen tai amfetamiinin hallussapito tai käyttö. Tämän voi päätellä KRP:n kokoamista huumausainerikoksissa esiintyvien eri tekemuotojen osuuksia kuvaavista tiedoista.

Kuvio 30 Keskusrikospoliisin rikostekniseen laboratorioon huumausainetutkimuksiin tulleiden aine-erien lukumäärät vuosina 1981–1999

Kuvio 30 näyttää KRP:n rikostekniseen laboratorioon huumausainetutkimuksiin tulleiden aine-erien lukumäärän vuosina 1981–1999. Kuviosta nähdään selvästi kannabiserien lisääntyminen 1980-luvun loppupuolelta lähtien ja amfetamiinierien määrän erittäin voimakas kasvu 1990-luvulla. Myös laboratorioon tulleiden heroiinierien lukumäärä on noussut. Amfetamiinin vuosittaiset keskiarvopitoisuudet ovat liikkuneet 50 prosentin molemmin puolin koko 1990-luvun. Vuonna 1999 keskiarvopitoisuus oli 46 %. Vuonna 1999 markkinoilta takavarikoitiin tavallista puhtaampaa heroiinia: keskiarvopitoisuudeksi mitattiin 71 %. Heroiinin keskiarvopitoisuus on 1990-luvulla vaihdellut 33–50 prosentin välillä. Kuvion 30 kannabiserien määrää kuvaavan käyrän päättyminen vuoteen 1992 johtuu siitä, ettei pieniä kannabiseriä ole tämän jälkeen tarvinnut lähettää laboratorioon, jos syylliseksi epäilty on tunnustanut eikä aineen laadusta ole epäselvyyttä. Vuonna 1999 laboratoriossa tutkittiin 1 741 kannabiseriä.

Yksittäisistä suurista takavarikoista huolimatta kokaiinin ja erityisesti LSD:n esiintyminen huumausainerikollisuudessa on edelleen ollut melko harvinaista. Vuonna 1998 KRP:n rikoslaboratorion huumausainetutkimuksiin tuli 84 kokaiinierää ja 18 LSD-erää. Ekstaasivalmisteita (MDMA + MDA) tuli tutkimuksiin 195 erää. GHB:tä analysoitiin 12 kertaa.

Kun KRP:n tietoon tulleet huumausainerikokset jaetaan tekemuodon mukaan, valtaosa on huumausaineen käyttöä tai hallussapitoa. Vuonna 1999 niiden yhteenlaskettu osuus oli 65 prosenttia kaikista teoista. Taulukko 15 kuvaa eri tekemuotojen osuuksia vuosina 1990–1999 keskusrikospoliisin aineistossa. Taulukosta voidaan havaita käytön osuuden kasvaminen ja hallussapidon voimakas väheneminen vuonna 1999 verrattuna edellisiin vuosiin. Vaikuttaa siltä, että vuonna 1999 poliisi on kiinnittänyt entistä enemmän huomiota huumausaineiden käyttörikoksiin ja kirjannut rikosilmoituksia myös niissä tapauksissa, joissa käyttäjältä ei ole löytynyt huumausaineita. Taulukkoa tarkasteltaessa on huomautettava, että tilastoon on kirjattu kaikki rikoksen eri osateot. Poliisi saattaa siis esimerkiksi myyntirikoksessa kuulustella epäiltyä myös huumausaineiden käytöstä.

Taulukko 15 Eri tekemuotojen osuuksia keskusrikospoliisin tilastoimassa huumausainerikollisuudessa vuosina 1990–1999, %

	1990–1997 keskimäärin		1998		1999	
-käyttö	27	}	22	}	30	}
-hallussapito	41		48		32	
-osto	11		5		3	
-myynti	6	}	6	}	9	}
-levitys	4		6		9	
-välitys	3		5		9	
-maahantuonti	4		2		1	
-muu	3		7		7	
	99		101		100	

Huumausainerikoksista syytettyjen ikärakenne on 1970-luvun alun jälkeen muuttunut voimakkaasti. Tuolloin huumausainerikokset olivat tyypillistä nuorisorikollisuutta, nykyään nuoren aikuisväestön rikollisuutta. Vankeuteen tuomituista oli vuonna 1973 vain harva täyttänyt 25 vuotta ja peräti kolmannes oli rikoksen tehdessään vain 15–17-vuotiaita. 1980-luvun jälkipuoliskolla ja 1990-luvulla 15–17-vuotiaiden osuus vapausrangaistukseen tuomituista on ollut noin kymmenesosa ja 25–39-vuotiaita on ollut noin puolet. Naisia on huumausainerikoksiin syyllistyneistä ollut noin viidesosa. Vuonna 1999 naisten osuus oli poliisin tietoon tullessa rikollisuudessa 15 prosenttia.

Alueellisesti huumausainerikokset ovat voimakkaasti keskittyneet pääkaupunkiseudulle ja suuriin, erityisesti Etelä-Suomen kaupunkeihin. Kihlakuntien KRP:lle vuonna 1999 toimittamista rikosilmoituksista 33 prosenttia tuli pääkaupunkiseudulta ja 24 prosenttia muualta Etelä-Suomesta.

Huumausainekontrolli

Huumausainekontrollia on viimeisten kymmenen vuoden aikana tehostettu. Poliisin ja tullin voimavaroja, teknisiä apuvälineitä ja huumausainerikoksia koskevaa koulutusta on lisätty. Järjestys- ja rikospoliisia on koulutettu havainnoimaan huumausaineita ympäristössään. Huumausainerikoksia on paljastunut vuosittain yhä useammassa poliisipiirissä. Helsingissä huumerikosten määrä on kasvanut tasaisesti, mutta voimakas kasvu on tullut muista kunnista (ks. kuvio 29). Taulukon 15 osoittama ”käyttäjärikosten” (käyttö, hallussapito, osto) suuri osuus eri tekemuotojen osuuksissa viittaa siihen,

että valvontaa kohdennetaan edelleen käyttäjäportaaseen, vaikka osuus onkin laskenut vuoden 1999 tilastoissa. Poliisin strategian mukaan käyttäjien valvonta vahvistaa huumausainelainsäädännön yleisestävää vaikutusta (Poliisin ... 1998, 207).

Huumausainerikokset saadaan usein selville esitutkinnassa tai muutoin jälkeenpäin. Vuonna 1995 voimaan tulleella pakkokeinolain muutoksella säädettiin edellytyksistä esitutkinnassa tapahtuvaan telekuunteluun, televalvontaan ja tekniseen tarkkailuun. Näistä tutkintakeinoista on käytetty hyväksi erityisesti televalvontaa, jossa tutkitaan mihin numeroihin rikoksesta epäilty on soittanut. Vuonna 1998 myös tuomioistuimien myöntämien telekuuntelulupien määrä on kasvanut merkittävästi. Nyt telekuuntelua on voitu kohdistaa osaan matkaviestimistä. Aikaisemmin tekniset vaikeudet ovat estäneet matkaviestimien telekuuntelun. Telekuuntelu suoritetaan keskitetysti keskusrikospoliisin kautta. Vuonna 1999 tuomioistuimet myönsivät poliisille yhteensä 321 telekuuntelulupaa (vuonna 1998 lupia myönnettiin 230). Telekuuntelun kohteena on ollut 445 telediittymää (222), joten telekuuntelulupaan sisältyy eräissä tapauksissa useita telediittymiä. Tuomioistuimen myöntämän luvan mukaista pakkokeinoa ei käytetty lainkaan 20 tapauksessa. Telekuuntelun keskimääräinen kesto on ollut 23 vuorokautta (26 vuonna 1998). Tutkinnanjohtajat ovat pitäneet telekuuntelua tärkeänä pakkokeinona erityisesti törkeissä huumausainerikoksissa. Myös televalvontalupia on myönnetty edellisvuosia enemmän. Vuonna 1999 tuomioistuimet myönsivät poliisille 817 televalvontalupaa (vuonna 1998 lupia myönnettiin 756), joista 369 koski huumausainerikoksia. Televalvontaluvista 60 % on myönnetty huumausainerikoksien selvittämiseen. Tekninen kuuntelu on ollut vähän käytetty tutkintakeino. Tuomioistuimet ovat myöntäneet poliisille kolme kertaa luvan suorittaa teknistä kuuntelua, joskin tekninen kuuntelu toteutettiin vain yhdessä myönnettyistä tapauksista. Nämä luvat on myönnetty saman, törkeän huumausainerikoksen selvittämiseksi. Poliisi ei ole suorittanut vuonna 1999 teknistä tarkkailua rangaistuslaitoksissa. Tuomioistuimet ovat lähes poikkeuksetta myöntäneet tutkinnanjohtajien vaatimat telepakkokeinot. Sisäasiainministeriöön tulleista seurantatiedoista vuodelta 1999 ilmenee yksi tuomioistuimen hylkäämä televalvontavaatimus. (Kertomus ... 2000.)

Huumausaineiden salakuljetusta valvova tullilaitos on lisännyt erityisesti tietopohjaisuuteen ja kohdehakuisuuteen perustuvaa valvontaa. Myös kansainvälistä tietojenvaihtoyhteistyötä on kehitetty. Valvonnan kohdentaminen on tullut erityisen tärkeäksi EU-jäsenyyden myötä, koska tulliviranomaisilla on mahdollisuus vain erityisistä syistä kohdistaa EU:n sisälii-

kenteessä tarkastustoimenpiteitä matkustajiin ja kulkuneuvoihin. Erityisenä korvaavana toimenpiteenä on tullilaitokseen perustettu tiedusteluorganisaatio, jonka tehtävänä on tietojen kerääminen, analysointi ja välittäminen. Tuomioistuimet ovat myöntäneet tullille vuoden 1999 aikana 35 telekuuntelulupaa (6 vuonna 1998) ja 78 televalvontalupaa (63 vuonna 1998). Telekuuntelu ja -valvontaluvat on myönnetty törkeiden huumausainerikoksien, huumausainerikoksien, törkeiden veropetoksien ja ammattimaisen alkoholi-pitoisen aineen salakuljetuksen esitutkintaan.

Eräs keino valvonnan tehostamiseen on ollut vuonna 1990 käyttöön otettu valtakunnallinen vihjepuhelin. Viime vuosina puhelimeen on tullut vuosittain noin 400–450 sellaista soittoa, jotka ovat olleet valvonnan kannalta hyödyllisiä. Vuoden 1995 alusta lähtien kotimaasta soitetut puhelut ovat olleet maksuttomia. Internetin kautta saadaan vihjeitä muutama kymmenen vuodessa.

Salakuljetettavien huumeiden hankintamaina ovat olleet ensisijaisesti Hollanti, Viro ja Venäjä. Ensimmäiset huumausainetakavarikat idänliikenteessä tehtiin vuonna 1991. Taulukosta 16 nähdään poliisi- ja tulliviranomaisten takavarikoimien yleisimmin käyettyjen huumausaineiden määrät vuosina 1990–1999.

Taulukko 16 Vuosina 1990–1999 takavarikoituja huumausaineita (kg)

Aine	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Hasis	71,2	101,3	43,9	117,1	64,3	146,7	99,4	197,7	161,0	492,3
Marihuana	0,6	6,0	3,7	1,2	4,4	4,3	3,5	12,1	8,0	18,2
Amfetamiinit	1,4	5,3	11,6	18,7	9,1	19,5	22,4	22,2	24,8	n. 72
Kokaiini	0,0	38,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	2,0	1,7
Heroiini	0,0	0,7	1,9	0,7	1,6	16,1	6,5	2,4	2,0	2,9
Khat	–	39,4	12,6	23,9	88,2	68,1	264,5	249,0	104,0	374,1
LSD (kpl)	39	27	337	29	2541	500	41	323	301	50
Ekstaasi (kpl)	–	–	18	–	–	3750	1011	3062	3320	17665

Suomessa takavarikoitujen huumausaineiden määrät ovat olleet pienempiä kuin useimmissa muissa Euroopan maissa. Suomessa takavarikoidun hasiksen määrä on kasvanut selvästi – vaikkakin aaltoilevasti – vuoden 1988 jälkeen. Amfetamiinia on saatu suurempia määriä takavarikkoon 1990-luvun alkuvuosista lähtien. Valtaosa takavarikoidusta amfetamiinista on tuotu Suomeen Viron kautta. Myös heroiinin takavarikat ovat viime vuosina yleistyneet. Vuosien 1995 ja 1996 suuret heroiinimäärät tosin perustuvat läpikulkumatkalla olleiden aine-erien takavarikoimiseen. Toisin kuin muissa Pohjoismaissa, lähes kaikki Suomessa vuonna 1999 takavarikkoon saatu

heroiini oli heroiinihydrokloridia, joka salakuljetetaan pääsääntöisesti Venäjältä (Huumausainerikollisuus...2000).

Vuonna 1991 saapui maahamme somalipakolaisten myötä uusi huume khat. Khatilla ei juurikaan ole käyttäjäkuntaa suomalaisväestön keskuudessa. Ekstaasia takavarikoitiin ensimmäistä kertaa merkittävämpiä määriä vuonna 1995. Vuonna 1999 ekstaasin takavarikot lisääntyivät kaikista huumeista suhteellisesti eniten sekä määrällisesti että takavarikkotapahtumien osalta. Ekstaasitabletteja takavarikoitiin yli viisinkertainen määrä edellisvuoteen verrattuna, kaikkiaan 17 665 tablettia. Takavarikkojen lukumäärä, 159 kappaletta, lähes kolminkertaistui. Ekstaasi ja GHB ovat nuorison suosimia huumausaineita, joita käytetään poliisikontrollin ulottumattomissa. Tästä syystä takavarikot ovat kasvusta huolimatta vielä suhteellisen harvinaisia. Ekstaasi salakuljetetaan pääsääntöisesti Virosta, mutta KRP:n tietojen mukaan suurin osa huumeista näyttäisi tuotetun Hollannissa. Kokaiinitakavarikkojen lukumäärä kaksinkertaistui, ja oli nyt 49 kappaletta. Myös kokaiinin salakuljetuksessa näyttäisi olevan vahva virolaiskytkentä. Vuosina 1991 ja 1998 takavarikoiduista mittavista kokaiinieristä valtaosa oli tarkoitettu ulkomaan markkinoille.

Huumausaineeksi luokiteltavia lääkevalmisteita takavarikoitiin kaikkiaan 45 448 kappaletta. Näistä vajaa kolmannes oli Diapamia, ja lähes saman verran buprenorfiinia sisältäviä Temgesigiä ja Subutexia.

Vuonna 1999 tehtiin kaikkiaan 8 012 huumausaineiden takavarikkoa, mikä on 19 % edellisen vuoden takavarikkojen määrää enemmän. Vaikka takavarikkotilastot viittaavat huumetilanteen selvään pahentumiseen, on niiden perusteella melko vaikea arvioida markkinoiden todellista laajuutta tai edes niiden ajallista vaihtelua.

Apteekkeihin ja lääkevarastoihin tehtyjä murtoja on paljastunut 40–45 vuosittain.

Huumausainemarkkinat

Helsingin huumausainemarkkinoita ja oheisrikollisuutta käsittelevässä tutkimuksessa (Kinnunen 1996) kävi ilmi, ettei huumemarkkinoita ainakaan kokonaisuudessaan voi pitää järjestäytyneinä. Pysyvien huumekartellien ehkäisemisessä varsin merkittävää on se, ettei Suomen poliisi ole korruptoitunut eikä suomalainen yhteiskuntajärjestelmä salli järjestäytyneen rikollisuuden elää paljastuttuaan.

Huumausaineiden salakuljetusyritykset ovat tosin tällä vuosikymmenellä tulleet ammattimaisemmiksi ja organisoituneemmiksi sekä samalla myös vaikeammin paljastettaviksi. (Tullihallitus 1998.) Toiminta on rationaalista ja sen motiivit ovat ennen muuta taloudellisia. Onnistuessaan huumausaineiden salakuljetus ja kauppa on erittäin tuottoisaa. Huumausainerikollisuus ja siihen kytkeytyvällä rikoksella saadun hyödyn kätkeminen onkin nykyään monia muita rikoslajeja suunnitellumpaa rikollisuutta (Keskusrikospoliisi 1999).

Huumekauppa on ollut tiukasti suomalaisissa käsissä. Yhteydet kansainvälisiin rikollisjärjestöihin ovat jääneet heikoiksi, johtuen ainakin osittain ulkomaalaisten pienestä osuudesta väestössä. Keskusrikospoliisin tietojen (Huumausainerikollisuus ... 1997) mukaan ulkomaalaiset näyttävät tosin aktivoituneen huumausainerintamalla ja muutoksena aiempaan on se, että useissa paljastuneissa jutuissa ulkomaalaiset ovat itse järjestäneet aineen maahantuonnin, tukkuportaan levityksen ja eräissä tapauksissa myös katu-kaupan. Aiemmin tukkuportaan levityksestä vastasivat miltei yksinomaan kotimaiset rikolliset. Nykyisin yhä suurempi osa amfetamiinista tuodaan Virosta ja Venäjän suunnalta tuodaan aiempaa runsaammin heroiniina (Huumausainerikollisuus ... 2000).

Muista Euroopan suurkaupungeista poiketen huumeet eivät edelleenkään näy kovin selvästi Helsingin katukuvassa. Helsinki erottuu muista Euroopan suurista kaupungeista myös muun muassa katuprostitutiion vähäisyyden vuoksi. Vaikka prostituutio onkin viimevuosina selvästi yleistynyt, se on keskittynyt tiettyihin ravintoloihin ja tietyille melko syrjäisille katu-osuuksille. Useissa suurkaupungeissa prostituutio ja huumausaineet ovat selvästi toisiinsa kytkeytyneitä.

Huumausaineisiin liittyvä oheisrikollisuus

Rekisteritietojen mukaan huumerikoksista epäiltyjen syyllistyminen muuhun rikollisuuteen on varsin runsasta (Kinnunen 1996). Kolme neljännestä vuonna 1994 huumausainerikoksista epäillyistä oli epäilty syylliseksi myös ainakin yhteen muuhun rikokseen Helsingissä vuosina 1992–1994. Huumerikollisuuden on voitu todeta kytkeytyneen erityisesti varkausrikollisuuteen ja kätkemisrikoksiin. Vuonna 1994 Helsingissä tehdyt varkausrikokset (30 %) ja kätcentärikokset (50 %) olivat suurelta osalta sellaisten henkilöiden tekemiä, joita oli epäilty myös huumausainerikoksista 1992–1994. Väkivaltarikoksesta epäillyistä ei ollut kuin 7 prosenttia sellaisia, joita oli

epäilty myös huumausainerikoksesta. Kontrolliviranomaisilta ja huumausainekauppailta saadut haastattelutiedot (emt.) tukevat käsitystä, ettei huumeekulttuuri ole ulkopuolisille kovin väkivaltaista, ja että poikkeukselliset – mutta sinänsä vakavat – väkivaltatapaukset liittyvät esimerkiksi velanperintään, ilmiantoihin tai muihin huumekauppaan liittyviin keskinäisiin epäselvyyksiin, joiden esiintyminen on ominaista koviin aineisiin kytkeytyvien huumemarkkinoiden luonteelle.

Ampuma-aserikoksista epäillyistä oli myös huumausainerikoksiin syylliseksi epäiltyjä yllättävän paljon, miltei puolet. Ampuma-aseet kuuluvatkin olennaisesti huumealakulttuuriin ja erityisesti amfetamiinin käyttöön. Toisaalta huumausainerikoksissa tehdään muihin rikoslajeihin verrattuna erittäin paljon kotietsintöjä, joissa luvattomia aseita ja patruunoita usein löydetään. Kotietsinnät saattavat osaltaan selittää myös kätkentärikosten ja huumausainerikosten välistä yhteyttä.

Suurimmalta osaltaan huumeiden käyttö ja pienimuotoinen kauppa on toimintaa, joka ei tule poliisin tietoon. Kiinni jäämisen riski on yleisesti ottaen pieni ja kontrolli kohdistuu voimakkaimmin niihin, jotka viranomaiset tuntevat ennestään. Omaisuus- ja väkivaltarikollisuus, huumeiden käyttö julkisilla paikoilla sekä avoin huumekauppa ovat kaikki tekijöitä, jotka jouduttavat poliisirekistereihin joutumista. Huumausainerikollisuuden ja muun rikollisuuden yhteenkietoutuminen koskee siis erityisesti tiettyä, lähinnä huono-osaista ja yhteiskunnasta vieraantunutta tai aktiivisessa rikoksentekovaiheessa olevaa osaa huumeiden käyttäjistä. Luotettavien välikäsien kautta aineensa hankkivat ja yksin tai ystäviensä kanssa niitä rauhallisissa tilanteissa käyttävät joutuvat harvoin poliisikontrollin kohteeksi.

Huumausaineisiin liittyvä oheisrikollisuus painottuu voimakkaimmin massarikollisuuteen. Poliisin vuosikertomuksen (1999) mukaan talousrikosten tutkimuksen yhteydessä ei ole havaittu merkittävää yhteyttä huumausainerikoksiin.

Huumausaineiden käytön yleisyys

Suomessa huumeongelma on aivan viime vuosiin saakka ollut pienempi kuin useimmissa muissa läntisissä teollisuusmaissa. Viranomaisten tietoon tulleiden heroinin käyttäjien määrä on ollut pieni ja huumeisiin liittyneitä yliannostuskuolemia on ollut joitakin kymmeniä vuosittain. Ruiskuhuume-tartuntojen osuus todetuista HIV-tartunnoista on ollut maailman pienimpiä.

Vuoden 1997 loppuun mennessä HIV-tapauksia oli todettu Suomessa 864, joista vain 28 (3 %) oli saanut tartunnan suonensisäisen huumausaineiden käytön välityksellä ja näistäkin vain kaksi Suomessa. Tilanne on nyt selvästi vakavoitunut. Vuonna 1999 todettiin 142 uutta tartuntaa, joista 80 oli saatu huumeiden käytön välityksellä. Vankiloissa tehdyissä testeissä todettiin 33 tartuntaa vuonna 1999. Valtaosa tartunnoista on tapahtunut vankilan ulkopuolella, vaikka ruiskuhuumeita käyttäneistä vangeista lähes puolet on ilmoittanut käyttäneensä yhteisiä pistovälineitä muiden vankien kanssa. (Virtanen 2000, Arpo 1999.)

Maksatulehdukset B-hepatiitti ja C-hepatiitti liitetään usein suonensisäiseen huumausaineiden käyttöön. Suomessa on viimeisten vuosien aikana ilmoitettu tartuntatautirekisteriin yli 1 500 C-hepatiitti tartuntaa vuosittain. Suuri C-hepatiittitapausten määrä ja tapausten kohdentuminen melko nuoreen ikäluokkaan heijastanee suonensisäisen käytön yleistymistä. (Leinikki 1998, Virtanen 2000, Kansanterveyslaitos.)

Huumeiden käytön yleisyyttä voidaan arvioida eräiden kyselytutkimusten sekä sosiaali- ja terveysviranomaisten toimenpidetilastojen avulla. Vuosina 1968–1998 tehtyjen varusmieskyselyjen mukaan noin 10–20 prosenttia varusmiehestä on kokeillut jotakin huumausainetta ainakin kerran. Tämä luku vähentyi vuoden 1971 huipusta (16,2 %) 8,5 prosenttiin vuoteen 1987 mennessä. Joka toisella nuorella kokeilu oli jäänyt yhteen kertaan. Yli kymmenen kertaa kokeilleita oli ollut 1980-luvulla noin prosentin verran varusmiehistä (vuonna 1971 määrä oli 3,6 %). Pääasiallisin kokeiluaine oli ollut hasis. (Heinonen 1986, Aranko 1987.) 1990-luvulla tehtyjen varusmiestutkimusten mukaan huume-kokeilut ovat nousseet yleisyydeltään ja käyttökerroiltaan 1970-luvun alkupuolen tason yläpuolelle. Vuoden 1996 kyselyyn vastanneista 19,8 prosenttia ilmoitti joskus kokeilleensa huumeita ja lisäksi puolet tunsi jonkun huumeiden käyttäjän. (Jormainen ym. 1997.) Vuonna 1998 suoritetuissa kahdessa mittauksessa huumeita käyttäneiden osuus oli 22,1 % ja 18,6 %. Kyselyyn vastanneista huumeita käyttäneistä 95 prosenttia oli käyttänyt kannabista, noin 9 prosenttia amfetamiinia ja 2 prosenttia heroiniä tai morfiinia.

Vuosina 1995 ja 1999 on tehty valtakunnallisesti edustavat ja kansainvälisesti vertailtavat ESPAD-kyselyt 15–16-vuotiaille koululaisille. Vuonna 1995 koululaisista hieman yli 5 prosenttia raportoi laittomien huumeiden käytöstä. Sukupuolten väliset erot eivät huumeiden käytössä olleet suuria, mutta alkoholin ja lääkeaineiden yhteiskäyttö oli noin kaksi kertaa yleisempää tytöillä kuin pojilla. Tutkimuksen mukaan Helsingissä 15–16-vuotiaitten huumeiden käyttö on yli kaksi kertaa yleisempää kuin muualla maassa.

(Ahlström ym. 1996.) Vuoden 1999 kyselyn mukaan kannabiskokeilun yleisyys on kasvanut lähes 10 prosenttiin ja uutena aineena erityisesti tytöillä on poltettava heroiini.

Vuonna 1998 tehdyn nuorisorikollisuustutkimuksen mukaan 15–16-vuotiaista koululaisista 7 % ilmoitti käyttäneensä tai kokeilleensa kannabista ainakin kerran kuluneen vuoden aikana. Kannabiksen käyttö oli ainoa tutkimuksessa käsitellyistä kielletyistä teoista, joka oli lisääntynyt vuoden 1995 tasoon verrattuna. Tutkimuksen mukaan kannabiksen käytön kokeileminen yleistyy voimakkaasti juuri ennen 15. ikävuotta. Kaupunkimaisissa kunnissa käyttö aloitetaan aikaisemmin ja se on yleisempää kuin muualla. Kannabiksen käytöstä ilmoittaneista 4 prosenttia kertoi hankkineensa laittomin keinoin rahaa huumeen ostamiseen (Kivivuori 1999b).

Vuosina 1998 ja 1999 koululaisille tehdyn kyselyn mukaan peruskoulun 8. luokan oppilaista 8 % ja 9. luokan oppilaista 11 % oli joskus kokeillut kannabista. Lukiolaisista vastaava osuus 15 % ja ammattioppilaitoksissa opiskelevista 20 %. Poikien osuus oli kaikilla luokka-asteella tyttöjen osuutta suurempi. Yleisintä käyttö oli Vantaalla, Helsingissä ja Keravalla. (Luopa ym. 2000.)

Aikuisväestön (18–74-vuotiaiden) huumeiden käyttöä on tutkittu kolmella vuosina 1992, 1996 ja 1998 suoritettulla kyselyllä. Laittomien huumausaineiden ja lääkkeiden käyttö on lisääntynyt selvästi vuoden 1992 jälkeen. Vuoden 1998 tutkimuksessa 3 prosenttia miehistä ja 2 prosenttia naisista oli käyttänyt huumeita kuluneen vuoden aikana. Huumeiden kokeilu johti suhteellisen harvoin useampia vuosia jatkuvaan käyttötapaan. Ensimmäinen huumeekokeilu oli tapahtunut useimmin 16–20-vuoden iässä. Huumeiden kokeilu ja käyttö kasautui nuorempiin ikäryhmiin, yksin eläviin, tupakoiviin ja alkoholia runsaasti käyttäviin ihmisiin. (Partanen 1999.)

Huumausaineiden ongelmakäyttöä voidaan arvioida sosiaali- ja terveyspalveluiden päihdetapauskasvainten avulla. Vuosina 1987 huumeiden käyttöä havaittiin 3,6 prosentilla asiakkaista, vuonna 1991 4,9 prosentilla ja vuonna 1995 10,5 prosentilla. Vuoden 1999 laskenta osoitti, että päihdehuollon avopalvelun ja asiakkaista lähes 20 prosentilla ja laitospalvelun asiakkailla lähes 30 prosentilla päihdeongelmaan kuuluu myös ongelmallinen huumeiden käyttö. Vuoden 1998 päihdehuollon tietoihin sovellettuna tämä merkitsisi, että päihdehuollon avopalveluissa (a-klinikat ja nuorisotasemat) asioisi vuodessa noin 8 000 ja laitospalveluissa (katkaisu- ja kuntoutuslaitokset) noin 3 000 huumeasiakasta (Kaukonen & Haavisto 1996; Nuorvala ym. 2000; Virtanen 2000).

Eri viranomaisrekistereitä yhdistämällä tehdyn tutkimuksen perusteella on arvioitu, että vuonna 1997 pääkaupunkiseudulla on ollut 4 000–7 400 amfetamiinin tai opiaattien käyttäjää. Kahdessa vuodessa käyttäjien määrä on lisääntynyt noin 40 %. Valtakunnallisella tasolla kovien huumeiden käyttäjiä on ollut arviolta 9 400–14 700. Näistä amfetamiinien käyttäjiä oli 70–80 %. (Partanen ym. 1999.) Vuoden 1998 alustavien tietojen mukaan käyttäjien määrien arviot eivät näyttäisi merkittävästi muuttuneen.

Helsingin yliopiston oikeuskemian osastolla tehtyjen ruumiinavausten yhteydessä löydettiin vuonna 1999 huumausainejäämiä 140 tapauksessa. Edellisenä vuotena tapauksia löytyi 112. Opiaatti- ja amfetamiinitapausten määrä on ollut selvässä nousussa. Vuodesta 1996 lähtien varsinkin heroinin käyttöön liittyvät äkilliset kuolemantapaukset (ns. yliannostuskuolemat) ovat lisääntyneet. Vuonna 1999 tällaisia tapauksia tavattiin 46. (Vuori ym. 1997; Virtanen 2000.)

B Rikollisuuden piirteitä

1 Nuorisorikollisuus Janne Kivivuori

Nuorisorikollisuudella tarkoitetaan yleensä alle 21-vuotiaiden lainvastaisia tekoja. Tärkeitä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta. Rikosoikeudellisen vastuun alaikäraja on 15 vuotta. Tätä nuorempien teot jäävät rankaisematta. Alle 15-vuotias on kuitenkin velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon. Nuorella rikoksenteijällä tarkoitetaan henkilöä, joka tehdessään rangaistavan teon on ollut 15 mutta ei 21 vuotta täyttänyt. Lastensuojelulaissa lapsena pidetään alle 18-vuotiasta ja nuorena alle 21-vuotiasta henkilöä. Sosiaaliviranomaiset ovat yleensä mukana alle 18-vuotiaan tekemien rikosten esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä. Lapsen tai nuoren tekemä rikos voi myös antaa aiheen ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimiin, joista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet.

Nuorten erikoisasemaa lainsäädännössä sekä nuorten seuraamusjärjestelmän erityispiirteitä selvitetään tarkemmin jaksossa III.B.2. Tässä jaksossa tarkastellaan lähemmin tilastoidun ja itse ilmoitetun nuorisorikollisuuden määrän kehitystä ja rakennetta.

Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa

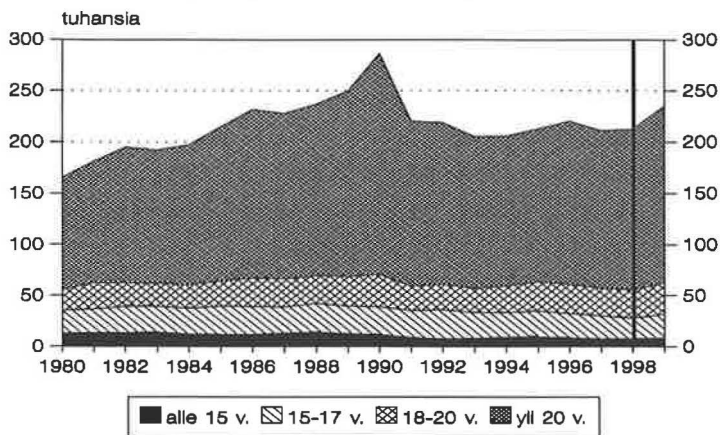
Kuviosta 31 ilmenee rikoslakia vastaan tehtyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen määrä ikäryhmittäin. Epäiltyjen määrä kasvoi koko 1980-luvun. Tästä vuoteen 1990 saakka jatkuneesta tilastoidun rikollisuuden kasvusta selvästi suurin osa koskee yli 20-vuotiaita. Yhtä lailla vuonna 1991 tapahtunut selkeä rikosten väheneminen koskee voimakkaimmin yli 20-vuotiaita. Rikosten vähentyminen johtuu suureksi osaksi siitä, että vuoden 1991 alussa maksuvälinepetossarjoja ryhdyttiin kirjaamaan yhtenä tekona eikä maksuvälinepetosten jokaista osatekoa kirjattu erikseen, kuten tehtiin ennen vuotta 1991.

Vuonna 1999 eräitä aiemmin rikoslain ulkopuolella olleita tekoja, kuten liikenne rikokset, siirrettiin rikoslakiin. *“Rikoslakirikosten” yleiskategoria menetti näin vertailtavuutensa aiempiin vuosiin (kuviot 31–33).* Seuraavissa kuvioissa vanhaa aikasarjaa on kuitenkin jatkettu siten, että vuoden 1999 rikoslakirikoksista on poistettu rikoslajit *“liikenneturvallisuuden vaarantaminen”* ja *“törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen”*.

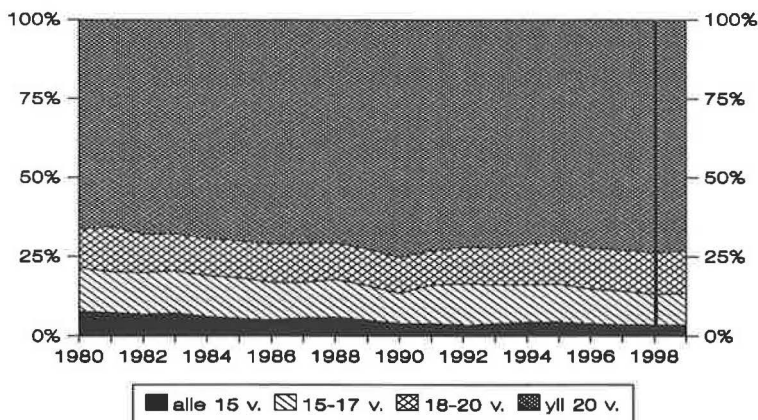

Näihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjä oli yli 90 000 vuonna 1999. Koska eräät muut lainmuutokset¹ ovat myös varsin todennäköisesti lisänneet rikoslakirikoksista epäiltyjen määrää, tämäkään korjaus ei ole riittävä. Erityisesti tilastoryhmässä “muut rikokset oikeudenkäyttöä jne. vastaan” lienee tapahtunut lainmuutoksista johtuvaa nousua (1 366 epäillystä 4 561 epäiltyyn). Kuvioihin 31–33 on piirretty referenssiiviiva *osoittamaan vertailtavuuden päättymistä*.

Kuvio 31 Rikoslakirikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin vuosina 1980–1999

Kuvio 32 Ikäryhmien osuus rikoslakirikoksiin syyllisistä epäillyistä vuosina 1980–1999

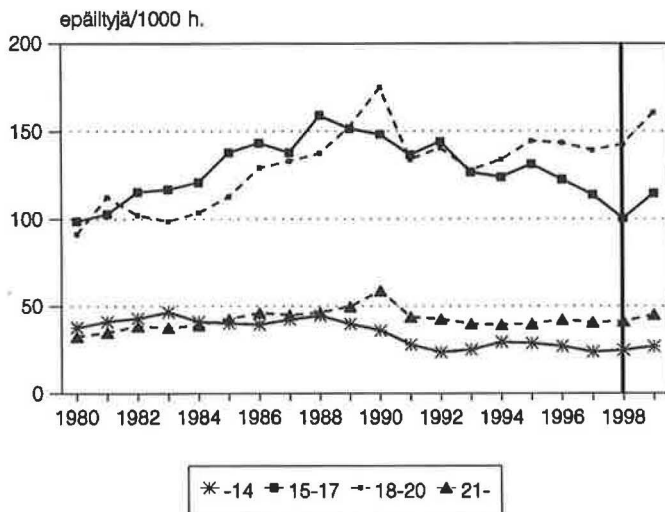
¹ Muutoksissa on esim. kyse uudesta kriminalisoinnista (sakkovilppi) sekä aiemmin muihin (esim. arpajais-, poliisi- ja eläinsuojelu-) lakeihin sisältyneiden kriminalisointien siirtämisestä rikoslakiin (ks. HE 6/1997).

Nuorisorikollisuuden kehitys 1980–1999

Kuvio 33 kuvaa ikäluokan kokoon suhteutetun rikoslakirikollisuuden määrää vuosina 1980–1999². Kuten edellä todettiin, *kuvion tuorein havainto (1999) ei ole vertailtavissa aiempien kanssa*. Jos halutaan vertailtavaa tietoa nuorten tilastoidun rikollisuuden kehityksestä, on syytä tarkastella kuvioita 34–37 sekä liitetaulukkoja 5A ja 5B rikoslajikohtaisilta osiltaan.

Alle 15-vuotiaiden ja yli 20-vuotiaiden tekemien rikosten ikäryhmän kokoon suhteutetut määrät ovat selvästi nuorten rikosten määriä pienempiä ja vastaavat karkeasti toisiaan. Siten poliisitilastojen mukaan suomalaisten kaikkein rikosaktiivisin elämänvaihe on 15–20-vuotiaana. Sekä 15–17- että 18–20-vuotiaiden tekemien rikosten määrä kasvoi 1980-luvulla, mutta on sen jälkeen vähentynyt. Ilmiön taustoja pohdittaessa on huomioitava, että tilastoluvut perustuvat *selvitettyihin rikoksiin*, eivät rikoksia tehneiden henkilöiden määriin. Esimerkiksi rikosten kasvu voi näin ollen johtua siitä, että sama (tai vähenevä) määrä henkilöitä tekee enemmän rikoksia. Rikollisuustilanteen seuraamisen kannalta olisi toivottavaa, että tulevaisuudessa olisi käytettävissä myös vuoden aikana syyliseksi epäiltyjen *henkilöiden* määrää kuvaava tieto.

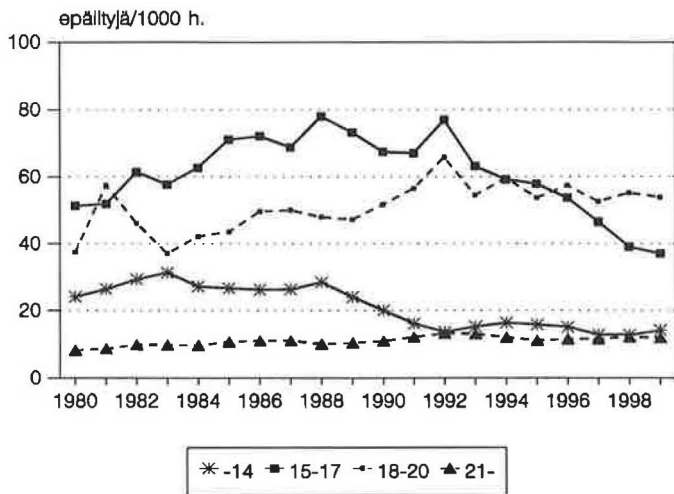
Kuvio 33 Rikoslakirikoksiin syyliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1980–1999

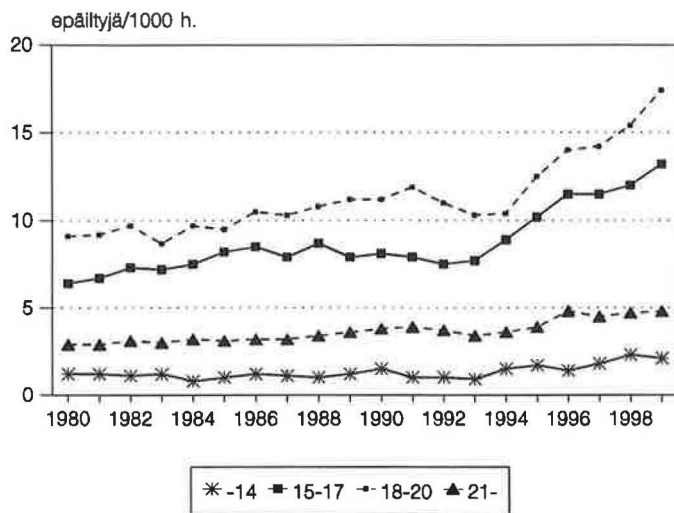
² Alle 15-vuotiaiden rikokset on suhteutettu 10–14-vuotiaiden määrään väestössä.

Varkausrikokset lisääntyivät 15–17- ja 18–20-vuotiaiden ryhmissä 1980-luvulla (kuvio 34). Vuosikymmenen vaihteen jälkeen ko. rikokset ovat tasaisesti vähentyneet.

Kuvio 34 Varkausrikoksiin syyliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1980–1999

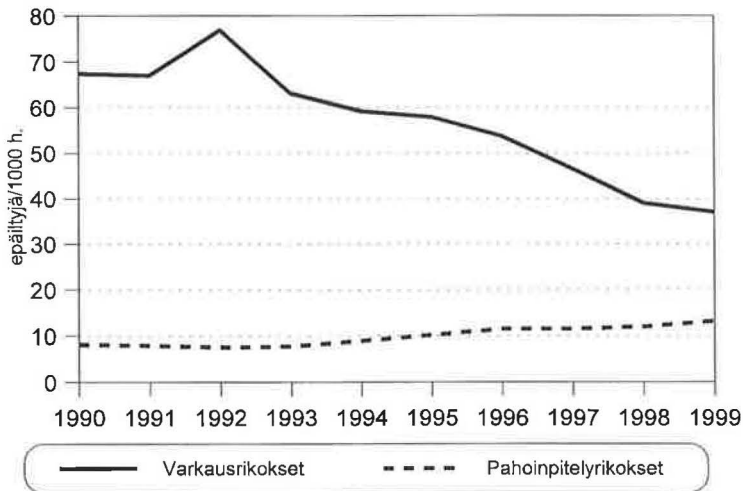
Kuvio 35 Pahoinpitelyrikoksiin syyliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon vuosina 1980–1999

15–17-vuotiaiden ja 18–20-vuotiaiden tilastoidut pahoinpitelyrikokset ovat viime vuosina lisääntyneet (kuvio 35). Pahoinpitelyrikosten taso- ja rakennemuutos johtuu ainakin osaksi 1.9.1995 voimaan tulleesta lainmuutoksesta (ks. jakso II.A.2).

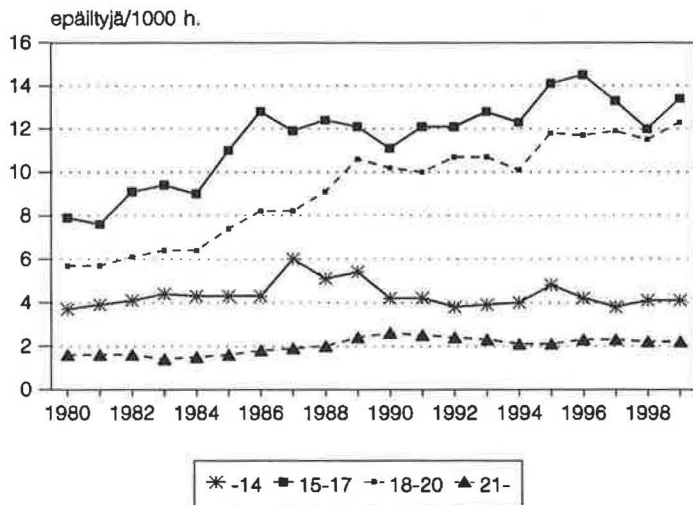
Kuviossa 36 on esitetty 15–17-vuotiaiden varkaus- ja pahoinpitelyrikkoksiin syylliseksi epäiltyjen määrän kehitys. Kun eri rikoslajit esitetään samassa kuviossa, niiden lähtötasoja ja muutosten voimakkuutta on helpompi verrata.

Kuvio 36 Varkaus- ja pahoinpitelyrikkoksiin syylliseksi epäillyt 15–17-vuotiaat suhteutettuna ikäluokan kokoon 1990–1999

Tilastoitu varkausrikollisuus on 15–17-vuotiaiden ikäryhmässä puolittunut vuoden 1992 huippulukemasta eli lähes 80 epäillystä alle 40 epäiltyyn 1 000 samanikäistä kohti. Samalla pahoinpitelyrikosten ikäryhmän kokoon suhteutettu määrä on 1,6-kertaistunut. Kehitys voi heijastaa muun muassa sosiaalisen kontrollin painopisteen siirtymistä omaisuusrikoksista väkivaltaan. Lisäksi on mahdollista, että 15–17-vuotiaiden ikäryhmän sisällä on – jopa pääluvultaan pienenevä – osaryhmä, jonka väkivaltaisten tekojen määrä on lisääntynyt ja jonka toiminta näkyy tilastoidussakin rikollisuudessa (vrt. Kivivuori 1999b, 7–18).

Kuvio 37 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin suhteutettuna ikäluokan kokoon 1980–1999

Poliisin tietoon tulleet 18–20-vuotiaiden tekemät vahingontekorikokset lisääntyivät verrattain tasaisesti 1980-luvulla (kuvio 36). Myös 15–17-vuotiaiden ryhmässä on näiden rikosten määrä lisääntynyt, joskin muutos näyttää pääosin tapahtuneen 1980-luvun alkupuoliskolla.

Alle 18-vuotiaiden osuus eri tekoihin syyllisiksi epäillyistä

Edellä iän ja rikollisuuden suhdetta tarkasteltiin ikäryhmän näkökulmasta. Seuraavan tarkastelun lähtökohtana on rikoslaji.

Taulukossa 17 on esitetty alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin vuonna 1998 syyllisiksi epäillyistä. Ikäryhmän osuus selvitettyihin rikoslakirikoksiin syyllisiksi epäillyistä oli 10,6 prosenttia (luku ei ole vertailukelpoinen aiempien vuosien vastaavaan lukuun). Aikuiset tekevät siis suurimman osan rikoksista, vaikka nuoruus on – ikäryhmien kokoon suhteutettuna – aktiivisinta rikoksenteon aikaa.

Rikokset, joissa nuorten osuus on hallitseva, liittyvät yleensä vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin. Autovarkaudet ovat tyypillisesti nuorten rikollisuutta. Myös eräistä varkauksista ja vahingonteosta nuoret tekevät suuremman osan kuin kaikista rikoksista. Sen sijaan enemmän suunnitelmallisuutta edellyttäviin rikoksiin, kuten petoksiin ja kavalluksiin, nuoret syyllistyvät harvoin.

Taulukko 17 Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin vuonna 1999 syylliseksi epäillyistä

Rikosnimike	Selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjä	Alle 18-vuotiaita syylliseksi epäillyistä (%)
- Alkoholipitoisen aineen luvaton hallussapito ja kuljetus	3 515	86
- Julkisista huvitilaisuuksista annetun lain säännösten rikkominen	465	47
- Ryöstö, törkeä ryöstö	1 569	26
- Tuhotyö	287	22
- Vahingonteko, törkeä ja lievä vahingonteko	14 945	27
- Luvaton käyttö, törkeä ja lievä luvaton käyttö	10 398	23
- Viranomaisen erehdyttäminen	1 507	27
- Varkaus, törkeä varkaus, näpistys	67 876	18
- Ajo-oikeudetta ajo	18 783	15
- Pahoinpitely, törkeä ja lievä pahoinpitely	25 145	13
- Väksinmakaaminen	342	9
- Huumausainerikokset	12 123	8
- Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen ja haitanteko virkamiehelle	3 239	8
- Rattijuopumus, törkeä rattijuopumus, huumautuneena ajaminen	21 648	6
- Väärennys, törkeä ja lievä väärennys, väärennysaineiston hallussapito	7 657	6
- Kavallus, törkeä ja lievä kavallus	2 272	7
- Maksuvälinepetos, sen valmistelu, törkeä ja lievä maksuvälinepetos	2 118	5
- Petos, törkeä ja lievä petos	10 929	4
- Liikenteen vaarantaminen, törkeä liikenteen vaarantaminen, liikennepako, liikennerikkomus	302 823	4
- Tappo, murha tai niiden yritykset	436	6
- Veropetos, törkeä ja lievä veropetos	1 152	1

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Kaikki edellä esitetyt tiedot nuorten rikollisuuden kehityksestä nojaavat viranomaisten työnsä yhteydessä keräämiin tietoihin. Viranomaistilastosta puuttuvat kuitenkin teot, jotka eivät tule poliisiin tietoon. Piilorikollisuus on rikollisuuden mittaamisen kannalta ongelma käytännöllisesti katsoen kaikissa rikostyypeissä (kuolemaan johtava väkivalta muodostaa tässä suhteessa osittaisen poikkeuksen). Varsinkin nuorten massarikollisuuden piiloon jäävä osuus on niin suuri, että pelkän poliisitilaston pohjalta ei voida arvioida kehityksen suuntaa. Viranomaisten tietoon tulevan rikollisuuden määrään ja rakenteeseen vaikuttaa mm. poliisin kontrollitoiminnan kohdistuminen, joka voi selittää sekä rikostason laskuja että nousuja. Viranomaistilastojen puutteiden vuoksi nuorten rikoskäyttäytymisen kehitystä on paikallaan arvioida myös muiden tutkimusmenetelmien avulla. Vuosina 1995–1998

tehtyjen nuorten itse ilmoitettua rikollisuutta käsitelleiden tutkimusten valossa nuorten rikoskäyttäytyminen on pysynyt verraten vakaalla tasolla (ks. Rikollisuustilanne 1998).

2 Nuoret ja henkirikollisuus Janne Kivivuori

Kun selvitetään henkirikollisuuden määrää, on virhe tarkastella täytettyjä eli uhrin kuolemaan johtaneita henkirikoksia ja henkirikoksen yrityksiä yhtenä kategoriana. Henkirikosten yritysten määrään vaikuttaa voimakkaasti se, nimitetäänkö tekoja pahoinpitelyiksi vai henkirikoksen yrityksiksi. Esimerkiksi poliisi saattaa nimetä tapon yritykseksi teon, jonka tuomioistuinnimeä törkeäksi pahoinpitelyksi (Aromaa 1998).

Uhrin toiminnalla on suuri vaikutus siihen, tuleeko henkirikoksen yritys tai muu ei-kuolettava pahoinpitely lainkaan viranomaisen tietoon ja jos tulee, niin minkä nimen teko saa. Väkivaltarikollisuudessa esiintyy ilmoituskäyttämisenestä johtuvaa piilorikollisuutta (Sirén 2000, 6–15).

Kuolemaan johtaneen väkivallan tutkimuksessa piilorikollisuutta ei pidetä yhtä merkittävänä ongelmana kuin muiden rikoslajien tutkimuksessa. Jos lähdeaineistona käytetään poliisitilastoa, esiintyy kuitenkin muita mahdollisia virhelähteitä.

Tekojen *nimeämiskäytäntö* muodostuu potentiaalisesti virhelähteeksi, jos tarkastelu rajataan rikosnimikepohjaisesti murhiin ja tappoihin. Näihin tekoihin syylliseksi epäiltyjen määrä voi muuttua, jos esimerkiksi nykyään tapoksi nimettävä teko olisi aiemmin nimetty rikosnimikeyhdistelmällä ”pahoinpitely ja kuolemantuottamus”. *Osallisuustulkinta* voi vaikuttaa epäiltyjen määrään, jos epäselvissä henkirikostilanteissa mukana olleista henkilöistä aikaisempaa suurempi tai pienempi osa nimitään syylliseksi epäillyiksi.

Kuolemaan johtaneen väkivallan yleisyydestä voidaan saada tietoa myös kuolemansyytilaston avulla, jolloin nimeämiskäytäntö ja osallisuustulkinta eivät muodosta ongelmaa. Silloin ei lasketa rikoksia vaan surmattuja henkilöitä.

Nuoret murhien ja tappojen tekijöinä

Seuraavissa tarkasteluissa on arvioitu, osallistuvatko alle 18-vuotiaat nuoret aikaisempaa enemmän henkirikollisuuteen. Henkirikollisuudella tarkoitetaan tässä murhia ja tappoja. Rikosnimikeyhdistelmällä ”pahoinpitely ja kuolemantuottamus” nimetyt teot ovat tarkastelun ulkopuolella.

Tarkasteltavana ajanjaksona ovat vuodet 1980–1999. Koska tarkastelun kohteena ovat poliisitilaston tuntemat henkirikosten tekijät (syylliseksi

epäillyt), edellä todetut nimeämiskäytäntöä ja osallisuustulkintaa koskevat varaukset ovat voimassa.

Taulukossa 18 on esitetty tappoon tai murhaan syylliseksi epäiltyjen alle 18-vuotiaiden määrät 1980–1999. Vuosittainen vaihtelu on suhteellisen suurta. Yhden tai kahden vuoden perusteella ei saada luotettavaa kuvaa ilmiön tasosta eikä kehityksen suunnasta.

Viisivuotiskausien tarkastelu osoittaa, että alle 15-vuotiaana henkirikoksen tehneiden määrä on laskenut sekä absoluuttisesti että suhteutettuna ikäryhmän kokoon: taso oli 1980-luvulla korkeampi kuin 1990-luvulla. 15–17-vuotiaana henkirikoksen tehneiden määrä näyttää sen sijaan nousseen. Tuoreimman viisivuotiskauden nousu johtuu pääosin vuoden 1999 korkeasta luvusta. Jos tätä vuotta ei huomioida, nelivuotisjakson 1995–98 suhdeluku on 1,9 eli silti hieman korkeampi kuin edeltävinä viisivuotisjaksoina.

Taulukko 18 Selvitettyihin tappoihin ja murhiin syylliseksi epäiltyjä iän mukaan vuosina 1980–1999

	Epäiltyjä						Suhdeluvut		
	Vuositain			Viisivuotiskausittain			100 000 samanikäistä kohden		
	- 14	15- 17	18-	- 14	15- 17	18-	10- 14	15- 17	18-
1980	1	5	115						
1981	1	4	100						
1982	1	4	105						
1983	0	3	114						
1984	2	1	107	5	17	541	0,3	1,5	3,0
1985	0	1	118						
1986	1	3	142						
1987	0	3	117						
1988	0	2	135						
1989	4	6	143	5	15	655	0,3	1,6	3,4
1990	0	2	142						
1991	2	3	155						
1992	0	5	158						
1993	0	4	134						
1994	0	2	149	2	16	738	0,1	1,7	3,8
1995	1	4	150						
1996	0	6	149						
1997	0	0	141						
1998	0	5	116						
1999	1	10	137	2	25	693	0,1	2,5	3,5

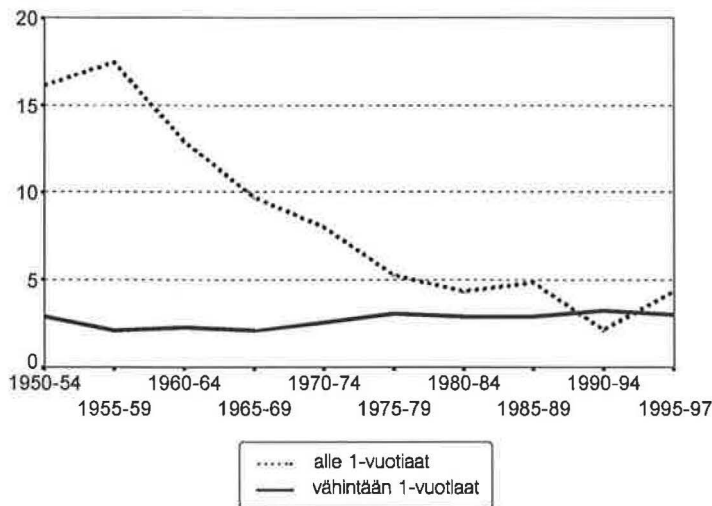
Poliisin tietoon tulleet 15–17-vuotiaiden tekemät pahoinpitelyrikokset ovat lisääntyneet 1990-luvun jälkipuolella. Vaikka pahoinpitelyrikollisuuden lisääntyminen heijastaa pääosin kontrollitoiminnan tehostumista, murhiin ja tappoihin syylliseksi epäiltyjen 15–17-vuotiaiden määrän kasvu viittaa siihen, että tämän ikäisten keskuudessa on osaryhmä, jonka väkivaltaisuus on tosiasiallisesti lisääntynyt. Tulkintaa tukevat myös vuosien 1995–1998 piilorikollisuuskyselyt (Kivivuori 1999b, 13–16).

Aikuiset tekevät henkirikoksia selvästi enemmän kuin nuoret. Esimerkiksi tuoreimmalla viisivuotiskaudella (1995–1999) murhaan tai tappoon syylliseksi epäillyistä 96,3 prosenttia oli 18 vuotta täyttäneitä. Aikuisten henkirikostason lievä kasvu näyttää katkenneen tuoreimmalla viisivuotiskaudella. Pidemmän aikavälin tarkastelussa on kuitenkin parempi todeta, että yleinen henkirikostaso on pysynyt verraten vakaana jaksolla 1980–1999.

Nuoret henkirikosten uhreina

Edellä tarkasteltiin alle 18-vuotiaita murhien ja tappojen tekijöinä. Seuraavaksi tarkastellaan kuolemansyytilaston avulla *nuorten ikäryhmien riskiä joutua henkirikoksen uhriksi*. Uhrinäkökulman käytöstä on hyödyllisiä seurauksia, jotka lisäävät kuvauksen luotettavuutta. Ensinnäkin kaikki tahallisen väkivallan seurauksena kuolleet ovat mukana kuolemansyytilastossa riippumatta siitä, mitä rikosoikeudellista nimikettä poliisi tai tuomioistuin teosta käytti. Toiseksi tekijäpohjaista mittausta vaikeuttava osallisuustulkinnan vaikutus häviää, kun henkirikollisuuden kehitystä tarkastellaan uhripohjaisesti.

Kuvio 38 Alle ja vähintään 1-vuotiaana surmattuja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden viisivuotiskausittain 1950–1997. Lähde: kuolemansyytilasto.

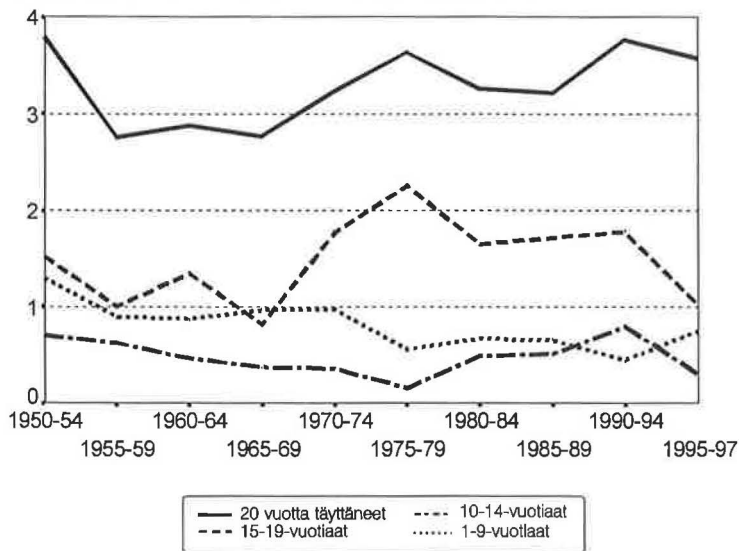

Alle 1-vuotiaana surmatut. Alle vuoden ikäisten surmatuksi joutumisen riski on laskenut erittäin voimakkaasti 1900-luvun jälkipuoliskolla (kuvio 38). Kehitykseen lieenee useita syitä. Ehkäisy pillerin käytön yleistymisen vähensi ei-toivottuja raskauksia ja myöhemmin abortin mahdollisuus on voinut vaikuttaa samansuuntaisesti. Samaan aikaan avioliiton ulkopuolisen lapsen synnyttämiseen liittyvä stigma vähentyi. Sairaalassa synnyttämisen yleistymisen saattoi myös vähentää vastasyntyneiden surmaamista.

Alle 1-vuotiaisiin kohdistunutta henkirikollisuutta on perusteltua tarkastella erillään muusta henkirikollisuudesta, koska (a) sen tasonkehitys poikkeaa voimakkaasti yleisestä henkirikostason kehityksestä ja koska (b) sen kehitykseen vaikuttavat todennäköisesti hyvin erilaiset tekijät kuin yleiseen henkirikostasoon. Huomattakoon myös, että kuviossa 38 on esitetty alle 1-vuotiaana surmatuksi joutumisen riskin kehitys riippumatta siitä, miten teot on nimetty viranomaiskäsittelyssä.

Muut ikäryhmät. Kuviossa 39 on esitetty henkirikoksen uhriksi joutumisen riski neljässä vanhemmassa ikäryhmässä vuosina 1950–1997. Riskit on laskettu viisivuotiskausittain lukuun ottamatta tuoreinta jaksoa 1995–1997, joka on kolmivuotiskausi.

Kuvio 39 Henkirikoksen uhreja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden viisivuotiskausittain 1950–1997. Lähde: kuolemansytilasto.

Henkirikoksen uhriksi joutumisen riski on koko tarkastelujakson ajan ollut suurin 20 vuotta täyttäneiden ryhmässä. Alhaisimmillaan uhriksi joutumisen riski on silloin, kun yksilö on täyttänyt yhden vuoden, mutta on nuorempi kuin 15 vuotias.

1–9-vuotiaiden ja 10–14-vuotiaiden ryhmissä surmatuksi joutumisen riski pieneni 1970-luvun loppuun ja on sen jälkeen pysynyt vakaana, noin 0,5 surmatussa 100 000 samanikäistä kohden.

15–19-vuotiaiden ryhmässä henkirikosriski on muuttunut mielenkiintoisella tavalla. 1960-luvun loppuun asti tämän ryhmän riski oli saman tasoinen kuin nuoremmilla, 1–15-vuotiailla lapsilla. 1970-luvun alussa tapahtui jyrkkä henkirikosriskin nousu. Ryhmän henkirikosriski näytti nopeasti lähestyvän aikuisten tasoa. Ryhmän riskihuippu oli jaksolla 1975–1979, jolloin 15–19-vuotiaiden riski tulla surmatuksi oli noin kaksi 100 000 samanikäistä kohden. Tämän jälkeen riski on uudelleen pienentynyt. Jos kolmivuotiskauden 1995–1997 alhainen havainto osoittautuu luotettavaksi, 15–19-vuotiaiden ikäryhmän henkirikosriski on uudelleen laskemassa nuorempien lasten tasolle.

Vuosien 1998 ja 1999 tekijäpohjaiset havainnot 15–17-vuotiaiden henkirikoskäyttäytymisestä (taulukko 18) viittaavat siihen, että 15–19-vuotiaiden henkirikosriski ei jaksolla 1995–1999 tule jäämään yhtä alhaiseksi kuin kuvio 39 osoittaa.

Yleinen henkirikosriski laski 1960-luvun loppuun ja nousi hyppäysenomaisesti suurin piirtein nykyiselle tasolleen 1970-luvun ensimmäisellä puoliskolla. Kuvio 39 *täsmentää* tätä kehitystä. Henkirikosriskin nousu johtui toisaalta aikuisten ja toisaalta 15–19-vuotiaiden henkirikosriskin noususta 1970-luvun alussa.

Eräs ilmiötä selittävä tekijä lienee keskioluen vapauttamista 1969 seurannut yleinen alkoholin kulutustason nousu 1970-luvun alussa: ne, jotka olivat 1970-luvun alussa 15–19-vuotiaita, elivät tämän ikä kautensa hyvin erilaisissa alkoholioloissa kuin ne, jotka olivat saman ikäisiä aikaisemmin. Toisaalta 1970-luvun alkuun sijoittuu muitakin kuin alkoholin kulutukseen liittyviä yhteiskunnallisia muutoksia.

Henkirikosriskin myöhempi pysyminen 1970-luvun alussa saavutetulla tasolla on johtunut 20 vuotta täyttäneiden henkirikoskäyttäytymisestä.

3 Henkirikollisuuden tekotavoista 1960–1997

Janne Kivivuori

Tässä esitettävät tiedot täytettyjen henkirikosten tekotapojen muutoksista perustuvat kahteen lähteeseen. Vuosien 1960–1969 osalta lähteenä ovat keskusrikospoliisin vuosikertomusten tapausselostet. Vuosien 1970–1997 osalta lähteenä on kuolemansyytilasto. Tarkastelujaksoina on käytetty viisivuotiskausia. Koska tuorein julkaistu kuolemansyytilasto on vuodelta 1997, tuorein jakso on kolmivuotiskausi 1995–1997.

Alle vuoden vanhana surmatut on suljettu tarkastelun ulkopuolelle. Tähän ikäryhmään kohdistuvat teot ovat kehittyneet täysin eri tavalla kuin muu henkirikollisuus. Kyse on erillisestä ilmiöstä erityisine syineen (Kivivuori 2000, 45–46). Lisäksi nollavuotiaiden pitäminen mukana tarkasteluissa vääristäisi kuvaa tekotapojen kehityksestä myös siksi, että lähes kaikki nollavuotiaana surmatut surmataa käsin tai pehmeällä esineellä tukehduuttamalla, siis ilman ampuma- tai teräasetta.

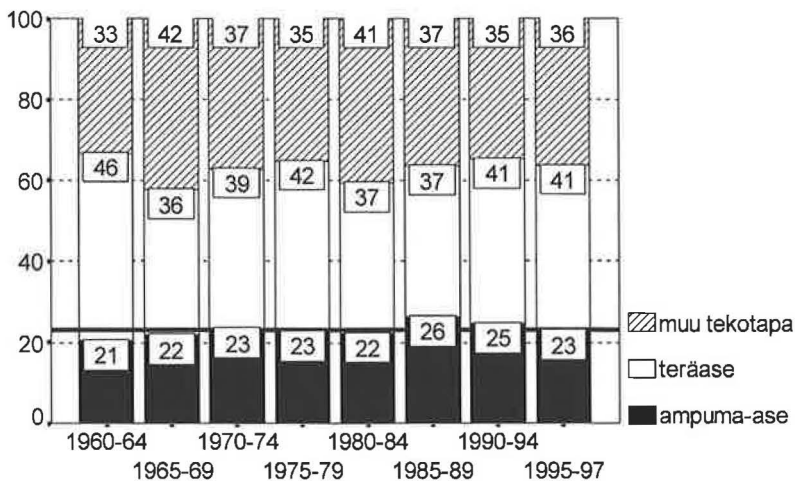
Tekotavat on seuraavassa jaettu kolmeen ryhmään: ampuma-aseella surmattuihin, teräaseella surmattuihin ja muulla tavalla surmattuihin. Jaottelu perustuu kuolemansyytilaston niihin luokkiin, jotka mahdollistavat vertailun 1970–1997; 1960-luvun tiedot on mukautettu näihin.

Ampuma-asetta koskeva kuolemansyytilaston luokka sisältää myös räjäyttämällä surmatut, mutta räjäyttämällä surmattujen vuosittainen määrä on erittäin pieni. Näin voidaan päätellä ainakin vuosien 1988 ja 1996 henkirikollisuuden perusteella (Kivivuori 1999a). Teräaseella surmaamista koskevan luokan otsikointi oli vuoteen 1986 saakka “murha tai tappo leikkaavalla tai pistävällä esineellä”, vuodesta 1987 alkaen “puukotus tai vahingoittaminen muulla teräaseella”.

Muulla tavalla kuin ampumalla tai teräaseella tehdyistä teoista suurin osa on luokiteltu luokkaan “tappelu, väkivalta”, mutta myös kategoria “murha tai tappo hirttämällä, kuristamalla, tai tukehduuttamalla” on suurehko. Hukuttamalla tai pudottamalla surmattujen ryhmät ovat pieniä. Kategorian “tappelu, väkivalta” nimeämisessä tapahtui vuonna 1987 muutos: otsikoksi tuli “tappelu tai vastaava väkivaltainen pahoinpitely aseitta”. Samalla uutena luokkana tulivat mukaan tylyillä esineillä tehdyt teot. Muutoksen jälkeen esiintyy esimerkiksi nollavuotiaita “tappeluksi tai vastaavaksi väkivallaksi” luokiteltujen tekojen uhreina. Koska vertailtavuus on näin ollen kyseenalainen, seuraavissa tarkasteluissa ei ole pidetty tappe-lua ja väkivaltaa erillisenä luokkana, vaan se sisältyy luokkaan “muu

tekotapa”. Käytännössä ampuma-aseet ja teräaseet ovat ainoat tekotavat, joiden vertailtavuus on säilynyt hyvänä koko tarkastelujaksolla.

Kuvio 40 Tekotapojen^a jakauma (%) viisivuotiskausittain^b vuosina 1960–1997, vähintään vuoden ikäisinä surmatut

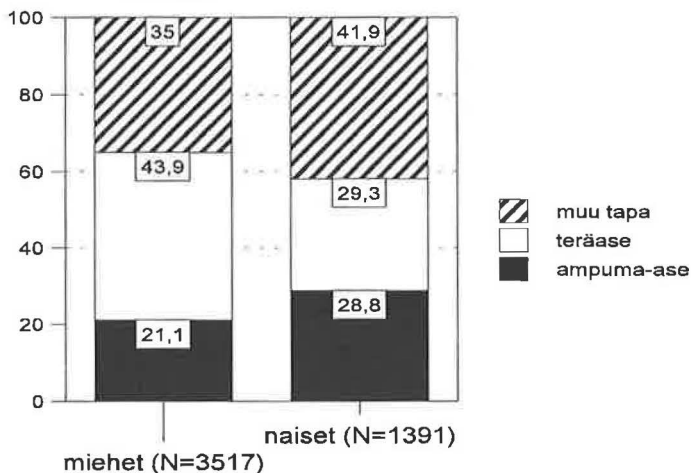

a) Kuvioon merkitty viiva kuvaa ampuma-aseella surmatujen osuutta kaikista 1960–1997 surmatuista (23,3 %). b) Viimeinen jakso 1995–1997 on kolmivuotiskausi.

Henkirikosten tekotapojen jakauma on pysynyt varsin vakaana kolmen vuosikymmenen ajan (kuvio 40). Ampuma-aseella surmatujen osuus oli 1985–1994 tarkasteluajanjakson yleistaso (23,3 %) korkeammalla tasolla. Tästä ei voida suoraan päätellä, että ampuma-aseilla surmattiin tuolloin enemmän ihmisiä kuin aiemmin tai myöhemmin, koska kyse on ampumalla surmatujen *osuudesta* kaikista surmatuista.

Kuviossa 40 tekotapoja ei ole eritelty uhrin sukupuolen mukaan. Naisiin kohdistuva kuolemaan johtanut väkivalta poikkeaa tyypillisesti miehiin kohdistuvan väkivallan tekotavoista (kuvio 41). Vuosina 1960–1997 surmatuista miehistä suurin osa surmattiin teräaseella. Naisiin kohdistuneissa teoissa teräaseen käyttö on ollut suhteellisesti harvinaisempaa kuin miehiin kohdistuneissa teoissa. Suurempi osa naisuhreista kuin miesuhreista surmattiin ampuen tai muulla tavalla eli lyömällä, potkimalla, tönimällä ja/tai kuristamalla. Sekä mies- että naisuhrien kohdalla surmaamistapojen jakauma on pysynyt varsin vakaana koko tarkastelujakson 1960–1997 ajan.

Kuvio 41 Mies- ja naisuhrien surmaamistavat (%) 1960–1997, vähintään vuoden ikäisinä surmatut

Jos surmaamistapoja tarkastellaan erikseen eri ikäryhmissä, todetaan, että ammuttujen osuus surmatuista on ollut hieman keskimääräistä suurempi 15–29-vuotiaana surmattujen ryhmässä. Tämä koskee sekä miehiä että naisia, ja ilmiö on ollut vakaa tarkastelujakson aikana.

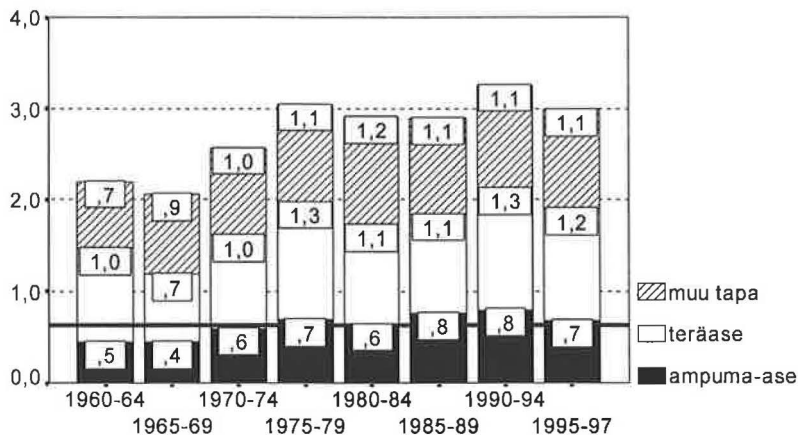
Ammutuksi joutumisen riski. Kaikki edellä esitetyt prosenttiluvut kuvaavat eri tavoilla surmattujen suhteellista osuutta kaikista jaksolla surmatuista. Luvut eivät sisällä tietoa esimerkiksi ammuttujen määrän mahdollisesta vaihtelusta tai siitä, onko eri tavoilla surmatuksi joutumisen riski muuttunut.

Kuviossa 42 on esitetty eri tavoilla surmatuksi joutumisen riskien kehitys 1960–1997. Riskit on esitetty surmattujen määrinä 100 000 henkeä kohden. 1960-luvun alussa ammuttiin 0,5 henkeä 100 000 henkeä kohden, ja saman vuosikymmenen lopussa riski oli 0,4. 1970-luvun alussa riski nousi hivenen ja on sen jälkeen pysynyt 0,6:n ja 0,8:n välillä 100 000 henkeä kohden.

Kuvioon 42 on merkitty referenssiiviiva kuvaamaan koko jakson keskimääräistä ammutuksi joutumisen riskiä (0,63 ammuttua 100 000 henkeä kohden).

Kuvio 42 Eri tavoilla^a surmattuja^b väestön^b 100 000 henkeä kohden viisivuotiskausittain^c 1960–1997

a) Kuvioon merkitty viiva kuvaa ammutuksi joutumisen riskiä koko jaksolla 1960–1997 (0,63 ammuttua 100 000 henkeä kohti). b) Vain 1 vuotta täyttäneet. c) Viimeinen jakso 1995–1997 on kolmivuotiskausi.

Kuviosta 42 nähdään myös, että 1 vuotta täyttäneisiin kohdistuva yleinen henkirikosriski nousi nykyiselle tasolleen 1970-luvun alkupuolella (ks. myös kuviot 38 ja 39). Tuolloin tapahtunut kasvu ei liittynyt johonkin tiettyyn tekotapaan, vaan kaikkien tekotapojen uhriksi joutumisen todennäköisyys kasvoi (kuvio 42).

4 Ulkomaalaisten rikollisuus Hannu Niemi

Ulkomaalaisten syyllistyminen rikoksiin on noussut tällä vuosikymmenellä kriminaalipoliittisen kiinnostuksen kohteeksi Suomessa. Suomessa asuvien tai muuten oleskelevien ulkomaalaisten määrä on 1990-luvulla kasvanut vuosittain verraten jyrkästi. Ulkomaalaisten määrän kasvu on viime vuosina kuitenkin hidastunut. Vuonna 1999 Suomessa asui 87 680 ulkomaalaista. Määrä on noussut edellisestä vuodesta kolme prosenttia, ja vuoteen 1990 verrattuna se on jo yli kolminkertainen. Ulkomaalaisten osuus Suomessa asuvasta väestöstä oli 1,7 prosenttia vuonna 1999. Viime vuosina eniten ulkomaalaisia on tullut Suomeen Venäjältä ja Virosta. Maamme syrjäinen sijainti on kuitenkin edelleen ohjannut pääasiallisen muuttoliikkeen muihin maihin.

Kansalaisuuden käsitteen käyttö ulkomaalaisten rikollisuuden kuvaajana on epäselvä ja monitulkintainen. Kuvattaessa Suomessa tehtyjä rikoksia on muistettava, että ulkomaan kansalainen voi asua Suomessa pysyvästi tai väliaikaisesti taikka oleskella täällä muuten tilapäisesti esimerkiksi turistina. Oman ryhmänsä muodostavat turvapaikan hakijat, joiden oleskelun pysyvyys ja kesto voi olla hyvin epämääräinen. Ulkomaan kansalainen voi olla myös alunperin suomalainen, joka on muuttanut toiseen maahan ja saanut vieraan maan kansalaisuuden. Ulkomaalaiseen voitaisiin tällöin hyvällä syyllä rinnastaa suomalainen, joka on pysyvästi asettunut asumaan ulkomaille.

Ulkomaalaisten suorittamia rikoksia on alettu säännöllisesti tilastoida vasta 1990-luvun puolivälistä lähtien. Seuraavassa esitetyt luvut pohjautuvat osittain poliisin rekistereihin ja osittain tuomioistuin- ja seuraamustilastoihin.

Ulkomaalaisten tekemien rikosten määrä ja luonne

Poliisin tietoon tulleissa rikoksissa syylliseksi epäillyistä oli vuonna 1998 ulkomaalaisia 26 430 henkilöä (4,6 % kaikista epäillyistä) ja 25 459 henkilöä (4,6 % kaikista epäillyistä) vuonna 1999.¹ Kansalaisuudeltaan tuntemattomia

---

¹ Poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen tilastointi epäillyn kansalaisuuden mukaan aloitettiin vuonna 1996. Vertailutietoa aikaisemmilta vuosilta on saatavissa lähinnä ulkomaalaisvaltuutetun toimistossa vuonna 1994 tehdystä ulkomaalaisen rikollisuutta koskeneesta selvityksestä (Nieminen 1994), jonka tuloksia on selostettu myös edellisissä Rikollisuustilanne-katsauksissa (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996).

vuonna 1999 oli 0,1 prosenttia kaikista epäillyistä (676 henkilöä; 814 henkilöä vuonna 1998).

Taulukko 19 Poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin syylliseksi epäilty ulkomaalaiset kansalaisuuden mukaan vuosina 1998 ja 1999¹

Kansalaisuus	Epäiltyjen lukumäärä		Näistä: kotipaikka Suomessa		Kansalaisia Suomessa	
	1998	1999	1998	1999	1998	1999
Venäjä	8864	7266	2152	2138	16861	18575
Viro	2719	3110	1343	1238	10340	10652
Ruotsi	2744	2592	1334	1264	7756	7809
Turkki	840	1064	752	998	1737	1737
Somalia	1116	1024	995	936	5371	4410
Jugoslavia	974	912	876	772	2935	2521
Irak	571	755	523	658	2670	2960
Vietnam	719	697	643	655	1965	1840
ent. Neuvostoliitto	971	629	808	489	3628	3837
Saksa	434	506	118	195	2072	2162
Iran	433	431	397	404	1706	1868
Iso-Britannia	376	326	248	219	2058	2170
Marokko	363	303	343	277	542	520
Muut	5306	5844	3132	3072	25419	26619
Yhteensä	26430	25459	13664	13316	85060	87680

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Kansalaisuudeltaan tuntemattomia ei ole huomioitu rikoksesta epäiltyjä koskevissa luvuissa.

Suurimman rikoksista epäiltyjen ulkomaalaisryhmän muodostivat venäläiset (29 %), sitten virolaiset (12 %) ja ruotsalaiset (10 %). Suomessa rikoksesta epäiltyjen Venäjän kansalaisten määrä kääntyi laskuun (– 18 % edellisestä vuodesta) vuonna 1999. Rikoksiin syyllistyneistä virolaisten määrä on kasvanut suhteellisesti eniten (86 %) vuodesta 1996. Somalien kohdalla nousu on saman suuruinen, 52 prosenttia. Niistä ulkomaalaisista, joilla on kotipaikka Suomessa, väestömäärään suhteutettu syylliseksi epäiltyjen osuus on edellä mainittujen kansallisuusryhmien vastaavaa osuutta selvästi suurempi esimerkiksi marokkolaisilla (53 %) ja turkkilaisilla (57 %). Venäläisten ja virolaisten kohdalla tämä osuus on 12 prosenttia, mikä on hieman suurempi kuin suomalaisilla (10 %). On huomattava, että useiden rikosten kasautuminen pienehkölle rikosaktiiville joukolle nostaa tällaisia suhdelukuja, koska sama henkilö voi esiintyä useampaan kertaan tilastossa eri rikoksista epäiltynä. Tämä seikka on syytä pitää mielessä vertailtaessa eri ulkomaalaisryhmien rikoksiin syyllistymistä Suomessa. Ulkomaalaisista rikoksiin syylliseksi

epäillyistä noin puolella (52 % vuonna 1999, 49 % vuonna 1998) oli kotipaikka Suomessa. Muita rikoksista epäiltyjä ulkomaalaisia voi luonnehtia lähinnä turisteiksi tai muista syistä Suomessa satunnaisesti oleskeleviksi henkilöiksi.

Ulkomaalaiset, kuten suomalaisetkin, ovat useimmin epäiltynä liikenne-rikoksesta (48 % vuonna 1998 ja 43 % vuonna 1999). Rikostyypeistä ulkomaalaiset olivat suhteellisesti useimmin epäiltyinä väkisinmakaamisista ja ryöstöistä. Ulkomaalaisten rikoksiin syyllistymisessä esiintyy kuitenkin merkittäviä paikkakuntakohtaisia eroja. Esimerkiksi Helsingin keskustassa tapahtuneisiin varkauksiin ja ryöstöihin syylliseksi epäillyistä 40 prosenttia oli ulkomaalaisia (Junnila 1998). Koko Helsingin alueella varkausrikoksista epäillyistä oli ulkomaalaisia 11 prosenttia. Myös Helsingissä ulkomaalaisten rikollisuuden kasvu on lyhyellä aikavälillä vuosina 1996 ja 1997 vastannut heidän väestöosuudessaan tapahtunutta lisääntymistä (Streng 1998).

Taulukko 20 Eräistä yleisimmistä rikoslajeista epäiltyjen ulkomaalaisten määrä ja osuus tästä rikoslajista epäillyistä vuosina 1998 ja 1999

	Lukumäärä		Osuus tästä rikoslajista epäillyistä:	
	1998	1999	1998	1999
Liikenne-rikos	12 564	11 029	3,7 %	3,4 %
Varkaus	4 742	5 260	6,9 %	7,7 %
Pahoinpitelyt	1 438	1 809	6,0 %	6,0 %
Liikennejuopumus	853	843	3,4 %	3,5 %
Petokset	431	584	3,8 %	5,3 %
Huumausainerikos	404	469	4,2 %	3,8 %
Alkoholirikos	96	274	2,5 %	5,9 %
Luvaton käyttö	282	212	2,8 %	2,0 %
Ryöstö	191	146	11,9 %	9,3 %
Muut siveellisyysrikokset	52	39	6,6 %	8,2 %
Väkisinmakaaminen	62	65	20,7 %	19,0 %
Henkirikokset	2	5	1,7 %	3,4 %
Kaikki rikokset	26 430	25 459	4,6 %	4,6 %

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Vuonna 1998 tuomittiin alioikeudessa rangaistukseen 16 759 ulkomaalaista (5,7 % Suomessa tuomituista). Tuomittujen ulkomaalaisten määrä kääntyi nousuun vuonna 1996 vähennyttyään sitä ennen muutamana vuotena selvästi. Vuonna 1998 ulkomaalaisia tuomittiin rangaistukseen kaksinkertainen määrä vuoteen 1995 verrattuna. Tämä nousu selittyy kuitenkin suurelta osin

tilastoinnin tarkentumisella. Suomessa asuvien kansalaisuus tarkistetaan vuodesta 1997 lähtien rikostilastoinnissa väestötilastojärjestelmistä. Muiden henkilöiden kansalaisuustieto perustuu edelleen perusaineistossa oleviin merkintöihin. Vuonna 1999 rikoksesta tuomittujen ulkomaalaisten määrä väheni 11 prosenttia edellisestä vuodesta.

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997 ¹	1998	1999
Tuomittuja	9 094	11 219	11 159	9 199	7 853	8 941	15 916	18 787	16 759
<i>Muutos %</i>	<i>+46%</i>	<i>+23%</i>	<i>-1%</i>	<i>-18%</i>	<i>-15%</i>	<i>+14%</i>	<i>+78 %</i>	<i>+18</i>	<i>-11 %</i>

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Tilastointitapa muutettu vuonna 1997

Varsinaisessa oikeudenkäynnissä sakkoon tai vankeuteen tuomittiin 2 738 vieraan maan kansalaista vuonna 1999. Määrä on 13 prosenttia enemmän kuin vuonna 1998 ja lähes kolminkertainen vuoteen 1990 verrattuna. Vuodesta 1990 varsinaisessa oikeudenkäynnissä sakkoon tai vankeuteen tuomittujen ulkomaalaisten määrä on kehittynyt seuraavasti:

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997 ¹	1998	1999
986	1 548	1 552	1 025	1 049	1 118	1 194	2 197	2 421	2 738

¹ Tilastointitapa muutettu vuonna 1997

Vankeustuomion sai 992 henkilöä (871 vuonna 1998), mikä on 4,1 prosenttia kaikista vankeuteen tuomituista vuonna 1999. Näistä ehdottomia vankeustuomioita oli 276 (2,4 % ehdottomista vankeustuomioista). Rangaistusmääräyksiin sakkoon tuomittuja oli 84 prosenttia vuonna 1999 (87 % vuonna 1998) kaikista ulkomaalaisten saamista rangaistuksista. Rangaistusmääräyksistä arviolta kaksi kolmasosaa koski liikenne rikoksia.

Vuonna 1999 tuomituista ulkomaalaisista 45 prosenttia (40 % vuonna 1998) asui Suomessa. Suomessa asuvien rikoksesta tuomittujen ulkomaalaisten määrä (7 571 tuomittua; 7 534 tuomittua vuonna 1998) oli 2,3 % kaikista tuomituista vuonna 1999. Tilastoinnin tarkentuminen on vaikuttanut ratkaisevasti Suomessa asuvien rikoksesta tuomittujen ulkomaalaisten määrän jyrkkään kasvuun.

Helsingin Sanomien tekemässä selvityksessä (Helsingin Sanomat 11.5.1997) kävi ilmi, että 5,5 prosenttia pahoinpitelyrikoksista syytetyistä (kaikkiaan 2 097) oli ulkomaalaisia (116 henkilöä). Kyseisessä selvityksessä

oli käyty läpi kymmenessä käräjäoikeudessa vuonna 1996 päättyneet pahoinpitelyjutut.

Kaikista tuomituista ulkomaalaisista vuonna 1999 vajaa puolet (42 %; 48 % vuonna 1998) oli venäläisiä (7 111 tuomittua, 8 974 vuonna 1998), 10 prosenttia ruotsalaisia (1 496 tuomittua, 1 647 vuonna 1998) ja 9 prosenttia virolaisia (1 716 tuomittua, 1 408 vuonna 1998).

Vankilassa ulkomaalaisia oli yhteensä 457 (vankilakausia; 454 vuonna 1998, 380 vuonna 1997 ja 325 vuonna 1996) ja keskimäärin päivässä 138 vuonna 1999. Ulkomaalaisten vankien päivittäinen luku on lähes seitsenker- taistunut 1990-luvun alusta. Ulkomaalaisten päivittäinen keskivankiluku on oikeusministeriön vankeinhoito-osastolta saadun tiedon mukaan kehittynyt vuosina 1990–1999 seuraavasti:

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
N	20	28	43	48	57	74	91	116	130	138

Näistä vangeista oli 48 prosenttia (47 % vuonna 1998) mitattuna ns. vankilakausien määrällä ja 65 prosenttia (71 % vuonna 1998) mitattuna päivittäisellä keskivankiluvulla kärsimässä tuomioistuimen langettamaa vankeusrangaistusta vuonna 1999. Vuotuisesta vankimäärästä (vankilakausista) vajaa kolmannes (32 %; 29 % vuonna 1998) ja päivittäisestä keskivankiluvusta hieman pienempi osuus (30 %; 25 % vuonna 1998) oli tutkintavankeja vuonna 1999. Vastaavasti 20 prosenttia (24 % vuonna 1998) vuotuisesta vankimäärästä ja neljä prosenttia (4 % vuonna 1998) päivittäisestä keskivankiluvusta oli muulla kuin rikosepäilyperusteella säilöönnotettuja vuonna 1999. Eroavaisuudet eri perusteilla lasketuissa osuuksissa johtuvat siitä, että säilöönottoajat ovat keskimäärin huomattavasti lyhyempiä kuin rangaistusvankien vankeusajat.

Kaikista vuonna 1999 vankilassa olleista ulkomaalaisista 30 prosenttia (rangaistusvangeista 32 %) oli Viron ja 19 prosenttia (rangaistusvangeista 18 %) Venäjän kansalaisia. Liettuan kansalaisia kaikista vangeista oli 9 prosenttia ja rangaistusvangeista 4 prosenttia vuonna 1999. Seuraavaksi suurimmat ulkomaalaisvankiryhmät muodostivat ruotsalaiset (5 % kaikista ja 6 % rangaistusvangeista), Irakin kansalaiset (3 % kaikista vangeista) ja somalit (3 % kaikista vangeista).

Rikollisuuden kansainvälistyminen – vaikutukset ja erityispiirteet

Yhä suurempi osa Suomeen 1990-luvulla muuttaneista ulkomaalaisista on sellaisia, jotka ovat lähteneet kotimaastaan pakoon sotaa, poliittista ja etnistä vainoa tai hakemaan parempaa elintasoja. Heidän sosiaalinen asemansa on selvästi huonompi kuin suomalaisten. Kielitaidottomuus ja koulutuksen puute voivat aiheuttaa sopeutumattomuutta suomalaiseen yhteiskuntaan varsinkin suurtyöttömyyden aikana, jolloin menestymismahdollisuudet ovat entistäkin kapeammat. Näkyvissä olevan tavarapaljouden määrä voi osaltaan houkutella tällaisia ryhmiä rikoksiin. Sosiaaliset sidokset ja kontrolli ovat väljentyneet uusissa oloissa. Myös paikallisten tapojen ja sääntöjen tuntemus on heikkoa. Koska sitoutuminen paikallisväestön tapoihin ei tapahdu käden käänteessä, kotimaassa ehkä noudatettuja epävirallisia normeja ei tunneta enää sitoviksi.

Entisen Neuvostoliiton alueelta tulleet alkavat olla ryhmänä jo niin suuri, että rikollisen alakulttuurin muodostuminen suuremmille paikkakunnille on ollut mahdollista. Tällaisella joukolla alkaa olla riittävästi paikallistuntemusta ja tietoja maamme erityisolosuhteista, jolloin uudet tulokkaat voivat nopeasti käyttää opittuja tilanteita hyväkseen myös rikoksiin syyllistymällä. Esimerkiksi Helsingin ydinkeskustan rikollisuudesta suuri osa on poliisin mukaan etnisten nuorisojengien aikaansaamaa. Ongelmallisin joukko koostuu toisen polven paluumuuttajista ja muista ulkomaalaisnuorista, jotka ovat olleet myös sosiaaliviranomaisten toimenpiteiden ulottumattomissa (Streng 1998). Esimerkiksi inkeriläisnuorista osa on ajautunut kovien huumeiden käyttöön ja sotkeutunut käytön rahoittamiseksi liittyvään oheisrikollisuuteen sekä muodostunut näin sosiaalisesti marginalisoituneeksi moniongelmaiseksi erityisryhmäksi.

Liikkuminen maamme lähialueilta Suomeen ja takaisin on nykyisin varsin helppoa ja nopeaa. Tämä luo mahdollisuuksia myös rikollisuuden kansainvälistymiselle ja organisoidun rikollisuuden toiminnalle. Tällöin voi olla välttämätöntä, että ulkomaalaisilla on toimivat yhteydet suomalaisiin rikoskumppaneihin. Tällaista yhteistoimintaa esiintyy tietävästi esimerkiksi suomalaisten ja virolaisten huumausainerikollisten keskuudessa (Bäckman 1998). Perinteisimmillä rikollisuuden osa-alueilla ulkomaalaiset voivat sen sijaan alkaa ryhmän kasvaessa myös toimia yksinään ja kilpailla siten suomalaisten rikollisten ”markkinoista” (ks. Aromaa 1992).

Ulkomaalaisten rikollisuus aiheuttaa yleensä myös laadullisia muutoksia rikollisuuteen. Huumausainerikollisuus, taskuvarkaudet, suojelurahan

vaatiminen ja rahanvaihtoon liittyvä rikollisuus ovat 1990-luvun alkuun asti olleet joko kokonaan tai osittain tuntemattomia rikollisuuden osa-alueita Suomessa. Myös alkoholin myynti ja parittaminen ovat saaneet tuontitavarana uusia muotoja. Suomessa sinänsä laillisen prostituution ympärillä on ilmennyt parittamisen ohella myös muuta rikollisuutta. Nimenomaan venäläisten laittoman toiminnan mittavuudesta ja nopeasta laajentumisesta Suomessa ei ole saatavissa kovin varmaa näyttöä, vaikka yksittäistapauksia onkin tullut ilmi (Bäckman 1998).

Järjestäytyneestä kansainvälisestä rikollisuudesta saadaan tietoja vain paljastuneiden yksittäistapausten kautta. Tarkkoja arvioita Suomessa tapahtuvan järjestäytyneen rikollisuuden määrästä ei siten voida tehdä. Voitaneen kuitenkin päätellä, että Suomen kaltainen, verrattain syrjäinen ja harvaan asuttu maa ei tarjoa kovin runsaasti kiinnostavia kohteita kansainvälisille rikollisliigoille. Yksittäisiä järjestäytyneeseen kansainväliseen rikollisuuteen liittyviä huumeiden salakuljetusyrityksiä sekä esimerkiksi rahan- ja muita väärennysrikoksia paljastuu silloin tällöin. Poliisin ja vakuutusyhtiöiden julkisuudessa esittämien tietojen mukaan mm. autojen ja autonosien suunnitelmallinen varastaminen ja salakuljettaminen muuhun maahan on viime vuosina yleistynyt.

Myös ns. rahanpesun luonteeseen kuuluu, että sen yleisyyttä on erittäin vaikea arvioida. Vuoden 1994 alusta voimaan tullessa rikoslain uudistuksessa kriminalisoidaan teot, jotka koskevat rikoksella hankitun omaisuuden alkuperän peittämistä tai häivyttämistä. Uudistuksen eräänä tarkoituksena on tehostaa sekä huumerikollisuuteen että muuhunkin rikollisuuteen liittyvän rahanpesun rikosoikeudellista sääntelyä. Erityiseksi ongelmaksi on koettu ulkomailla laittomasti hankitun rahan ohjaaminen suomalaiseen rahoitusjärjestelmään ja liiketoimintaan, jotta raha tällaisen kierrättämisen jälkeen näyttäisi laillisesti hankitulta.

Ulkomaalaisten rikollisuuden kasvun taustalla on ollut ensisijaisesti aikaisempaan verrattuna huomattava rajojen avautuminen Venäjälle ja Baltian maihin. Suomen liittymisellä Euroopan unioniin lienee päinvastainen vaikutus. Suomen itäraja on tiukasti valvottu EU:n itäraja. Integroitumisen seurauksena paineet esimerkiksi salakuljetusrikollisuuteen ja erilaiseen kauttakulkurikollisuuteen maamme alueen läpi sekä esimerkiksi tullirikollisuuteen voivat silti lisääntyä. Euroopan yhdentymisen on pelätty lisäävän myös läntisestä Euroopasta Suomeen suuntautuvan rikollisuuden volyymia, erityisesti huumausainerikollisuutta.

Ulkomaalaisten kokemukset rikoksen uhriksi joutumisesta Suomessa

Ulkomaalaisten joutumisesta väkivallan, omaisuusrikosten tai syrjinnän uhriksi Suomessa ei ole tilastotietoja. Rasistisen väkivallan esiintymistä on kuitenkin viime vuosina pyritty tutkimuksin selvittämään. Suomessa asuvat ulkomaalaiset joutuvat luultavasti esimerkiksi varkauksien kohteeksi osin yhtä sattumanvaraisesti kuin suomalaisetkin. Ulkomaalaisiin turisteihin kohdistuneita ryöstöjä tai varkauksia ei ole Suomessa koettu minään erityisenä ongelmana. Ulkomaalaisiin kohdistuvan väkivallan taustalla on sen sijaan usein rasistisia piirteitä varsinkin, jos ulkomaalainen poikkeaa etnisesti paljon suomalaisista ja suomalaisesta kulttuurista. Etniseen erilaisuuteen kytkeytyvää väkivaltaa on esiintynyt Suomessa myös ulkomaalaisten kesken (esim. eräiden pakolaisryhmien heimoerimielisyydet).

Rasistista rikollisuutta käsittelevän selvityksen (Poliisin tietoon tullut ... 1998, 1999 ja 2000) mukaan poliisin tietoon tuli 281 rasistiseksi (202 ilmoitusta) tai todennäköisesti rasistiseksi (79 ilmoitusta) luokiteltua rikosilmoitustapausta vuonna 1999. Vuotta 1998 koskeneessa selvityksessä rasistiseksi luokiteltuja ilmoituksia oli yhteensä 319 (194 vuonna 1997¹). Rasististen rikosilmoitusten määrä vuonna 1999 oli 12 prosenttia (15 % vuonna 1998) sellaisista rikosilmoituksista, joissa asianomistajana oli joko kansalaisuudeltaan ulkomaalainen tai ulkomailla syntynyt henkilö. Kaikkiaan rikosilmoituksia kertyi 2 400 (2 189 vuonna 1998) ja niissä esiintyi yhteensä 57 (50 vuonna 1998) erilaista rikosnimikettä.

Rasistisia tai muukalaisvihamielisiä piirteitä sisältäneistä rikoksista olivat yleisimpiä eriasteiset pahoinpitelyt (42 % sekä vuonna 1998 että 1999). Syrjintätapauksia oli 10 prosenttia vuonna 1999 ja 12 prosenttia vuonna 1998, eri asteisia vahingontekoja oli 11 prosenttia vuonna 1999 ja 12 prosenttia vuonna 1998, laittomia uhkauksia 7 prosenttia vuonna 1999 ja 11 prosenttia vuonna 1998. Solvauksia oli 10 prosenttia vuonna 1999 ja 8 prosenttia vuonna 1998 ja kotirauhan häiritsemisiä 6 prosenttia vuonna 1999 ja 8 prosenttia vuonna 1998.

Sekä kansalaisuuden että syntymämaan mukaisesti tarkasteltuna somalit joutuivat muita ulkomaalaisryhmiä useammin rasistisen rikoksen uhriksi sekä vuosina 1997–1998. Rasistisista rikoksista viidennes (20 %;

---

¹ Vuosia 1997 ja 1998 koskeneissa selvityksissä tiedonkeruu ja aineiston luokittelu poikkeavat jonkun verran toisistaan, minkä takia esitetyt tulokset eivät ole täysin vertailukelpoisia keskenään.

13 % vuonna 1998 ja 18 % vuonna 1997) kohdistui Somalian kansalaiseen ja 28 prosenttia (23 % vuonna 1998 ja 41 % vuonna 1997) somaleihin kohdistuneista kaikista tutkituista rikoksista luokiteltiin motiiviltaan rasistiseksi vuonna 1999. Huomattavan suuri osa (18 %; 24 % vuonna 1998 ja 22 % vuonna 1997) rikoksista kohdistui Suomen kansalaisiin. Näistä enemmän kuin puolet osoittautui kuitenkin etniseltä taustaltaan ulkomaalaiseksi ja syrjintärikoksen kohteeksi joutuneet olivat puolestaan pääosin romaneja (vuoden 1997 selvityksen mukaan).

Rasistisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 96 prosenttia (98 % vuonna 1998) oli suomalaisia (kansalaisuudeltaan tuntemattomia ei ole laskettu mukaan). Suomalaisista epäillyistä lähes viidennes (18 %) luokiteltiin tutkimuksessa skiniksi ja näiden lisäksi noin joka kolmas (32 %) suomalaiseksi nuoreksi vuonna 1998.

Pääkaupunkiseudun suurimpien maahanmuuttajaryhmien sopeutumista käsitelleessä selvityksessä (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 1997) kysyttiin muun muassa maahanmuuttajien (otoksessa 1 146 kyselyyn vastannutta 20–36 vuotta täyttänyttä henkilöä) arkielämän syrjintäkokemuksista ja ns. rasistisen rikoksen kohteeksi joutumisesta (ks. Myös Streng 1998). Vastaajista lähes viidennes (18 %) kertoi joutuneensa ulkomaalaistaustansa vuoksi väkivallan, ryöstön, varkauden tai muun vakavan rikoksen kohteeksi Suomessa oloaikanaan. Väestöryhmistä somaleilla (41 %) ja tutkimuksessa useaa kansallisuutta edustavilla arabiankielisisillä (44 %) oli suhteellisesti eniten tällaisia uhrikokemuksia. Myös turkkilaisista melkein kolmannes (29 %) oli kokenut joutuneensa rasistisen rikoksen kohteeksi. Venäläisten, virolaisten, inkerinsuomalaisten ja vietnamilaisten uhriksijoutumistiheys vaihteli väestöryhmässä 10–12 prosentin välillä. Noin kaksi kolmesta rikoksesta (65 %) ilmoitettiin poliisille. Tavallista useammin poliisin apuun turvautuivat turkkilaiset (75 % turkkilaisuhreista) ja somalit (71 % somaliuhreista). Haluttomimpia ilmoittamaan rikoksesta poliisille olivat puolestaan vietnamilaiset (25 %) ja arabit (24 %).

Saman selvityksen mukaan 42 prosenttia vastaajista kertoi, että häntä oli ulkomaalaistaustansa vuoksi estetty pääsemästä ravintolaan, baariin, yökerhoon, tanssipaikkaan tai johonkin kauppaan ostoksille, tai vuokraamasta jotakin, tai ostamasta jotakin luottokortilla tai osamaksulla, tai ottamasta pankista lainaa Suomessa oloaikanaan. Näistä syrjintätapauksista joka kymmenes (10 %) tapaus ilmoitettiin poliisille.

Erään toisen tutkimuksen (Ylänkö 1997) mukaan Saharan eteläpuolelta Afrikasta (lähinnä Etiopia, Ghana, Nigeria, Zaire) Suomeen muuttaneista miehistä 44 prosenttia ja naisista 23 prosenttia oli kokenut Suomessa

tilanteen, jossa heidän kimppuunsa oli käyty (otoksessa 172 kyselyyn vastannutta). Tutkimuksessa on arvioitu, että 25–44 vuotta täyttäneen afrikkalaisen naisen riski joutua pahoinpidellyksi on kaksinkertainen ja miehen miltei kolminkertainen verrattuna suomalaisen vastaavaan riskiin. Väkivaltaisuutta vastaajat olivat kokeneet jopa enemmän kuin syrjintää työ- ja asuntomarkkinoilla, koulutuksessa, terveydenhuollossa tai muissa etuuksissa. Kokemuksia tällaisesta syrjinnästä oli 31 prosentilla vastanneista.

Helsingin Sanomien tekemän selvityksen (Helsingin Sanomat 11.5.1997) mukaan ulkomaalaisvihasta johtuneet (ja rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin johtaneet) pahoinpitelyt olivat harvinaisia. Tutkituista noin 2 000 pahoinpitelysyytteestä 0,5 prosentissa oli kyse rasistisesta väkivallasta. Joka neljännessä ulkomaalaiseen kohdistuneessa pahoinpitelyssä pahoinpitelijänä oli toinen ulkomaalainen.

Suomalaisten ulkomaalaisiin kohdistamaa väkivaltaa on selvitetty myös haastattelemalla Turussa asuvia 18–32-vuotiaita ulkomaalaisia (Virtanen 1995 ja 1998). Tutkimusaineisto koostui 75 ulkomaalaisesta vastaajasta, jotka olivat suurimmaksi osaksi kotoisin Suomesta katsoen verraten kaukaisista maista, Etelä-Euroopasta, Etelä-Amerikasta, Afrikasta ja arabimaista. Vain kymmenesosa haastatelluista oli syntymään pohjois-eurooppalainen.

Miesten väkivaltakokemukset koostuivat useimmiten uhkailusta, tönimisestä ja liikkumisen estämisestä. Miesvastaajista noin joka kolmatta oli lyöty niin, ettei lyömisestä aiheutunut näkyvää jälkeä. Kuudesosa lyömisestä kohteeksi joutuneista oli saanut mustelmia ja toinen kuudesosa haavoja tai ruhjeita. Naisten kohtaama väkivalta oli ollut selvästi vähäisempää ja lievempää (mm. halveksuntaa ja nimittelyä). Miehet joutuivat tyypillisesti – ja usein myös täysin ennalta-arvaamatta – heille entuudestaan täysin tuntemattomien henkilöiden aiheuttaman väkivallan kohteeksi ulkona, huvittelupaikoilla ja ravintoloissa. Väkivallan mahdollisuus näytti olevan erityisen suuri silloin, kun ulkomaalaismies seurusteli tai keskusteli suomalaisen naisen kanssa. Naisten kokema väkivalta oli enemmänkin taas parisuhdeväkivaltaa tai tekijä oli uhrin pitempiaikainen tuttava (Virtanen 1995).

Turussa väkivallan rasistiset piirteet tulivat ulkomaalaisiin kohdistetuissa haastatteluissa varsin korostuneesti esille. Kadulla tai muilla julkisilla paikoilla alkanut sanaharkka oli saattanut johtaa varsin nopeaan ja yllättävään väkivaltaiseen hyökkäykseen. Ns. skinhead-nuoret ovat tarkoituksellisesti hakeutuneetkin väkivaltaiseen kontaktiin ulkomaalaisten kanssa. Myös muissa suomalaisissa asutuskeskuksissa, joissa sijaitsee esimerkiksi suurehko pakolaiskeskus tai oleskelee muuten paljon ulkomaalaisia, on poliisin

mukaan esiintynyt aika ajoin tapahtuvaa, mutta myös jatkuvaa kahakointia suomalaisten ja ulkomaalaisten välillä. Tällaista kansallismielistä, osin (aatteellisesti) järjestäytynyttä, tavoitteellista ja rasistista väkivaltaa on kohdistettu ulkomaalaisiin (somaaleihin) esimerkiksi Joensuussa. Joensuun poliisi onkin – tämänkaltaisen jengiytymisen laajentuessa yhä nuorempiin ikäluokkiin – ryhtynyt näihin ongelmanuoriin suunnattuihin erityisiin toimenpiteisiin yhdessä muiden viranomaisten ja koululaitoksen kanssa tavoitteena vähentää väkivaltaa synnyttäviä tilanteita ja lisätä erilaisuuden ja poikkeavuuden sietokykyä seudulla yleisemminkin.

Turun selvityksessä ulkomaalaisilta tiedusteltiin myös heidän huolestuneisuuttaan väkivallan kohteeksi joutumisesta. Melkein kaksi kolmesta vastaajasta oli erittäin tai melko paljon huolissaan väkivallan kohteeksi joutumisesta iltaisin kodin ulkopuolella. Suurin osa (89 %) oli sitä mieltä, että ulkomaalaisuus sinänsä altistaa rikoksen kohteeksi joutumiselle. Useimmat (88 %) arvioivat väkivallan myös lisääntyneen viime vuosina (Virtanen 1995).

Noin puolessa tapauksista joko haastateltava, hänen läheisensä, ulkopuolinen tai vastapuoli ilmoitti väkivallasta poliisille. Haastatteluissa tuli kuitenkin esille ulkomaalaisten suomalaista poliisia ja oikeuslaitosta kohtaan tuntema luottamuksen puute ja käsitykset poliisin kielteisestä suhtautumisesta ulkomaalaisiin. Ulkomaalaiset kertoivat tapauksista, joissa poliisi oli suhtautunut heihin epäoikeudenmukaisesti ja syyttivät poliisia jopa siitä, että se kohteli joissain tapauksissa pahoinpitelyyn selvästi syyllistynyttä rikoksentekijää uhrina (Virtanen 1995). Tällainen ulkomaalaisten kohtelu – vaikka yksittäiset kertomukset olisivatkin jossain määrin värittyneitä – on eräs ilmentymä suomalaisten ilmeisen yleisestä torjuvasta suhtautumisesta ulkomaalaisten maahanmuuttoa kohtaan. Asennemittausten (Jaakkola 1995) mukaan suhtautuminen ulkomaalaisiin on 1990-luvulla muuttunut huomattavasti kielteisemmäksi siitä, mitä se oli vielä 1980-luvun loppupuolella. Noin puolet (51 %) pääkaupunkiseudun maahanmuuttajista koki syrjinnän lisääntyneen viime aikoina (Jasinskaja-Lahti & Liebkind 1997).

5 Rikollisuuden pelko Hannu Niemi

Ihmisten turvallisuuden tunne koostuu useasta erilaisesta tekijästä. Rikollisuuden pelko luo vain yhden näkökulman turvallisuuteen. Rikollisuuden pelko heijastuu ihmisten arkikäyttäytymiseen ja on siten osa elämänlaatuun ja -hallintaan kuuluvaa kokonaisuutta (ks. Niemelä et al. 1993).

Viimeisen kymmenen vuoden aikana rikollisuuden pelkoa on alettu yhä enemmän ja entistä syvällisemmin tarkastella suomalaisessa kriminologisessa tutkimuksessa (esim. Karisto & Tuominen 1993 ja Korander 1994). Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen ja Tilastokeskuksen yhdessä suorittamiin turvallisuustutkimuksiin on liitetty kysymyksiä rikoksen pelosta (ks. Heiskanen et al. 1990, Heiskanen & Koskela 1994, Niemi 1994, 1996 ja 2000). Suomi on osallistunut myös kansainvälisiin uhritutkimuksiin, joissa on esitetty kysymyksiä rikoksiin varautumisesta ja väkivallan kohteeksi joutumisen välttämisestä (ks. Aromaa & Heiskanen 1992b ja Rikollisuustilanne 1993, 116–120, Heiskanen 1996; Aromaa & Heiskanen 2000). Aihepiiriä on sivuttu myös vuotta 1986 koskevassa, muissakin Pohjoismaissa toteutetussa elinolotutkimuksessa (Vogel 1990, Rättsstatistik årsbok 1993). Viime vuosina aihetta on käsitelty myös erikseen eräiden paikkakuntien osalta (ks. Salmi & Keskinen 1997, Keskinen 1998). Naisten pelkoa on myös tutkittu (Haapaniemi 1994, Heiskanen & Piispa 1998).

Rikoksen pelkoa koskeviin käsityksiin vaikuttavat monet yhteiskunnalliset ja yksilön omaa elämäntilannetta kuvastavat seikat. Kansalaisten huoli väkivallan tai omaisuusrikoksen kohteeksi joutumisesta voi vaihdella suuresti eri aikoina ja erilaisessa yhteiskunnan kehitysvaiheessa. Rikollisuuden määrän nousu ei välttämättä lisää samassa määrin rikoksen pelkoa, koska ihmisten sietokynnys varsinkin lievempää rikollisuutta kohtaan silloin voi nousta. Toisaalta esimerkiksi asuinympäristö ja sen ikärakenne vaikuttavat rikollisuuden pelkoon. Nuoruuden ikävaiheeseen liittyy tavanomaisesti pikkurikollisuutta, jota ei nuorten omassa piirissä välttämättä koeta suurena huolen aiheena. Kun rikosten näkeminen ja kokeminen ikääntymisen myötä vähenee, kaikkeen poikkeavaan kiinnitetään entistä suurempaa huomiota ja rikollinen tapahtuma saa aikaisempaa suuremman painoarvon. Tiedotusvälineiden luoma rikollisuuskuva muodostuu ihmisten mielissä helposti sitä uskottavammaksi mitä kauempana he ovat rikollisuuden todellisesta kokemusmaailmasta.

Sosiaalinen eristyneisyys ja tunne omien vaikutusmahdollisuuksien kapeudesta ovat omiaan luomaan irrationaalista pelkoa (ks. esim. Balvig

1990). Kun erilaiset uhkaaviksi koetut tilanteet yhteisesti määritellään entistä herkemmin kaupunkiyhteisössä väkivallaksi tai muuksi rikollisuudeksi, tämä näkyy muun muassa pelon lisääntymisenä. Eristäytyvä elämäntapa puolestaan johtaa siihen, että esimerkiksi median välittämä toisen käden tieto jäsentää arkielämäämme ja käsityksiä rikollisuudesta.

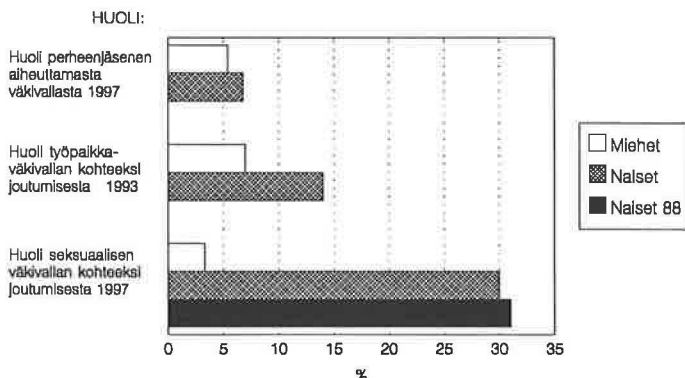
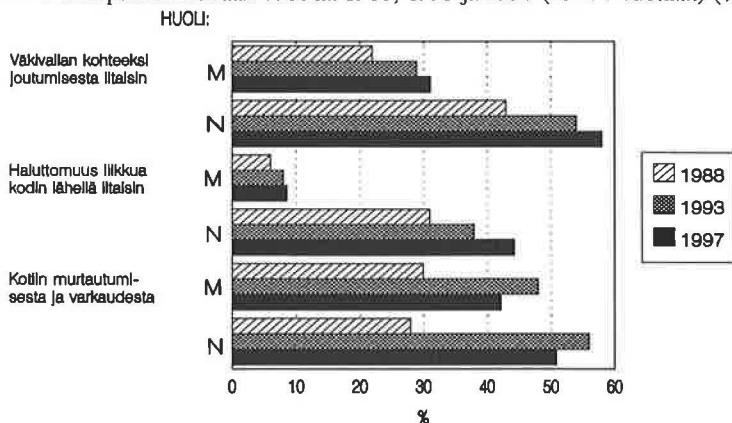
Huoli väkivallan kohteeksi joutumisesta

Vuotta 1997 koskeneen haastattelututkimuksen mukaan 45 prosenttia suomalaisista oli ainakin jonkin verran huolissaan väkivallan kohteeksi joutumisesta liikkueensa iltaisin ulkona. Huolestuneiden osuus on jonkin verran lisääntynyt vuodesta 1993 (42 % ja 33 % vuonna 1988). Kodin lähiympäristöön kuuluvalla alueella liikkumista yksin jalkaisin myöhään illalla tai yöllä pelkää tai haluaa välttää noin neljännes (27 % vuonna 1997, 23 % vuonna 1993 ja 19 % vuonna 1988) vastaajista. Vuoden 1986 elinolututkimuksessa vain 12 prosenttia 16–74-vuotiaista sanoi pelänneensä väkivallan tai uhkailujen kohteeksi joutumista liikkueensa illalla tai yöllä ulkona (Vogel 1990; Rättsstatistisk årsbok 1993). Huolestuneisuus on siten vähitellen lisääntynyt 1980-luvun puolivälistä.

Sukupuolista lähtenytä tai väkisinmakaamista pelkäävien naisten osuus on pysynyt eri mittausajankohtina suunnilleen yhtä suurena (30 % vuonna 1997, 28 % vuonna 1993, 30 % vuonna 1988). Naisille kohdistetun postikyselytutkimuksen (Heiskanen & Piispa 1998) mukaan 44 prosenttia naisista pelkäsi tuntemattoman miehen raiskaamaksi joutumista.

Samansuuntaisia tuloksia saatiin myös sisäasiainministeriön poliisiosaston ja Kuopion yliopiston yhteistyönä suoritetussa koko maan kattavassa 15–74-vuotiaaseen väestöön kohdistetussa kyselyssä. Kyseisen tutkimuksen mukaan 27 prosenttia naisista ja 9 prosenttia miehistä ei joko uskaltanut käydä asuinalueellaan perjantai- ja lauantai-iltaisin yksin ulkona tai tunsii ainakin olonsa tällöin turvattomaksi. Paikkakunnan keskustassa liikkumista piti turvattomana vielä useampi: naisista 44 prosenttia ja miehistä neljännes (Korander 1994). Turvattomuuden tunteen syinä olivat vastanneiden mukaan väkivallan, häirityksi tulemisen, yleisen levottomuuden tai pimeän pelko.

Kuvio 43 Huolestuneisuus väkivallan tai kotiin murtautumisen kohteeksi joutumisesta sukupuolen mukaan vuosina 1988, 1993 ja 1997 (15–74-vuotiaat) (%)

Kaupunkipalveluja koskeneen selvityksen (Keskinen 1998) perusteella helsinkiläisistä noin joka viides (22 %) sekä espoolaisista (17 %) ja tamperelaisista (15 %) noin joka kuudes ei tuntenut oloaan turvalliseksi kävellessään asuinalueellaan myöhään illalla. Asuinalueen keskustassa liikkuminen koettiin vielä tätäkin turvattommaksi (Helsingissä 46 % vastaajista, Espoossa 42 % ja Tampereella 39 %). Väkivaltarikoksen kohteeksi joutumisesta oltiin eniten huolissaan Helsingissä. Näiden rikosten (väkivalta, väkivallalla uhkaaminen, väkivaltainen ryöstö, seksuaalirikos) kohteeksi joutumisesta erittäin huolestuneiden osuus vaihteli 10–20 prosentin välillä tutkimuksen kohteena olleissa kolmessa kaupungissa.

Sekä vuosien 1992, 1996 että 2000 kansainvälisen uhritutkimuksen mukaan 18 prosenttia suomalaisista tunsi olonsa hieman tai erittäin turvattomaksi kävellessään yksin asuinalueellaan pimeään tultua (Aromaa & Heiskanen 1992b; Heiskanen 1996; Aromaa & Heiskanen 2000). Haastatelluista 21 prosenttia vuonna 1992 ja 23 prosenttia vuonna 1996 vältti tiettyjä alueita pimeään tultua ulkona liikkeessaan. Katuväkivallasta huolestuneiden osuus oli yhteensä 30 prosenttia vuonna 1996 ja 29 prosenttia vuonna 1992, kun edellä mainittujen kahden kysytyn asian tiedot yhdistettiin. Tällaiset varokeinot ja pelko olivat Suomessa aika lailla samantasoisia kuin Ruotsissa ja Norjassa, mutta harvinaisempia kuin muissa tutkimukseen osallistuneissa maissa keskimäärin (Aromaa & Heiskanen 1992b; Heiskanen 1996).

Lähes 90 prosenttia miehistä ja 67 prosenttia naisista tunsi olonsa erittäin turvalliseksi ollessaan yksin kotona illalla pimeään tulon jälkeen. Hieman tai erittäin turvattomaksi tunsi olonsa vajaa prosentti miehistä ja 6 prosenttia naisista vuonna 1999 (Aromaa & Heiskanen 2000).

Huolestuneisuutta koskevat kysymykset on usein rajattu koskemaan esimerkiksi viikonloppuiltoja, jolloin rikoksia ja häiriökäyttäytymistä eniten esiintyy ja jolloin siitä ollaan eniten huolissaan. Eri tutkimusten tuloksia tuleekin tarkastella tätä taustaa vasten. Rikoksen pelkoa koskevat vastaukset eivät ole tulkittavissa niin, että kansalaiset olisivat kaiken aikaa huolissaan jostakin. Päinvastoin voi olla niin, että rikollisuuden pelko on suhteellisen marginaalisia ja ehkä ohimeneviä elämäntilanteita koskettava huolenaihe. Eräitä lähiöalueita koskeneessa selvityksessä (Salmi & Keskinen 1997) vastaajista suurin osa tunsi olonsa turvalliseksi liikkeessään päivällä asuinalueellaan tai sen keskustassa.

Omaisten tai tuttujen aiheuttaman väkivallan uhriksi joutumisesta oli huolissaan joka kymmenes suomalainen (miehistä 8 % ja naisista 12 %) vuonna 1993 (Niemi 1994 ja 1996). Perheenjäsenen aiheuttaman väkivallan uhriksi joutumisesta oli huolissaan 6 prosenttia vuonna 1997 (Niemi 2000). Naisuhriselvityksen (Heiskanen & Piispa 1998) mukaan joka kymmenes nainen oli huolissaan oman perheenjäsenensä aiheuttaman väkivallan kohteeksi joutumisesta. Erään toisen tutkimuksen (Niemelä ym. 1993) mukaan läheisen ihmisen väkivaltaisuus aiheutti turvattomuutta joka viidennelle kyselyyn vastanneista. Turvallisuus 93 -tutkimuksen mukaan kymmenesosa väestöstä (11 %; miehistä 7 % ja naisista 14 %) kantoi huolta väkivallan kohteeksi joutumisesta työtehtävissä.

Huoli asuntomurron kohteeksi joutumisesta

Huoli murtautumisen ja omaisuusrikosten kohteeksi joutumisesta omassa kodissa näyttää olevan väkivallan kohteeksi joutumista suurempi rikollisuudesta johtuva huolen aihe. Hieman vajaa puolet (47 %) Turvallisuus 97 - tutkimuksen vastaajista ilmaisi olevansa ainakin jonkin verran huolissaan kotimurron kohteeksi joutumisesta, kun vastaava osuus väestöstä vuonna 1993 oli yli puolet (52 %) ja vuonna 1988 noin kolmannes (34 %) (Niemi 1994, 1996 ja 2000). Kotiin murtautumisen ja muiden omaisuusrikosten uhkaa ja mahdollisuutta pidettiin väkivallan uhkaa todennäköisempänä myös toisessa rikoksen pelkoa käsittelevässä tutkimuksessa (Korander 1994).

Kotiin murtautumista (esim. erittäin tai melko huolestuneita 67 % Helsingissä) enemmän ihmiset näyttävät olevan kuitenkin huolissaan esimerkiksi polkupyörän varastamisesta (74 %) ja rattijuopon aiheuttamasta liikenneonnettomuudesta (76 %) (Keskinen 1998).

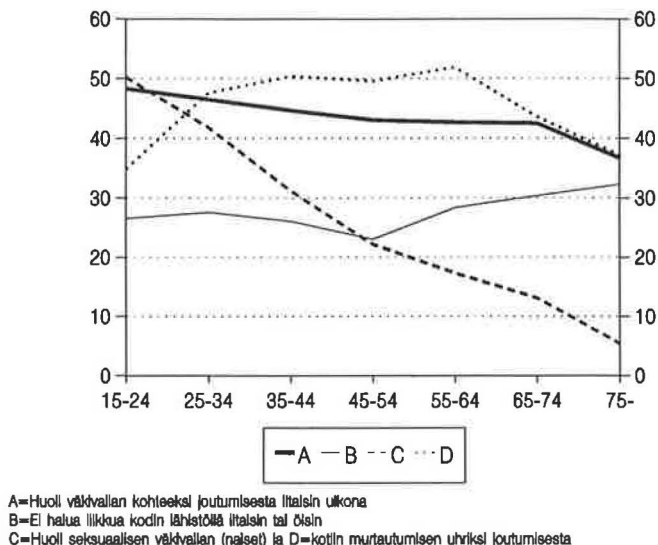
Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset pitivät kotiin murtautumisen todennäköisyyttä selvästi alhaisempana kuin muissa tutkimukseen osallistuneissa maissa keskimäärin vuonna 1989. Melko tai erittäin todennäköisenä kotimurtoa piti suomalaisista vain 9 prosenttia, kun mukana olleiden 14 länsimaan keskiarvo oli 40 prosenttia (Rikollisuustilanne 1993).

Sen jälkeen (14 % vuonna 1992) huoli omaisuusrikoksen kohteeksi joutumisesta on Suomessakin lisääntynyt (Aromaa & Heiskanen 1992b) ennakoiden jo sitä suuntaa, jota vuotta 1993 koskevan turvallisuustutkimuksen tulokset vahvistavat. Vuoden 1996 tutkimuksessa taas "vain" 11 prosenttia väestöstä piti asuntomurtoa kotiinsa erittäin todennäköisenä tai todennäköisenä (Heiskanen 1996). Vuonna 1999 vastaava osuus oli noussut 13 prosenttiin (Aromaa & Heiskanen 2000).

Ketkä ovat huolissaan rikoksen kohteeksi joutumisesta?

Naisten huolestuneisuus rikoksen kohteeksi joutumisesta oli niin Turvallisuus 93- kuin 97 -tutkimuksen jokaisessa kysymyssarjaan kuuluneessa tekemuodossa selvästi suurempi kuin miesten. Sukupuolten väliset erot eivät ole huolestuneisuuden suhteen muuttuneet myöskään vuodesta 1988. Vastaavanlaisia sukupuolten eroja tukevia tuloksia on saatu myös muissa mittauksissa (Aromaa & Heiskanen 1992b; Korander 1994; Heiskanen 1996; Salmi & Keskinen 1997; Keskinen 1998).

Kuvio 44 Huolestuneisuus väkivallan kohteeksi joutumisesta iltaisin, sukupuolisen väkivallan (vain naiset) tai kotiin murtautumisen kohteeksi joutumisesta sekä haluttomuus liikkua kodin lähistöllä iltaisin tai öisin vuonna 1997 (15 vuotta täyttäneet) (%)

Ero sukupuolten huolestuneisuuden välillä voi johtua ainakin osittain siitä, että miehet eivät rooli-odotusten vuoksi ilmaise yhtä herkästi pelkotuntemuksiaan kuin naiset. Miesten pelon aiheet voivat olla myös paremmin ennustettavia, koska ne ovat mielleltävissä turvallisen kotielämän ulkopuolisiksi vaaroiksi. Miehetkin kykenevät olemaan huolissaan silloin, kun heidän huolensa kohdistuu johonkin läheiseen perheenjäseneen. Naisten ja miesten huolestuneisuuden erot ovat olleet vähäisiä, kun on kysytty omaisten puolesta tunnettavaa huolta (Seppänen 1991; Korander 1994). Tärkeäksi pelon määrään vaikuttavaksi seikaksi on osoittautunut asianomaisen henkilön rikollisuutta koskevan tiedon määrä ja laatu. Erityisesti väkivaltarikosten pelko on olennaisesti kytkeytynyt ihmisten yleisiin turvattomuuden tunteisiin ja heidän mahdollisuuksiinsa päättää omaan hyvinvointiinsa vaikuttavista perustekijöistä (Haapaniemi 1994).

Vuoden 1997 turvallisuustutkimuksessa naisista eniten ns. katuväkivallan kohteeksi joutumisesta olivat huolissaan 15–44-vuotiaiden ikäryhmään kuuluvat. Miesten kohdalla ei esiintynyt merkittäviä ikäryhmittäisiä eroja. Kodin lähistöllä liikkumista iltaisin ja yöaikaan pelkäsi myös keskimääräistä suurempi osa iäkkäimmistä, 55 vuotta täyttäneistä. Tässä kohdin naisten turvattomuuden tunteessa ei puolestaan esiintynyt ikäryhmittäisiä

eroja, vain miesten huolestuneisuus lisääntyi iän kasvaessa. Seksuaalisesta väkivallasta on 15–24-vuotiaista nuorista naisista huolestuneita muita suurempi osa.

Kotiin murtautumisesta ovat eniten huolissaan nuorehkot ja keski-ikäiset (25–54-vuotiaat). Ikäryhmien eroja koskevat tulokset eivät merkittävästi poikkea vastaavien vuoden 1988 ja 1993 haastattelujen, eivätkä myöskään muiden rikollisuuden pelkoa käsitelleiden selvitysten tuloksista (Seppänen 1991; Aromaa & Heiskanen 1992b; Korander 1994; Heiskanen 1996; Heiskanen & Piispa 1998). Sukupuolten ja ikäryhmien pelot kohdistuvat erityyppisiin rikoksiin. Esimerkiksi iäkkäämmät naiset pelkäävät kassin tai lompakon varastamista, nuoret naiset seksuaalista ahdistelua ja iäkkäät miehet asuntomurtoa (Salmi & Keskinen 1997).

Alueellisesti väkivallan kohteeksi joutumisen pelko on kaikkein yleisintä suurilla paikkakunnilla (Niemi 1994, 1996 ja 2000). Myös kotiin murtautumisesta oltiin keskimääräistä useammin huolestuneita suurissa kaupungeissa. Tällöin varsinkin pääkaupunkiseudulla pien- tai rivitalossa asuneet olivat kerrostalossa asuvia enemmän huolissaan. Maaseudulla rikoksen kohteeksi joutumisen riski on huomattavasti vähäisempi ja ilmeisesti paremmin ennakoitavissa kuin suurissa kaupungeissa. Ihmisten saama kuva kaupunkien rikollisuudesta perustuu suuressä määrin toisen käden tietoihin, ennen muuta joukkotiedotusvälineisiin (Karisto & Tuominen 1993). Kansainvälisen uhritutkimuksen mukaan turvattomuuden tunne on suurinta Etelä-Suomessa ja kasvaa melko tasaisesti sen mukaan, mitä pohjoisempaan haastateltava asui (Heiskanen 1996).

Kuopiossa tehdyn tutkimuksen mukaan ulkona liikkumisen pelko viikonloppuillataisin oli vastaavasti sitä vähäisempää mitä pienemmällä paikkakunnalla vastaaja asui (Korander 1994). Katuväkivallan kohteeksi joutumista pelättiin enemmän kuin kodin lähiympäristössä liikkumista iltatai yöaikaan. Ihmiset kokevat väkivallan uhriksi joutumisen riskin suuremmaksi taajamien keskustoissa kuin omilla tutuilla asuinalueillaan. Ainoastaan kaksi prosenttia vastaajista tunsii olonsa turvattomaksi liikkueensa asuinalueellaan tai paikkakuntansa keskustassa päiväsaikaan (Korander 1994).

Rikoksen uhriksi joutuneiden ryhmässä huolestuneisuus on kauttaaltaan suurempi kuin niiden vastaajien kohdalla, jotka eivät kyselyä edeltäneellä 12 kuukauden jaksolla olleet lainkaan kokeneet rikoksen uhriksi joutumista vuonna 1997. Ero on eri huolenaiheiden osalta pääosin 5–15 prosenttiyksikköä ja se on pysynyt suunnilleen yhtä suurena kuin vuosina 1988 ja 1993 tehdyissä turvallisuustutkimuksissa (Niemi 1994 ja 1996).

Tarkasteltaessa rikoksen kohteeksi joutumista ja rikoksen pelkoa esimerkiksi sukupuoli- tai ikäryhmittäin havaitaan – ensi katsomalta – ristiriitaisuuksia. Naiset pelkäävät miehiä enemmän esimerkiksi katuväkivallan kohteeksi joutumista, vaikka naisten uhriksijoutumisen todennäköisyys on selvästi pienempi. Useimmin uhriksi joutuvat nuoret miehet pelkäävät väkivaltaa kaikkein vähiten jne. Tätä on pyritty selittämään muun muassa siten, että vakavammat ja kokonaisvaltaisemmat tapahtumat aiheuttavat suurempaa pelkoa, vaikka ne olisivatkin vähemmän todennäköisiä (ks. esim. Karisto & Tuominen 1993). Naiset joutuvat väkivallan uhan kohteeksi eräässä mielessä myös konkreettisemmin, koska naisten kokemaa väkivaltaa on suurelta osin omaisten ja tuttajen aiheuttamaa. Naisuhritutkimuksen (Heiskanen & Piispa 1998) mukaan perheenjäsenen aiheuttamasta väkivallasta olivat erityisesti huolissaan ne avio- tai avoliitossa elävät, joiden puoliso oli joskus käyttäytynyt heitä kohtaan väkivaltaisesti. Kotikaan ei silloin rajaudu turvallisesti paikaksi. Tietynlainen huolestuneisuus kuuluu naisten sosiaalistumiseen ja kulttuurisiin rooliodotuksiin usein päinvastoin kuin miehillä ja se näkyy monentyppisinä turvattomuuden osoituksina naisten elämänhallinnassa.

Rikoksiin varautuminen tai niiden torjuminen

Varautuminen ennakolta väkivallan kohteeksi joutumista vastaan voi olla osaltaan merkki kansalaisten tuntemasta yleisestä huolesta esimerkiksi asuinympäristön levotonta ilmapiiriä kohtaan. Väkivaltaan varautuminen lienee kuitenkin edelleen hyvin eriytynyttä. Väkivaltaan varautuvat ne, joilla on keskimääräistä suurempi todennäköisyys joutua väkivallan kohteeksi esimerkiksi ammattinsa takia.

Turvallisuus 97 -tutkimuksen mukaan noin joka viides mies (21 % vuonna 1993 ja 1997) ja joka seitsemäs nainen (14 %; 13 % vuonna 1993) ilmoitti varautuneensa väkivaltaan jollakin tavoin. Vuodesta 1988 (miehet 15 % ja naiset 7 %) nämä osuudet ovat nousseet selvästi. Nuorista (15–24-vuotiaat) enemmän kuin joka neljäs ja pääkaupunkiseudulla asuvista noin joka neljäs oli varautunut väkivaltaa vastaan 1997. Ikääntymisen myötä varautuminen väkivaltaa vastaan vähenee (Niemi 1994, 1996 ja 2000).

Miehistä noin joka seitsemäs (14 %; 9 % vuonna 1988 ja 11 % vuonna 1993) ja naisistakin jo 6 prosenttia (2 % vuonna 1988 ja 4 % vuonna 1993) vastasi käyneensä itsepuolustuskurssin. Tämäkin keino oli nuorten ja uhriksi joutuneiden eniten suosima. Noin joka kymmenes (9 %;

11 % vuonna 1993, 6 % vuonna 1988) suomalainen käyttää muuta tapaa välttääkseen väkivaltaa. Tällöin tulevat kysymykseen fyysisen kunnon ylläpitäminen, koiran pitäminen ja mahdollisesti myös jokin ase tai aseellinen esine (ks. Seppänen 1991). Kansainvälisen uhritutkimuksen (1996) tuloksista ilmenee, että pari prosenttia väestöstä pitää asetta suojautuakseen rikokselta (Heiskanen 1996; Aromaa & Heiskanen 2000).

Tämän lisäksi suuri osa ihmisistä harkinnee tavalla tai toisella väkivallan kohteeksi joutumisen mahdollisuutta päättäessään ulkona liikkumisesta tai sen muodosta. Osa välttää tiettyyn aikaan ja tietyissä paikoissa liikkumista. Osa voi käyttää esimerkiksi julkista liikennevälinettä tai taksia lyhyilläkin matkoilla esimerkiksi ravintoloiden sulkemisaikaan iltaisin ja öisin. Suosituimpia tapoja (Korander 1994) ovat ympäristön tarkkailu (80 % naisista ja 72 % miehistä) sekä alueen välttäminen (61 % miehistä ja 34 % naisista). Naispuolisesta väestöstä 63 prosenttia oli ylipäättään miettinyt etukäteen, miten toimia uhkaavassa tilanteessa (Heiskanen & Piispa 1998).

Vuonna 1997 seitsemän kymmenestä (70 % sekä vuonna 1993 että 1997) vastaajasta kertoi käyttävänsä jotakin varotoimenpidettä suojellakseen kodissa olevaa omaisuuttaan. Kotitalouksien varautumistaso on tässä suhteessa lisääntynyt selvästi vuodesta 1988. Silloin vastaaviin varotoimenpiteisiin ryhtyneiden osuus oli hieman yli puolet vastanneista (54 %). Kaikkien vuonna 1988 käytettyjen varautumistapojen käyttö on lisääntynyt suunnilleen yhtä paljon. Samansuuntaisesta kehityksestä kertovat myös kansainvälisten uhritutkimusten tulokset. Kun johonkin suojautumistapaan turvautui 40 prosenttia vastaajista vuonna 1992, vastaava osuus oli 52 prosenttia vuonna 1996 ja 59 % vuonna 1999 (Aromaa & Heiskanen 2000).

Oven takalukituksen käyttö on edelleen yleisin tapa torjua kotiin murtautumista. Neljä kymmenestä vastaajasta käytti takalukitusta ja lähes joka neljäs varmuuslukkoa. Varmuusketjua käytti puolestaan noin joka kymmenes vastaaja (Niemi 1994, 1996 ja 2000). Vuonna 1999 turvalukon käyttö oli edelleen yleistynyt. Runsas kolmannes (37 %) käytti tätä suojautumistapaa (Aromaa & Heiskanen 2000). Noin joka kuudes ilmoitti jättävänsä valot päälle poistuessaan asunnosta pitemmäksi ajaksi (Niemi 1994, 1996 ja 2000). Murtohälyttimien käyttö oli edelleen melko harvinaista (4 % vuonna 1997; Niemi 2000). Murtohälyttimiä käytetään asuinhuoneiston suojelemisen lisäksi autovarkauksien ehkäisyssä. Murtohälyttimien käyttö on Suomessa kansainvälisesti vertaillen vielä melko harvinaista (Rikollisuustilanne 1993). Viidennes vastaajista ilmoitti, että heidän omaisuuttaan oli merkitty. Omaisuuden merkitseminen kohdistuu yleensä kodin elektroniik-

kaan (tv, video, stereot, tietokoneet, kamerat) ja polkupyöriin (Niemi 1994, 1996 ja 2000).

Naapurin (sukulaisen, tuttavien) pyytäminen pitämään huoneistoa silmällä asukkaiden poissaollessa on tavallinen tapa suojautua kotiin murtautumiselta (Korander 1994). Myös koiran pitäminen tai sen olemassaolosta ilmoittaminen on verraten yleistä pientaloalueilla. Edelleen on tavanomaista, että esimerkiksi arvopapereita ja arvokkaita koruja säilytetään pankin tallelokerossa.

Varotoimenpiteisiin ryhtyminen vähenee asteittain sen mukaan mitä iäkkäämmästä vastaajasta on kyse. Kaikkein eniten (73 % käytti jotain varotoimenpidettä) näyttivät varautuvan ne kotitaloudet, joissa vastaajana oli 15–24-vuotias henkilö. Suosituin keino kaikissa ikäryhmissä oli takalukitus (Niemi 1994, 1996 ja 2000). Asumismuodolla on myös vaikutusta siihen, minkälaisiin turvatoimiin asukkaat ryhtyvät. Pari- ja omakotitaloissa suositetaan murtohälyttimiä ja koiran pitämistä enemmän kuin kerrostaloissa, joissa turvalukko on puolestaan muihin asumismuotoihin nähden yleisempi varokeino (Heiskanen 1996). Pääkaupunkiseudulla ovien takalukitus sekä varmuuslukkojen ja -ketjujen käyttö olivat selvästi yleisempiä varotoimenpiteitä kuin Tampereella (Keskinen 1998).

Suojautumisen yleinen taso on kohonnut vuodesta 1988. Eräs suojautumisen tasoon voimakkaasti vaikuttava asia ovat mahdolliset muutokset vakuutusturvan tasossa ja esimerkiksi vakuutusehtojen määräykset. Vakuutusehdoissa voidaan edellyttää tietyn suojautumistoimenpiteen käyttöä taikka sen käyttämisen perusteella voidaan myöntää alennusta vakuutusmaksuun tai esimerkiksi ns. omavastuusuuden poistumista vahinkotapahtuman sattuessa ja korvausta maksettaessa.

Rikoksen pelon lisääntyminen

Huolestuneisuus väkivallan kohteeksi joutumisesta ja varautuminen väkivaltaan ennakolta ovat lisääntyneet vuonna 1997 jonkin verran vuodesta 1993. Omaisuusrikoksen kohteeksi joutumisesta oltiin sitä vastoin vähemmän huolissaan kuin vuonna 1993. Vuoteen 1988 verrattuna rikollisuuden pelko ja rikoksiin varautuminen ovat kaikissa suhteissa lisääntyneet. Rikoksen pelko ja rikollisuuden määrä eivät kuitenkaan ole lisääntyneet samanaikaisesti ja -suuntaisesti.

Asuinympäristö ja sen koko vaikuttavat rikollisuuden pelkoon. Rauhallisessa maaseutuympäristössä rikollisuuden pelolla ei ole merkittävää

sijaa. Kaupungistumiskehitys onkin pitemmällä aikavälillä yksi merkittävimmistä ellei merkittävin rikollisuuden tasoa ja rikollisuudesta aiheutuvaa pelkoa lisäävä tekijä. Ympäristönsuunnitteluun liittyvillä toimilla (esim. valaistuksen lisääminen, erilaisten rutiinitoimintojen kasvattaminen myös kauppojen aukioloaikojen ulkopuolella) ja esimerkiksi sopivasti mitoitettulla poliisin näkyvyyden ja havaittavuuden lisäämisellä voidaan pyrkiä torjumaan rikollisuutta ja sen pelkoa ennakolta. Kaupunkimaisessa ympäristössä, jossa osa väestöstä viettää sosiaalisesti varsin eristynyttä elämää, voi olla vaikea hahmottaa rikollisuuden kokonaiskuvaa. Tällöin kansalaisten käsitykset muotoutuvat entistä enemmän rikosuutisista ja mahdollisesti tiedotusvälineitä vähemmän seuraavien kohdalla eri paikoissa kuulluista huhuista saatuihin tietoihin. Myös taloudellinen lama ja sen mukanaan tuoma työttömyys tai epätietoisuus taloudellisen hyvinvoinnin jatkumisesta voivat lisätä ihmisten yleistä epävarmuutta, joka heijastuu muun muassa rikoksen pelkona. Väestön ikääntyminen on todennäköisimmin vahvistanut tällaisten tekijöiden vaikutusta.

Tiedotusvälineiden merkitys on suuri silloin, kun ihmisiltä puuttuu omakohtaisia kokemuksia rikollisuudesta. Ne, jotka epäilivät joutuvansa häirinnän tai väkivallan kohteeksi kaikkein yleisimmin, ilmoittivat lehdistä luetulla aineistolla olevan ainakin jonkin verran merkitystä (87 %) heidän turvattomuuden tunteelleen. Omilla (37 %) tai läheisten (52 %) uhrikokeimuksilla oli selvästi pienempi vaikutus turvattomuuden tunteeseen. Lehdistä luettua piti selvästi suurin osa (71 %) tärkeimpänä rikoksista saatavan tiedon lähteenä. Noin puolet vastaajista oli lisäksi sitä mieltä, että lehdistö antaa "oikean kuvan" rikollisuudesta. Runsas neljännes piti lehdistön antamaa kuvaa vähättelevänä ja runsas viidennes liioittelevana (Korander 1994).

Uusista rikollisuusaiheista on tiedotusvälineissä voimakkaasti noussut esiin kysymys itärikollisuudesta. Tämä ja eräät laajaa huomiota herättäneet yksittäistapaukset sekä iltapäivälehtien myyvät rikosotsikot ovat saattaneet heijastua yleisemminkin kansalaisten käsityksiin rikollisuuden tasosta ja ongelmallisuudesta.

III

RIKOLLISUUSKONTROLLI

Tässä jaksossa käsitellään virallisen kontrollijärjestelmän toimintaa kuvailemalla muun muassa rikosten ilmituloa, ilmi tulleiden rikosten selvittämistä, rikoksentehtäjäiden syytteesen asettamista, heidän tuomitsemistaan sekä rangaistusten täytäntöönpanoa. Toimenpiteistä vastaavat pääasiassa yleiset kontrolliviranomaiset: poliisi, syyttäjät, tuomioistuimet ja täytäntöönpanoviranomaiset. Jakso A sisältää perustiedot kontrolliviranomaisten toiminnasta. Jaksossa B tarkastellaan lähemmin eräitä kontrollijärjestelmän erityispiirteitä.

A Kontrolliviranomaisten toiminta

Tapio Lappi-Seppälä

---

1 Johdanto

Viranomaisratkaisut ja kontrollin vaiheet

Piilorikollisuus ja ilmitullut rikollisuus. Ilmi tulleella rikollisuudella tarkoitetaan yleensä niitä laissa rangaistavaksi määrättyjä tekoja, jotka ovat tulleet poliisin tietoon ja jotka on kirjattu rikoksiksi. *Piilorikollisuudella* tarkoitetaan kaikkea sitä rikollisuutta, joka jää poliisilta kirjaamatta.

Piiloon jäännin syyt vaihtelevat: Osa rikollisuudesta jää piiloon ja rekisteröimättä syystä, ettei rikosta lainkaan havaita. Tyystin havaitsematta saattavat jäädä etenkin yhteisöllisiin ja valtiollisiin oikeushyviin kohdistuvat rikokset, kuten rikokset julkista taloutta vastaan, ympäristörikokset taikka liikenne-rikokset. Toinen piiloon jäämisen syy on, ettei havaittua rikosta ilmoiteta eteenpäin viranomaisille taikka poliisille. Vaikka valtaosa välittömästi yksilöuhria koskevista rikoksista tulee uhrin tietoon, niistä vähemmistö ilmoitetaan eteenpäin poliisille. Senkin jälkeen, kun rikos on saatettu poliisiin taikka viranomaisten tietoon, se voi eri syistä – esimerkiksi teon määrittelyyn liittyvien vaikeuksien takia tai asianomistajarikoksissa uhrin tahdosta – jäädä rikoksena kirjaamatta.

Jaksossa A.2 tarkastellaan rikosten ilmituloa ja siihen vaikuttavia tekijöitä. Jaksoissa A.3–7 selvitetään tarkemmin ilmirikollisuuteen kohdistuvia viranomaistoimenpiteitä. Tarkastelu on jäsennetty rikosasian etenemisen sekä asian käsittelyyn osallistuvien viranomaisten mukaan seuraavasti:

Poliisin tietoon tullut rikollisuus ja esitutkintaviranomaisten toiminta. Rikokset tulevat poliisin tietoon joko poliisille annettujen tietojen ja ilmoitusten perusteella (rikosilmoituksina, ilmiantoina, yleisövihjeiden avulla, muun viranomaistoiminnan kautta), taikka poliisin oman valvontatoiminnan tuloksena. Tietoon tulotapa vaihtelee rikostyyppin mukaan. Yksilöön kohdistuvat rikokset tulevat usein tietoon asianomistajan ilmoituksen perusteella. Poliisin taikka muiden viranomaisten valvontatoiminnan kautta tulevat taas ilmi esimerkiksi valtion taloudellisiin intresseihin kohdistuvat rikokset ja vahinkoa aiheuttamattomat liikenne-rikokset.

Poliisille ilmoitetuista ja sen kirjaamista rikoksista osa selvitetään (*selvitetyt rikokset*) osassa tekijä jää tuntemattomaksi (*selvittämättömät rikokset*). Rikosten selvittämisessä voi poliisin ohella olla mukana muitakin viranomaisia kuten työsuojelu-, tull- ja veroviranomaisia. Yleensä selvitetty rikokset ilmoitetaan syyttäjälle syytetoimia varten (*syyttäjälle ilmoitetut*). Lievimpien rikosten osalta poliisilla on kuitenkin oikeus jättää ilmoitus tekemättä ja antaa syyllistyneelle huomautus (*ilmoittamatta jätetyt*). – Esitutkintaa ja rikosten selvittämistä tarkastellaan jaksossa A.3.

Syyttäjän toiminta. Syyttäjälle ilmoitetuista rikoksista osa johtaa syyte-toimiin (*syytteeseen asetetut*), osa ei (*syyttämättä jätetyt*). Syyte voi jäädä nostamatta prosessuaalisin perustein esimerkiksi milloin tekijän syyllisyydestä ei ole riittävää näyttöä taikka syyteoikeus on vanhentunut. Syyttäjällä on lisäksi oikeus jättää syyte nostamatta määrätyin laissa määriteltyjen

perusteiden nojalla, siitä huolimatta, että syyllisyys on tullut vahvistetuksi (ns. *seuraamusluontoinen syyttämättä jättäminen*). Vuodesta 1995 alkaen syyttäjän tekemiin päätöksiin on lisätty rangaistusmääräysten vahvistaminen (tätä ennen rangaistusmääräykset vahvisti tuomioistuin). – Syyttäjien toimintaa tarkastellaan jaksossa A.4.

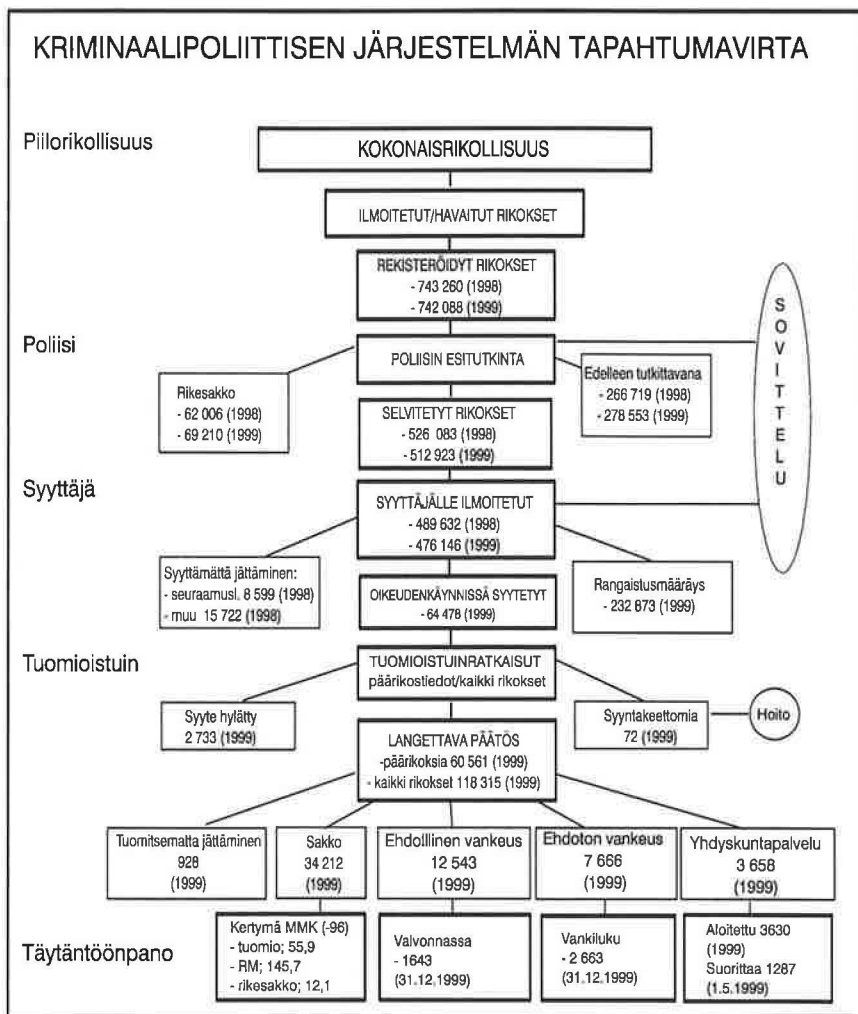
Tuomioistuinratkaisu. Tuomioistuimissa käsitellyistä rikossyytteistä osa hylätään näyttämättöminä (*hylätyt syytteet*) ja osa katsotaan näytetyiksi (*syyksilukevat tuomiot*). Syytteen toteennäyttäminen ei välttämättä johda rangaistukseen, sillä tuomioistuimilla on valta jättää määräehdoin rangaistus tuomitsematta (*tuomitsematta jättäminen*). Osassa tapauksia tekijä vapautetaan rangaistusvastuusta syyntakeettomuuden perusteella tai lakiin sisältyvien vastuuvapausperusteiden nojalla (*vastuusta vapauttaminen*).

Rangaistukseen tuomittaessa perusvaihtoehtoina on sakko, sekä ehdollinen ja ehdoton vankeus. Uusina rangaistuslajeina ovat lisäksi yhdyskuntapalvelu sekä kokeiluluontoisesti osassa maata nuorisorangaistus (alkaen 1.2.1997). Tuomioistuimen määräämä rangaistus ei yleensä muodostu rikoksen ainoaksi seuraukseksi. Rikoksesta aiheutuu säännönmukaisesti monenlaisia sekä virallisia että epävirallisia seurauksia. – Tuomioistuinten toimintaa tarkastellaan jaksoissa A.5–6 sekä B.1–3.

Täytäntöönpanoviranomaisten toiminta. Viimeistä porrasta järjestelmässä edustaa rangaistusten täytäntöönpano. Ehdottomien vankeusrangaistusten täytäntöönpanosta vastaa vankeinhoitolaitos. Vapaudessa täytäntöönpanovien ns. yhdyskuntaseuraamusten (mm. ehdonalaiseen vapauteen sekä ehdolliseen rangaistukseen eräissä tapauksessa liittyvä valvonta, yhdyskuntapalvelu sekä nuorisorangaistus) täytäntöönpano on suureksi osaksi Kriminaalihuoltoyhdistyksen vastuulla. Sakon täytäntöönpanosta huolehtivat perintäviranomaiset ja viime kädessä vankeinhoitolaitos. Rangaistusten täytäntöönpanoa koskevia tietoja on kerätty jaksoihin A.7, B.1 ja B.3.

Kontrolliviranomaisten toiminta – yleiskuvaus

Alla olevaan kaavioon on kerätty keskeiset tiedot tapauslukumääristä sekä kontrolliviranomaisten toiminnasta järjestelmän eri portailla.

Vuonna 1999 poliisi rekisteröi 742 088 rikosta (1998: 743 260)¹. Samana vuonna tietoon tulleista rikoksista selvitettiin 512 923 (526 083) eli 69 %. Edelleen tutkittavana oli 278 553 rikosta (266 719).

¹ Sulkeissa esitetään edellisvuoden luvut.

Syyttäjälle ilmoitettiin 476 146 rikosta vuonna 1999. Syyttäjä antoi 232 873 rangaistusmääräystä vuonna 1999. Vuonna 1998 jätettiin syyttämättä seuraamusluonteisin perustein 8 599 rikoksentehtijää ja muulla perusteella 15 722 syytteeseen ilmoitettua.

Vuonna 1999 oikeudenkäynnissä oli syytettynä 64 478 rikoksen-
tehtijää. Syyte hylättiin 2 733 tapauksessa ja syyntakeettomaksi todettiin 72 rikoksesta syytettyä. Kaikkiaan oikeudenkäynnissä luettiin syyksi 118 315 rikosta (eri tilastointiperusteista ks. myöhemmin jakso A.5). Päärikospe-
rusteen mukaan rangaistukseen tuomittuja oli 60 561. Rangaistukseen
tuomitsematta jäi 928. Sakkoon tuomittiin 34 212, ehdolliseen vankeuteen
12 543, ehdottomaan vankeuteen 7 666 ja yhdyskuntapalveluun 3 658
rikoksentehtijää.

Rangaistuslaitoksissa oli vuoden 1999 lopussa vankeja 2 663
Yhdyskuntapalvelua suorittamassa oli 1.5.1999 1 287 tuomittua. Ehdolli-
sesti rangaistuja nuoria oli valvonnassa vuoden lopussa 1 643.

Kaavion tietoja verrattaessa on kiinnitettävä huomio tilastointiyksiköi-
den vaihteluun. Rikollisuutta kuvaavat luvut kertovat yleensä kaikista
tietoon tulleista rikoksista. Syyttäjän ratkaisut ovat juttukohtaisia (jolloin
päättökseen voi esim. sisältyä useampi rikos). Tuomioistuinratkaisuja
koskevat luvut ovat joko päärikosperusteisia (tuomiokerran törkeimmän
rikoksen mukaan) taikka ne voivat sisältää tiedot kaikista syyksiluetuista
rikoksista (ks. tarkemmin jakso A.5). Täytäntöönpanoa koskevat tiedot ovat
taas yleensä henkilö pohjaisia.

Taulukkoon 21 on kerätty keskeiset kontrolliviranomaisten toimintaa
koskevat tiedot vuosilta 1950–1999. Tuomioistuinten tuomitsemien rikosten
yksityiskohtaiset lukumäärätiedot vuosina 1990–1999 on esitetty liitetau-
lukossa 6.¹

---

¹ Liitetaulukon rikosluokitus on uudistettu. Vuonna 1991 voimaan tulleen rikoslain I osittaisuudistusta edeltäneen rikosluokituksen mukaiset tiedot aikaisemmilta vuosilta ilmenevät Rikollisuustilanne 1994 raportista.

Taulukko 21 Kontrollijärjestelmän toiminta (yleiset alioikeudet) vuosina 1950–1999

	1950	1960	1970	1980	1990	1995	1999
Rikosten selvittäminen ¹							
- omaisuusrikokset %	65	64	52	51	50	34	32
- väkivaltarikokset %	96	95	90	89	84	74	80
Tuomitut (tuhansissa)							
- omaisuusrikokset	8	8	13	33	43	44	..
- väkivaltarikokset	3	3	5	11	12	8	..
Rikesakkoja (tuhansissa)	.	.	.	.	70	65	69
Sakkorangaistuksia (tuhansissa)	120	188	193	269 ²	364 ²	337 ²	268
Ehdollisia vapausrangaistuksia (tuhansissa)	3	4	5	14	17	14	13
Ehdottomia vapausrangaistuksia (tuhansissa)	6	7	10	10	12	7	8
Vankeja vuoden alussa (tuhansissa)	8	7	5	5	3	3	3
Vapausrangaistuksen mediaanipituus ³ kuukausina							
- kaikki rikokset	7,6	5,9	5,0	3,7	3,0	.. ⁴	..
- varkausrikokset (RL 28:1–3)	9,8	7,7	6,6	4,6	2,9	.. ⁴	..
- pahoinpitelyrikokset (RL 21:5–7)	8,6	6,4	5,7	4,9	4,3	.. ⁴	..

¹ Rikosten selvittäminen = $\frac{\text{Vuoden aikana selvitettyt}}{\text{Vuoden aikana poliisin tietoon tulleet rikokset}} * 100$

² Poislukien oheissakot

³ Mediaani = luku, jonka kummallekin puolelle jää puolet suuruus(pituus-) järjestykseen pannaista havainnoista.

⁴ Vuoden 1992 konkurssiuudistuksen vuoksi luvut ovat vertailukelvottomat.

Luvut laskettu Tilastokeskuksen tiedoista.

2 Rikosten ilmitulo

Suurin osa kaikista yksityiseen henkilöön taikka kotitalouteen kohdistuneista väkivalta- ja omaisuusrikoksista jää tulematta poliisin tietoon ja tilastoimatta. Kansallisen uhritutkimuksen tietojen mukaan poliisitutkinta oli vuonna 1997 suoritettu kaikista haastateltavien mainitsemista väkivaltatapauksista seitsemässä prosentissa. Omaisuusrikoksia koskeva vastaava luku vuodelta 1993 oli 35 prosenttia.

Taulukko 22 Väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmoittaminen poliisille 1980–1997

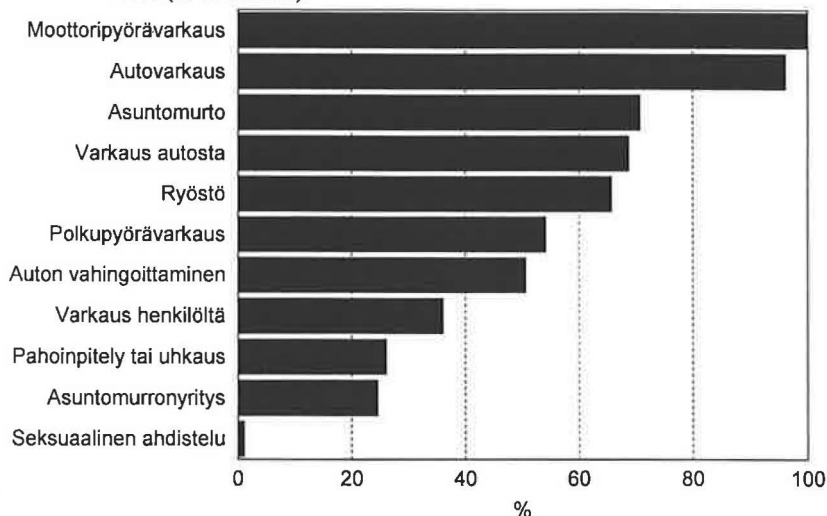
	Poliisitutkinta suoritettu haastattelutietojen mukaan	
	Väkivaltarikoksissa	Omaisuusrikoksissa
1980	3,7 %	17 %
1988	5,4 %	24 %
1993	6,6 %	35 %
1997	7,0 %	..

Lähteet: Heiskanen ym. 1990; Heiskanen 1991; Heiskanen & Aromaa 1998

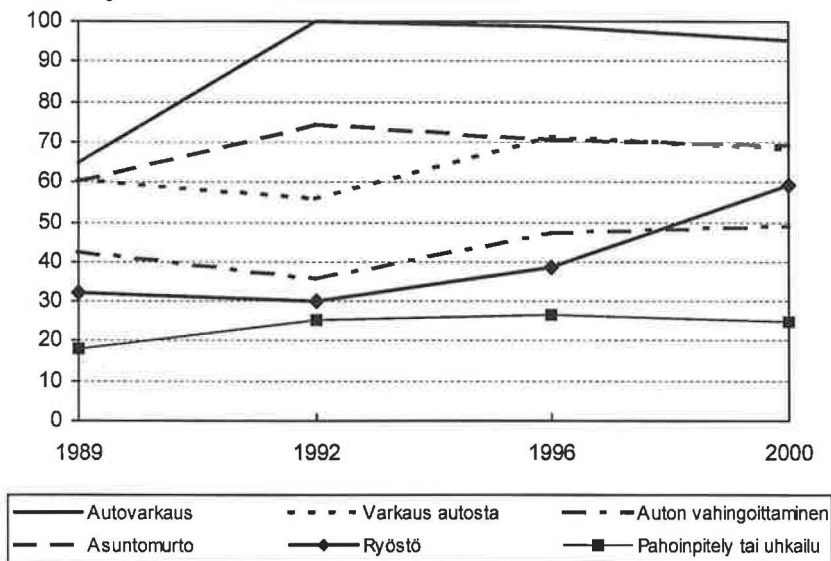
Haastattelutiedot osoittavat myös, että rikosten ilmoittamisalttius on jatkuvasti lisääntynyt. Vuodesta 1980 niiden tapausten osuus, joissa on tehty poliisitutkinta, on kasvanut kaksinkertaiseksi. Nousu perustuu osaksi väestön tuntuvaan vanhenemiseen 1980-luvun alun jälkeen. Nuoret ilmoittavat kokemiaan rikoksia erittäin harvoin poliisille, kun sen sijaan keskiikäiset menettelevät näin varsin usein. Omaisuusrikosten kohdalla ilmoitusalttiuden nousun taustalla näyttää olevan myös kohdeomaisuuden rakenteen muutos: vuonna 1993 kyse oli entistä useammin varsin arvokkaasta omaisuudesta kuten autoista ja kalliista polkupyöristä (Aromaa & Heiskanen 1994; Suomalaisten turvallisuus 1993).

Rikosten ilmoittamiskäytäntöä on mitattu hieman erityyppisin kysymyksin myös kansainvälisissä uhritutkimuksessa (vastaajilta kysyttiin suoraan, ”ilmoittitko tapauksen poliisille”, ks. Aromaa & Heiskanen 2000). Kuviosta 45 ilmenee tiedot siitä, kuinka usein vastaajat olivat ilmoittaneet viimeksi sattuneen rikoksen poliisille. Kuviosta 46 ilmenee vuorostaan, kuinka ilmoittamiskäytäntö on muuttunut eräissä rikostyypeissä.

Kuvio 45 Viimeksi sattuneen rikoksen ilmoittaminen poliisille vuoden 2000 tutkimuksessa (% rikoksista)

Kuvio 46 Viimeksi sattuneen rikoksen ilmoittaminen poliisille vuosien 1989, 1992, 1996 ja 2000 kansainvälisissä uhritutkimuksissa

Lähemmin ilmoitusalttiuteen vaikuttaa – paitsi uhrin ikä – teon vakavuus, uhrin sukupuoli sekä ilmoituksesta saatavissa oleva hyöty. Tärkein rikosten ilmituloa selittävä tekijä on rikosten *vakavuus*. Omaisuusrikoksissa ilmoittamishalukkuutta selittäviä tekijöitä olivat vahinkojen määrä ja kohteen arvo,

väkivaltarikoksissa vuorostaan vamman vakavuus ja tapauksen haitta-aste (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 150). Myös *sukupuoli* vaikuttaa. Poliisitutkinnan tekeminen on paljon todennäköisempää miehiin kuin naisiin kohdistuvissa väkivaltatapauksissa. Nimenomaan miehet olivat iästä riippumatta vuosien 1988 ja 1993 haastattelujen mukaan tehneet rikosilmoituksia entistä herkemmin. Vuoden 1996 uhritutkimuksen tulokset vahvistavat havainnon. Väkivallan tai uhkailun kohteeksi joutuneista miehistä asiasta ilmoitti poliisille 31 %, mutta naisista vain 22 % (Heiskanen 1996, 20).

Omaisuusrikoksissa on omaisuuden *vakuutusuojalla* omaisuuden arvon ohella ilmoittamishalukkuutta lisäävä vaikutus. Esimerkiksi vakuutusyhtiöt asettavat yleensä rikosilmoituksen teon korvauksen saamisen edellytykseksi rikostapauksissa. Vuoden 1996 kansainvälisen uhritutkimuksen mukaan vakuutuskorvaus onkin automurtoja koskevien rikosilmoitusten pääasiallinen motiivi (Heiskanen 1996). Vastaavasti autoihin kohdistuvien rikosten ilmoitusalttius oli omaisuusrikoksissa selvästi korkein.

Monet muutkin seikat kuten *ilmoituksenteon helpous tai vaikeus, ilmoittajan sosiaalinen asema ja suhtautuminen rikollisuuteen sekä poliisiin* vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Myös *poliisin kyky selvittää rikoksia ja uhrien käsitys poliisin onnistumismahdollisuuksista* vaikuttavat ilmoituksentekoalttiuteen. Edelleen merkitystä on sillä, *kohdistuuko rikos yhteisöön vai yksityiseen ihmiseen*. Yhteisöjen omaisuuteen kohdistuvat rikokset ilmoitetaan hyvin usein, etenkin ulkopuolisten tekijöiden yhteisöön kohdistamien rikosten tapauksessa, liki automaattisesti, ”viran puolesta” poliisille (vrt. Aromaa & Laitinen 1994). Vuosien 1974, 1980 ja 1988 rikosvahinkotutkimusten mukaan omaisuusrikosten rakenne muuttuu siten, että yhteisöuhrien osuus on jatkuvasti kohonnut. Tällä on oma erillinen vaikutuksensa omaisuusrikosten tulemiseen poliisin tietoon. Rikosten uhrien rakenteen muuttuminen on omalta osaltaan kohottamassa poliisin tietoon tulevien omaisuusrikosten määrää sitä kautta, että se pienentää piiloon jäävien rikosten osuutta.

Myös poliisin toimet vaikuttavat rikosten ilmituloon. Poliisin mahdollisuudet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrään ovat suurimmat nimenomaan sellaisissa rikoksissa, joissa mikään yhteisö tai kukaan yksityinen henkilö ei ole kärsinyt välitöntä vahinkoa. Valvontaa tehostamalla sekä uudella tavalla kohdentamalla poliisi voi saada tietoonsa enemmän tällaisia rikoksia. Sen sijaan vastaavilla toimilla lienee paljon vähäisempi vaikutus perinteisten väkivalta- ja omaisuusrikosten ilmituloon. Näiden ilmitulo on riippuvainen ennen kaikkea uhrin omasta aktiivisuudesta ja ilmoitushalukkuudesta.

3 Esitutkinta ja rikosten selvittäminen

Esitutkintatoimien tilastoinnista

Tiedot selvitetystä rikoksista sisältyvät poliisitilastoon. Rikos merkitään tilastossa selvitettyksi, jos sen esitutkinta on päätetty ja tiedossa on syylliseksi epäilty. Selvitetty rikokset erotellaan tilastoissa kahteen ryhmään: syyttäjälle syyttämistä varten ilmoitetut ja syyttäjälle ilmoittamatta jätetyt rikokset. Seuraavassa selvitettyihin rikoksiin luetaan siten myös ilmoittamatta jätetyt rikokset.

Selvitysaste viittaa selvitettyjen ja ilmoitettujen rikosten suhteeseen. Kyse on siitä, kuinka suuren osan ilmoitetuista rikoksista poliisi on vuoden aikana selvittänyt. Koska rikosten ilmoittaminen ja niiden selvittäminen ei useinkaan osu samalle vuodelle, joudutaan päättämään selvitysasteen laskutavasta. Poliisitilastossa käytetään kahdella eri tavalla laskettuja selvitysprosenttilukuja: (a) Kaikki tietyn vuoden aikana selvitetty rikokset suhteutettuna saman vuoden aikana ilmoitettuihin rikoksiin, jolloin selvitettyjen lukuun sisältyy siis myös kyseistä vuotta aikaisemmin ilmoitettuja rikoksia. (b) Tietynä vuotena ilmoitetut ja samana vuonna selvitetty rikokset prosentteina kaikista vuoden aikana ilmoitetuista rikoksista. Seuraavassa noudatetaan ensimmäistä laskutapaa.

Koska selvitysaste viittaa ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten suhteeseen, eivät poliisilta *kokonaan piiloon* jäävät rikokset vaikuta ilmoitettuihin selvitysprosentteihin. Piilorikollisuuden huomioon ottaminen tietenkin alentaisi selvitysastetta. Sama seikka vaikuttaa myös selvitysasteen muutoksista tehtäviin päätelmiin. Ilmoitusalttiuden kasvu voi laskea tilastoitua selvitysprosenttia, vaikka poliisi selvittäisi saman määrän rikoksia suhteessa kaikkiin (ilmoitettuihin ja ilmoittamattomiin) rikoksiin. Myöskään rikosentekijän kiinnijäämisriskiä (tai riskin muutosta) ei voi suoraan päätellä tilastoidusta selvitysasteesta, koska siihenkin vaikuttaa myös poliisin tietoon tulemattomien tekojen määrä. Ainoastaan niissä tilanteissa, joissa mukana on myös arvio piiloon jäävästä rikollisuudesta, voi puhua ”todellisesta” selvitysasteesta, joka kertoo sen, kuinka suuri osuus kaikista rikoksista tulee selvitettyiksi.

Huomattakoon myös, ettei selvitysaste yksin ole erityisen hyvä poliisitoiminnan tehokkuuden mittari. Usein selvitysprosentin määrää suoraan rikosten tietoon tulon tapa: jotkut rikokset tulevat tietoon vasta selvitettyinä. Rikosten välisen vertailun sijasta onkin viisasta tyytyä vain

trendien muutoksiin, ja tällöinkin on otettava huomioon mahdollisen ilmoitusalttiuden muutosten merkitys.

Selvitysaste ja rikoslaji

Selvitysprosentti vaihtelee suuresti eri rikoksissa. Henkirikosten selvitysaste on korkea. Vuonna 1999 poliisi selvitti 126 henkirikosta (mukana yksi surma) ja selvitysprosentti oli 89. Tilastoitu selvitysprosentti on korkea myös rikoksissa, jotka tulevat ilmi poliisin oman valvonnan kautta (esimerkiksi liikenne rikoksissa), mutta näissä rikoksissa piilorikollisuuden osuus on myös yleensä suuri. Selvitysprosentti on korkea myös tekijän ja uhrin vuorovaikutusrikoksissa (esimerkiksi väkivaltarikoksissa). Uhri ei yleensä saata olla tekijää havaitsematta eikä usein tunnistamattakaan. Varkaus- ja vahingontekorikoksissa selvitysprosentti on sen sijaan alhainen. Näissä rikoksissa onkin tavallista, että omaisuuden katoaminen tai vahingoittuminen kyllä havaitaan, mutta tekijän ja uhrin välillä ei ole suoraa kosketusta. Rikos tulee ilmi, mutta poliisi joutuu aidosti selvittämään teon ja paljastamaan tekijän. Poikkeuksena ovat näpistykset, joiden tilastoitu selvitysprosentti on korkea (vuonna 1995 se oli 68 %, vuonna 1998 69 % ja vuonna 1999 65 %). Tämä johtuu siitä, että moni tyypillinen näpistys, kuten myymälävarkaus, tulee yksittäisenä rikoksena ilmi yleensä vain silloin, kun tekijä jää samalla kiinni; muulloin on mahdoton sanoa, miten monta varkautta jonkin tavaramäärän hävikkiin mahdollisesti liittyy. Myymälävarkauksien todelliseen kokonaismäärään suhteutettu selvitysprosentti olisi epäilemättä varsin alhainen. Näpistysten "keinotekoisien" korkea tilastoitu selvitysprosentti heijastuu myös varkausrikosten kokonaislukuun: jos näpistykset lasketaan mukaan, vuoden 1999 varkausrikosten selvitysaste oli 29 prosenttia, mutta jos ne jätetään pois, selvitysaste oli vain 14 prosenttia.

Taulukosta 23 ilmenee vuosina 1988–1999 selvitettyjen rikosten prosenttinen suhde kaikkiin samana vuonna poliisin tietoon tulleisiin rikoksiin eräissä rikoslajeissa.

Selvitysprosentti on tarkastelujaksolla useimmissa rikostyypeissä laskenut. Pahoinpitelyrikoksissa selvitysprosentti on ollut 75–80. Poliisille ilmoitetuista väkisinmakaamisista selvitettiin aikaisemmin 65–70 prosenttia, mutta nyt selvitysaste on ollut 50 prosentin tuntumassa. Ryöstöjen selvitysaste on laskenut 55–60 prosentista 40–45 prosentin tasolle. Varkaus- ja vahingontekorikosten selvitysosuus on ollut runsaan kolmanneksen luokkaa,

mutta on viime aikoina pudonnut tämän alle. Kavallus- ja petosrikosten korkea selvitysprosentti on yhteydessä ilmoitettua rikosta kohti.

Taulukko 23 Rikosten selvitysprosentteja vuosina 1988–1999 (kunakin vuonna selvitetty sataa samana vuonna ilmoitettua rikosta kohti)

Rikosnimike	1988	1990	1992	1994	1996	1998	1999
Pahoinpitelyrikokset (RL 21:5–7)	81	81	80	75	76	78	79
Väkisinmakaaminen (RL 20:1)	64	67	56	56	57	58	61
Ryöstörikokset	61	48	44	44	40	45	40
Kavallusrikokset	87	83	74 ¹	71 ¹	65 ¹	62 ¹	65
Petosrikokset ²	92	89	83 ¹	88 ¹	87 ¹	85 ¹	84
Varkausrikokset (pl. moottoriajo-neuvovarkaudet) (RL 28:1–3)	39	37	32 ¹	29 ¹	30 ¹	30 ¹	29
Luvaton käyttö (RL 28:7–9)	..	..	23	18	17	17	17
Vahingonteko (RL 35:1–3)	30	27	28 ¹	26 ¹	29 ¹	28 ¹	26

Luvut laskettu Tilastokeskuksen tiedoista.

¹ Rikoslain omaisuus-, vaihdanta- ja talousrikoksia koskeva uudistus (769/90) tuli voimaan 1.1.1991. Näitä rikoksia koskevat tilastoluvut eivät ole sen vuoksi täysin vertailukelpoisia edellisten vuosien kanssa.

² Vuoden 1996 petoksia koskevista luvuista on jätetty pois yhden kihlakunnanpiirin ilmeiseen koodausvirheeseen perustuvat tiedot.

Rikosten selvitysaste on Suomessa ollut perinteisesti korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa. Ero on kuitenkin kaventunut, ja esimerkiksi Tanskan ja Suomen selvitysaste on useiden rikosten kohdalla hyvin samaa tasoa. Ruotsiin verrattuna Suomen selvitysluvut ovat kuitenkin edelleen korkeita (ks. lähemmin Rikollisuustilanne 1997, 158).

Pakkokeinot

Rikosprosessuaalisia vapautteen kohdistuvia pakkokeinoja ovat kiinniottaminen, nouto, pidättäminen, vangitseminen ja matkustuskielto. Lisäksi poliisilla on määräehdoin oikeus esitutkinnassa tapahtuvaan telekuunteluun, televalvontaan ja tekniseen tarkkailuun.¹

¹ Ks. lainsäädännön lyhyt esittely Rikollisuustilanne 1995–1996, 155 sekä Kainulainen 1998, 3–5.

Pakkokeinojen käyttö. Poliisin pitämä pidätettyjen rekisteri kertoo tiedot kiinniotettujen, pidätettyjen sekä vangittujen määristä sekä vapaudenmenetysaikojen pituuksista. Rekisterin tietojen mukaan poliisi otti vuonna 1999 kiinni 47 797 rikoksesta epäiltyä. Näistä 27 % johtaa pidätykseen. Pidätetyistä rikoksesta epäillyistä julistetaan vangituksi kuudesosa (17 %). Lukumäärien kehitys vuosina 1990–1999 ilmenee taulukosta 24.

Taulukko 24 Kiinniotetut, pidätetyt ja vangitut vuosina 1990–1999

	Kiinniotetut	Pidätetyt		Vangitut	
	N	N	(% kiinniotetuista)	N	(% pidätetyistä)
1990	41 256	15 734	(38 %)	1 905	(12 %)
1991	44 230	12 836	(29 %)	1 774	(14 %)
1992	44 282	12 173	(27 %)	1 853	(15 %)
1993	42 669	11 831	(28 %)	1 914	(16 %)
1994	40 746	12 352	(30 %)	2 121	(17 %)
1995	38 929	11 772	(30 %)	2 024	(17 %)
1996	37 919	11 596	(30 %)	1 991	(17 %)
1997	38 684	11 907	(31 %)	2 173	(18 %)
1998	45 055	12 628	(28 %)	2 147	(17 %)
1999	47 797	13 143	(27 %)	2 245	(17 %)

Lähde: Sisäasiainministeriön ylläpitämä pidätettyjen rekisteri

Pidättämisen määräaika alkaa juosta kiinniottamishetkestä. Kiinniotettu ja pidätetty on joko vangittava taikka päästettävä vapaaksi neljän vuorokauden kuluessa kiinniottamisesta. Noin 70 % vapaudenmenetysajoista jää alle vuorokauden (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 156).

Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa laaditun vangitsemiskäytäntöä koskevan selvityksen mukaan (Kainulainen 1998) suurin osa poliisin vangitsemisvaatimuksista hyväksytään. Vuosittain tätä koskevia vaatimuksia esitetään noin 2 000, joista hyväksytään noin 90 % (ks. Kainulainen 1998, 11). Suurimpina rikosryhminä olivat omaisuusrikokset (37 %) ja huumausainerikokset (25 %). Vangitsemisasioista koski törkeitä ryöstöjä 10 % ja tapon yrityksiä 5 %. Usein käytettyjä vangitsemisen perusteita olivat jälkien peittämisvaara (20 %), vakava rikosepäily (17 %) sekä rikollisen toiminnan jatkamisvaara (13 %) sekä näiden yhdistelmät (ks. perusteista sekä vangitsemiskäytännöstä tarkemmin Kainulainen 1998, 28 ja 46).

Telekuuntelu, televalvonta ja tekninen kuuntelu. Sisäasiainministeriön antamien tietojen mukaan (kertomus eduskunnan oikeusasiamiehelle vuonna 2000) televalvontalupia myönnettiin 817 vuonna 1999 (756 vuonna 1998).

Televalvonnan suurimpana yksittäisenä rikosryhmänä olivat huumausainerikokset (457 lupaa) ja törkeä varkaus (109 lupaa). Muita keskeisiä ryhmiä olivat henkirikokset ja niiden yritykset (31) ja törkeä petos (22) ja törkeä ryöstö (19). Televalvonnan kesto vaihtelee muutamista minuuteista yli vuoden mittaisiin jaksoihin. Keskimääräinen kesto on 3 kuukautta.

Vuonna 1999 tuomioistuimet ovat myöntäneet poliisille yhteensä 321 telekuuntelulupaa. Vuonna 1998 lupia myönnettiin 230. Telekuuntelun keskimääräinen kesto on ollut 23 päivää. Telekuuntelua on käytetty pääasiassa törkeiden huumausainerikosten selvittämiseen.

Teknistä kuuntelua käytettiin vuonna 1999 kolmesti yhden ja saman törkeän huumausainerikoksen yhteydessä.

Ilmoittamatta jättäminen ja esitutinnan keskeyttäminen

Poliisille on lain mukaan oikeus jättää ilmoitus tekemättä tai luopua enemmistä toimenpiteistä sellaisen rikkomuksen johdosta, jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä ja josta on odotettavissa enintään sakkorangaistus. Edellytyksenä on lisäksi, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia (ks. ETL 2 § 2 mom). Yleisenä edellytyksenä on, että tekijä on selvillä. Ilmoittamatta jättäminen ei siis merkitse tutkinnan jättämistä sikseen rikoksen selvittämiseen liittyvien vaikeuksien vuoksi.

Aikaisemmin poliisin ilmoittamattajättämiskäytännöstä kertovia tietoja saatiin sisäasiainministeriön kokoamasta työajankäytön seurantalastosta. Siinä ilmoittamatta jättämiset oli kirjattu poliisin antamiksi huomautuksiksi. Vuonna 1993 annettiin 629 118 huomautusta. Tämän uudempiä tietoja ei ole saatavissa. Huomautusten jakaumasta rikoslajeittain ei myöskään ole tietoja. Lähinnä kyse on liikenne rikkomuksista sekä erilaisista järjestyserikkomuksista.

4 Syyttäjien toiminta

Yleistä

Lainsäädäntö. Syyttäjän syyteharkinta johtaa joko syytteen nostamiseen taikka syyttämättä jättämiseen. Lisäksi syyttäjän tekemiin ratkaisuihin kuuluu rangaistusmääräyksen vahvistaminen/vahvistamatta jättäminen. Syyteharjinnassa verrataan epäillyn tekoa rikoslain teonkuvaukseen sen selvittämiseksi, täyttyykö tunnusmerkistö – eli onko kyseessä rikos. On myös selvitetävää tekijän syyllisyys – eli onko juuri epäilty rikoksen tekijä. Jos tuon epäilyn tueksi voidaan esittää todennäköiset syyt, on syyte nostettava – ts. syyttäjien toimintaa ohjaa Suomessa ns. syytepakkoperiaate (legaliteettiperiaate).

Eräissä tapauksissa syyttäjä saa luopua enemmistä toimenpiteistä myös silloin, kun rikos on todettu tapahtuneeksi ja epäillyn syyllisyys on selvitetty. Erotukseksi tilanteista, joissa syyte jää nostamatta prosessuaalisin syin (esim. näytön puuttuminen, syyteoikeuden vanhentuminen jne.) puhutaankin *seuraamusluonteisesta* syyttämättä jättämisestä. Syyttämättä jättäminen on osa laajempaa seuraamusluonteista rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumista. Tässä noudatettavista perusteista säädetään oikeudenkäymiskaassa. Yleissäännösten ohella lakikirjasta löytyy joukko toimenpiteistä luopumista koskevia erityissäädöksiä. Niistä käytetyin on vähäisiä liikenne rikoksia koskeva tieliikennelain 104 §:n säännös. Muita tällaisia säännöksiä on esimerkiksi alkoholilaissa, ennakkoperintälaissa ja työnantajan sosiaaliturvamaksusta annetussa laissa.

Tilastointi. Syyttäjien toimintaa koskeva tilasto julkaistaan oikeustilastollisen vuosikirjan osana. Tilasto jakaantuu kahteen osaan. *Syyttäjän käsittelemät jutut* kertoo syyttäjällä päättäneiden juttujen sekä syyttäjän tuomioistuimeen toimittamien juttujen määrät paikkakunnittain ja rikoksittain. Lisäksi kerrotaan juttujen käsittelyaika rikoksittain. *Syyttämättä jättämisestä koskeva tilasto* erottelee seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen sekä syyttämättä jättämisen muulla perusteella. Tilastosta saadaan tiedot syyttämättä jättämisperusteiden soveltamisesta sekä syyttämättä jättämisestä iän ja rikosryhmän mukaan. Lisäksi syyttäjien toiminnasta kertoo oikeuskanslerin kertomus. Syyttämättä jättämisestä koskeva tieto on juttukohtainen ja rinnastettavissa lähinnä henkilötilastoon. Päätökseen saattaa sisältyä useampikin rikos, joskin tämä on melko harvinaista (seuraamusluonteiset syyttämättä jättämispäätökset sisälsivät erään selvityksen mukaan keskimäärin 1,1 rikosta, ks. Sulin 1993).

Toisaalta sama henkilö voisi vuoden aikana sisältyä tilastoon useampaankin kertaan (mikä niinkään lienee harvinaista).

Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen

Oikeudenkäymiskaaren yleissäännösten mukaan virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta neljällä eri perusteella. (1) Syyte voidaan jättää ajamatta, jos rikoksesta on odotettavissa korkeintaan sakkoa ja rikosta on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä (*vähäisyysperuste*). (2) Alle 18-vuotiaana tehtyyn rikokseen soveltuu väljempi ehto. Laki sallii tällöin syyttämättä jättämisen, jos rikoksesta on odotettavissa korkeintaan kuusi kuukautta vankeutta ja rikoksen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan (*nuoruusperuste*). Sosiaaliviranomaisten tulee saada tieto nuorta koskevasta syyttämättäjättämispäätöksestä. (3) Syyte voidaan jättää ajamatta myös, jos oikeudenkäynti ja rangaistus olisivat kohtuuttomia tai tarkoituksettomia, kun otetaan huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten torjumiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle koituvat muut seuraukset tai sosiaali- ja terveydenhuollon toimet taikka muut seikat (*kohtuusperuste*). Tämä tosin edellyttää lisäksi, ettei ”tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi”. (4) Lopulta syyte voidaan rikossarjoissa jättää yksittäisen teon osalta ajamatta, jos po. rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään (*konkurrenssiperuste*). Tätäkään lainkohtaa ei voida soveltaa, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaatii syytteen ajamista (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 1991).

Taulukossa 25 on tietoja seuraamusluonteisten syyttämättä jättämisten lukumäärän kehityksestä. Viimeiset Tilastokeskukselta saatavat tiedot ovat vuodelta 1998.

Taulukko 25 Syyttämättä jättäminen vuosina 1995–1998

Peruste	1995	1996	1997		1998*	
Vähäisyys	3 512	3 612	3 206	41,6 %	3 136	36,5 %
Nuoruus	836	741	603	7,8 %	622	7,2 %
Kohtuus	1 430	1 492	1 581	20,5 %	1 905	22,2 %
Konkurrenssi	353	405	420	5,4 %	731	8,5 %
TLL 102 §	874	815	678	8,8 %	800	9,3 %
Muut	361	1 182	1 211	15,7 %	1 405	16,3 %
Yhteensä	7 366	8 247	7 699	100,0 %	8 599	100,0 %

Lähde: Valtakunnansyyttäjän virasto

* Vuoden 1998 tiedot Tilastokeskukselta

Syyttämättä jättämisten kokonaismäärä lisääntyi selvästi 1990-luvun alkupuolella, mikä vastasikin lainuudistuksen tavoitteita (ks. Rikollisuustilanne 1994). Vuonna 1997 lukumäärät putosivat jonkin verran edellisvuodesta.

Selvästi yleisin syyttämättä jättämisen peruste on teon vähäisyys. Perustetta on käytetty kolmanneksessa syyttämättäjättämispäätöksistä.

Kohtuusperustetta on sovellettu syyttämättä jätettäessä melko paljon. Tyypillisiä tämän perusteen soveltamistilanteita ovat olleet tapaukset, joissa tekijä ja asianomistaja ovat päässeet sovintoon, joko sovittelumenettelyn kautta tai muuten, sekä rikokset, joiden yhteydessä tekijä on loukkaantunut (Sulin 1993).

Luokan ”muu peruste” soveltaminen on vahvasti lisääntynyt. Lähinnä kyse on huumausainerikoksia ja pahoinpitelyjä koskevien erityisten syyttämättäjättämissäännösten soveltamisesta.

Vuonna 2000 Valtakunnansyyttäjä antoi joukon ohjeita syyttämättä jättämiskäytännön ohjaamiseksi (VKS 2000:1–5).

Syytteen nostamatta jättäminen muista syistä

Seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen lisäksi syyttäjällä on mahdollisuus jättää syyte ajamatta muillakin perusteilla. Näitä ovat näytön taikka syyteoikeuden puuttuminen, vanhentuminen taikka se, että syyttäjän arvion mukaan kysymyksessä ei ole lainkaan rikos. Näissä tapauksissa syyttämättä jättämisen peruste on ollut eräässä mielessä muodollis-prosessuaalinen, kun taas seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen yhteydessä kyse on ollut materiaaliin kriminaalipoliittisiin perusteisiin liittyvästä harkinnasta.

Taulukko 26 Prosessuaalinen syyttämättä jättäminen vuosina 1995–1998

	1995	1996	1997		1998*	
Ei näyttöä	10 785	11 636	11 148	74,3 %	12 019	76,4 %
Syyteoikeus puuttuu	1 241	1 482	1 695	11,3 %	1 675	10,7 %
Ei rikos	1 706	1 749	1 629	10,9 %	1 463	9,3 %
Vanhentunut	521	462	520	3,5 %	565	3,6 %
Kaikki	14 253	15 329	14 992	100,0 %	15 722	100,0 %

Lähde: Valtakunnan syyttäjän virasto

* Vuoden 1998 tiedot Tilastokeskukselta

Kaikkiaan tällaisia prosessuaalisia syyttämättäjättämispäätöksiä vuonna 1998 tehtiin 15 722, noin kaksi kertaa enemmän kuin seuraamusluonteisia syyttämättä jättämispäätöksiä. Yleisin syyttämättäjättämisperuste oli näytön puuttuminen. Tällä perusteella jätettiin vuonna 1998 syyttämättä 12 019 epäiltyä.¹

---

¹ Vuosien 1991–1995 tiedot (Tilastokeskus) ovat julkaisussa Rikollisuustilanne 1995–1996, 160).

5 Rangaistuskäytännön yleiskuvaus

Jaksossa annetaan yleiskuva tuomioistuinten rikosasioissa antamista ratkaisuksista sekä eri rangaistuslajien käytöstä. Seuraava jakso sisältää tarkemmat rangaistuskäytäntötiedot eri rikoksissa.

Rikosasioissa annetut ratkaisut

Taulukosta 27 käy selville alioikeuksissa syytettyjen ja eri rangaistuksiin tuomittujen määrä vuosina 1992–1999.

Taulukko 27 Seuraamustilasto 1992–1999 (alioikeudet)

	1992	1994	1996	1998	1999
A. Oikeudenkäynnissä syytetyt	81630	67174	64631	63096	64478
B. Näistä syyliseksi havaittu	76693	62633	60208	59621	60561
C. Näistä rangaistukseen tuomittu					
- kaikki	74904	61235	58942	58654	59633
- ehdoton vankeus	11538	7699 ¹	6101 ¹	6642 ¹	7666
- ehdollinen vankeus	15637	12933	13039	12943	12543
- näissä oheissakko	7743	5741	6740	7392	6847
- sakko	47473	38856	36323	33889	34212
- yhdyskuntapalvelu	.	1487	3277	3957	3658
- nuorisorangaistus	..	..	..	45	68
- tuomitsematta jätetty	1791	1398	1266	967	928
- uhkasakko	207	225	170	1151	1453
- muu rangaistus	49	35	32	25	34
D. Syyte hylätty tai asia jätetty sillensä					
- syyte hylätty	4278	3828	3446	2683	2733
- asia rauennut/jätetty sillensä	659	713	977	792	1192
E. Aikaisemmat rangaistukset					
- ehdollinen täytäntöön	397	231	296	324	407
- ehdonalainen vapaus					
- menetetty	2292	1805	1607	1513	1549
- ei menetetty	1893	1248	1216	1209	1029
F. Summaarinen menettely					
- rangaistusmääräyssakot	315940	298408	269501	264930	232873
- rikesakot	78858	64793	63478	62006	69210
G. Syyksilukevat tuomiot					
+ rangaistusmääräykset					
+ rikesakot	471455	425848	393187	386569	362654

Lähde: Tilastokeskus

¹ Poislukien yhdyskuntapalvelurangaistukset.

Vuonna 1999 yleisissä alioikeuksissa syytettiin rikoksesta yhteensä 64 478 henkilöä (63 096 vuonna 1998). Näistä todettiin syylliseksi 60 561 (93,9 %) ja tuomittiin rangaistukseen 59 633 (92,5 %) (58 654/93,0 % vuonna 1998). Rangaistukseen tuomittujen osuus syytetyistä on vuonna 1999 laskenut edellisvuodesta 0,5 %-yksikköä. Vuosikymmenen alkupuolella ilmennyt rikosjuttujen määrän aleneminen on pysähtynyt vuonna 1995. Naisia oli vuonna 1999 syylliseksi osoitetuista 6 714 (11,1 %) ja tuomituista 6 498 (10,9 %). Naisten osuus on jokseenkin sama kuin edellisinä vuosina. Vuonna 1999 tuomioistuimessa rangaistukseen tuomituista tai rangaistusmääräyksen saaneista oli ulkomaalaisia 5,7 % (16 759, ks. tarkemmin edellä jakso II.B.3).

Oikeudenkäynnissä tuomituille vuonna 1999 määrätystä rangaistuksista valtaosa (58,0 %) oli sakkorangaistuksia. Ehdottoman vankeusrangaistuksen sai 13,0 % (7 666 henkilöä) tuomituista ja ehdollisen vankeusrangaistuksen 21,3 % (12 543) tuomituista. Yhdyskuntapalvelun osuus oli 6,2 % (3 658 tapausta).

Ehdoton valtaosa seuraamuksista määrätään summaarisessa menettelyssä. Rangaistusmääräykset ja rikesakot kattavat 84 % kaikista seuraamuksista. Yhdessä tuomioistuinsakkojen kanssa varallisuuteen kohdistuvat rangaistukset kattavat siten 93 % kaikista rangaistuksista.

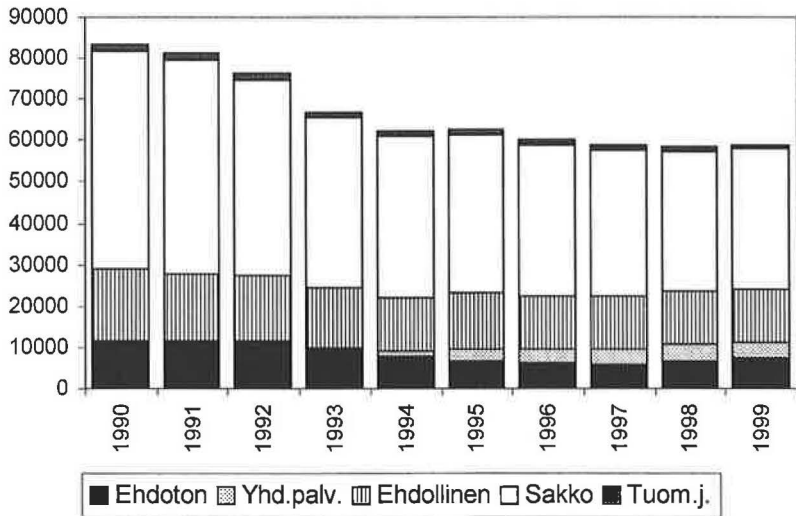
Rangaistuslajien osuuksien kehitys vuosina 1990–1999 ilmenee kuviosta 47.

Tuomittujen rangaistusten lukumäärä aleni vuosina 1990–1996 viidenneksellä. Tuon muutoksen kuluessa rangaistuslajien suhteelliset osuudet pysyivät kutakuinkin samoina. Vuosina 1996–1999 tuomittujen lukumäärät ovat pysyneet jokseenkin ennallaan. Yhdyskuntapalvelun kasvu näkyy ehdottomien vankeusrangaistusten osuuden laskuna vuosina 1992–1996. Sitten yhdyskuntapalvelun käyttö tasaantui, ja vuonna 1999 tapauksia tilastoitiin jo 8 % (299) vähemmän kuin edellisvuonna. Vuosina 1998–1999 ehdottoman vankeusrangaistusten käyttö vuorostaan kasvoi runsaat 15 prosenttia. Tuomitsematta jättämisen käyttö on vuodesta 1994 vähentynyt kolmanneksen.

Taulukko 28 Rangaistuslajit 1990–1999

Vuosi	Tuom.jätt.		Sakko		Ehdollinen		Yhd.palvelu		Ehdoton		Kaikki	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1990	1909	2,3	52537	62,9	17427	20,9	..	0,0	11657	14,0	83530	100,0
1991	1667	2,0	51948	63,8	16311	20,0	..	0,0	11533	14,2	81459	100,0
1992	1789	2,3	47473	62,1	15637	20,5	..	0,0	11538	15,1	76437	100,0
1993	1427	2,1	41161	61,5	14249	21,3	563	0,8	9563	14,3	66963	100,0
1994	1398	2,2	38856	62,3	12933	20,7	1487	2,4	7699	12,3	62373	100,0
1995	1425	2,3	38020	60,7	13624	21,8	2803	4,5	6754	10,8	62626	100,0
1996	1266	2,1	36323	60,5	13039	21,7	3277	5,5	6101	10,2	60006	100,0
1997	1336	2,3	35109	59,6	12946	22,0	3533	6,0	5967	10,1	58891	100,0
1998	967	1,7	33889	58,0	12943	22,2	3957	6,8	6642	11,4	58398	100,0
1999	928	1,8	34213	58,0	12543	21,3	3658	6,2	7666	13,0	59008	100,0

Lähde: Tilastokeskus

Kuvio 47 Rangaistuslajit 1990–1999

Ehdoton ja ehdollinen vankeus

Vankeusrangaistusten pituus. Kaikkien vankeusrangaistusten keskipituus vuonna 1999 oli 4,4 kuukautta. Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 6,2 kuukautta ja ehdollisten 2,9 kuukautta. Niiden ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus, joita ei muunnettu yhdyskuntapalveluksi oli 9,3 kuukautta. Yhdyskuntapalveluksi muunnettujen vankeusrangaistusten keskipituus oli 2,9 kuukautta. Yhdyskuntapalvelurangaistusten keskimääräinen tuntimäärä oli 83 tuntia. Koska jälkimmäisistä on jo suoritettu RL

3:11:n mukainen vähennys, on ilmeistä, että lain esitöissä suositettua muuntosuhdetta noudatetaan jokseenkin tarkalleen. Taulukossa 29 on vastaavat tiedot myös ns. yhden rikoksen tuomioista.¹

Taulukko 29 Vankeusrangaistusten keskipituus 1999

	Tuomiossa yksi rikos, kk	Tuomiossa yksi tai useampi rikos, kk
Ehdoton vankeus		
- kaikki	6,2	6,9
- muut kuin ykp-tuomiot	9,4	9,3
- muunnettu ykp:ksi	2,5	2,9
- ykp-tunnit	73 h	83 h
Ehdollinen vankeus	2,6	2,9
Kaikki	3,7	4,4

Lähde: Tilastokeskus

Valtaosa tuomituista rangaistuksista on pituudeltaan 30–90 päivää. Yli kahden vuoden mittaisia rangaistuksia on alle 1 % kaikista tuomioista ja noin 5 % ehdottomista vankeusrangaistuksista (kehityksestä tältä osin ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 171–172). Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituus ilmenee taulukosta 30 (lukumäärät) sekä kuviosta 48 (suhteelliset osuudet).

Taulukko 30 Tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten pituus vuosina 1990–1999

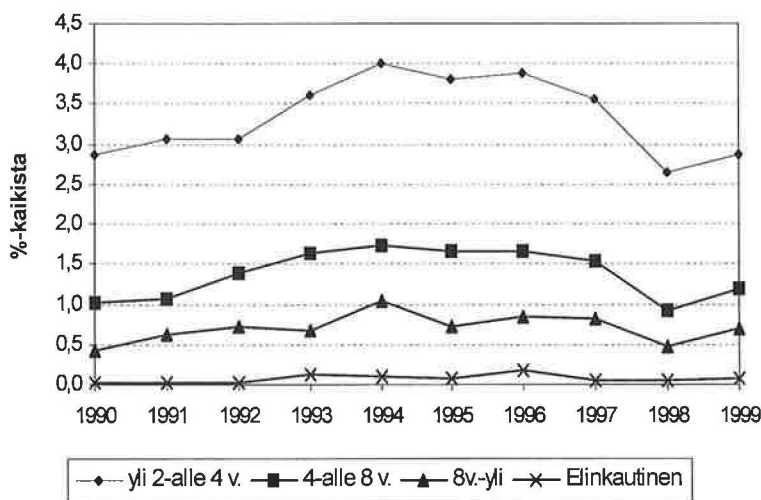
Vuosi	Alle 2 vuotta	Yli 2 vuotta- alle 4 vuotta	4 vuotta- alle 8 vuotta	8 vuotta-yli	Elinkautinen	Kaikki
1990	11149	335	119	50	4	11657
1991	10980	354	124	72	3	11533
1992	10937	355	160	82	4	11538
1993	9516	365	165	68	12	10126
1994	8557	368	158	95	8	9186
1995	8959	365	159	68	6	9557
1996	8764	363	156	79	16	9378
1997	8936	338	145	77	5	9501
1998	10176	281	96	51	5	10609
1999	10780	326	133	78	7	11324

Laskettu Tilastokeskuksen tiedoista

¹ Rikollisuustilanne 1997 raportissa on selvitetty erikseen, kuinka monta rikosta eri rangaistuslajeja koskeviin tuomioihin sisältyy ja mikä vaikutus rikosten lukumäärän kasvulla on ollut keskirangaistuksiin (ks. Rikollisuustilanne 1997, 167–169).

Pitkien vankeusrangaistusten osuudet kasvoivat 1990–1994, mutta kääntyivät tämän jälkeen laskuun. Vuoden 1998 “notkahdukselle” ei löydy tilastollista selitystä.

Kuvio 48 Pitkien vankeusrangaistusten suhteelliset osuudet vuosina 1990–1999

Ehdollisesta rangaistuksesta. Vankeus voidaan määrätä ehdolliseksi, jollei yleisen lainkuuliaisuuden ylläpitäminen vaadi sen tuomitsemista ehdottomana. Lisäksi edellytyksenä on, ettei tuomion pituus ylitä kahta vuotta. Käytännössä tärkeimmät lajivalintaperusteet ovat uusiminen ja teon törkeys. Rangaistuksen ehdollisuuden sekä rangaistusajan pituuden välistä yhteyttä tarkastellessa havaitsee, kuinka rangaistusaikojen kohotessa myös ehdollisten rangaistusten osuus alenee. Kuitenkin vielä kahta vuotta lähestyttäessä lähes joka toinen yksittäisvankeus määrättiin ehdolliseksi (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 1995–1996, 173).

Ehdollista rangaistusta koskevan lain mukaan ehdollisen vankeusrangaistuksen lisäksi voidaan tuomita ns. oheissakko. Oheissakon käyttöä koskevat tiedot ovat taulukossa 31.

Taulukko 31 Ehdollisen rangaistuksen lisäksi oheissakkoon tuomitut 1999¹

Päärikos	Ehdolliset	Oheissakot	Osuus ehdollisista	Osuus oheissakoista
	N	N	%	%
Kaikki	12 543	6 847	54,6	100,0
Liikennejuopumus	6 829	6 135	89,8	89,6
Muut	5 714	712	12,5	10,4
Näistä:				
- Pahoinpitely (RL 21:5)	1 045	169	16,2	2,5
- Törkeä pahoinpitely (RL 21:6)	237	10	4,2	0,1
- Varkaus (RL 28:1)	1 022	100	9,8	1,5
- Veropetos ja törkeä veropetos (RL 29:1–2)	207	15	7,2	0,2
- Elinkeinrikokset (RL 30 luku)	197	23	11,7	0,3
- Velallisen rikokset (RL 39 luku)	94	10	10,6	0,1

Lähde: Tilastokeskus

¹ Mukana eivät RL 7:6:n nojalla kohtuullistetut

Joka toiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen liitetään tehosteeksi oheissakko. Sakot keskittyvät voimakkaasti liikennejuopumusrikoksiin. Noin 90 % oheissakoista määrättiin RL 23 luvun mukaisista rikoksista. Vastaa- vasti 90 prosenttiin liikennejuopumuksesta määrättyistä ehdollisista vankeusrangaistuksista liitettiin oheissakko. Muissa rikoksissa oheissakko liitetään 10 %:iin ehdollisista vankeusrangaistuksista. Oheissakon käyttöosuus on tavanomaista korkeampi pahoinpitelyrikoksissa (16 %).

Sakkorangaistus

Vuoden 1999 sakkouudistus. Sakkoa koskevia säännöksiä muutettiin vuonna 1999. 1.10.1999 voimaan tulleella uudistuksella siirryttiin ns. "nettoperiatteeseen". Siinä päiväsakon määräämisen pohjaksi otettiin aiempien bruttotulojen sijasta sakotettavan nettotulot. Muutos alensi päiväsakon laskennallista rahamäärää. Toisaalta samalla otettiin käyttöön järjestelmä, joka mahdollisti tulotietojen tarkastamisen verottajan rekistereistä suoraan tien päällä. Myös päiväsakon vähimmäismäärä korotettiin 20 markasta 40 markkaan. Jälkimmäisten muutosten voi arvella vaikuttavan vuorostaan korottavasti päiväsakon rahamääriin. Tiedot vuodelta 1999 on seuraavassa ilmoitettu erikseen niiden sakkojen osalta, jotka on määrätty teoista, jotka on tehty ennen ja jälkeen 1.10.

Taulukko 32. Päiväsakkojen lukumäärä, rahamäärä ja minimipäiväsakkojen osuus vuosina 1996–1999

	Päiväsakkojen luku- määrä Keskiarvo			Päiväsakon raha- määrä (mk) Keskiarvo			Minimipäiväsakkoja Osuus %		
	OK	RM	Kaikki	OK	RM	Kaikki	OK	RM	Kaikki
1996	33	11	14	38	48	46	51,0	33,0	35,1
1997	34	12	14	39	49	48	52,3	32,7	35,1
1998	34	11	14	40	52	51	53,4	32,0	34,4
1999									
- ennen 1.10	34	12	15	42	58	56	52,4	30,9	33,8
- 1.10 alkaen*	37	13	14	56	63	62	65,6	58,3	58,6

OK = oikeudenkäynnissä tuomitut

Lähde: Tilastokeskus

RM = rangaistusmääräykset

Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

* Minimipäiväsakon rahamäärä 40 mk. Minimipäiväsakkojen osuuksia laskettaessa on minimipäiväsakoiksi luettu uudistuksen jälkeen taannehtivuuskiellon vuoksi tuomitut myös alle 40 mk suuruiset päiväsakot.

Päiväsakkojen lukumäärä. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomittujen sakkojen keskiarvo oli ennen uudistusta 34 ja uudistuksen jälkeen 37 päiväsakkoa. Rangaistusmääräyksiin tuomittujen sakkojen määrä nousi 12 päiväsakosta 13 päiväsakkoon. Muutosta selittänee ainakin osaksi se, että vuoden 1999 uudistuksen yhteydessä osa aiemmista ylinopeusrikkeistä siirrettiin päiväsakkojärjestelmän puolelta rikesakkoihin. Se, että kaikkien sakkojen keskiluku laski vuoden 1999 aikana 15 päiväsakosta 14 päiväsakkoon selittyy sillä, että 1.10. jälkeen tehdyistä teoista huomattavasti suurempi osa ratkaistiin rangaistusmääräyksiin. Näin lähinnä siksi, että 1.10.1999 jälkeen tehdyistä teoista vain pieni osa ehdittiin käsitellä oikeudessa.

Päiväsakon rahamäärä. Ennen sakkouudistusta 20 markan minimipäiväsakkoja määrättiin tuomioistuimissa 52 % ja rangaistusmääräysmenettelyssä 31 %. 1.10. jälkeen tehdyistä teoista määrättyistä oikeudenkäyntisakoista oli 40 markan mukaisia minimipäiväsakkoja 66 %. Rangaistusmääräyssakkojenkin ryhmässä minimipäiväsakon osuus nousi lähes kaksinkertaiseksi (31 %:sta 58 %:iin). Tällä hetkellä siis valtaosa kaikista sakoista määrätään minimipäiväsakkoina.

Korkein päiväsakon rahamäärä vuonna 1999 oli 4 189 mk (vuonna 13 046 mk).

Taulukko 33 Sakon kokonaisrahamäärät 1995–1999

	Keskiarvo, mk						
	OK		RM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut.	Liik.	Muut	Liik.
1995	930	1244	588	275	594	757	189
1996	893	1272	592	281	597	755	191
1997	1024	1315	628	291	635	775	192
1998	1192	1396	670	305	678	796	196
1999	1218	1449	787	..	795	826	264
	Maksimi, mk						
	OK		RM		Kaikki		Rikesakot
	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.	Muut	Liik.
1995	19530	116400	12144	11132	19530	116400	400
1996	17136	69990	16704	9510	17136	69990	400
1997	56000	48000	23175	8125	56000	48000	400
1998	29100	100000	22060	6860	29100	10000	400
1999	32650	50640	33512	..	33512	50640	700

OK = oikeudenkäynnissä määrätty

Lähde: Tilastokeskus

RM = rangaistusmääräykset

Kaikki = oikeudenkäynnissä tuomitut ja rangaistusmääräykset yhteensä

Liik. = liikenne rikokset (TLL)

Sakon kokonaisrahamäärä. Muista kuin liikenne rikoksista langetettujen sakkojen keskimääräinen kokonaisrahamäärä oli 826 mk vuonna 1999 (775 markkaa vuonna 1998) ja liikennesakkojen vastaavasti 795 mk (678 mk). Suurimmat sakot määrättiin tuomioistuimissa muista kuin liikenne rikoksista (keskiarvo 1 449 mk vuonna 1999 ja 1 396 mk vuonna 1998). Suurin tuomittu kokonaissakko vuonna 1999 oli 50 6400 mk. Sitten vuoden 2000 puolella on langetettu useampikin merkittävästi suurempi liikennesakko. Vuoden 1999 sakkouudistus on ilmeisesti korottanut sakkojen kokonaissummaa. Koska tietoja ei ole saatavilla eriteltynä ajalta ennen ja jälkeen lainuudistuksen, muutoksen suuruudesta ei toistaiseksi ole esittää tarkempaa arviota.

Vuonna 1996 sakkoja saatiin perittyä kaikkiaan 201 miljoonaa markkaa. Näistä liikenne rikosten osuus oli 137 miljoonaa ja rikesakkojen 12 miljoonaa.

Tuomitsematta jättäminen

Tuomioistuimien saa jättää rangaistuksen tuomitsematta samantapaisin vähäisyys-, kohtuus-, nuoruus- ja konkurrenssiperustein kuin syyttäjä voi jättää syyttämättä. Lisäksi tuomioistuimien voi jättää rangaistuksen tuomitsematta silloin, kun ”rikosta on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä pidettävä anteeksiannettavana” (poikkeuksellisuusperuste). Tieliikennelaissa on liikenne rikoksia koskeva erityissäännös (TLL 104 §). Lakiin sisältyy myös joukko muita tuomitsemattajättämissäännöksiä, jotka jätetään seuraavassa syrjään.

Taulukko 34 Tuomitsematta jättäminen vuosina 1986–1999

Vuosi	RL 3 luku 5 § 3	RL 3 luku 5§ 4 ¹	TLL 104 § 1	Yhteensä
1986	459	1019	251	1729
1987	566	1130	330	2026
1988	579	1095	324	1998
1989	524	963	295	1782
1990	599	1049	261	1909
1991	769	674	224	1667
1992	758	583	211	1552
1993	581	506	144	1231
1994	697	436	92	1225
1995	733	415	74	1222
1996	621	322	75	1018
1997	668	305	86	1059
1998	589	187	51	827
1999	513	181	46	740

Lähde: Tilastokeskus

¹ Vuosina 1986–1990 NuorRikL 3 §

Seuraamusluonteisia tuomitsematta jättämisistä oli vuonna 1999 yhteensä 740 (827 vuonna 1998). Laskua edellisvuodesta oli 11 % ja vuodesta 1997 peräti 30 %. Tässä luvussa eivät ole mukana erityissäännösten nojalla tuomitsematta jätetyt. Muiden lainkohtien nojalla tehtyjä tuomitsemattajättämispäätöksiä oli vuonna 1999 kaikkiaan 149 (84 vuonna 1998). Kaiken kaikkiaan tuomitsematta jättäminen on 1990-luvulla vähentynyt lähes kolmanneksen aiemmasta. Ilmeistä on, että syyttämättä jättämisen yleistymisen on vähentänyt tuomitsematta jättämisen tarvetta etenkin nuoremmassa ikäryhmissä. Kymmenen vuoden aikana nuoruusperusteella tuomitsematta jätettyjen määrä on pudonnut vajaaseen viidennekseen entisestään.

Taulukko 35 Tuomitsematta jättämisperusteiden soveltaminen 1997–1999

	Perusteiden soveltamiskerrat			Sovellettu ainoana perusteena		
	1997	1998	1999	1997	1998	1999
Vähäisyys (RL 3:5,3/1)	507	343	307	456	301	252
Poikkeuksellisuus (RL 3:5,3/2)	100	123	98	68	90	72
Kohtuus (RL 3:5,3/3)	105	99	91	101	83	67
Konkurrenssi (RL 3:5,3/4)	34	24	17		24	10
Nuoruus (RL 3:5,4)	305	187	181	291	183	158
Yhteensä RL 3:5	1 051	776	694	916	681	559
TLL 104 §	86	51	46	81	48	44
Muu lainkohta	111	84	149	106	79	146

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Rikoslain tuomitsematta jättämistännöksiä sovellettiin kaikkiaan 694 kertaa vuonna 1999 (776 vuonna 1998). Vain yhden perusteen nojalla tehtyjä päätöksiä oli 559 (681 vuonna 1998). Vähäisyysperuste on perusteista yleisin (44 % soveltamiskerroista). Konkurrenssiperusteen käyttö on jäänyt varsin vähäiseksi.

Muista lainkohdista käytännössä merkittävin on vuonna 1993 lakiin otettu huumausainerikoksia koskeva RL 50:7:n oma toimenpiteistä luopumissäännös.

Tuomitsematta jättäminen tulee kyseeseen vain verraten lievissä rikoksissa. Tuomitsematta jättämisen osuus kaikista eri rikostyypeissä tuomituista päärangeistuksista on vajaat 2 %. Tuomitsematta jätettyjen osuus kaikista rangeistukseen tuomituista (päärikoksista) vaihtelee yleensä 1–4 prosentin vaiheilla. Poikkeuksena lähinnä lievä luvaton käyttö (8 %) sekä lievä pahoinpitely (10 %).¹

Rangaistuksen määräämiseen vaikuttavia tekijöitä

Lainsäädäntö. Rangaistuksen mittaamista koskevan rikoslain 6 luvun 1 §:n yleissäännöksen mukaan rangaistus on mitattava siten, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen sekä rikoksesta ilmenevään tekijän syyllisyyteen. Tämän ohella on kiinnitettävä

¹ Tuomitsematta jättämisen yleisyyttä rikoslajeissa vuonna 1996 on tarkasteltu lähemmin raportissa Rikollisuustilanne 1997, 175.

erityistä huomiota rangaistuskäytännön yhtenäisyyteen. Samassa luvussa nimitään erikseen joukko perusteita, joihin tulee rangaistusta mitattaessa kiinnittää huomio. Rangaistuksen *yleisiä koventamisperusteita* (RL 6:2) ovat rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus, rikoksen tekeminen vakavia rikoksia varten järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, rikoksen tekeminen palkkiota vastaan (RL 6:2, kohdat 1–3) sekä tekijän aikaisempi rikollisuus “jos sen ja uuden rikoksen suhde rikosten samankaltaisuuden johdosta tai muuten osoittaa tekijässä ilmeistä piittaamattomuutta lain kielloista ja käskyistä” (RL 6:2, 4 kohta). *Yleisiä lieventämisperusteita* (RL 6:3) ovat tekijään vaikuttanut painostus, uhka tai muu sen kaltainen vaikutin; rikokseen johtanut seikka, joka on ollut omiaan heikentämään tekijän kykyä noudattaa lakia; tai se, että tekijä on oma-aloitteisesti pyrkinyt estämään tai poistamaan rikoksen vaikutuksia taikka edistämään rikoksensa selvittämistä (RL 6:3). Jos rikoksesta tai rangaistuksesta aiheutuu tekijälle muu seuraus, tämä voidaan ottaa kohtuuden mukaan huomioon rangaistusta mitattaessa (RL 6:4).

Näiden ohella rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavat myös ns. *yleiset vähentämisperusteet*, joilla tarkoitetaan seikkoja, joiden nojalla tuomioistuin saa mitata rangaistuksen alennetulta asteikolta. Vähentämisperusteita ovat tekijän nuoruus (RL 3:2), vähentynyt syyntakeisuus (RL 3:4), yritys (RL 4:1), avunanto (RL 5:3) sekä hätävarjelun liioittelu (RL 3:9) ja oikeudenvastainen pakkotila eräissä tapauksissa (RL 3:10). Lakiin sisältyy tämän ohella *yleinen mahdollisuus rangaistusasteikon alittamiseen*. Erityisesti syystä, ja kun yleinen etu ei muuta vaadi, voidaan rangaistussäännöksessä säädetty rangaistusminimi alittaa tai tuomita vankeuden sijasta sakoon silloin, kun rikoksesta on säädetty vain vankeutta määrääjäksi (RL 3:5). Rangaistuksen määräämistä ohjaavat lisäksi eri rangaistuslajeja (ehdollista rangaistusta, yhdyskuntapalvelusta, nuorisorangaistusta sekä tuomitsematta jättämistä) koskevat *lajivalintanormit*. Lakiin sisältyy myös säännökset rangaistuksen määräämisestä *konkurrenssitilanteissa*. Yhteisen rangaistuksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa myös rikosten lukumäärään, vakavuuteen ja keskinäiseen yhteyteen. (RL 7:5, ks. yhtenäisrangaistuksen mittaamisesta lähemmin Lappi-Seppälä 1992.)

Mittaamisperusteiden soveltaminen. Yleisistä vähentämisperusteista käytännössä merkityksellisin on nuoruus: 10 308 tapausta eli 8,7 % kaikista oikeudenkäynnissä tuomituista rikoksista vuonna 1999. Yrityssäännöstä sovellettiin 3 983 kertaa (3,4 %) tuomituista ja vähentynyttä syyntakeisuutta koskevaa säännöstä 571 kertaa (0,5 %). Rangaistusasteikon alittamista

koskevan säännöksen soveltamistarve on asteikkojen muutosten myötä käynyt yhä harvinaisemmaksi (73 tapausta eli 0,1 %).

Rikoslain 6 luvun lieventämisperusteiden käyttökertoja kirjattiin 553 vuonna 1999. Näistä selvästi käytetyin oli rikoksen selvittämisen edistäminen (416 tapausta). Muita perusteita tunnutaan käytettävän vain satunnaisesti (mikä ei merkitse, etteikö niiden tarkoittamilla olosuhteilla olisi merkitystä mittaamisessa ilman, että lainkohta kirjataan näkyviin).

Lain koventamisperusteita sovellettiin sen sijaan 10 533 tapauksessa (8,9 %). Käytännössä kyse on uusimissäännöksen soveltamisesta. Muista perusteista käytetyin on suunnitelmallisuus, joka mainittiin 105 kertaa.

Taulukko 36 Rangaistuksen mittaamisperusteiden soveltamiskerrat ja prosenttinen osuus tuomituista 1995–1999

	1995	1997	1998	1999
	N	N	N %	N %
<i>Vähentämisperusteet</i>				
- nuoruus (RL 3:2)	17 110	14 413	10 810 9,6	10 308 8,7
- vähentynyt syyntakeisuus (RL 3:4)	1 189	978	723 0,6	571 0,5
- yritys (RL 4:1)	6 808	5 298	3 769 3,3	3 983 3,4
- avunanto (RL 5:3)	631	608	477 0,4	607 0,5
- hätävarjeluun liioittelu (RL 3:9)	106	117	98 0,1	120 0,1
- pakkotila (RL 3:10)	20	11	14 0,0	12 0,0
- rangaistusasteikon alittaminen (RL 3:5)	82	53	60 0,1	73 0,1
<i>Yleiset lieventämisperusteet</i> (RL 6:3)	372	612	478 0,4	553 0,5
- 6:3,1 (painostus)	21	39	32 0,0	22 0,0
- 6:3,2 (myötätunto)	26	34	50 0,0	28 0,0
- 6:3,3 (selvittäminen)	288	539	343 0,3	416 0,4
<i>Sanktiokumulaatio</i> (RL 6:4)	37	39	53 0,0	87 0,1
<i>Yleiset koventamisperusteet</i> (RL 6:2)	9 380	9 576	9 027 7,9	10 533 8,9
- 6:2,1 (suunnitelmallisuus)	81	261	189 0,2	105 0,1
- 6:2,2 (liigoittuminen)	1	-	1 0,0	7 0,0
- 6:2,3 (palkkio)	0	2	- -	2 0,0
- 6:2,4 (uusiminen)	9 298	9 313	8 837 7,8	10 419 8,8
Syyksiluettuja rikoksia	140 161	129 568	113 035	118 315

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Prosenttiosuudet on laskettu kaikista oikeudenkäynnissä syyksiluetuista rikoksista.

Uusimissäännöksen soveltaminen vaihtelee rikoslajeittain. Tavallisinta se on omaisuusrikoksissa (13 % vuonna 1999) ja erityisesti ryöstörikoksissa (14 %). Väkivalta- ja siveellisyysrikoksissa soveltamistiheys on alhaisempi (noin 3 %), mutta näidenkin törkeimmissä muodoissa verraten yleistä (törkeä pahoinpitely 10 %). Rikoksen törkeyden ja uusimissäännöksen soveltamisen yhteys seuraa osaksi myös siitä, ettei tuomioistuimella ole

lievimpien rikosten yhteydessä käytössään koventamisperusteen soveltamisen asiallisena edellytyksenä olevaa rikosrekisteriä. Seuraavassa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin syyntakeisuusarviointia ja siinä tapahtuneita muutoksia.

Syytettyjen mielentila

Rangaistusvastuu edellyttää, että tekijä on rikosoikeudellisesti syyntakeinen. Syyntakeisuus viittaa tekijän kykyyn ymmärtää tekonsa tosiasiallinen ja oikeudellinen luonne, samoin kuin hänen kykynsä säädellä käyttäytymistään (ks. RL 3:3). Tuomioistuimien saattaa myös arvioida, että tekijä on ollut rikosta tehdessään ”täyttä ymmärrystä vailla” mutta ei kuitenkaan kokonaan syyntakeeton (RL 3 luvun 4 §). Tällaiseen tekijään sovelletaan lievennettyä rangaistusasteikkoa.

Syytetyn mielentila ja syyntakeisuuden mahdollinen puute selvitetään lähtökohtaisesti – joskaan ei aina – erityisessä mielentilatutkimuksessa. Mielentilatutkimus sisältää siten sekä tutkivan lääkärin lausunnon, että Terveystieteiden tutkimuskeskuksen asiasta antaman lausunnon. Lausunnot eivät sido tuomioistuinta, joka harkitsee asian itsenäisesti.¹

Mielentilatutkimukset. Mielentilatutkimuksia vuonna 1999 tehtiin 181 kappaletta (173 vuonna 1998). Tutkittavat jakaantuivat pääasiallisen syynteen perusteella seuraavasti: henkirikos 78 (43 %), muu väkivaltarikos 76 (42 %), tuhotyö 19 (10 %), seksuaalirikos 6 (3 %) ja omaisuusrikos 2 (1 %).

Oikeusturvakeskuksen lausunnoissa syytetyistä 33 (18 %) arvioitiin syyntakeettomaksi, 48 (27 %) alentuneesti syyntakeisiksi (”täyttä ymmärrystä vailla”) ja loput 100 (55 %) olivat arvion mukaan toimineet täydessä ymmärryksessä. TEO:n mielentilalausunto poikkesi tutkivan lääkärin arviosta 18 (10 %) tapauksessa. Mielentilatutkimuksiin perustuvien lausuntojen lisäksi TEO antoi 9 mielentilalausuntoa asiakirjojen perusteella.

Lausuntojen kokonaismäärä on 1980-luvulla ja 1990-luvun alkupuolella vaihdellut 250–300 välillä. Viimeisen 5 vuoden aikana tehtyjen mielentilatutkimusten lukumäärä on laskenut 250:sta alle 200:een. Vuoden

---

¹ Menettelyä on selvitetty tarkemmin julkaisussa Rikollisuustilanne 1995–1996, 204 ja Lappi-Seppälä 1997.

1998 luku (173) on tarkastelujakson alin. Samalla syyntakeisuusarvioinnit ovat selvästi kiristyneet.

Taulukko 37 Terveydenhuoltoviranomaisten mielentilaratkaisut 1980–1999

Vuosi	LKH/STH/TEO ratkaisu			
	TY	TYV	YV	Kaikki
1980	34	151	50	235
1981	52	134	50	236
1982	48	142	51	241
1983	45	163	51	259
1984	63	139	64	266
1985	65	175	59	299
1986	89	127	59	275
1987	95	149	73	317
1988	65	148	61	274
1989	66	134	48	248
1990	81	123	57	261
1991	103	145	55	303
1992	127	104	60	291
1993	105	85	33	223
1994	137	66	45	248
1995	129	53	57	239
1996	124	62	49	235
1997	112	57	44	213
1998	94	50	29	173
1999	100	48	33	181

Lähde: LKH, STH ja TEO:n vuosikertomukset

Täydessä ymmärryksessä olevien määrä on kasvanut sekä absoluuttisesti että suhteellisesti. Erityisesti vähentyneesti syyntakeisten kategoria on supistunut. Vuonna 1980 vähentyneesti syyntakeisia oli kaksi kolmannesta tutkituista. Vuonna 1995 tuon ryhmän osuus oli laskenut viidennekseen. Vuonna 1999 tapauksia oli 26 %.

Tuomioistuinratkaisut. Syyntakeettomia oli päärikoksen mukaan 123 vuonna 1996 eli 0,2 % oikeudenkäynnissä syyllisiksi todetuista. Vähentyneesti syyntakeisia oli vuonna 1994 päärikoksen perusteella 330. Vuodelta 1999 vähentyneesti syyntakeisista on saatavissa vain kaikkia rikoksia koskeva tieto (vastaavasti syyntakeettomista on saatavissa vain päärikosta koskeva tieto, mikä tekee tilastojen lukemisen perin vaikeaksi). Sen mukaan vähentyneesti syyntakeisille langetettiin vuonna 1999 oikeudenkäynnissä rangaistus 529 rikoksesta, mikä on 0,5 % tapauksista. Neljä vuotta aikaisemmin

soveltamiskertoja oli runsas 1 000, mikä kertoo muutoksen jyrkkyydestä. Rikoslajikohtaiset tiedot ilmenevät seuraavasta taulukosta sekä liitetaulukosta 8.

Taulukko 38 Syyntakeisuustilasto 1996 ja 1999 – rikoslajeja koskevia tietoja

Rikoslaji	Syyntakeettomat				Vähentyneesti syyntakeiset			
	Päärikoksen mukaan (N)		Jakautuma rikoksittain % - 1999	Osuus päärikoksista % - 1999	Kaikki rikokset (N)		Jakautuma rikoksittain % - 1999	Osuus rikoksista % - 1999
	1996	1999			1996	1999		
Kaikki	123	72	100,0	0,1	1029	571	100,0	0,5
Rikoslakirikokset	114	67	93,1	0,1	875	529	92,6	0,5
Henkirikokset	21	11	15,3	7,7	35	27	4,7	14,8
* tappo ja murha (täytetyt)	10	7	9,7	8,3	18	17	3,0	18,5
Pahoinpitelyrikokset	20	19	26,4	0,3	70	63	11,0	0,6
* törkeä pahoinpitely	9	12	16,7	1,9	34	23	4,0	3,4
Ryöstö ja kiristäminen	7	5	6,9	1,1	19	13	2,8	2,2
Murhapoltto/Tuhotyö	12	9	12,5	12,9	29	13	2,8	16,9
Siveellisyysrikokset	4	1	1,4	0,6	16	4	0,7	2,7
* väkisinmakaaminen	2	0	0,0	0,0	7	1	0,2	1,4
Varkaus, törk. varkaus	11	5	6,9	0,0	239	90	15,8	0,5

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Henkirikoksista taikka niiden yrityksistä syytetyistä vuonna 1999 oli syyntakeettomia 11 eli 8 %päärikoksista (v. 1996; 21 kpl ja 13 %). Tuhotyörikoksissa (aiemmin murhapoltto) jäi syyntakeettomina rangaistukseen tuomitsematta vuonna 1999 13 % (v. 1996 16 %). Myös vähentyntä syyntakeisuutta koskevaa säännöstä sovellettiin useimmin henkirikoksissa, joista tuomituista 15 % katsottiin vähentyneesti syyntakeisiksi.

Kysymystä voi tarkastella myös siltä kannalta, kuinka suuri osa syyntakeettomista taikka vähentyneesti syyntakeisista kuuluu määrättyyn rikosryhmään. Tässä tarkastelussa tuloksiin vaikuttaa myös rikostyyppin yleisyys. Niinpä suurin osa vähentyneen syyntakeisuuden soveltamistapauksista koski varkausrikoksia (16 %), kun henkirikosten osuus oli viisi prosenttia.

Tuomioistuinten syyntakeisuusarvioinnit ovat seurailleet annettuja mielentilalausuntoja. Niissä todettu linjanmuutos (ks. edellä) näkyy ennen kaikkea siinä, että vähentyneesti syyntakeisten ja syyntakeettomien luku-

määrät ja suhteelliset osuudet ovat alentuneet. Yksi käytännössä tärkeä seuraus tästä on ollut, että murhasta tuomitut elinkautiset vankeusrangais-tukset ovat 1990-luvulla lisääntyneet sekä suhteellisesti että absoluuttisesti. (Ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 208 ja Rikollisuustilanne 1997, 179 sekä jäljempänä jakso III.A.7.)

Kriminaalipotilaiden hoito. Jos syytetylle tehdään mielentilatutkimus, Terveystieteiden tutkimuskeskus selvittää samassa yhteydessä myös tahdosta riippumattoman mielisairaanhoidon edellytykset. Rikoksen tehneen hoitoon määrääminen tapahtuu samojen edellytysten nojalla kuin muidenkin mielenterveyden häiriöistä kärsivien.¹ Käytännössä mielentilatutkimuksissa syyntakeettomiksi todetut määrätään kuitenkin säännönmukaisesti hoitoon.

Vuonna 1999 oikeusturvakeskus määräsi 33 (29 vuonna 1998) henkilöä hoitoon mielentilatutkimuksen jälkeen sekä yhden (vuonna 1998 yksi) henkilöä hoitoon ilman mielentilatutkimusta. Kaikki kriminaalipotilaan hoito on pitkäkestoista. Vuoden 1995 lopussa laitoksissa hoidettavista kriminaalipotilaista neljännes oli ollut laitoksessa yli 9 vuotta ja lähes puolet vähintään viisi vuotta. Samana vuonna päättyneistä hoitojaksoista viidennes oli kestänyt vähintään 9 vuotta, kolmannes vähintään 5 vuotta ja puolet vähintään kolme vuotta. Kriminaalipotilaan hoidon keston keskiarvo oli 5,3 vuotta ja mediaani 3,3 vuotta. Hoitoajat ovat valtion mielisairaaloissa tätä merkittävästi pidemmät.

---

¹ Hoitoonmääräämisen edellytyksistä tarkemmin Rikollisuustilanne 1995–1996, 209–210.

6 Rangaistuskäytäntö rikoslajeittain

Rangaistusten tilastoinnista

Tilastointitavat. Vuoden 1992 konkurrenssi uudistuksen myötä luovuttiin rikosten erillisarvostelulle perustuvasta rangaistuksen määräämistavasta. Samalla rangaistuskäytännön tilastointi muuttui aiempaa olennaisesti mutkikkaammaksi. Vuoden 1992 jälkeisessä tilastoinnissa erotetaan kolme ryhmää.

I. Yksi rikos -tilastossa kerrotaan rangaistustiedot tapauksissa, joissa tuomittavana oli vain yksi rikos. Rangaistus on määrätty juuri tästä yhdestä rikoksesta.

II. Yhtenäisrangaistustilasto ottaa mukaan myös tapaukset, joissa tuomioon sisältyy useampi rikos. Tilasto kertoo siis useammasta rikoksesta tuomitun yhtenäisrangaistuksen suuruuden. Yhtenäisrangaistustilastoon sisällytetään nyttemmin yleensä vain samalla tuomiokerralla syyksiluett uudet rikokset (ei ns. jälkikonkurrenssitapauksia).

III. Kaikki syyksiluett rikokset mukaan ottavassa tilastossa ovat mukana kaikki tekijälle eri tuomiokerroilla syyksiluett rikokset.

Kullakin tilastointitavalla on etunsa ja puutteensa. Yksittäisrangaistus-tieto on tarkin. Se kertoo juuri kyseisen rikoksen kohtelusta, eikä rangaistus-tietoon vaikuta muiden rikosten tuoma "lisä". Joissakin rikoslajeissa tilanteet, joissa tekijälle tulee tuomio pelkästään yhdestä rikoksesta ovat kuitenkin harvinaisia poikkeustapauksia. Yksittäisrikokseen syyllistyneet eivät myöskään välttämättä edusta parhaalla mahdollisella tavalla rikostyyppin keskimääräistekijää (esimerkiksi vain yhdestä luvattomasta auton käyt-töön otosta tuomittava on tilastollinen poikkeustapaus, eikä hänen rangaistus-ten perusteella voi päätellä, mitä tapahtuu tyypilliselle autovarkaaalle).

Yhtenäisrangaistustilaston ongelmana on, ettei tilasto kerro mitä muita rikoksia rangaistukseen sisältyy. Koska tilastointi perustuu tuomiokerran päärikokseen, ovat muut tuomioon sisältyvät rikokset kuitenkin aina nimikerikosta lievempiä (ts. varkausrikoksen yhtenäisrangaistustilastossa ei ole mukana henkirikoksia – mutta kääntäen ehkä kyllä).

Kaikki syyksiluett rikokset mukaan ottava tilasto antaa parhaan kuvan siitä, kuinka rikokset jakaantuvat tuomioistuinkäytännössä törkeisiin ja lieviin tekemuotoihin. Koska lievemmat rikokset sisällytetään raskaam-pien rikosten "alle", ei tämä tilasto kerro enää eri rikosten kohtelun

ankaruudesta. Sen sijaan tilasto kertoo pikemminkin sen, millä tuomiotyypillä eri rikokset tulevat sovitettavaksi, silloin kun ne ovat osana rikossarjaa.

Esityksessä noudatetut tilastointiperusteet. Eri tilastointitapoja on syytä käyttää rinnan sen mukaan mikä kulloinkin on selvitettävä kysymys.

Tunnusmerkistön valintaa koskevat tiedot perustetaan kaikkia syyksiluettuja rikoksia koskevaan tilastoon.

Rangaistuslajin valintaa koskeva tieto perustuu päärikosperusteiseen yhtenäisrangaistustilastoon. Kun päärikos yleensä määrää rangaistuslajin, on yhtenäisrangaistustilasto luotettavin lähde sen selvittämisessä, mihin rangaistuslajiin eri rikokset johtavat.

Keskirangaistusten kuvaajana peruslähteenä on yksittäisrikostilasto, kuitenkin tarvittaessa täydennettynä yhtenäisrangaistustilaston tiedoilla.

Rangaistuslajin valintaa ja keskirangaistuksia koskevat tiedot ilmoitetaan samaa rakennetta noudattaen taulukoissa 39–52. Keskirangaistukset kertovat vankeuden keskipituuden (vuosina/kuukausina) sekä päiväsakkojen keskilukumäärän. Tiedot perustuvat yksittäisrikostilastoon (Y=yksittäisrikos). Rangaistuslajin valintatietoina mukana ovat ehdoton vankeus, yhdyskuntapalvelu, ehdollinen vankeus ja sakko. Lähteenä on tällä tuomiokerralla syyksiluettuja rikoksia sisältävä yhtenäisrangaistustilasto (K=tuomiossa yksi tai useampi rikos). Huomattakoon, että yhtenäisrangaistustilasto sisältää myös yksittäisrikokset. Jollei muuta ilmoiteta, koskevat rangaistuksen määräämistä koskevat tiedot vain täytettyjä rikoksia.¹

Tilastoista on poistettu tapaukset, joissa rangaistusta on kohtuullistettu RL 7:6:n erityismääräyksen perusteella (lainkohta sääntelee tilanteita, joissa jo aiemmin ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittu tekijä tulee tuomittavaksi sellaisesta rikoksesta, josta olisi normaalisääntöjen mukaan tuomittava aikaisempaan ehdottomaan rangaistukseen johtaneen rikoksen kanssa yhteinen rangaistus, ks. tarkemmin RL 7:6).

---

¹ Aikaisemmasta poiketen (vrt. Rikollisuustilanne 1998) taulukkoon on siis varattu omat sarakkeet yhdyskuntapalvelua varten. Tämän myötä myös ehdottoman vankeuden keskirangaistuksia koskevat tiedot kertovat vain niistä vankeusrangaistuksista, joita ei ole muunnettu yhdyskuntapalveluksi. Muutos korottaa jonkin verran ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituuksia verrattuna aiempiin lukuihin, joissa mukana olivat myös yhdyskuntapalveluksi muunnetut vankeudet. Taulukoissa ilmoitetaan erikseen myös yhdyskuntapalvelusrangaistusten tuntimäärä.

Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset

Henkirikokset. Tiedot tunnusmerkistöjen soveltamisesta sekä keskirangaistuksista ovat taulukossa 39.

Taulukko 39 Tunnusmerkistön valinta ja rangaistuksen määrääminen henkirikoksissa 1999 (RL 21:1–3)

	Tunnusmerkistön valinta	Keskirangaistus		Elinkautiset
	Tuomitut päärikokset	Yksi	Yhteinen	
Tappo RL 21:1	70	8,3	8,8	..
- tapon yritys	57	3,5	3,6	..
Murha RL 21:2	14	10,3	9,1	7
- murhan yritys	4	3	4,5	..
Surma RL 21:3	1	..	..	..
- surman yritys	0	..	..	..
Yhteensä	146			

Lähde: Tilastokeskus

Murhasta määrätään ilman tapaukseen sovellettavia vähentämisperusteita elinkautinen vankeus. Vuosittain murhasta tuomitaan 10–20 rikoksenteikijää. Vuonna 1999 murhasta päärikoksena tuomitusta 14 tekijästä elinkautiseen tuomittiin seitsemän. Murhasta määräaikaiseen vankeuteen tuomitut ovat pääsääntöisesti vähentyneesti syyntakeisia. Tällöin rangaistus on keskimäärin 10 vuotta vankeutta.

Täytetystä *taposta* (RL 21:1) tuomitaan keskimäärin runsaat 8 vuotta vankeutta. Rangaistuksen suuruuteen vaikuttaa käytännössä mm. syyntakeisuuden aste. Täydessä ymmärryksessä tehdystä täytetystä *taposta* tuomitaan keskimäärin 10 vuotta vankeutta. Vähentynyttä syyntakeisuutta koskevan säännöksen soveltaminen alentaa rangaistusta 2–3 vuodella. Tapon yrityksestä tuomitut rangaistukset vaihtelevat runsaasta kahdesta vuodesta noin viiteen vuoteen. Keskirangaistus tapon yrityksestä on noin 3,5 vuotta vankeutta. Rangaistuskäytäntö on ollut viime vuosina vakaa, joskin havaittavissa on ollut hienoista sanktioiden nousua. Muutos on ainakin osaksi yhteydessä vähentynyttä syyntakeisuutta koskevan säännöksen soveltamiskäytännön muuttumiseen.

Pahoinpitelyrikokset. Noin 80 % pahoinpitelyrikoksista tuomitaan tavallista pahoinpitelyä koskevan säännöksen nojalla. Törkeiden tekemuotojen osuus on runsaat 6 %.

Taulukko 40 Rangaistuksen määrääminen pahoinpitelyrikoksissa 1999 (RL 21:5–7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Pahoinpitely RL 21:5	Y	N	3525	638	135	136	4434	35	2,2	2,9
		%	79,5	14,4	3,0	3,1	100,0			71,0
	K	N	4509	1035	232	314	6090	38	2,5	3,9
		%	74,0	17,0	3,8	5,2	100,0			79,0
Törkeä pahoinpitely RL 21:6	Y	N	1	145	19	81	246	50	9,4	15,4
		%	0,4	58,9	7,7	32,9	99,9			180,0
	K	N	1	234	39	231	505	50	9,7	19,1
		%	0,2	46,3	7,7	45,7	99,9			184,0

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Törkeästä pahoinpitelystä (RL 21:6) määrätään vain vankeutta, joista noin puolet tuomitaan ehdottomana (K). Ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus on vuoden paikkeilla, ehdollisten rangaistusten keskipituus taas runsaat 9 kuukautta (Y). Jos mukaan otetaan vankilaan tuomitut (eli jätetään pois yhdyskuntapalveluun määrättyt), nousevat ehdottoman vankeuden keskirangaistukset 15 kuukauteen. Vajaa puolet törkeistä pahoinpitelyistä tuomitaan yksittäisrikoksena.

Kolme neljästä tavallisesta pahoinpitelystä, joita on valtaosa pahoinpitelyrikoksista, tuomitaan sakkoon (keskiluku 34 päiväsakkoa). Vankeusrangaistukset liikkuvat 2–4 kuukauden vaiheilla. 43 % ehdottomista vankeusrangaistuksista muunnettiin yhdyskuntapalveluksi.

Lievästä pahoinpitelystä voi seurata vain sakkoa (keskiluku 15 päiväsakkoa) ja vajaa prosentti jätetään rangaistukseen tuomitsematta. Lisäksi yli puolet lievien pahoinpitelyjen rangaistuksista määrätään rangaistusmääräysmenettelyssä, jolloin päiväsakkojen lukumäärä on hieman alhaisempi (10–12 päiväsakkoa).

Seksuaalirikokset

Väkisinmakaamisesta tuomitaan päärrikoksena vuosittain 40–50 tapausta. Valtaosa tuomitaan ehdottomaan vankeuteen. Ehdottoman vankeuden osuus on vaihdellut 60–70 %:n välillä (vuonna 1999 luku oli 49 %). Väkisinmakaamisesta tuomittujen vankeusrangaistusten pituus vaihtelee rangaistuslajin mukaan.

Taulukko 41 Rangaistukset väkisinmakaamisesta ja raiskauksesta 1992–1999

Vuosi	Rangaistuslajit päär rikoksen mukaan						Yksittäisrikokset ja keskirangaistukset				
	Eton	Ehdl	Yht.	Eton	Ehdl		Eton	Ehdl	Yht.	Eton	Ehdl
	N	N	N	%	%		N	N	N	kk.ka	kk.ka
1992	27	14	41	65,9	34,1		16	13	29	20,9	9,6
1993	31	20	51	60,8	39,2		12	11	23	17,8	11,4
1994	32	14	46	69,6	30,4		10	8	18	17,6	14,4
1995	27	14	41	65,9	34,1		13	8	21	18,1	11,3
1996	23	16	39	59,0	41,0		6	11	17	12,8	12,4
1992–96	140	78	218	64,2	35,8		57	51	108	18,2	11,6
1997	20	13	33	60,6	39,4		8	9	17	19,1	13,3
1998	13	7	30	65,0	35,0		5	6	11	23,0	13,5
1999(*)	21	18	39	54,8	46,2		12	9	19	25,8	13,1

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

*) Vuoden 1999 luvuissa mukana raiskaus (RL 20:1) ja törkeä raiskaus (RL 20:2)

Päär rikostilastossa ovat mukana myös RL 7:6:n tapaukset, yksittäisrikoksista nämä on puhdistettu

Vuosina 1992–1996 väkisinmakaamisesta tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten keskipituus oli 18,2 kuukautta ja ehdollisten 11,6 kuukautta (ks. taulukko 41). Vuonna 1998 ehdottoman vankeuden keskirangaistus on noussut aiemmista lukemista noin 4–5 kk. Vaikka päätelmissä tulee ottaa huomioon tapausten vähäinen lukumäärä, näyttää muutos aika lailla selvältä. Muutos vahvistui vielä vuonna 1999.

Vuoden 1998 ja 1999 vertailua tosin vaikeuttaa myös se, että vuonna 1999 tulivat voimaan uudet seksuaalirikoksia koskevat säännökset. Aiempi väkisinmakaamisrikos jaettiin kahteen törkeysasteeseen, raiskaukseen ja törkeään raiskaukseen. Lisäksi lakiin otettiin säännös pakottamisesta sukupuoliyhteyteen, joka kattoi myös osan vanhan lain mukaan vapautta loukkaavana haureutena rangaistavista teoista. Vuoden 1999 ja 1998 lukujen tarkka vertaaminen on tunnusmerkistöjen lomittumisen vuoksi mahdotonta. Taulukossa vuoden 1999 lukuihin on laskettu mukaan raiskaus ja törkeä raiskaus. Mikäli mukaan otettaisiin myös pakottaminen sukupuoliyhteyteen, olisi vastaavasti vuoden 1998 lukuihin laskettava osa aiemmasta vapautta loukkaavasta haureudesta (vanha RL 20:2.1). Molemmat menetelmät johtavan samantyyppiseen lopputulokseen. Sen mukaan näyttää ilmeiseltä, että jo edellisvuonna havaittu rangaistusaikojen pidentyminen jatkui myös uuden lain voimassa ollessa. Toisaalta osa vuoden 1999 tuomioista oli vielä annettu vanhan lain nojalla, joten lopullinen kuva vuoden 1999 lainmuutoksen vaikutuksista rangaistuksiin saadaan vasta lähivuosina.

Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö

Varkaus. Valtaosa kaikista rangaistukseen johtaneista varkausrikoksista on näpistyksiä (81 % päärikoksista ja 64 % kaikista). Näpistykset käsitellään pääsääntöisesti rangaistusmääräysmenettelyssä. Oikeudessa tuomituista varkausrikoksista suurin osa (80 %) tuomitaan varkauden perussäännöksen nojalla. Törkeitä varkauksia on päärikosperusteen mukaan 9 % ja kaikista varkausrikoksista 5 %.

Varkaudet ovat sarjarikoksia. Vain 10 % tavallisista varkauksista tuomitaan yksittäisrikoksena. Sama koskee törkeitä varkauksia. Hieman yli puolet varkauden perusmuodon mukaisista rikoksista tuomitaan sakkoon (53 % yhtenäisrangaistuksen päärikoksena). Ehdottomaan vankeuteen tuomitaan runsas viidennes. Näistä joka neljännen tuomio muunnetaan yhdyskuntapalveluksi. Keskirangaistusten pituus on 2–3 kuukautta.

Törkeästä varkaudesta määrätään ehdotonta vankeutta vajaa 60 %. Joka viides vankeuteen tuomittu määrätään yhdyskuntapalveluun. Yksittäisrikoksen keskirangaistus on 6–9 kuukautta. Kaikki tapaukset mukaan lukevan päärikosperusteisen tilaston keskirangaistukset ovat noin kaksi kuukautta korkeammat.

Taulukko 42 Rangaistuksen määrääminen varkausrikoksissa 1999 (RL 28:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk)
Varkaus RL 28:1	Y	N	1541	420	136	260	2357	34	1,9	2,0
		%	65,4	17,8	5,8	11,0	100,0			57,0
	K	N	2220	1006	274	681	4181	39	2,6	3,1
		%	53,1	24,1	6,6	16,3	100,1			72,0
Törkeä varkaus RL 28:2	Y	N	3	65	20	44	132	35	6,2	7,5
		%	2,3	49,2	15,2	33,3	100,0			162,0
	K	N	4	174	42	193	413	46	7,8	12,2
		%	1,0	42,1	10,2	46,7	100,0			165,0

Y = yksittäisrikos

K = tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Kavallus. Kaksi kolmesta kavallusrikoksesta tuomitaan perussäännöksen nojalla. Törkeiden tekemuotojen osuus on verraten korkea (15–20 % oikeudessa tuomituista). Lievistä kavalluksista noin puolet käsitellään rangaistusmääräyksin.

Kolme neljästä kavalluksen perusmuodon mukaisesta rikoksesta tuomitaan sakkoon. Törkeän kavalluksen normaalirangaistuslaji on ehdollinen vankeus (85 %). Vankeusrangaistuksen keskipituus on 9–10 kuukautta. Tavallisesta kavalluksesta kolmannes ja törkeistä neljännes tuomitaan yksittäisrikoksena.

Taulukko 43 Rangaistuksen määrääminen kavallusrikoksissa 1999 (RL 28:4–5)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Kavallus RL 28:4	Y	N	261	77	6	7	351	35	3,0	3,2
		%	74,4	21,9	1,7	2,0	100,0			63,0
	K	N	299	89	8	10	406	36	2,9	3,0
		%	73,6	21,9	2,0	2,5	100,0			63,0
Törkeä kavallus RL 28:5	Y	N	0	46	3	3	52	-	8,1	11,0
		%		88,5	5,8	5,8	100,1			172,0
	K	N	0	71	5	8	84	-	9,0	13,0
		%		84,5	6,0	9,5	100,0			164,0

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Luvaton käyttö. Noin 85 % *luvattomista käytöistä* tuomitaan perussäännöksen (RL 28:7) nojalla. Törkeän tekemuodon osuus on poikkeuksellisen pieni (0,3–0,9 %). Kvalifioitu tunnusmerkistö tulikin lakiin vasta eduskuntakäsittelyn kuluessa, ks. HE 66/86). Myös lievän tekemuodon soveltaminen on jäänyt vähäiseksi (4 % kaikista tapauksista). Runsas puolet lievista luvattomista käytöistä käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä.

Taulukko 44 Rangaistuksen määrääminen luvattomasta käytöstä 1999 (RL 28:7)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Luvaton käyttö RL 28:7	Y	N	284	35	19	39	377	29	1,2	1,5
		%	75,3	9,3	5,0	10,3	99,9			41,0
	K	N	495	110	38	146	789	38	1,6	2,1
		%	62,7	13,9	4,8	18,5	99,9			50,0

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Luvattoman käytön tavallisin rangaistuslaji on sakko (65 %). Luvattomat käytöt ovat lähes aina sarjarikoksia. Perustunnusmerkistön mukaan tuomituista rikoksista yksittäisrikoksia oli vain 5 %. Rikossarjoissa (luvaton

käyttö päärikoksena) sakon osuus laskee nopeasti 50 %:n vaiheille. Poliisitilaston mukaan kaksi kolmesta luvattomasta käytöstä kohdistuu moottoriajoneuvoon. Muuna luvattomana käyttönä rangaistaan mm. toisen matkapuhelimen luvaton käyttö sekä vuokrattujen videokasettien palauttamatta jättäminen. Näissä seuraamuksena on tyypillisesti sakko.

Petos ja väärennös

Petokset. Tuomioistuimissa tutkituista *petoksista* 75 % tuomitaan perussäännöksen (RL 36:1) nojalla. Lievistä petoksista suurin osa käsitellään rangaistusmääräysmenettelyssä.

Taulukko 45 Rangaistuksen määrääminen petosrikoksissa 1999 (RL 36:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Petos	Y	N	582	115	14	31	742	37	2,3	2,0
RL 36:1		%	78,4	15,5	1,9	4,2	100,0			71,0
	K	N	817	281	43	112	1253	40	3,0	3,5
		%	65,2	22,4	3,4	8,9	99,9			90,0
Törkeä petos	Y	N	-	48	2	4	54	-	6,7	12,5
RL 36:2		%		88,9	3,7	7,4	100,0			177,0
	K	N	-	84	6	33	123	-	7,9	18,2
		%		68,3	4,9	26,8	100,0			176,0

Y=yksittäisrikos K=tuomioissa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Petoksen perusmuodon normaalirangaistuslaji on sakko (65 %). Tuomittujen vankeusrangaistusten keskipituus on 2–3 kuukautta. Neljännes ehdottomista vankeusrangaistuksista muunnettiin yhdyskuntapalveluksi. Törkeästä petoksesta tuomitaan valtaosassa tapauksia (68 %) ehdollista vankeutta (6–8 kuukautta). Myös yhtenäisrangaistuksen mukaan ottavassa tilastossa vankeuden keskipituudet kohoavat selvästi.

Myös petosrikokset ovat tyypillisesti sarjarikoksia. Petoksen perusmuodon tapauksista yksittäisrikoksia oli vain 21 % ja törkeistä petoksista enää 8 %. Tekosarjoissa rangaistukset kohoavat samalla kun rangaistuslaji vaihtuu ehdollisesta ehdottomaan. Ankarimmassa päässä ovat 3–4 vuoden ehdottomat vankeusrangaistukset.

Maksuvälinepetos. Maksuvälinepetoksista 85–90 % tuomitaan perussäännöksen nojalla. Lievät tekemuodot käsitellään pääsääntöisesti rangaistusmääräysmenettelyssä.

Maksuvälinepetoksen perusmuodon normaalirangaistus on sakko (70 %). Törkeästä maksuvälinepetoksesta tuomitaan ehdotonta vankeutta. Keskirangaistukset ovat tällöin vuoden paikkeilla.

Väärennös. Noin 90 % *väärennysrikoksista* tuomitaan perussäännöksen (RL 33:1) nojalla. Jos mukaan otetaan rangaistusmääräyksiin ratkaistut lievät väärennökset, osuus putoaa 73 %:iin. Törkeän tekemuodon soveltaminen on verraten harvinaista (2 % kaikista oikeudessa käsitellyistä tapauksista).

Taulukko 46 Rangaistuksen määrääminen väärennösrikoksissa 1999 (RL 33:1)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Väärennös RL 33:1	Y	N	105	15	0	4	124	30	2,5	1,5
		%	84,7	12,1	0,0	3,2	100,0			-
	K	N	353	92	21	46	512	39	2,9	4,0
		%	68,9	18,0	4,1	9,0	100,0			91,0

Y=yksittäisrikos K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Kaksi kolmesta väärennöksen perustunnusmerkistön nojalla tuomituista saa sakkorangaistuksen. Vankeuteen tuomittaessa normaalirangaistus on 2–3 kuukautta vankeutta, joista noin puolet tuomitaan ehdottomana. Myös väärennös on sarjarikos, mikä vaikeuttaa rangaistustilaston lukemista. Vain 8 % perusmuodon mukaisista rikoksista oli yksittäisrikoksia. Kun rikoksia on sarjassa 4 (väärennyksiä taikka sitä lievempiä rikoksia) rangaistuslaji muuttuu ehdottomaksi 3–4 kuukauden vankeudeksi.

Ryöstörikokset

Rikoslain 31 luvun rikoksista ryöstöjen osuus on yli 90 %. 90 % ryöstöistä tuomitaan perustunnusmerkistön mukaan.

Taulukko 47 Rangaistuksen määrääminen ryöstörikoksissa 1999 (RL 31:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Ryöstö RL 31:1	Y	N	4	65	8	50	127	58	6,2	10,3
		%	3,2	51,2	6,3	39,4	100,0			164,0
	K	N	4	123	19	136	282	58	6,6	13,1
		%	1,4	43,6	6,7	48,2	99,9			165,0
Törkeä ryöstö RL 31:2	Y	N	0	5	0	2	7	-	16,6	35,0
		%		71,4	0,0	28,6	100,0			-
	K	N	0	5	0	27	32		16,6	37,8
		%		15,6	0,0	84,4	100,0			

Y = yksittäisrikos

K = tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Rangaistusten ero eri törkeysportaisissa on huomattava. Ryöstön *perusmuodosta* (RL 31:1, joka kattaa myös verraten lievät tekemuodot) tuomitaan keskimäärin 6–10 kuukautta vankeutta (joista kaksi kolmannesta on ehdottomia pituudeltaan 8–10 kk). Jos kyseessä on *törkeä ryöstö* (esim. rikos on tehty käyttäen ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä), keskirangaistus on hieman alle kolme vuotta vankeutta ehdottomana. Ryöstöistä viidennes mutta törkeistä ryöstöistä vain 12 % tuomitaan yksittäisrikoksina.

Taloudellinen rikollisuus

Veropetos. Lievimmat rikoslain 29 luvun vastaiset verorikokset käsitellään rangaistuspäättämismenettelyssä (noin puolet kaikista tapauksista). Tuomioistuimissa käsitellyistä jutuista veropetoksen osuus on kaksi kolmannesta. Viidennes tapauksista tuomittiin törkeätä veropetosta koskevan säännöksen nojalla.

Taulukko 48 Rangaistuksen määrääminen verorikoksissa 1999 (RL 29:1–4)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Veropetos RL 29:1	Y	N	112	92	3	2	209	54	2,1	1,5
		%	53,6	44,0	1,4	1,0	100,0			52,0
	K	N	130	105	4	3	242	54	2,3	1,7
		%	53,7	43,4	1,7	1,2	100,0			46,0
Törkeä veropetos RL 29:2	Y	N	0	30	0	7	37	-	8,6	20,3
		%	0,0	81,1	0,0	18,9	100,0			-
	K	N	2	101	0	32	135	120	9,5	25,6
		%	1,5	74,8	0,0	23,7	100,0			

Y=yksittäisrikos

K=tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Veropetoksen normaalirangaistus on sakko (54 %). Törkeästä veropetoksesta tuomitaan vankeutta, joista suurin osa määrätään ehdolliseksi. Ehdollisten keskipituus on 6–10 kuukautta ja ehdottomien 20 kuukautta. Rangaistusten ohella rikoksiin liittyy säännönmukaisesti joukko hallinnollisia maksuseurauksia.

Velallisen rikokset. RL 39 luvun velallisen rikoksista käytännössä tavallisin on velallisen epärehellisyys (70 %). Törkeistä tekemuodoista on käytettyin törkeä velallisen petos (12 % tapauksista). Velallisen rikoksiin läheisesti liittyviä kirjanpitorikoksia tuomitaan RL 39 luvun rikoksiin nähden noin kaksinkertainen määrä.

Velallisen epärehellisyydestä normaalirangaistus on ehdollinen vankeus (4–5 kk). Sen sijaan velallisen petoksesta joka toinen tekijä tuomittiin sakkoon. Törkeästä velallisen petoksesta seuraa ehdollinen noin 6–8 kuukauden vankeusrangaistus. Yksittäisestä kirjanpitorikoksesta tuomitaan useimmiten sakkoa (65 % yksittäisrikoksista ja 50 % kaikista päärikos-tuomioista). Toisaalta kirjanpitorikoksesta päärikoksena on saatettu tuomita myös vuoden mittaisia ehdottomia vankeusrangaistuksia.

Taulukko 49 Rangaistuksen määrääminen velallisen rikoksissa (RL 39:1–3) ja kirjanpitorikoksissa (RL 30:9) 1999

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Velallisen epärehellisyys	Y	N	20	26	0	2	48	49	4,4	7,5
		%	41,7	54,2	0,0	4,2	100,1			0,0
RL 39:1	K	N	24	34	0	2	60	53	4,4	7,5
		%	40,0	56,7	0,0	3,3	100,0			0,0
Törkeä velallisen epärehellisyys	Y	N	0	7	0	1	8	-	7,9	11,0
		%	0,0	87,5	0,0	12,5	100,0			0,0
RL 39:1a	K	N	0	26	1	5	32	-	9,6	16,0
		%	0,0	81,3	3,1	15,6	100,0			200,0
Velallisen petos RL 39:2	Y	N	19	9	0	0	28	44	3,2	..
		%	67,9	32,1	0,0	0,0	100,0			-
	K	N	19	10	-	-	29	44	3,1	..
		%	65,5	34,5	0,0	0,0	100,0			-
Törkeä velallisen petos	Y	N	-	11	-	1	12	-	6,1	30,0
		%	0,0	91,7	0,0	8,3	100,0			-
RL 39:3	K	N	-	23	1	6	30	-	6,6	22,8
		%	0,0	76,7	3,3	20,0	100,0			200,0
Kirjanpitorikos RL 30:9	Y	N	146	75	5	0	226	46	3,2	-
		%	64,6	33,2	2,2	0,0	100,0			92,0
	K	N	199	191	9	4	403	50	3,7	8,5
		%	49,4	47,4	2,2	1,0	100,0			113,0

Y = yksittäisrikos K = tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Liikenne rikokset

Liikennejuopumus. Valtaosa (57 %) RL 23 luvun vastaisista liikennejuopumusrikoksista on törkeitä rattijuopumuksia. Vesiliikennejuopumuksia tuomitaan vuosittain lähes 600, mutta näistä vain muutama kymmenen esiintyy tuomion törkeimpänä rikoksena, mikä viittaa siihen, että rikos selviää yleensä jonkin toisen rikoksen yhteydessä.

Taulukko 50 Rangaistuksen määrääminen liikennejuopumusrikoksissa 1999
(RL 23:1–3)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Rattijuopumus RL 23:1	Y	N	4592	20	10	7	4629	40	1,5	1,0
		%	99,2	0,4	0,2	0,2	100,0			39,0
	K	N	6613	40	40	49	6742	42	1,5	1,4
		%	98,1	0,6	0,6	0,7	100,0			43,0
Törkeä rattijuopumus RL 23:2	Y	N	445	3696	742	224	5107	65	1,9	2,4
		%	8,7	72,4	14,5	4,4	100,0			71,0
	K	N	792	6653	1741	1145	10331	66	2,0	3,3
		%	7,7	64,4	16,9	11,1	100,1			80,0
Huumaantuneena ajaminen RL 23:3	Y	N	37	13	5	6	61	42	1,3	2,3
		%	60,7	21,3	8,2	9,8	100,0			50,0
	K	N	119	96	19	49	283	54	2,0	2,9
		%	42,0	33,9	6,7	17,3	99,9			67,0

Y = yksittäisrikos

K = tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Tavallisesta rattijuopumuksesta (RL 23:1) sakko on nykyisin lähes yksinomainen rangaistus (99 %). Törkeän rattijuopumuksen rajan alentaminen on samalla johtanut siihen, että vankeuden käyttö tässä rikostyyppissä on kaventunut. *Törkeän rattijuopumuksen* (RL 23:2) normaalirangaistuslaji (65 %) on 2–2,5 kuukauden mittainen ehdollinen vankeus. Viiteen kuudesta ehdollisesta vankeusrangaistuksesta liitetään tehosteeksi oheissakko. Ehdottomasta vankeudesta seuraa neljänneksessä tapauksista. Kaksi kolmesta ehdottomasta vankeusrangaistuksesta muunnetaan yhdyskuntapalveluksi. Sakkoa tuomitaan törkeästä rattijuopumuksesta nyttemmin noin 8 %:ssa tapauksista. Tämäkin muutos on yhteydessä törkeän rattijuopumuksen promillerajan alentamiseen.

Huumaantuneena ajamisesta seuraa tavallisimmin sakko (42 %). Myös *vesiliikennejuopumuksesta* tuomitaan käytännössä sakkoa (keskiluku 33 päiväsakkoa). Rangaistusten lajiin ja määrään vaikuttavat tunnusmerkkien sisällä ennen kaikkea verenalkoholi sekä aikaisemmat rattijuopumustuomiot.

Käytännössä tärkeänä erityisryhmänä ovat tapaukset, joissa liikennejuopumukseen liittyy kuolemantuottamus. Niinpä yhdistelmästä kuolemantuottamus ja törkeä rattijuopumus normaalirangaistuslajina on ehdoton vankeus ja rangaistuksen keskipituus 1 vuosi 6 kuukautta. Rattijuopumuksiin

liittyy erityisenä seuraamuksena ajokielto, joka sekin porrastuu rikoksen törkeyden ja tekijän uusimisen mukaan. Tavallisesta rattijuopumuksesta määrätään keskimäärin 7 ja törkeästä rattijuopumuksesta keskimäärin noin 10 kuukauden mittainen ajokielto (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 1994).

Muut liikenne rikokset. Liikenne rikosten seuraamukset määrätään pääsääntöisesti (92 % tapauksista) rangaistusmääräysmenettelyssä. Vain vakavimmat tapaukset käsitellään oikeudessa. Kolmannes tuomioistuimissa ratkaistuista tieliikennelain vastaisista rikoksista oli liikenteen vaarantamisia. Kortitta-ajon ja liikenne rikkomuksen osuus on yhtä suuri (noin neljännes). Törkeitä liikenteen vaarantamisia on kaikista tuomioistuimissa tuomituista liikenne rikoksista vain 4 % (mutta päär rikoksista 14 %).

Taulukko 51 Rangaistuksen määrääminen muissa liikenne rikoksissa 1999
(TLL 99, 102 §)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Törkeä liikenteen vaarantaminen	Y	N	588	29	1	4	622	50	1,7	1,5
		%	94,5	4,7	0,2	0,6	100,0			50,0
TLL 99§	K	N	757	99	24	87	967	53	2,6	5,5
		%	78,3	10,2	2,5	9,0	100,0			76,0
Kortittu ajo TLL 102§	Y	N	147	19	7	50	223	28	0,9	1,0
		%	65,9	8,5	3,1	22,4	99,9			27,0
	K	N	258	23	17	86	384	33	0,9	1,2
		%	67,2	6,0	4,4	22,4	100,0			33

Y = yksittäisrikos

K = tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Neljä viidestä törkeän liikenteen vaarantamisen tapauksesta tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista puolet on ehdollisia ja puolet ehdottomia. Kolme neljästä oikeudessa kortitta-ajosta tuomituista saa sakkoa. Vuosittain tästä rikoksesta tuomitaan vajaat sata vankeusrangaistusta (tuomion päär rikoksena). Näissä tapauksissa henkilöllä on säännönmukaisesti takanaan lukuisia aikaisempia samasta rikoksesta langetettuja rangaistuksia.

Huumausainerikokset

Noin 95 % tuomituista huumausainerikoksista toteutti rikoksen perustunnusmerkistön. Törkeitä huumausainerikoksia tuomittiin yksittäisrikoksena 91 ja kaikkiaan 234.

Taulukko 52 Rangaistuksen määrääminen huumausainerikoksissa 1999 (RL 50:1–2)

Rikos			Rangaistuslajit					Keskirangaistukset (ps/kk)		
			Sakko	Ehdoll.	Ykp	Eton	Yht.	Ps.lkm	Ehdoll. (kk)	Eton (kk) Ykp (t)
Huumausainerikos RL 50:1	Y	N	2317	123	27	68	2535	25	3,3	4,3
		%	91,4	4,9	1,1	2,7	100,1			93,0
	K	N	3225	320	82	291	3918	30	3,5	4,7
		%	82,3	8,2	2,1	7,4	100,0			84,0
Törkeä huumausainerikos RL 50:2	Y	N	-	20	-	71	91	-	15,4	32,0
		%	0,0	22,0	0,0	78,0	100,0			0,0
	K	N	-	36	-	198	234	-	16,0	39,6
		%	0,0	15,4	0,0	84,6	100,0			0,0

Y = yksittäisrikos

K = tuomiossa yksi tai useampi rikos

Lähde: Tilastokeskus

Neljä viidestä huumausainerikoksesta tuomitaan sakkoon. Vankeusrangaistuksista hieman yli puolet on ehdottomia (keskipituus 4 kk). Törkeästä huumausainerikoksesta langetetut rangaistukset ovat tätä selvästi ankarampia. Neljä viidestä päär rikoksena tuomitusta törkeästä huumausainerikoksesta johtaa ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Rangaistusten keskipituus on hieman alle kolme vuotta.

7 Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano

Vankiluku

Vuosina 1988–1999 oli vankiloissa vankeja päivittäin keskimäärin seuraavat määrät:

Taulukko 53 Vankien päivittäiset keskimäärät vankiryhmittäin vuosina 1988–1999

Vankiryhmä	1988	1990	1992	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Vankeusvankeja	3347	2878	2954	2698	2691	2657	2472	2353	2215
Sakkovankeja	91	95	189	221	173	132	119	96	102
Nuorisovankeja	99	84	95	85	82	92	71	52	53
Tutkintavankeja	421	372	263	259	289	300	295	292	354
Pakkolaitosvankeja	14	12	10	12	13	16	17	16	19
Yhteensä	3972	3441	3511	3275	3248	3197	2974	2809	2743

Lähde: Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto

Vankilukumäärä on edelleen laskenut hiljalleen. Kokonaisvankiluku oli vuonna 1999 reilut 2 % edellisvuotta alempi.

Naisvankien määrä on viime vuosina jonkin verran lisääntynyt. Vuoden 1999 lopussa naisia oli vankiloissa 132, eli 5 % vangeista. Aiempiä vuosina naisten osuus on pysytellyt 3 %:n paikkeilla (keskimäärin 100–110 vankia).

Ulkomaalaisten vankien määrä nousi etenkin 1990-luvun alkuvuosina. Vankiloissa oli keskimäärin 11 ulkomaalaista vankia vuonna 1988 ja 55 vuonna 1994. Vuonna 1995 heitä oli keskimäärin 74 ja vuonna 1998 130 ja vuonna 1999 150. Verrattuna muihin Euroopan maihin ulkomaalaisten osuus vangeista on kuitenkin vähäinen – vajaat 2 % vankiluvusta. Esimerkiksi muissa Pohjoismaissa ulkomaisten vankien osuus vaihtelee 15–25 %:n välillä (Danielsson 1996).

Vapaudesta vankilaan tai avolaitokseen vuoden aikana saapuneiden henkilöiden määrä pysyi vuonna 1999 edellisvuoteen verrattuna samana.

Taulukko 54 Vuoden alusta lukien vapaudesta vankilaan tai avolaitokseen saapuneet 1988–1999

	1988	1990	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Kaikkiaan	9379	8831	9851	9435	8711	7755	6594	6201	5803	5838
- näistä alle 21-v. rangaistusvankeja	260	201	268	234	205	169	172	134	120	113

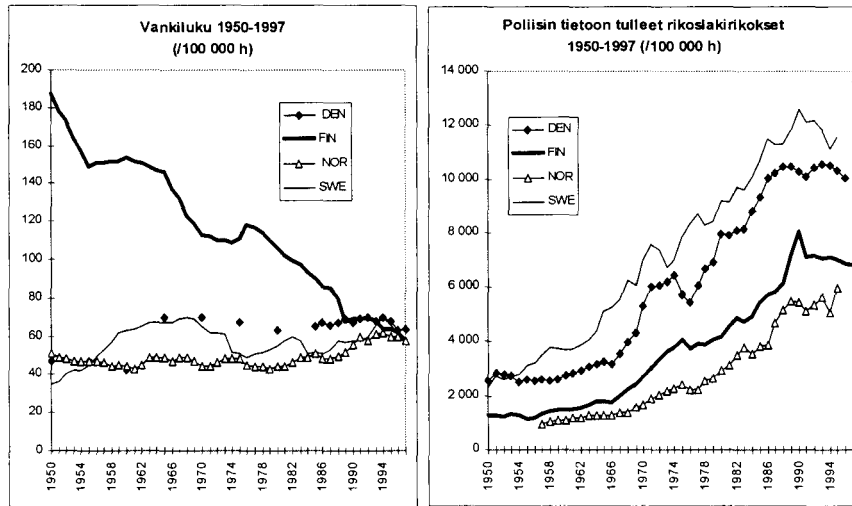
Väkilukuun suhteutettuna Suomen vankiluku on nykyisin pohjoismaisella tasolla. Läntisen Euroopan kattavassa tarkastelussa Suomen sijaluku on vähitellen pudonnut kärkisijoilta kahden samanaikaisen muutoksen seurauksena: Samalla kun Suomen vankiluku on alentunut, se on monissa muissa Euroopan maissa noussut.

Taulukko 55 Keskimääräinen vankiluku pohjoismaissa 1991–1999
(kaikki vangit 100 000 15 vuotta täyttäneitä asukasta kohden)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Suomi	86	87	84	79	78	77	71	67	65
Ruotsi	70	72	80	84	82	76	69	72	71
Norja	74	72	76	77	75	74	72	70	71
Tanska	84	84	81	84	80	76	78	84	84

Lähteet: Danielsson 1996; oikeusministeriön vankeinhoito-osasto

Kehityskaarien erot pohjoismaissa näyttävät pidemmällä aikavälillä vielä selvemmiltä. Kuviosta 49 ilmenee väkilukuun suhteutettu vankiluvun kehitys neljässä pohjoismaassa vuosina 1950–1997. Mukaan on liitetty myös vertailutieto poliisin tietoon tulleista rikoslakirikoksista samalta ajalta.

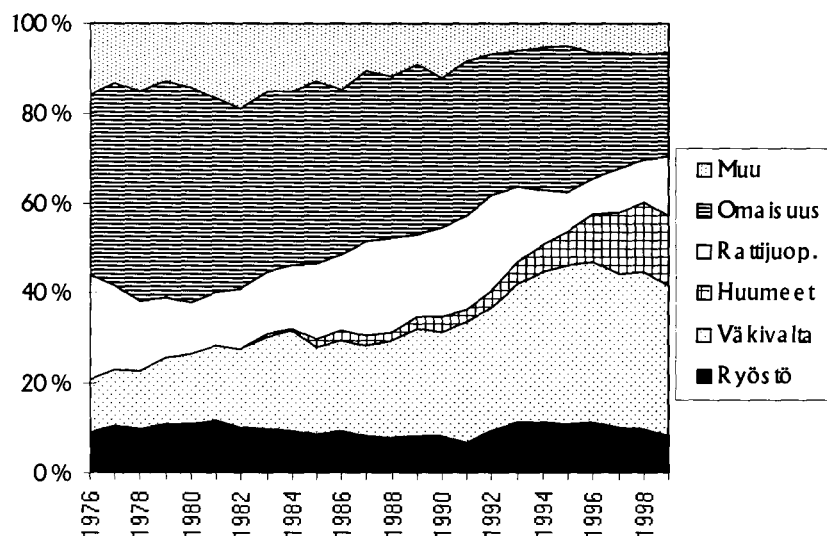
Kuvio 49 Vankiluku ja poliisin tietoon tullut rikollisuus pohjoismaissa 1950–1997

Neljässä vuosikymmenessä Suomen vankiluku on tasaisesti alentunut noin kolmannekseen aikaisemmasta. Samalla on saavutettu yhteispohjoismainen taso. Vankiluvun dramaattisestakin muutoksesta huolimatta pohjoismaiden rikollisuuskehitykset ovat seurailleet toisiaan. Kuvioista havaittava pohjoismaisten rikosprofiilien samansuuntaisuus ja vankiprofiilien erilaisuus kertoo konkreettisesti rangaistuspolitiikan rajallisista mahdollisuuksista vaikuttaa rikollisuuden tasoon (ks. tarkemmin Lappi-Seppälä 1998).

Vankirakenne

Rikos. Rangaistusvangeista noin kolmasosa kärsii rangaistusta omaisuus- ja ryöstörikoksista. Samalla rangaistusvankien rikosjakaumassa on viimeisten 20 vuoden kuluessa tapahtunut melkoisia muutoksia. 1970-luvun loppupuolella rattijuopumusrikosten suhteellinen osuus pieneni, kun taas 1980-luvun alussa varkausrikosten osuus aleni. 1990-luvun merkittäviä piirteitä on väkivaltarikosten sekä huumausainerikosten osuuden kasvu. Samalla rattijuopumusrikosten osuus on yhdyskuntapalvelun käytön seurauksena jälleen alentunut. Vuonna 1999 näiden vankien määrä kuitenkin jälleen lisääntyi. Tällä hetkellä 49 % rangaistusvangeista kärsii rangaistusta väkivalta- taikka huumausainerikoksesta (57 % ryöstöt mukaan lukien). Vuonna 1976 näiden ryhmien osuus oli 12 % (21 %).

Kuvio 50 Rangaistusvankien päärikos vuosina 1976–1999

Rangaistusajat. Rangaistusaikoja voidaan kuvata eri tavoin. Yksi keino on mitata laitoksesta vapautuneiden vankien laitoksessa viettämän ajan pituus. Tämä on luotettavin tapa mitata todellisen laitosajan pituutta.

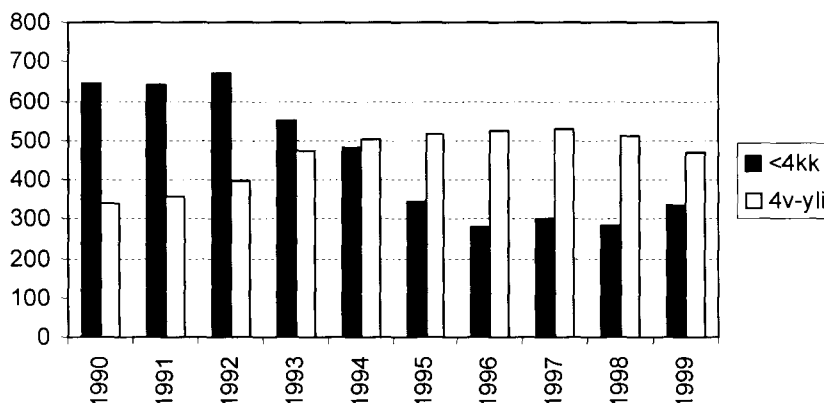
Taulukko 56 Vapautuneiden rangaistusvankien laitoksessa suorittama aika vuosina 1988–1999

Rangaistusajan pituus	1988	1990	1992	1994	1996	1998	1999
enintään 3 kk	50,7	53,6	56,8	54,9	43,2	44,6	46,9
yli 3 kk–6 kk	20,7	19,9	19,6	19,1	21,5	17,4	17,1
yli 6 kk–1 v	15,4	14,9	12,7	13,9	17,5	16,8	16,9
yli 1 v–2 v	8,8	7,3	6,6	7,3	10,8	12,4	11,9
yli 2 v–	4,5	4,3	4,3	4,8	6,9	8,7	7,2
Yhteensä %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	7766	6112	6566	5544	4455	3898	3859
Yli 1 v. rangaistuksia	1031	714	713	669	789	824	739

Yli kahden vuoden laitosaikojen osuus kasvoi vuosina 1992–1998 kaksinkertaiseksi. Samalla kaikkein lyhyimpien aikojen osuus on alentunut. Vuonna 1999 tilanne tasaantui.

Rangaistuskäytännön viimeaikaiset muutokset ottaisi paremmin huomioon menetelmä, jolla kuvataan laitoksessa rangaistustaan vielä suorittavien vankien odotettavissa olevaa laitosaikaa.

Kuvio 51 Rangaistusvankien ennakoitua laitosajaa (poikkileikkaus) 1990–1999

Myös rangaistusta suorittavien vankien odotettavissa olevan laitosajan pituuksissa on tapahtunut muutoksia 1990-luvulla. Vuosikymmenen alkupuolella vankiloissa istui runsaat 600 vankia (runsaat 20 % vangeista), joiden laitos aika jäi otaksuttavasti alle 4 kuukauden. Vuoteen 1996 mennessä tämä ryhmä oli kutistunut puoleen. Muutos on seurausta yhdyskuntapalvelun käytöstä.

Samanaikaisesti 4 vuotta tai tätä pidempään laitoksessa viipyvien määrä nousi runsaasta 300:sta yli 500:aan. Nytkin joka viides rangaistuslaitoksessa istuva vanki viipyy vankilassa vähintään neljä vuotta. Tämä muutos on yhteydessä väkivalta- ja huumausainerikoksista langetettuihin pitkiin rangaistuksiin. Taustalla on törkeiden huumausainerikosten sekä ennen kaikkea henkirikosten yritysten lisääntyminen. Asiassa vaikuttaa myös muuttunut mielentiläkäytäntö, jonka seurauksena vähentyneesti syyntakeisten osuus on alentunut (ks. edellä A.5).

Viime vuosina pitkien rangaistusten määrä näyttää alentuneen ja lyhyiden taas lisääntyneen. Osittain muutokset liittyvät yhdyskuntapalvelun käytön supistumiseen.

Taulukko 57 Elinkautisvangit ja murhatuomiot 1990–1999

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Elinkautis- vangit 1.1.	28	29	31	28	28	34	39	43	55	61	59 ²
Murhatuomiot											
- kaikki	8	8	7	21	12	8	21	10	9	15 ¹	..
- elinkautiset	4	3	4	12	8	6	16	5	5	7	..

¹ Ennakkotieto² Tieto 31.11.1999

Elinkautisvankien määrä on lisääntynyt. Muutos on osaksi seurausta syynta-keisuusarviointien kiristymisestä. Myös vuosien 1993, 1994 ja 1996 poikkeuksellisen lukuisat murhatuomiot näkyvät vankitilastoissa.

Ehdonalainen vapaus

Nykyisin jokseenkin kaikki vangit vapautuvat ehdonalaiseen vapauteen.¹ Vuonna 1999 vankilasta vapautui 3 859 vankia, joista 3 785 ehdonalaisesti. Ehdonalaista vapautta koskeva tilastointi on monella tapaa puutteellinen. Perustiedot ehdonalaista vapauttamista koskevista ratkaisuista vuosilta 1993–1999 ovat seuraavassa taulukossa.

Taulukko 58 Ehdonalainen vapaus ja valvonta 1993–1999

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Vapautuneet	5999	5544	4682	4455	3856	3898	3859
- näistä ehdonalaisesti	5936	5445	4616	4326	3762	3814	3785
- näistä valvontaan	925	931	839	845	813	914	878
- valvontaan määrätty %	16	17	18	20	22	24	23
Valvonnassa 1.1.	1223	1250	1290	1153	1148	1197	1247

Lähteet: Kriminaalihuoltoyhdistys, oikeusministeriön vankeinhoito-osasto ja Tilastokeskus

Valvontaan määrätään vuosittain vajaat 1 000 henkilöä. Ehdonalaisesti vapautuneiden lukumäärät ovat laskeneet 1990-luvulla noin 30 %. Valvontaan määrättyjen osuus on samalla kasvanut (15 –> 23 %). Nyt joka neljäs vapautuva vanki määrätään valvontaan.

¹ Lainsäädännön pääpiirteet on selostettu Rikollisuustilanne 1995–1996, 195.

Käytössä ei ole systemaattista tietoa siitä, kuinka moni ehdonalaiseen vapauteen päästetyistä menettää ehdonalaisen vapautensa. Kriminaalihuolto-yhdistys kerää tiedot siitä, kuinka moni valvonnassa olevista ehdonalaisesti vapautetuista vuosittain menettää ehdonalaisen vapautensa. Tuomioistuintilastosta vuorostaan näkee, kuinka moneen päärikosperusteiseen rangaistukseen on liitetty määräys aikaisemman ehdonalaisen vapauden menettämisestä.

Taulukko 59 Ehdonalaisen vapauden menettäminen 1993–1999

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Valvonnassa olevista	275	260	331	286	244	281	217
Päärikostuomion mukaan	2109	1805	1764	1607	1517	1513	1549

Lähteet: Kriminaalihuoltoyhdistys ja Tilastokeskus

Vuosittain noin 300 ehdonalaisen valvonnassa olevaa henkilöä menettää ehdonalaisen vapautensa. Syynä on aina uusi rikos. Tuomioistuintilaston mukaan mitaten tapauksia on huomattavasti enemmän (vain osa ehdonalaisesti vapautetuista on valvonnassa, toisaalta tuomioistuintilastossa yksikkönä on tuomiokerran päärikos kun taas KHY:n tilasto on henkilö pohjainen). Viime vuosina tapauksia on ollut runsaat 1 500.

B Kontrollijärjestelmän erityispiirteitä

---

1 Yhdyskuntapalvelu Tapio Lappi-Seppälä

Yhdyskuntapalvelun tilastoimista. Yhdyskuntapalvelun soveltamisessa ja käytössä erottuu kolme vaihetta: (1) Soveltuvuusselvitys (soveltuuko syytetty yhdyskuntapalveluun), (2) rangaistuksen tuomitseminen sekä (3) täytäntöönpano.¹ Eri vaiheita koskevista viranomaisratkaisuksista saadaan tietoa useista eri lähteistä. Soveltuvuusselvityksiä ja rangaistuksen täytäntöönpanoa seurataan Kriminaalihuoltoyhdistyksen sekä oikeusministeriön vankeinhoito-osaston toimesta. Tuomioistuinten ratkaisukäytännön seuranta perustuu yleiseen tuomioistuintilastoon. Rangaistuksen käyttöä voidaan kuvata sekä absoluuttiluvuin, että kertomalla, kuinka suuri osa ns. muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista (korkeintaan 8 kuukauden mittaisista ehdottomista vankeusrangaistuksista) on muunnettu yhdyskuntapalveluksi. Jälkimmäisestä käytetään seuraavassa termiä ”käyttöaste”. Taulukkoon 60 on kerätty keskeiset yhdyskuntapalvelun käyttöä koskevat tiedot. Kuvaus on jäsennetty kolmeen portaaseen (I soveltuvuusselvitys → II tuomioistuinvaihe → III täytäntöönpano).

Taulukko 60 Yhdyskuntapalvelun käyttö 1995–1999

	1995	1996	1997	1998	1999
	N	N	N	N	N
I. Soveltuvuusselvitys					
- selvityspyyntöjä esitetty	8 122	8 922	10 484	10 849	9 541
- soveltuvuusselvitys tehty	5 738	6 476	7 194	7 362	6 606
- suositettu YKP	4 833	5 404	5 931	6 058	5 311
II. Tuomiotiedot					
- muuntokelpoisia (max. 8 kk)	7 536	7 340	7 621	9 132	9 594
- näistä tuomittu YKP	2 803	3 277	3 534	3 957	3 658
III. Täytäntöönpanotiedot					
- täytäntöönpano aloitettu	2 375	3 041	3 206	3 762	3 630
- suoritettu loppuun	1 720	2 507	2 620	2 933	2 979
- keskeytetty	263	356	428	513	546
- täytäntöönpanossa 1.10.	696	952	1 066	1 208	1 287*
- suoritettuja tunteja	169 420	243 583	251 862	275 788	257 107

* 1.5. yhdyskuntapalvelussa olleita

Lähteet: Kriminaalihuoltoyhdistys; oikeusministeriön vankeinhoito-osasto ja Tilastokeskus

---

¹ Lainsäädännön pääpiirteet on selostettu julkaisussa Rikollisuustilanne 1995–1996, 197–198.

Taulukko 61 Soveltuvuusselvitykset 1995–1999

	Selvityspyyntöjä	Soveltuvuusselvitys tehty %	Yhdyskuntapalvelua suositettu %
1995	8 122	70,6	84,2
1996	8 922	75,6	83,4
1997	10 484	68,6	82,0
1998	10 849	67,9	82,3
1999	9 541	69,2	80,4

Lähteet: Kriminaalihuoltoyhdistys ja oikeusministeriön vankeinhoito-osasto

Soveltuvuusselvitys. Kriminaalihuoltoyhdistykseltä pyydettiin vuonna 1999 kaikkiaan 9 541 soveltuvuusselvitystä (10 849 vuonna 1998). Niitä tehtiin 6 606 kappaletta (69 % pyydetystä). Osa kadosta (pyyntöihin verrattuna) johtuu siitä, että vastaajaa ei tavoiteta tai hän ei tule selvitykseen. Selvityksistä 80 prosenttia päätyi myönteiseen soveltuvuusarvioon. KHY:n käytäntö tuntuu tässä varsin vakiintuneelta. Uuden rangaistuksen käyttöönoton alkuvuosien tietojen nojalla tuomioistuimet noudattivat melko tarkkaan Kriminaalihuoltoyhdistyksen lausuntoa. Jos perusrangaistus oli muunnettavissa yhdyskuntapalveluksi, 93 prosenttia ratkaisuista noudatti Kriminaalihuoltoyhdistyksen suositusta (Takala 1993a). Yhdyskuntapalveluun suositeltujen (5 311 vuonna 1999) sekä tuohon rangaistukseen tuomittujen (3 658 vuonna 1999 eli 69 % suositelluista) välinen ero taulukossa selittyy sillä, että osa myönteisen soveltuvuusselvityksen saaneista tuomitaan ei-muuntokelpoiseen rangaistukseen (esim. ehdolliseen vankeusrangaistukseen).

Taulukko 62 Tuomitut 1995–1999

	Vankeus max. 8 kk	Yhdyskuntapalvelu	Käyttöaste %
1995	7 536	2 803	37,2
1996	7 340	3 277	44,6
1997	7 621	3 534	46,6
1998	9 132	3 957	43,3
1999	9 594	3 658	38,1

Lähteet: Kriminaalihuoltoyhdistys ja oikeusministeriön vankeinhoito-osasto

Tuomioistuinratkaisu. Vuonna 1999 tuomioistuimissa langetettiin 3 658 yhdyskuntapalvelurangaistusta, mikä oli 38 % muuntokelpoisista vankeusrangaistuksista (näitä oli 9 594). Vuonna 1998 vastaavat luvut olivat 3 957 ja 43 %. Uuden rangaistuksen käyttöaste kasvoi vuosina 1993–1997 kaksinkertaiseksi (22 %:sta 46 %:iin). Vuonna 1998 käyttöasteen kasvu taittui ja

kääntyi laskuun niin, että vuonna 1999 oli päädytty vuoden 1995 tasolle. Taustalla saattaa olla mm. vuonna 1998 voimaan tullut lainmuutos, jolla rajoitettiin yhdyskuntapalvelun käyttöä uusimistilanteessa.

Rangaistuksen käyttöaste on edelleen selvästi suurin rattijuopumusrikoksissa (58 % vuonna 1999). Pahoinpitelyrikoksissa käyttöaste oli laskenut ja oli 38 % vuonna 1999 (45 % vuonna 1998). Varkausrikoksissa käyttöaste laski 31 %:sta 26 %:iin.

Taulukko 63 Yhdyskuntapalvelun käyttöaste 1993–1999

	Yleinen käyttöaste			Käyttöaste eri rikoksissa			
	Muunto- kelpoisia	Muunnettu YKP:ksi	Käyttö -%	Ratti- juopumus	Varkaus jat.vark.	Pahoin- pitely	Muut
	N	N		%	%	%	%
1993	2 607	563	21,6	39,3	8,7	13,8	10,6
1994	5 875	1 487	25,3	45,2	13,6	15,2	11,1
1995	7 538	2 803	37,2	56,4	22,4	28,9	20,8
1996	7 340	3 277	44,6	63,0	31,0	38,8	26,5
1997	7 621	3 534	46,4	62,5	34,8	40,9	31,3
1998	9 132	3 957	43,3	61,0	31,0	45,0	28,8
1999	9 594	3 658	38,1	57,7	25,5	38,4	24,8

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Yli puolet yhdyskuntapalvelutuomioista määrätään rattijuopumuksesta. Liikennejuopumukseen syyllistyneiden osuus yhdyskuntapalveluun tuomituista on vuosina 1993–1999 kuitenkin laskenut (73 prosentista 56 prosenttiin), mikä kertoo seuraamuksen soveltamisalan laajenemisesta myös muihin rikoksiin.

Taulukko 64 Yhdyskuntapalvelun jakautuma rikoslajeittain 1993–1999

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Kaikki	563	1 487	2 803	3 277	3 534	3 957	3 658
Osuus	%	%	%	%	%	%	%
Näistä							
- Rattijuopumus	72,6	68,8	65,4	61,6	58,1	56,1	55,7
- Varkaus	13,5	16,5	16,1	16,7	16,0	15,7	12,9
- Pahoinpitely	3,7	4,4	6,0	7,8	6,5	7,7	8,3
- Muut	10,1	10,3	12,6	13,8	19,3	20,4	23,1
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Vuonna 1999 tuomituista oli naisia 195 eli 5 %. Naisten ryhmässä käyttöosuus oli edelleen miehiä korkeampi (vuonna 1999 47 % verr. 38 %; 40 % verr. 37 % v. 1996). Yhdyskuntapalveluun tuomitut ovat ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittuja jonkin verran varttuneempaa väkeä. Rangaistuksen käyttöaste on paikoin voimakkaastikin sidoksissa tuomitun ikään. Ikäryhmässä 15–20 vuotta käyttöaste vuonna 1999 oli 39 % ja ikäryhmissä 50–64 vuotta 60 %.

Taulukko 65 Täytäntöönpano 1995–1999

	Aloitettu	Suoritettu	Keskeytys %	1.10	Suoritettut tunnit
1995	2 375	1 720 (72,4 %)	11,0	696	169 420
1996	3 041	2 507 (82,4 %)	11,7	952	243 583
1997	3 206	2 620 (81,7 %)	13,3	1 066	251 862
1998	3 762	2 933 (78,0 %)	13,6	1 208	275 788
1999	3 630	2 979 (82,1 %)	15,0	1 287 ¹	257 107

¹ 1.5. yhdyskuntapalvelussa olleita

Lähteet: Kriminaalihuoltoyhdistys ja oikeusministeriön vankeinhoito-osasto

Täytäntöönpano. Vuonna 1999 täytäntöön pantavaksi tuli aloitettuja yhdyskuntapalveluja 3 630. Vuoden aikana suoritettiin loppuun 2 979 rangaistusta. Samana vuonna keskeytettiin 546 rangaistuksen suorittaminen. Keskeytysprosentti (samana vuonna aloitetuista) pysyi vuosina 1995 ja 1996 11 prosentin vaiheilla, mutta on tästä noussut 15 %:iin. Vuonna 1999 suoritettiin 260 000 yhdyskuntapalvelutuntia (280 000 vuonna 1998). Tämä vastaisi päivittäisessä vankiluvussa 400–500 vankia (olettaen että yhdyskuntapalvelun puuttuessa olisi todella tuomittu vastaava ehdoton vankeusrangaistus). 1.5.1999 lopussa oli toimenpantavana 1 287 yhdyskuntapalvelurangaistusta (1.10.1998, 1 208).

Tyypillinen yhdyskuntapalvelurangaistus on kestoltaan 70–90 tuntia. Loppuun suoritettujen sekä keskeytettyjen tuomioiden tuntimääriä verrattaessa havaitaan, että rangaistuksen pituudella on melko selvä yhteys keskeyttämiseen. Keskeyttäneiden rangaistuksista suurin osa oli aiempina vuosina pituudeltaan 91–130 tuntia (ks. Rikollisuustilanne 1995–1996, 200).

Yhdyskuntapalvelun työtehtäviksi pyritään löytämään sellaisia hyödyllisiä töitä, jotka muuten jäisivät kokonaan tekemättä tai jotka tehtäisiin vapaaehtoisena palkattomana työnä. Palvelupaikan järjestäjänä voi olla julkisyhteisö tai julkisoikeudellinen yhteisö tai säätiö. Tyypillisiä tehtäviä ovat olleet esimerkiksi avustaminen sosiaalisen palvelulaitoksen keittiössä

tai huoltotöissä, pienehköt remontit ja korjaustyöt, kuntien tai seurakuntien ulkoalueiden kunnostus ja toiminta vapaaehtoisten avustusjärjestöjen varastoissa ja myyntipisteissä. Työtehtäviä löytyy edelleen parhaiten kuntien piiristä (55 % palvelupaikoista). Valtion osuus on pysytellyt edelleen vaatimattomalla tasolla (2 % palvelupaikoista).

Vuodesta 1994 alkaen on osa yhdyskuntapalvelurangaistuksen tunneista (enintään viisi tuntia) voitu suorittaa käyttämällä päihdehuollon palveluja Kriminaalihuoltoyhdistyksen hyväksymällä tavalla. Tätä mahdollisuutta käytettiin vuonna 1999 18 %:ssa tapauksista (vuonna 1998 10 %).

Yhdyskuntapalvelun avulla pyritään vähentämään vankeusrangaistuksen haittoja. Yhdyskuntapalvelun toivotaan vankilaa paremmin helpottavan tuomitun kiinnittymistä yhteiskuntaan taikka ainakin ehkäisevän sitoutumista rikolliseen alakulttuuriin. Haastatellut yhdyskuntapalveluun tuomitut kertoivat kokeneensa palvelun mielekkääksi vaihtoehdoksi vankeudelle. Monet haastatelluista katsoivat välttyneensä huomattavilta vaikeuksilta elämänsä järjestämisessä, kun olivat voineet suorittaa yhdyskuntapalvelun vankeuden sijasta. (Takala 1994.) Yhdyskuntapalvelu on myös toimeenpanokustannuksiltaan halvempi rangaistus kuin vankeus. Eri tavoin arvioituna yhdyskuntapalvelun tuomitseminen aiheuttaa vain 25–45 prosenttia niistä toimeenpanokustannuksista, joita vaihtoehtoinen tuomio synnyttäisi (Kaakinen & Vuolle 1992; Takala 1993b). Tuomiota kohden laskennallinen säästö olisi 10 000–15 000 markkaa, minkä toteutuminen luonnollisesti kuitenkin riippuu vankeinhoitolaitoksen tosiasiallisista säästömahdollisuuksista.

2 Nuorten seuraamusjärjestelmä Tapio Lappi-Seppälä

Lainsäädäntö

Nuorista rikoksentekijöistä puhutaan rikosoikeudellisessa mielessä kun tarkoitetaan ryhmää 15–21-vuotiaat. 15–17-vuotiaista käytetään vielä erikseen nimitystä *nuoret henkilöt*. Tätä ryhmää koskee joukko seuraamuksen valintaa koskevia lievennyksiä. 15 mutta ei 18 vuotta täyttäneenä rikoksen tehnyt on tuomittava tavallista lievemmän asteikon mukaan. Nuoruus on ns. rangaistuksen vähentämisperuste (ks. RL 3:2) mikä merkitsee mm. ettei elinkautista vankeusrangaistusta saa tuomita 15–17-vuotiaalle. Myös syyttämättä ja tuomitsematta jättämisen edellytyksiä on laajennettu. Samoin on ehdollisen rangaistuksen käytön edellytyksiä nuorten ryhmässä lievennetty. Rikoksensa alle 21-vuotiaana tehneitä koskee lisäksi laki nuorisovankilasta, joka sallii ehdonalaisten vapauttamisen normaaleja määräosia aikaisemmin (kun tuomiosta on kärsitty 1/3).

Nuoret ovat lisäksi eräiden rikosoikeudellisten tai niitä sivuavien erillisjärjestelyjen kohteena. Ehdollisesti rangaistut nuoret voidaan määrätä valvontaan. Nuoriin ja lapsiin voidaan kohdistaa tämän ohella joukko lastensuojelun toimia. Usein nuorten tekemät rikokset otetaan ns. sovittelujärjestelmän piiriin (ks. sovittelusta Rikollisuustilanne 1998). Kokeiluluontoisesti käytössä olevasta nuorisorangaistuksesta on raportissa erillinen esitys (ks. jakso B.3).

Nuorille määrätyt seuraamukset

Syyttämättä jättäminen. Taulukko 66 valaisee syyttämättä jättämisen yleisyyttä eri ikäryhmissä vuonna 1998. Taulukkoon on syyttämättä jättämistä koskevien lukujen ohella merkitty suhteutusperusteiksi kussakin ikäryhmässä myös rangaistukseen tuomitujen lukumäärät. Varsinaisessa oikeudenkäynnissä määrättyjen rangaistusten ohella mukana ovat myös rangaistusmääräysratkaisut.

Taulukko 66 Syyttämättä jättäminen eri ikäryhmissä 1998

	15–17 v.	18–20 v.	21 v. – yli
A. Oikeudessa tuomitut sekä rang.määräykset	14 835	31 415	246 266
B. Varsinainen oikeudenkäynti	4 340	8 363	46 940
Syyttämättä jätetyt	1 125	891	5 972
- osuus A:sta %	8,0	2,3	2,3
- osuus B:sta %	23,9	11,4	13,2
Perusteet			
- nuoruus	549	66	14
- vähäisyys	167	344	2 690
- kohtuus	256	207	1 178
- konkurssensi	30	78	458
TLL	29	67	604
Muu lainkohta	94	129	1 028

Suhteutettaessa syyttämättä jätettyjen luku samana vuonna varsinaisessa oikeudenkäynnissä rangaistukseen tuomittuihin, havaitaan, että syyttämättä jättäminen on ikäluokassa 15–17 vuotta noin kaksi kertaa tavallisempaa kuin muussa väestönosassa (24 % verr. 13 %). Jos suhteutusperusteena käytetään myös rangaistusmääräykset mukaan lukevat ratkaisut, ero kasvaa lähes nelinkertaiseksi (8 % verr. 2 %).

Eri perusteiden soveltamista tarkasteltaessa havaitaan, että vain noin puolet nuorista jää syyttämättä nuoruusperusteella. Nuoruusperusteen soveltaminen vanhemmissa ikäryhmissä saattaa selittyä osaksi iän laskuperusteen vaihtelun mukaan, osaksi kyse on selvistä merkintävirheistä.

Rangaistuslajit. Eri ikäryhmille tuomitut rangaistuslajit ilmenevät seuraavasta taulukosta.

Taulukko 67 Eräiden seuraamusten käyttö ikäryhmittäin vuosina 1996–1999

	15–17 vuotta				18 vuotta – yli			
	1996	1998	1999		1996	1998	1999	
	%	%	N	%	%	%	N	%
Tuomitsematta jättäm.	6,3	5,6	260	5,7	1,3	1,3	668	1,2
Tuomioistuin sakko	68,1	71,0	3 362	73,8	60,1	56,9	30 851	56,6
Ehdollinen vankeus	23,1	18,4	744	16,3	21,7	22,4	11 799	21,7
Nuorisorangaistus	..	1,0	68	1,5	-	-	-	-
Yhdyskuntapalvelu	0,8	1,2	39	0,8	5,9	7,2	3 619	6,6
Ehdoton vankeus	1,7	2,8	85	1,8	11,0	12,1	7 542	13,9
Yhteensä %	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0	100,0	
Yhteensä N	5 106	4 471	4 558		54 663	53 975	54 479	

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Tavallisin alle 18-vuotiaille tuomittu rangaistus on sakko (73,8 %). Sakon käyttö on itse asiassa nuorten ryhmässä yleisempää kuin keskimäärin (57 % ryhmässä 18– yli-vuotiaat). Selvin ero eri ikäryhmien kohtelussa koskee ehdottoman vankeuden käyttöä. Vuonna 1999 alle 18-vuotiaista tuomittiin ehdottomaan vankeuteen 2 % kun yli 18-vuotiaille vankeutta määrättiin 14 %:ssa tapauksia. Myös yhdyskuntapalvelun käyttö on nuorimmassa ikäluokassa harvinaista. Tuomitsematta jättäminen on vuorostaan alle 18-vuotiaiden ryhmässä selvästi tavallisempaa kuin muissa ikäryhmissä (6 % verr. 1 %). Vuonna 1999 osassa maata kokeiltava nuorisorangaistus kattoi 1,5 % nuorille (15–17 v.) tuomituista rangaistuksista.

Taulukossa 68 esitetään pidemmän aikavälin tietoja nuorille varsinaisessa oikeudenkäynnissä tuomituista rangaistuksista 1987–1999.

Taulukko 68 Nuorille varsinaisessa oikeudenkäynnissä vuosina 1987–1999 tuomitut rangaistukset (ikä rikoksen tapahtuessa)

	Oikeudenkäynnissä tuomittuja vankeus- ja sakkorangaistuksia		Niistä vankeus- rangaistuksia (%)		Vankeusrangaistuk- sista ehdottomia (%)	
	15–17	18–20	15–17	18–20	15–17	18–20
1987	8 116	13 089	32	33	16	35
1988	7 385	12 733	32	32	16	32
1989	8 034	12 919	33	32	15	33
1990	8 159	12 578	33	33	11	34
1991	7 570	11 850	28	32	19	37
1992	6 935	10 518	30	35	17	39
1993	6 181	9 058	32	36	14	37
1994	5 268	8 362	29	36	13	39
1995	5 031	8 429	28	37	11	37
1996	4 784	7 872	27	37	11	41
1997	4 712	7 821	26	36	13	39
1998	4 175	7 915	24	37	18	43
1999	4 340	8 363	20	36	14	42

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

Vankeusrangaistusten osuus nuorten oikeudenkäynnissä saamista rangaistuksista pysyi vuosina 1987–1990 kolmanneksen tuntumassa. Vuosina 1990–1996 vankeusrangaistusten osuus ryhmässä 15–17-vuotiaat laski, samalla kun tuo osuus ryhmässä 18–20-vuotiaat nousi. Ehdottomien tuomioiden osuus vankeusrangaistuksista laski vuosina 1991–1995 alle 18-vuotiaiden ryhmässä vajaasta 20 %:sta runsaaseen 10 prosenttiin. Muutos on otaksuttavasti yhteydessä vuoden 1990 ehdollista rangaistusta koskevaan uudistukseen, jonka mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saa tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät painavat syyt sitä vaadi. Vuosina 1997–1998 nuorille tuomituista vankeusrangaistuksista on määrätty ehdottomaksi 13–18 %.

Seuraavassa esitetään vielä tiedot alle 18-vuotiaana rikoksen tehneille tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten määristä. Mukana luvuissa ovat myös yhdyskuntapalvelutuomiot.

Alle 18-vuotiaille tuomitut ehdottomat vankeusrangaistukset¹ 1987–1999

1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
422	364	405	307	395	346	298	193	156	128	152	175	124

Laskettu Tilastokeskuksen luvuista

¹ Sisältää yhdyskuntapalvelutuomiot

Vuodelle 1990 osuneen notkahduksen jälkeen ehdottomien vankeusrangaistusten lukumäärät alenivat tasaisesti vuoteen 1996 saakka. Tämän jälkeen seurasi lyhyt nousu vuoteen 1998 (175 tapausta). Vuonna 1999 ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomittiin 124, joka on 29 prosenttia vähemmän kuin vuonna 1998.

Täytäntöönpanotietoja

Vankiluku. Nuorten rangaistusvankien osuudet kaikista rangaistusvangeista eri vuosien lokakuun ensimmäisenä päivänä nähdään seuraavasta taulukosta. Tiedot perustuvat vankilukuilmoituksiin.

Nuorten rangaistusvankien määrä ja osuus kaikista rangaistuslaitosten kirjoissa olevista vangeista (ei tutkintavankeja) (%) lokakuun ensimmäisenä päivänä vuosina 1989–1999

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997 ¹	1998	1999 ¹
<i>Ikä 15–17</i>											
N	17	10	9	8	9	0	2	3	4	4	3
%	0,6	0,3	0,3	0,3	0,3	–	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1
<i>Ikä 18–20</i>											
N	140	126	113	117	116	108	90	72	118	69	61
%	4,8	4,1	3,9	3,9	4,2	4,1	3,2	2,8	4,4	2,8	2,6

¹ Toukokuun ensimmäisenä päivänä

Laskettu oikeusministeriön vankeinhoito-osaston luvuista

Yhden päivän tilanteeseen perustuvassa tarkastelussa kapeaan ikäryhmään kuuluvien vankien määrä on jossain määrin sattumanvarainen. Pääsuuntaus on silti selvä: nuorten vankien määrät ovat melko johdonmukaisesti laskeutuneet. Erityisen selvä tämä muutos on ollut alle 18-vuotiaiden ryhmässä. Tämän ikäryhmän vankien osuus yleisestä vankiluvusta on 10 vuodessa alentunut murto-osaan entisestään. Ikäryhmän 18–20-vuotiaat osuus on laskenut vastaavasti noin puoleen aiemmasta.

Vankilassa rangaistusvankina olleiden alle 21-vuotiaiden tyttöjen määrä on vaihdellut viime vuosina nollan ja neljän välillä. Vuoden 1999 lopussa heitä oli 4.

Ehdolliseen rangaistukseen liittyvä valvonta. Nuorille tuomittujen ehdollisiin rangaistuksiin kuuluu usein myös valvonta. Nuorista rikoksentehtäjäistä annetun lain mukaan ehdollisesti tuomitun nuoren rikoksentehtäjän (teon hetkellä 15–20-vuotias) on oltava koetusaikana valvonnan alaisena, jollei oikeus ole muuta määrännyt.

Taulukko 69 Ehdollisen rangaistuksen valvonta 1994–1999

	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Uusia valvottavia vuoden kuluessa	1509	1342	1250	1252	1111	1057
Vuoden aikana valvonnassa						
- KHY	1679	1615	1511	1463	1383	1297
- yksityisvalvojat	1788	1779	1741	1634	1468	1291
Yhteensä	3467	3394	3252	3097	2851	2588
Valvonnassa 31.12.						
- KHY	1106	1098	954	934	866	817
- yksityisvalvojat	1259	1192	1167	1061	882	826
Yhteensä	2365	2290	2121	1995	1784	1643

Lähde: Kriminaalihuoltoyhdistyksen vuosikertomukset

Vuoden 1999 lopussa oli valvonnassa 1 643 nuorta. Uusia valvottavia tulee vuosittain runsaat 1 000. Valvontaan määräämisen laajuus on pääteltävissä tuomiotilaston pohjalta. Vuonna 1999 tuomittiin 2 497 ehdollista vankeusrangaistusta ikäryhmässä 15–20 vuotta. Samana vuonna annettiin 351 lausuntoa, joiden mukaan ehdollisesti tuomittua nuorta ei ole asetettava valvontaan (eli 14 % tekohetkellä 15–20-vuotiaille langetetuista ehdollisista vankeusrangaistuksista). Tämän mukaan noin 86 %:iin nuorille määrättyistä (tekohetkellä korkeintaan 20 v.) ehdollisista liittyy valvonta.

Nuorille tuomitut ehdolliset rangaistukset pannaan varsin harvoin täytäntöön. Viime vuosina (valvonnassa olevia) tapauksia on ollut alle 30, eli noin kaksi prosenttia vuosittain valvontaan määrättävistä.

3 Nuorisorangaistuskokeilu Jukka-Pekka Takala

Tiivistelmä

Seitsemässä käräjäoikeudessa kokeiltavana olevan nuorisorangaistuksen käyttö lisääntyi vuonna 1999 ja samalla tähän rangaistukseen tuomittujen keski-ikä laski hieman. Molemmat muutokset liittyivät huhtikuun 1999 alussa voimaan tulleeseen nuorisorangaistuksen kokeilulain muutokseen, jonka tarkoitus oli varhaistaa nuorisorangaistuksen käyttöä eräissä tapauksissa. Nuorisorangaistuksen käytön lisääntyminen voi liittyä tietenkin myös kokeilun tulemiseen tutummaksi tuomarien, syyttäjien ja sosiaaliviranomaisten keskuudessa. Lisäksi osin samoilla alueilla käynnistynyt kokeilu nuorten tekemien rikosten käsittelyn nopeuttamiseksi on lisännyt eri viranomaisten tietoisuutta nuorten seuraamusjärjestelmästä.

Vuonna 1999 nuorisorangaistus tuomittiin 68 kertaa, puolet useammin kuin vuonna 1998. Nuorisorangaistusten osuus oli 5 prosenttia kaikista kokeilualueiden tuomioistuinten alle 18-vuotiaille määräämistä seuraamuksista ja 18 prosenttia sakkoa ankarammista rangaistuksista. (Vuonna 1999 kokeilualan käräjäoikeudet tuomitsivat 15–17-vuotiaille yhteensä 319 vankeusrangaistusta, joista 266 oli ehdollisia.) Kun nuorisorangaistus on yleisimpiin nuorille tuomittaviin seuraamuksiin verrattuna intensiivinen seuraamus ja kun sen kohderyhmänä on osa kaikkein aktiivisimmista nuorista rikoksentehtäjästä, seuraamuksen kriminaalipoliittinen merkitys on varmasti suurempi kuin sen lukumääräinen osuus kaikista seuraamuksista.

Nuorisorangaistuskokeilun alusta (helmikuusta 1997) vuoden 2000 puoliväliin mennessä on Kriminaalihuoltoyhdistyksen aineiston mukaan tuomittu 205 nuorisorangaistusta. Ne on tuomittu 145 nuorelle. Sadalle henkilölle nuorisorangaistus on tuomittu kerran, 32:lle kahdesti, 11:lle kolmesti ja kahdelle neljästi. Tuomioista vain viisi (2,5 %) annettiin tytöille, joista yksi tuomittiin nuorisorangaistukseen kahdesti.

Tuomittujen nuorisopalvelutuntien lukumäärä vaihteli lain minimistä maksimiin (10–60 tuntia) ja oli keskimäärin 33 tuntia (mediaani 30). Valvonta-aika vaihteli myös minimistä maksimiin (4–12 kk) ja sen keskiarvo ja mediaani olivat 8 kuukautta. Rikoksia tuomiokerralla on keskimäärin viisi, rikosten lukumäärän mediaani oli kolme.

Vuonna 1999 suoritettiin loppuun 22 nuorisorangaistusta (1998: 24) ja tuomioistuin keskeytti 23 nuorisorangaistusta (1998: 7). Kriminaalihuoltoyhdistyksen aineiston mukaan kokeilun alusta vuoden 2000 puoliväliin

mennessä on suoritettu loppuun suunnilleen yhtä monta nuorisorangaistusta kuin on keskeytetty tai kielletty aloittamasta.

Luvun sisältö ja lähteet. Tässä luvussa painotetaan edellisiin katsauksiin verrattuna uusia tietoja, vaikka myös nuorisorangaistuskokeilun perustiedot kerrataan lyhyesti.

Tiedot ovat peräisin lähinnä seuraavista lähteistä: Tilastokeskuksen ja Kriminaalihuoltoyhdistyksen julkaisut ja muut raportit sekä Kriminaalihuoltoyhdistyksen työntekijöiden haastattelut¹; tuomioistuimien ja Oikeusrekisterikeskuksen Oikeuspoliittiselle tutkimuslaitokselle toimittamat tiedot nuorisorangaistusratkaisuista (*tuomioistuinaineisto*)²; Kriminaalihuoltoyhdistyksen nuorisorangaistuksen toimeenpanon atk-järjestelmästä poimitut ja laitokselle toimitetut tiedot (*Kriminaalihuoltoyhdistyksen aineisto*). Eri lähteiden tiedoissa on vähäisiä, muun muassa päivityksen eriaikaisuudesta johtuvia eroja.

Lainsäädäntö

Vuonna 1997 tuli maan suurimmissa kaupungeissa kokeiluluonteisesti käyttöön uusi alle 18-vuotiaille rikoksenteijöille tarkoitettu seuraamusmuoto, nuorisorangaistus. Lakia nuorisorangaistuksen kokeilemisesta (1058/1996) sovelletaan Espoon, Helsingin, Joensuun, Tampereen, Turun, Vaasan ja Vantaan käräjäoikeuksissa. Alueella asuu noin 30 % maan väestöstä. Alun perin kolmevuotista kokeilua on jatkettu vuonna 1999 annetulla lailla (1092/1999) vuoden 2001 loppuun asti.

Nuorisorangaistus voidaan tuomita, kun sakkoa on pidettävä riittämättömänä rangaistuksena eivätkä painavat syyt vaadi ehdottoman vankeus-

---

¹ Muun muassa Tilastokeskuksen Tuomo Niskasen toimittamat tiedot 15–18-vuotiaiden tuomioista, Kriminaalihuoltoyhdistyksen toimintakertomukset ja nuorisorangaistustilastot, yhdistyksen julkaisema nuorisorangaistuksen arvio (Virolainen 1999) sekä Majja Paason yhteenvedot Kriminaalihuoltoyhdistyksen nuorisorangaistustietokannasta. Haastateltu on sekä Kriminaalihuoltoyhdistyksen keskustuomiston että eräiden aluetoimistojen nuorisorangaistuksen toimeenpanoon osallistuvia työntekijöitä.

² Kokeilun piiriin kuuluvat käräjäoikeudet ovat oikeusministeriön pyynnöstä toimittaneet Oikeuspoliittiselle tutkimuslaitokselle tietoja ratkaisuksista, joissa on annettu nuorisorangaistus tai käsitelty nuorisorangaistuksen ehtojen rikkomista tai muuntamista muuksi rangaistukseksi. Lisäksi Oikeusrekisterikeskus on toimittanut perustiedot vastaavista ratkaisuksista. Tällaisia tietoja on kokeilun alusta (1.2.1997) lähtien kertynyt 207 nuorisorangaistuksesta. Lisäksi on tietoja muista nuorisorangaistusta koskevista päätöksistä.

rangaistuksen tuomitsemista. Ankaruusasteikolla nuorisorangaistus on siten asetettu ehdollisen vankeusrangaistuksen rinnalle. Uudistuksen taustalla onkin laajalti omaksuttu käsitys, jonka mukaan osa nuorista rikoksenteijöistä ei koe ehdollista vankeusrangaistusta riittävän konkreettiseksi rangaistukseksi. Osa nuorista pitää sitä jopa sakkorangaistusta vähäisempänä rangaistuksena. Kasautuvat ehdolliset vankeusrangaistukset saattavat myös johtaa koetusaikana tehtyjen uusien rikosten johdosta pitkään laitoserangaistukseen. Nuorisorangaistuksen toimeenpanosta vastaa Kriminaalihuoltoyhdistys.

Valinta ehdollisen rangaistuksen ja nuorisorangaistuksen välillä. Alkuperäisen kokeilulain varsinainen teksti ei antanut ohjeita valinnalle nuorisorangaistuksen ja ehdollisen välillä. Esitöiden (HE 109/1996) mukaan nuorisorangaistus oli kuitenkin pääsääntöisesti tarkoitettu käytettäväksi silloin, kun tekijälle oli jo aikaisemmin tuomittu vähintään yksi ehdollinen rangaistus. Muille nuorisorangaistus olisi tuomittava vain poikkeuksellisesti, silloin kun ”hänen sosiaalinen tilanteensa antaa siihen aihetta”. Samalla todettiin, että nuorisorangaistusta tulisi käyttää silloin, kun tuomitun uusimisriski on korkea ja voidaan olettaa, että hän on nuorisorangaistukseen sisältyvien sosiaalipalvelujen tarpeessa.

1.4.1999 tuli voimaan kokeilulain muutos (307/1999), jolla nuorisorangaistukseen tuomitsemisen edellytyksiä täsmennettiin. Yleisen ankaruuteen liittyvän kriteerin täyttymisen lisäksi – sakko riittämätön, ei painavia syitä ehdottomalle vankeudelle – lakiteksti vaatii nyt, että ”nuorisorangaistukseen tuomitsemista on pidettävä perusteltuna uusien rikosten ehkäisemiseksi ja tekijän sosiaalisen selviytymisen edistämiseksi”. Hallituksen esityksen (188/1998) mukaan muutos mahdollistaa nuorisorangaistuksen käytön useammin myös silloin, kun tekijällä ei ole aikaisempia ehdollisia vankeusrangaistuksia. Tarkoituksena oli aikaistaa nuorisorangaistuksen käyttöä ja pyrkiä katkaisemaan alkanut rikoskierre mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Kyseessä voi esityksen mukaan olla esimerkiksi tilanne, jossa nuori on ehtinyt tehdä useita rikoksia ennen kuin mistään niistä on tuomittu rangaistusta. Kun alkuperäisen kokeilulain esityöt ohjasivat käyttämään nuorisorangaistusta lähinnä yhden tai useamman ehdollisen rangaistuksen jälkeen – sitten kun on tavallaan empiirisesti todettu että ehdollinen ei riittänyt estämään uusia rikoksia –, korostaa laki uudessa muodossaan myös muilla tavoin tapahtuvaa tekijäkohtaista arviota paitsi uusien rikosten riskistä myös sosiaalisesta selviytymiskyvystä.

Nuorisorangaistuksen valmistelu- ja valikoitumisprosessi

Nuorisorangaistukseen tuomitseminen on tuomioistuimen vallassa, mutta käytännössä suuri merkitys nuorisorangaistukseen valikoitumisessa on niillä selvityksillä, joita sosiaaliviranomaiset ja Kriminaalihuoltoyhdistys tekevät ennen tuomioistuimen päätöstä. Nuorista rikoksentekijöistä annetun asetuksen (1001/1942) mukaan on alustavaa tutkintaa suorittavan viranomaisen toimitettava alle 21-vuotiaasta rikoksesta epäillystä niin sanottu henkilötutkinta, muun muassa hankittava sosiaaliviranomaisilta tai muulla tavoin selvitys hänen tilanteestaan ja olosuhteistaan. Tämä on tehtävä määrämuo- toisena yleensä silloin kun rikoksesta on odotettavissa sakkoa ankarampi rangaistus.¹ Näin ollen tapauksissa, joissa nuorisorangaistus tulee kysymykseen, tehdään yleensä määrämutoinen henkilötutkinta. Tavallisesti syyttäjää pyytää sosiaalilautakuntaa tekemään sellaisen. Henkilötutkinnan tekijän olisi puolestaan pidettävä silmällä sitä mahdollisuutta, että nuorisorangaistus olisi kyseisessä tapauksessa sovelias rangaistus ja ottaa yhteyttä Kriminaalihuoltoyhdistyksen nuorisorangaistusta koskevan alustavan toimeenpanosuunnitelman tekemiseksi. Ainakin eräillä nuorisorangaistuksen kokeilupaikkakunnilla on käytäntönä, että henkilötutkinnan pyytämistä jo edeltää sosiaaliviranomaisten, Kriminaalihuoltoyhdistyksen aluetoimiston ja syyttäjän välinen neuvonpito. Järjestelyn yksityiskohdat vaihtelevat. Kun Helsingissä ja Tampereella henkilötutkintapyynnot lähetetään yhteen keskukseseen, Vantaalla ne menevät epäillyn asuinpaikan mukaiseen alueelliseen sosiaalitoimistoon.

Henkilötutkintaa ohjaavat säädökset ovat kieleltään vanhahtavia, ja niiden korjaamista on pitkään suunniteltu. On kuitenkin myös arvioitu, että henkilötutkinta saa nuorisorangaistuksen myötä aikaisempaa mielekkäämpää sisältöä (Lappi-Seppälä 1999, 184).

Kriminaalihuoltoyhdistyksen aineistossa on tiedot 355:stä alustavasta nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmasta. Runsaassa puolessa tapauksista tuomioistuin päätyi nuorisorangaistukseen, muissa johonkin muuhun ratkaisuun, siten kuin oheisesta taulukosta ilmenee.

---

¹ Tapaukseen sovellettavassa rangaistussäännöksessä on oltava "esillä olevien asianhaaran varalta säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakko tai kuusi kuukautta vankeutta".

Taulukko 70 Tuomioistuimen ratkaisu tapauksissa, joissa on tehty nuorisorangaistuksen alustava toimeenpanosuunnitelma, helmikuu 1997–heinäkuu 2000

	N	%
Syyte hylätty	3	0,8
Jätetty tuomitsematta rangaistukseen	2	0,6
Sakko	34	9,6
Ehdollinen	50	14,1
Ehdollinen + valvonta	28	7,9
Nuorisorangaistus	197	55,5
Yhdyskuntapalvelu	12	3,4
Ehdoton vankeus	17	4,8
Käsittely kesken	12	3,4
Yhteensä	355	100,0

Nuorisorangaistuksen sisältö

Nuorisorangaistus koostuu lain mukaan kahdesta osasta, *nuorisopalvelusta* ja *valvonnasta*. Nuorisopalvelu jakautuu vielä kahteen osaan. Se käsittää ”valvonnan alaisena tehtävää säännöllistä, palkatonta työtä sekä ohjauksen alaisena suoritettavia sosiaalista toimintakykyä edistäviä tehtäviä”.

Nuorisopalvelu. Nuorisopalvelua tuomitaan vähintään 10 ja enintään 60 tuntia ja siihen sisältyy palkatonta työtä sekä tehtäviä, joiden odotetaan edistävän tuomitun sosiaalista toimintakykyä. *Palkaton työ* on esitöiden mukaan nuorisolle sovellettua yhdyskuntapalvelua. Sitä voidaan suorittaa julkisyhteisön tai julkisoikeudellisen yhdistyksen taikka muun voittoa tavoittelemattoman yhteisön tai säätiön tehtävissä. Suurin osa palkattoman työn suorituspaikoista on ollut sosiaali- tai nuorisotoimen nuorten työpajoja (Virolainen 1999, 88).

Tuomitun *sosiaalista toimintakykyä edistämään tarkoitettuja tehtäviä* ovat esimerkiksi osallistumiset kursseille tai opetusohjelmiin, joiden avulla selvitetään nuoren elämäntilannetta. Tähän voi sisältyä myös tutustumiskäyntejä, joilla ohjataan käyttämään yhteiskunnan palveluja. Kriminaali-huoltoyhdistyksessä on valmistettu kaksi nuoren sosiaalista toimintakykyä edistämään tarkoitettua opetussuunnitelmaa,¹ yksi päihdekysymyksistä ja toinen yleisistä yhteiskunnallisista tiedoista, taidoista ja valmiuksista.

¹ Kriminaalihuoltoyhdistyksen ohjeissa näistä käytetään nimitystä *työskentelyohjelma*. Tässä luvussa näihin viitataan termillä *opetussuunnitelma* tai *-ohjelma*, jotka eivät yhtä helposti sekaannu *palkattomaan työhön*.

Säädökset eivät sano paljonkaan siitä, miten nuorisopalvelun tunnit pitäisi jakaa palkattoman työn ja sosiaalista toimintakykyä edistävien tehtävien kesken. Lain maininta *säännöllisestä* palkattomasta työstä tuntuu kuitenkin viittaavan siihen, että lyhimpiinkin nuorisopalveluihin pitää sisältyä ainakin muutama aikataulutettu palkattoman työn suorituskerta. Muiden tehtävien kohdalla vastaavaa säännöllisyyden vaatimusta ei ole. Kriminaalihuoltoyhdistyksen ohjeissa nuorisorangaistuksen toimeenpanosta sanotaan, että “nuorisopalvelun eri osien säännöllisellä suorittamisella tarkoitetaan lyhyimpien rangaistusten kohdalla vähintään kolmea aikataulutettua suorituskertaa” (Kriminaalihuoltoyhdistys 1997, 9). Palkattoman työn suhteellinen osuus yleensä kasvaa nuorisopalvelutuntien lisääntyessä – senkin takia, että valmistetut opetusohjelmat ehditään käydä läpi lyhempanä aikana.

Valvonta. Valvontaan tuomitaan 4–12 kuukaudeksi. Keskeinen osa valvontaa on pyrkimys selvittää rikoksen merkitystä tekijälle. Tämä tarkoittaa hallituksen esityksen mukaan muun muassa valvojan kanssa käytävää keskustelua tekijän elämäntilanteesta sekä tehdystä rikoksesta, sen seurauksista ja vaihtoehtoisista toimintatavoista. Esityksen mukaan “oman rikoksen merkityksen selventäminen tekijälle – sen selkeyttäminen mikä teossa on väärin ja millainen vaikutus sillä on esimerkiksi rikoksen uhrin elämään – olisi merkittävä osa nuorisorangaistusta”. Näiden tavoitteiden toteuttamiseksi Kriminaalihuoltoyhdistys käyttää esimerkiksi opetussuunnitelmaa “Nuori ja rikos”.

Kriminaalihuoltoyhdistyksen ohjeiden mukaan lähtökohtana on, että kolmen ensimmäisen valvontakuukauden aikana nuorisorangaistusta suorittava nuori on yhteydessä valvojaansa vähintään kahdesti viikossa ja senkin jälkeen nuoren olosuhteiden mukaan säännöllisesti (Kriminaalihuoltoyhdistys 1997, 9).

Suoritettujen nuorisorangaistusten koostumus. Kriminaalihuoltoyhdistyksen aineistossa oli tiedot 54:n loppuun suoritettujen nuorisorangaistuksen yksityiskohdista. Näissä tuomio sisälsi keskimäärin runsaan 7 kuukauden valvonnan ja 28 tuntia nuorisopalvelua. Kun osa tunneista vähennettiin tuomiota edeltävän vapaudenmenetyksen johdosta, suorituksen kuluessa nuorisopalvelua pantiin toimeen keskimäärin 27 tuntia. Tästä noin 16 tuntia oli palkattomaa työtä ja 11 tuntia opetusohjelmia. Valvontakäyntejä oli kirjattu keskimäärin 16.

Kahden osan mielekkyys? Kokeilun kuluessa on herännyt kysymyksiä nuorisorangaistuksen kahden osan suhteista ja ylipäänsä tämän jaon mielekkydestä. Sekä Kriminaalihuoltoyhdistyksessä tehty raportti (Virolainen 1999, 91) että Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen selvityksessä haastatellut nuorisorangaistusta hoitavat Kriminaalihuoltoyhdistyksen työntekijät arvioivat, että nuoret eivät monestikaan tee eroa nuorisopalveluun ja valvontakäynteihin käyttämänsä ajan välillä. Nuorisorangaistukseen tuomittu nuori ei välttämättä koe rangaistuksen kahta osaa, valvontaa ja nuorisopalvelua, selvärajaisiksi osiksi, kun molempiin sisältyy samantapaisia aikataulutettuja tapaamisia, joissa käydään läpi tuomitun pulmiin liittyviä asioita samantyylisten opetusohjelmien mukaisesti.

Nuorisorangaistuksen keskeyttäminen ja nuorisorangaistuksen tilalle tuomitut rangaistukset

Säädökset. Nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelman kaikkien osien suorittamista valvotaan. Kriminaalihuoltoyhdistyksen keinot ulottuvat suullisesta huomautuksesta nuorisopalvelun keskeyttämiseen ja rikkomusten ilmoittamiseen syyttäjälle. Jos syyttäjä katsoo tuomitun vakavasti rikkoneen nuorisorangaistuksen ehtoja, hän vie asian tuomioistuimeen, joka voi pidentää nuorisorangaistuksen valvonta-aikaa tai tuomita nuoren rangaistukseen ”joka vastaa nuorisorangaistuksesta suorittamatta jäänyttä osaa”. Kokeilulain 12 pykälän nojalla nuorisorangaistus keskeytetään myös, jos nuorisorangaistuksen johtaneesta rikoksesta ja toisesta rikoksesta määrätään (tai syyttäjän arvion mukaan voidaan määrätä) yhteinen vankeusrangaistus.

Kriminaalihuoltoyhdistyksen ohjeiden mukaan nuorisorangaistuksen keskeytykseen syyttäjälle ilmoittamiseen johtavia vakavia laiminlyöntejä ovat seuraavat: nuori ei lainkaan aloita nuorisopalvelun suorittamista (ei saavu kuultavaksi toimeenpanosuunnitelman vahvistamista varten), jättää sen kesken tai esimerkiksi laiminlyö useasti valvojan tapaamisen, kieltäytyy palveluun kuuluvista tehtävistä tai syyllistyy rikokseen palvelun suorituspaikalla (Kriminaalihuoltoyhdistys 1997, 12).

Keskeytetyistä ja muunnetuista nuorisorangaistuksista. Kriminaalihuoltoyhdistyksen aineistossa oli todettu 121 nuorisorangaistusta loppuun käsitellyksi. Näistä puolet (61) oli suoritettu loppuun, 36 %:ssa (44) oli toimeenpano keskeytetty ja lopuissa 13 %:ssa (16) oli kielletty nuorisopalvelun aloittaminen. Keskeyttämisistä osa perustuu nuorisorangaistuksen ehtojen rikkomis-

seen ja osa yhteisen vankeusrangaistuksen määrittämiseen nuorisorangaistukseen johtaneesta ja uudesta rikoksesta. Tarkkaa tietoa näiden syiden osuuksista ei toistaiseksi ole.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tuomioistuinaineistossa on tätä kirjoitettaessa tiedot 39:stä suorittamatta jääneen nuorisorangaistuksen sijaan määrätystä rangaistuksesta (taustalla oli 44 nuorisorangaistusta; muutamassa tapauksessa muuntorangaistus tuomittiin useammasta kuin yhdestä suorittamattomasta nuorisorangaistuksesta). Yleisin muuntorangaistuksen laji oli ehdollinen vankeus ja oheissakko. Näitä oli 20. Pelkkiä ehdollisia rangaistuksia määritti 17 ja pelkkiä sakkoja kaksi. Tuomituilla oli suorittamatta keskimäärin 31 tuntia nuorisopalvelua.

Hovioikeus korjasi yhtä muuntoa. Alioikeus oli tuominnut 15 suorittamattoman nuorisopalvelutunnin sijasta 6 kuukautta ehdollista ja ohessa 60 päiväsakkoa. Hovioikeuden ratkaisu oli 60 päivää ehdollista.

Muunnetuissa tapauksissa alkuperäiset tuomiot olivat keskimäärin 37 tuntia nuorisopalvelua ja 8 kk 10 päivää valvontaa. Suorittamatta oli keskimäärin 31 tuntia nuorisopalvelua ja runsas 5 ja puoli kuukautta valvontaa.

Suorittamattomien nuorisopalvelutuntien määrällä ei ollut yhteyttä muuntorangaistuksen lajivalintaan.¹ Sen sijaan sillä oli yhteys tuomitun ehdollisen pituuteen. Keskimäärin yksi suorittamaton nuorisopalvelutunti muunnettiin 2,3 päiväksi ehdollista vankeutta, mutta vaihtelu oli suurta ulottuen yleensä 0,8 päivästä neljään päivään². Suorittamattoman valvontajan pituudella ei ollut yhteyttä muuntorangaistuksen laatuun tai määrään.

Muuntotuomioiden lisäksi tuomioistuinaineistossa on yksi tapaus, jossa arvioitiin, että nuorisorangaistus oli jäänyt suorittamatta muista kuin

---

¹ Pelkkään ehdolliseen tuomituilla oli ehkä yllättäen keskimäärin enemmän suorittamattomia nuorisopalvelutunteja (34) kuin ehdolliseen ja oheissakkoon tuomituilla (29), mutta molemmissa ryhmissä hajonta oli suurta eivätkä ryhmien erot ole tilastollisesti merkitseviä.

² Regressioanalyysissa suorittamattomien tuntien määrän vaihtelu "selitti" 52 % muuntorangaistukseksi tuomitun ehdollisen vankeuden pituuden vaihtelusta. Seuraamuksen selitysosuus nousi 58:aan prosenttiin kun ehdollisesta ja oheissakosta muodostettiin yhdistetty yleinen seuraamusmuuttuja siten, että tuomittua ehdollisvankeuspäivää painotettiin 3- tai 4-kertaisesti päiväsakkoon verrattuna.

Näistä tarkasteluista poistettiin kaksi poikkeuksellista tapausta, jotka koskivat samaa henkilöä. Näissä alioikeus oli alunperin määrännyt ehdottomat vankeusrangaistukset. Hovioikeus oli kumonnut ne ja määrännyt nuorisorangaistukset. Nuorisorangaistukset olivat jääneet kokonaan suorittamatta ja alioikeus määräsi niiden sijaan ehdolliset vankeusrangaistukset. Näissä muuntotuomioissa yhtä suorittamatonta nuorisopalvelutuntia vastasi noin kahdeksan päivää ehdollista vankeutta.

tuomitusta johtuvista syistä, ja rangaistus katsottiin kokeilulain 9 pykälän nojalla kokonaan suoritetuksi.

Lainmuutoksen vaikutuksia

Huhtikuussa 1999 voimaan tulleen lainmuutoksen (307/1999) jälkeen nuorisorangaistukseen on tuomittu aikaisempaa useammin henkilöitä, joilla ei ollut aikaisempaa ehdollista vankeusrangaistusta. Ennen lainmuutosta vain 2 % nuorisorangaistustuomioista annettiin tekijöille, joilla ei ollut aikaisempaa ehdollista tuomiota. Muutoksen jälkeen tällaisia näyttää olevan 36 % nuorisorangaistustuomioista.¹

Taulukko 71 Nuorisorangaistukseen tuomituilla olleiden aikaisempien ehdollisten vankeustuomioiden lukumäärä ennen ja jälkeen 1.4.99 lainmuutosta, %

aikaisempien ehdollisten luku	ennen muutosta	muutoksen jälkeen
0	2,4	36,4
1	36,5	41,8
2–3	42,4	12,7
4–	18,8	9,1
Yhteensä	100,0	100,0
N	185	55

Rikosrekisterittömät nuorisorangaistukseen tuomitut todettiin syyllisiksi varsin moniin rikoksiin – tämä vastaa sitä lakiuudistuksen ajatusta, että näin puututtaisiin tilanteisiin, joissa nuori on tehnyt useita rikoksia ennen rangaistusta. ”Ensikertalaiset” tuomittiin keskimäärin 4,95 rikoksesta, kun yhden aikaisemman ehdollisen saaneilla rikoksia oli 4,31. (Kaikissa tämänikäisten tuomioistuintuomioissa rikoksia on keskimäärin 2,11.)

Kuten odottaa sopii, muutos, jolla haluttiin varhaistaa nuorisorangaistuksen käyttöä tarvittaessa, on alentanut nuorisorangaistukseen tuomittujen ikää. Rikoksen tekoajan ikä (viimeisin tuomiokerralla käsitelty teko) on laskenut runsaasta 17 vuodesta 2 kuukaudesta vajaaseen 16 vuoteen 10 kuukauteen, yhteensä noin 4,5 kuukaudella. Tuomion antamisen aikainen keski-ikä on laskenut 17 vuodesta 6,8 kuukaudesta 17 vuoteen 3,4 kuukauteen eli lähes 3 ja puoli kuukautta.

¹ Tuomioistuinaineiston rikosrekisteritiedoissa on toistaiseksi puutteita, joten nämä tiedot täsmentyvät myöhemmin.

Alustava analyysi viittaa siihen, että muutoksia on myös nuorisorangaistuksella sanktioitujen rikosten lajijakaumassa. Ennen lainmuutosta 45 prosentissa (49/109) nuorisorangaistustuomioita tuomiokertaan sisältyi luvattomia käyttöönottoja. Muutoksen jälkeen näitä sisältyi vain 26 %:iin (22/84). Vastaavasti muutoksia on myös muiden rikosten esiintymisessä.

Taulukko 72 Eri rikoslajien sisältyminen nuorisorangaistustuomioihin ennen ja jälkeen 1.4.1999 lainmuutoksen

Rikoslaji	Ennen %	Jälkeen %
Luvaton käyttöönotto	45	26
Rattijuopumus	20	14
Varkausrikos	64	40
Ryöstö	1	6
Pahoinpitely	24	27
Huumerikos	9	4
Muu rikos	32	45
N	109	84

LIITETAULUKOT

- 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 1990–1999
- 2 Väkivaltarikokset aluetyypeittäin vuosina 1990–1999
- 3 Omaisuusrikokset aluetyypeittäin vuosina 1990–1999
- 4A Rattijuopumus, muut liikenne rikokset ja autokanta aluetyypeittäin vuosina 1990–1999
- 4B Rattijuopumus, muut liikenne rikokset, liikennekuolemat, liikenteessä loukkaantuneet ja liikennesuorite vuosina 1990–1999
- 5A Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 1990–1999.
Syylliseksi epäillyt suhteessa ikäluokan kokoon
- 5B Nuorten ikäryhmien rikollisuus vuosina 1990–1999.
Nuorten osuus kaikista selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä
- 6 Yleisissä alioikeuksissa rangaistukseen tuomitut rikoslajeittain vuosina 1990–1999
- 7 Seuraamukset rikoksittain vuonna 1999
- 8 Syyntakeisuustilastoa vuosilta 1993–1999

Liitetaulukko 1**POLIISIN TIETOON TULLEET RIKOKSET VUOSINA 1990-1999**

Absoluuttiluvut koko maasta [A, ks. selitykset taulukon lopussa]

<i>Rikosnimike</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>
OMAIUSUSRIKOKSET										
- Varkaus [B]	125909	141913	142400	146858	140978	134420	127262	125058	127627	129581
- Näpistys [B]	32930	40977	48569	49150	47239	45092	46143	48020	51992	55001
- Törkeä varkaus [B]	4800	5726	5486	4381	4630	3759	3576	3419	3614	3425
- Toisen omistaman moottoriajoneuvon luvaton käyttö tai anastaminen	18233	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Moottoriajoneuvon anastus	.	3457	4016	3054	2712	2644	2661	1882	1524	1716
- Moottoriajoneuvon luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (RL 28:7,9)	.	18493	19606	17866	18200	17048	17523	20057	24806	27848
- Moott.ajon. törkeä luv. käyttö (RL 28:8)	.	287	159	139	131	80	77	76	74	47
- Luvaton käyttö, lievä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:7,9)	.	10032	11571	12317	17215	17942	15712	14440	12926	10839
- Törkeä luvaton käyttö (pl. moottoriajoneuvot) (RL 28:8)	.	44	20	27	16	11	5	20	1	3
- Varastetun tavaran kät. (RL 32:1,3)	2639	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Ryht. rik. kaut. saat. tavar. (RL 32:4-6)	715	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Kätkemisrikos, tuott. kätkemisrikos, kätkemisrikkomus (RL 32:1,4,5)	.	3192	3721	3759	3848	3914	4513	3918	3766	3452
- Törkeä kätkemisrikos (RL 32:2)	.	58	101	99	142	203	236	159	246	147
- Amm. kätkemisrikos (RL 32:3)	.	8	9	36	50	22	14	32	39	87
- Ryöstörikokset (RL 31:1-2)	2627	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Ryöstö (31:1)	.	2389	1875	1766	1804	1893	1860	1812	1850	2041
Törkeä ryöstö (RL 31:2)	.	283	319	283	318	297	227	204	242	236
- Kiristäminen	149	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Kiristys, törkeä kiristys (RL 31:3-4)	.	96	146	159	132	112	205	141	151	129
- Omais. vahing. (vah.teko, RL 35:1-3)	46835	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Vahingonteko, lievä v.teko (RL 35:1,3)	.	46940	43452	41761	41962	42185	41031	40404	41557	44691
- Törkeä vahingonteko (RL 35:2)	.	183	166	178	244	208	187	289	204	233
- Kavallus, lievä kavallus [C]	2304	3999	3950	3600	3424	3234	2856	2978	2854	2918
- Törkeä kavallus [C]	161	214	227	262	272	248	233	239	303	225
- Petos [4]	81424	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Lievä petos (RL 36:1) [D]	5184	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Petos, lievä petos (RL 36:1,3)	.	15749	13400	13558	11640	12661	14450	10212	10266	9577
- Törkeä petos (RL 36:2) [D]	.	860	980	805	985	677	1518	482	476	604
- Maksuvälinepetos, lievä maksuvälinepetos, m.välinepet. valm. (RL 37:8,10,11) [E]	.	4508	4759	3411	2942	2522	2676	2890	3193	2903
- Törkeä maksuvälinepetos (RL 37:9) [E]	.	52	72	32	26	32	33	86	55	91
- Veropetos (RL 38:11)	189	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Veropetos, lievä veropetos (RL 29:1,3)	.	222	208	203	267	401	1000	484	478	521
- Törkeä veropetos (RL 38:11 [B])	79	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Törkeä veropetos (RL 29:2)	.	40	56	1855	77	189	293	366	313	271
- Verorikkomus (RL 29:4)	.	154	546	420	512	336	329	227	287	202
- Kirjanpitorikos, tuottamuksellinen kirjanpitorikos (RL 30:9,10)	.	305	413	533	560	825	1098	1082	966	836
- Muut elinkeinorikokset (RL 30:1-8)	.	67	116	49	56	58	71	62	75	59
- Asiakirjan väärent. (RL 36:3-8; 40:6)	19319	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Väärennys, lievä väärennys, väärennysain. hallussapito (RL 33:1,3,4)	.	9380	12317	9596	8983	8557	7418	6297	5268	5260
- Törkeä väärennys (RL 33:2)	.	836	178	158	55	60	109	347	43	75
- Konkurssirikos (RL 39)	156	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Velallisen epärehellisyys, velallisen petos, törkeä velallisen petos (RL 39:1,2,3)	.	171	262	469	650	752	801	639	579	410

<i>Rikos</i>	<i>1990</i>	<i>1991</i>	<i>1992</i>	<i>1993</i>	<i>1994</i>	<i>1995</i>	<i>1996</i>	<i>1997</i>	<i>1998</i>	<i>1999</i>
- Velallisen vilpillisyys, velallisrikkomus, velkojan suosinta (RL 39:4,5,6)	.	30	33	42	80	70	52	24	23	17
- Salakuljetus (RL 38:12)	59	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Salakuljetus, lievä salak. (RL 46:4-5)	.	25	53	31	30	26	41	17	13	24
- Muut omaisuusrikkokset [F]	7620	697	1344	1458	1465	1527	997	972	972	1023
HENKEEN JA TERVEYTEEN KOHDISTUNEET RIKOKSET										
- Tappo	122	116	127	99	115	106	123	109	92	103
- Murha	23	36	28	30	32	40	36	31	21	37
- Surma	.	.	.	.	.	.	1	2	.	2
- Tapon, murhan tai surman yritys	244	265	281	288	365	350	331	324	306	284
- Lapsensurma	7	2	1	1	.	1	3	.	.	1
- Pahoinpitely	15756	15313	14617	14222	15345	17231	17897	17088	17239	17428
- Törkeä pahoinpitely	2358	2199	1962	1890	2038	1955	1926	1852	1805	1805
- Lievä pahoinpitely	2534	2835	2507	2544	2453	3002	4719	5907	6616	6990
- Tappelu	6	.	.	.	.	.	.	.	.	.
- Kuolemantuottamus	422	426	399	337	322	284	298	308	302	283
- Vamman tuottamus (ml. törkeä)	3871	3349	2370	1762	1642	1471	1588	1560	1468	1425
- Muut henk. ja terv. kohd. rikokset [G]	931	526	553	594	532	445	405	409	444	392
SEKSUAALIRIKOKSET [H]										
- Väkinimakaaminen	381	378	369	365	387	446	395	468	463	.
- Raiskaus, törkeä raiskaus, pakott. sukupuoliyhteyteen (RL 20:1-3)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	514
- Alaik. kohd. haureus (RL 20:3-6)	186	120	265	774	352	315	595	592	466	.
- Lapsen seks. hyväksikäyttö (RL 20:6-7)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	399
- Muut siveellisyysrikkokset [I]	432	379	331	271	312	383	428	540	412	.
- Muut seksuaalirikokset (RL 20:4-5, 8-9)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	149
RIKOKSET OIKEUDENKÄYTTÖÄ, VIRANOMAISTA JA YLEISTÄ JÄRJESTYSTÄ VASTAAN [J]										
- Virkamiehen väkivalt. vast. (RL 16:1)	1568	1614	1384	1283	1263	1215	1246	1357	1273	.
- Virkamiehen (väkivalt.) vast. (RL 16:1-2)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	966
- Haitanteko virkamiehelle (RL 16:2)	4345	4217	3467	2942	2792	2534	2482	2434	2519	.
- Haitanteko virkamiehelle (RL 16:3)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1991
- Per.lausuma oikeudessa (RL 17:1-3a)	244	220	225	280	249	201	197	193	204	.
- Per. lausuma tuomioist. (RL 15:1,3-4)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	178
- Perätön lausuma esitutk. (RL 17:4)	280	306	221	262	236	246	299	235	243	.
- Per. lausuma viranom.men. (RL 15:2)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	193
- Viranom. erehdyttäminen (RL 16:20a)	1893	1913	1799	1511	1377	1430	1266	1273	1442	.
- Väärän henk.tiedon antaminen (RL 16:5)	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1519
- Muut rikokset julkista viranomaista ja järj. vast. (RL 16:3-8,10-23, 26;17:5,7-9)	925	701	995	927	961	844	1061	1164	1158	.
- Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järj. vastaan [J]	.	.	.	.	.	.	.	.	.	5907
RIKOKSET RL:N 42, 43 JA 44 LUKUA VASTAAN [K]										
	2396	1997	1890	1851	2205	2541	2200	2209	2043	1063
LIIKENNEJUOPUMUS [L]										
- Rattijuop. ja huum. ajam. (RL 23:1,3)	12203	12768	11368	10089	8671	7261	7634	7937	8497	9123
- Törkeä rattijuopumus (RL 23:2)	17556	16678	14373	12015	11719	13837	13410	13722	13353	12817
- Muu liikennejuopumus (RL 23:4-6)	612	658	587	515	505	793	658	712	531	589
- "Tankojuopumus" (TLL 100)	394	269	237	258	262	229	220	194	182	193
- Kulkun. luov. juopuneelle (RL 23:7)	3132	3110	2868	2483	2167	2434	2320	2266	2110	1971
MUUT RIKOSLAKIA VASTAAN TEHDYT RIKOKSET										
- Rauhanrikkominen	6442	5656	5016	5116	6206	7336	7103	8421	6745	7296
- Murhapoltto	796	772	491	468	484	.	.	.	.	.
- Muut rikoslakirikokset [M]	4157	4595	4050	4354	5330	22927	15675	7165	9007	7156

Rikos	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
PÄIHDERIKOKSET										
- Alkoholipit. aineen luvaton valmistus	283	308	301	342	350	309	336	299	279	243
- Alkoholipit. aineen luvaton väliitt.	662	751	1116	380	314	787	645	458	443	619
- Alkoholipit. aineen luvaton maahant.	208	458	335	81	40	19	19	19	11	11
- Alkoholipit. ain. luvaton hallussapito	4157	3624	2528	1669	1383	2063	2609	2464	2568	3298
- Alkoholin nauttiminen yl. paikalla	2987	2926	1621	996	678	.	.	.	.	.
- Muut alkoholirikokset	206	383	1163	1410	1412	320	239	191	192	202
- Törkeä huumausainerikos	159	89	200	191	371	.	.	.	.	.
- Huumausaineen salakuljetus	106	99	71	58	.	.	.	.	.	.
- Törkeä huumausaineen salakuljetus	108	55	104	37	.	.	.	.	.	.
- Huumausainerikkomus	62	71	87	89	.	.	.	.	.	.
- Huumausainerikos (RL 50:1)	.	.	.	.	5547	8654	7132	7781	8910	10701
- Törkeä huumausainerikos (RL 50:2)	.	.	.	.	371	390	728	529	539	958
- Huumausainerik. valm. (RL 50:3)	.	.	.	.	9	2	7	10	8	7
- Huumausainerik. edist. (RL50:4)	.	.	.	.	9	6	1	3	4	8
LIIKENNERIKOKSET [N]										
- Törkeä liikenteen vaarantaminen	3379	2539	2375	1925	1801	1802	1698	1846	1946	2151
- Liikenteen vaarantaminen [O]	112153	108997	103934	98428	93680	101087	96060	89770	94231	91885
- Liikenne rikkomus	231530	244067	266643	268123	234491	234132	237601	220042	225235	213651
- Ajo-oikeudetta ajo	20115	19174	21175	19272	14983	14464	15265	15503	17369	18670
MUITA LAKEJA JA ASETUKSIA VASTAAN TEHDYT RIKOKSET										
- HuviL 19 §:n rikkominen [P]	2127	1712	964	894	656	549	462	443	594	.
- Kokoonontumisrikkomus	.	.	.	.	.	.	.	.	.	412
- Työturvallisuuslaki	226	212	187	147	145	81	52	36	26	34
- Muut lait ja asetukset	32851	22102	22911	19165	20996	19975	21700	16869	16705	14012
Selitykset										
[A] Yllytykset, yritykset ja avunannot sisältyvät lukuihin. 1.1.1991 tuli voimaan rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäinen vaihe, joka koski omaisuus-, vaihdanta- ja talousrikoksia. Eräiden rikosluokkien osalta vertailtavuus aikaisempiin vuosiin katkesi tai muuttui. Omaisuuden luvaton käyttöä, petos- ja maksuvälinepetoksia ja väärennysrikoksia lukuunottamatta muiden tavanomaisten omaisuusrikosten osalta vertailukelpoisuus aikaisempiin vuosiin säilyi.										
[B] Vuodesta 1991 lukuihin sisältyvät myös moottoriajoneuvon anastukset.										
[C] Vuodesta 1991: kavallus, lievä kavallus RL 28:4,6, törkeä kavallus RL 28:5. Vuodesta 1983 lähtien on jatkettut kavallusrikokset kirjattu yhtenä rikoksena.										
[D] Vuodesta 1991: petos, lievä petos RL 36:1,3, törkeä petos RL 36:2.										
[E] Jatketut maksuvälinepetokset kirjataan yhtenä rikoksena.										
[F] Muut omaisuusrikokset: Ennen vuotta 1991: RL 29:4; 30; 33; 38:1-6a[1], [4], 7-10, 13-14 Vuodesta 1991: RL 28:10-12; RL 29:5-8; 33:5; 36:4-7; 37:1-7; 46:1-3,6										
[G] Muut henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset: RL 21:12-15; 22:5, 6										
[H] Seksuaalirikoksia koskeva uusi RL 20 luku tuli voimaan 1.1.1999.										
[I] Muut siveellisyysrikokset: RL 20:2, 7-9										
[J] RL 15-17 lukujen uudistus tuli voimaan 1.1.1999. Lukujen otsikoiksi muutettiin rikokset oikeudenkäyttöä (RL 15 L), viranomaisia (RL 16 L) ja yleistä järjestystä vastaan (RL 17 L). Muut rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan yhteensä: RL 15:5-11; 16:4, 6-17; 17.										
[K] RL 15-17 lukujen uudistuksen yhteydessä kumottiin 1.1.1999 alkaen osa RL 42-44 lukujen pykälistä ja siirrettiin uudistettuina 15-17 lukuihin. Vuoden 1999 luvut eivät ole vertailukelpoisia aikaisempiin vuosiin. Vuodesta 1999: RL 42:1; 43:7; 44:1.										
[L] RL 23 lukua uudistettiin 1.10.1999 alkaen. Merkittävin osa tieliikenne rikoksista siirrettiin tähän RL:n lukuun. 1.10.1999 lähtien: rattijuopumus (RL 23:3), törkeä rattijuopumus (RL 23:4), vesiliikennejuopumus (RL 23:5), ilmailikennejuopumus (RL 23:6), junaliikennejuopumus (RL 23:7), kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:8), liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9).										
[M] Muut rikoslakia vastaan tehdyt rikokset: Ennen vuotta 1991: RL 10-15; 18-19; 25-27; 34:5-16, 18-20; 36:9-12; 37; 40:1-5, 6a, 8-12, 14-21. Vuodesta 1991: RL 10-15; 18-19; 25-27; 34, 18-20. Vuonna 1997: RL 10-14; 18-19; 25-27; 34:4-11; 38:1-9; 45; 47-49. Vuonna 1999: RL 11-14; 18; 25; 27; 34:4-11; 38:1-9; 51.										
[N] 1.10.1999 lähtien: liikenneturvallisuuden vaarantaminen (RL 23:1), törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen (RL 23:2), kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta (RL 23:10), liikennepako tieliikenteessä (RL 23:11).										
[O] Vuonna 1997 myös liikennepako.										
[P] Kokoonontumislakilla kumottiin laki julkisista huvitilaisuuksista 1.9.1999 alkaen.										

Liitetaulukko 2**VÄKIVALTARIKOKSET ALUETYYPEITTÄIN VUOSINA 1990 - 1999**
Absoluuttiluvut aluetypeittäin

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
MURHAT, TAPOT SEKÄ MURHAN TAI TAPON YRITYKSET										
Pääkaupunkiseutu										
kaikki	96	105	113	83	108	93	94	97	82	106
niistä: täytetyt teot	31	39	36	19	27	29	31	15	18	30
Kaup. vähintään 30 000 as.										
kaikki	108	103	116	122	145	153	126	131	121	127
niistä: täytetyt teot	36	37	44	43	45	52	39	43	39	38
Kaup. alle 30 000 as.										
kaikki	72	81	67	82	117	92	115	110	108	75
niistä: täytetyt teot	32	31	25	20	34	20	38	38	30	24
Muut kunnat										
kaikki	113	128	90	130	142	155	149	128	108	118
niistä: täytetyt teot	46	45	47	47	41	45	45	46	26	50
Koko maa										
kaikki	389	417	386	417	512	493	484	466	419	426
niistä: täytetyt teot	145	152	152	129	147	146	153	142	113	142
TÖRKEÄ PAHOINPITELY, PAHOINPITELY, LIEVÄ PAHOINPITELY SEKÄ TAPPELU										
Pääkaupunkiseutu	6004	5858	5235	4761	5055	5851	6337	6605	6719	6573
Kaup. vähintään 30 000 as.	6658	6662	6545	6252	6880	7825	8513	8634	8866	9817
Kaup. alle 30 000 as.	3905	3844	3575	4065	4187	4156	4872	4915	5098	4898
Muut kunnat	4081	3983	3731	3578	3714	4352	4820	4693	4977	4945
Koko maa	20648	20347	19086	18656	19836	22188	24542	24847	25660	26223
RYÖSTÖRIKOKSET										
Pääkaupunkiseutu	1294	1196	912	761	883	1017	991	994	1012	1139
Kaup. vähintään 30 000 as.	769	869	758	754	691	720	630	607	652	714
Kaup. alle 30 000 as.	300	338	285	278	347	219	245	241	213	207
Muut kunnat	264	269	239	256	201	231	221	174	215	217
Koko maa	2627	2672	2194	2049	2122	2190	2087	2016	2092	2277

Liitetaulukko 3**OMAIUSRIKOKSET ALUETYYPEITTÄIN VUOSINA 1990-1999**

Absoluuttiluvut aluetyypeittäin

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
VARKAUSRIKOKSET (NÄPISTÄMINEN, VARKAUS SEKÄ TÖRKEÄ VARKAUS)										
Pääkaupunkiseutu	43630	52564	55395	57337	56845	55263	57583	57078	58083	57265
Kaup. vähintään 30 000 as.	59142	65976	67454	73722	69020	67455	61924	63668	67278	73228
Kaup. alle 30 000 as.	28631	30028	30741	32265	31271	26558	26650	25874	26960	25682
Muut kunnat	32236	36591	38849	37065	35710	33835	30824	29877	30912	31832
Koko maa	163639	185159	192439	200389	192847	183271	176981	176497	183233	188007
KAVALUS, PETOS* JA VAHINGONTEKO										
Pääkaupunkiseutu										
kavallus	453	1089	1058	1083	985	1002	902	1003	950	1223
petos	29819	3895	4738	4546	3560	4776	4074	2917	2783	2583
maksuvälinepetos		1343	1213	926	897	788	954	1075	1337	1341
- tapahtumakertoja		29339	16712	12006	4887	2348	4708	5297	4424	6004
vahingonteko	10893	11357	9833	8989	8806	8978	9258	10118	10383	12039
Kaup. vähintään 30 000 as.										
kavallus	949	1652	1630	1304	1302	1271	1049	1160	1104	1046
petos	39146	7207	5329	5731	4778	4256	6025	4288	4484	4364
maksuvälinepetos		1526	1508	1124	1103	911	963	1136	1162	1044
- tapahtumakertoja		30111	15785	13022	6041	3764	8747	11061	7532	5458
vahingonteko	14768	14747	14264	14213	14531	15256	14100	14150	14336	15815
Kaup. alle 30 000 as.										
kavallus	477	698	692	659	682	571	550	530	511	415
petos	9568	2521	2175	2120	2339	2176	3569	1699	1770	1675
maksuvälinepetos		791	1240	793	482	435	1407	421	424	300
- tapahtumakertoja		10137	6883	3704	2299	1183	7603	3647	3956	1714
vahingonteko	10701	10435	9478	9483	9661	8860	9208	8487	8652	8445
Muut kunnat										
kavallus	586	774	797	816	727	634	588	524	592	459
petos	8075	2986	2142	1966	1948	2071	2300	1790	1705	1559
maksuvälinepetos		900	878	600	486	420	339	344	325	309
- tapahtumakertoja		9163	4896	3104	2306	1166	2057	2366	2174	2251
vahingonteko	10473	10584	10043	9254	9208	9245	8651	7938	8390	8625

* Tilastointitavan muutoksen vuoksi vuoden 1991 luvut eivät ole vertailukelpoisia myöhempien vuosien lukuihin.

Liitetaulukko 4A**RATTIJUOPUMUS, MUUT LIKENNERIKOKSET (muuta liikennejuopumusta lukuunottamatta)
JA AUTOKANTA VUOSINA 1990 - 1999**

Absoluuttiluvut aluetypeittäin

Aluetyyppi	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Pääkaupunkiseutu										
rattijuopumus	4864	4324	3372	2933	2630	2570	2591	2732	2869	2823
muut liikenne rikokset	59951	51518	54705	53538	48415	48402	41244	41553	39085	41020
autokanta	337931	332223	331201	318282	318446	323986	331984	340072	358375	374629
Kaup. vähintään 30 000 as.										
rattijuopumus	8066	8192	7205	6016	5508	6240	5804	6343	6369	6686
muut liikenne rikokset	85793	87543	93541	91886	76633	86910	83039	83137	84141	82058
autokanta	568521	560445	494360	555694	552967	560654	575607	614015	636858	695552
Kaup. alle 30 000 as.										
rattijuopumus	6125	6607	5608	4854	4632	4515	4877	4912	5042	4907
muut liikenne rikokset	68922	71563	78490	80015	72729	62727	75338	68883	74736	71912
autokanta	454727	449012	413532	451849	466477	488279	480294	470990	497161	502060
Muut kunnat										
rattijuopumus	10704	10799	9556	8301	7620	7762	7731	7672	7570	7524
muut liikenne rikokset	152905	164422	167628	162567	147440	153675	151223	133782	141001	131560
autokanta	869932	875790	991423	830184	813060	808320	841337	817241	836596	831086

Liitetaulukko 4B**RATTIJUOPUMUS, MUUT LIKENNERIKOKSET (muuta liikennejuopumusta lukuunottamatta),
LIIKENNEKUOLEMAT, LIIKENTEESSÄ LOUKKAANTUNEET JA LIIKENNESUORITE
VUOSINA 1990 - 1999**

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Rattijuopumus	29759	29446	25741	22104	20390	21098	21044	21659	21850	21940
Muut liikenne rikokset	367571	375046	394364	388006	345217	351714	350844	327355	338963	326550
Liik.kuolemantapaukset	649	632	601	479	480	441	404	438	400	431**
Liikent. loukkaantuneet	12758	11547	9899	7487	8080	10191*	9299*	8957*	9097	9052**
Liikennesuorite (milj. autokm)	39750	39170	42350	41950	41750	42170	42520	43530	44800	46010
Rattijuopumukset 100 milj. autokm kohti	75	75	61	53	49	50	49	50	49	48
Muut liikenne rikokset 100 milj. autokm kohti	938	957	931	925	827	834	825	752	757	710
Autokanta (tuhansia)	2132	2218	2231	2156	2151	2181	2229	2242	2329	2 403
Rattijuopumukset 10 000 autoa kohti	133	133	115	103	95	97	94	97	94	91
Muut liikenne rikokset 10 000 autoa kohti	1647	1691	1768	1800	1605	1613	1574	1460	1455	1359

* Tilastointitavan muutoksesta johtuen liikenteessä loukkaantuneiden luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia edellisiin vuosiin verrattuna.

** Vuotta 1999 koskevat luvut ovat ennakkotietoja.

Liitetaulukko 5A**NUORTEN IKÄRYHMIEN RIKOLLISUUS VUOSINA 1990 - 1999**

Vuoden aikana selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäiltyjä tuhatta samanikäistä kohden *

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat*</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>15 - 20-vuotiaat</i>
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
1990	20,0	67,4	51,7	59,6
1991	16,1	67,0	56,5	62,0
1992	13,6	76,9	65,8	71,6
1993	15,2	63,1	54,5	61,6
1994	16,4	59,2	59,5	59,4
1995	15,8	57,9	53,7	55,8
1996	15,1	53,7	57,4	55,6
1997	12,8	46,5	52,6	49,5
1998	12,7	39,0	55,2	47,0
1999	14,1	37,0	53,9	45,3
B. pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)				
1990	1,5	8,1	11,2	9,6
1991	1,0	7,9	11,9	9,8
1992	0,9	7,5	11,0	8,9
1993	0,9	7,7	10,3	9,0
1994	1,5	8,9	10,4	9,7
1995	1,7	10,2	12,5	11,4
1996	1,4	11,5	14,0	12,8
1997	1,8	11,5	14,2	12,7
1998	2,3	12,0	15,4	13,7
1999	2,1	13,2	17,4	15,3
C. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
1990	0,5	1,5	1,2	1,3
1991	0,3	1,5	1,1	1,3
1992	0,2	0,8	1,1	0,9
1993	0,3	0,8	0,7	0,7
1994	0,2	1,0	1,1	1,0
1995	0,5	1,5	1,4	1,4
1996	0,4	1,4	1,1	1,3
1997	0,4	1,2	1,1	1,2
1998	0,5	2,0	1,1	1,6
1999	0,5	1,3	1,5	1,4
D. huumausainelakia ja asetusta vastaan tehdyt rikokset*** (RL 50:1-4)				
1990	0,0	0,6	1,4	1,0
1991	0,1	0,8	2,1	1,3
1992	0,0	1,2	3,0	2,1
1993	0,0	1,3	2,9	2,1
1994	0,1	2,2	5,5	3,8
1995	0,1	4,1	12,5	8,3
1996	0,1	3,4	9,2	6,3
1997	0,1	3,2	8,5	5,9
1998	0,2	3,6	10,2	6,9
1999	0,1	4,8	12,6	8,6
E. rattijuopumus (RL 23:1-3)				
1990	0,4	9,3	13,9	11,6
1991	0,3	9,0	13,2	11,0
1992	0,3	7,6	11,2	9,3
1993	0,2	7,1	10,2	8,6
1994	0,3	6,4	10,0	8,2
1995	0,3	7,7	10,7	9,2
1996	0,3	6,9	10,7	8,8
1997	0,3	6,4	10,6	8,5
1998	0,4	6,5	11,3	8,9
1999	0,3	6,2	10,8	8,6

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat*</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>15 - 20-vuotiaat</i>
F. kaikki rikoslakia vastaan tehtyt rikokset****				
1990	36,0	148,3	174,8	161,5
1991	27,9	136,7	134,1	135,5
1992	23,5	144,2	140,7	142,5
1993	25,0	126,8	128,0	127,4
1994	28,0	124,0	133,9	128,9
1995	28,5	131,3	144,5	138,0
1996	26,9	122,6	143,5	133,2
1997	23,7	113,9	139,3	126,6
1998	24,7	100,4	142,7	121,2
1999	29,0	125,4	220,7	172,1
G. kaikki rikokset				
1990	41,2	270,1	418,6	344,4
1991	31,7	248,1	373,5	307,8
1992	28,2	264,3	392,5	325,0
1993	29,6	235,9	352,4	292,1
1994	32,5	218,6	344,6	281,4
1995	33,2	227,7	374,3	301,8
1996	31,8	216,9	346,2	282,2
1997	29,0	197,4	325,8	261,4
1998	29,6	182,5	335,9	258,0
1999	31,5	192,4	334,1	261,8

* Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** Tuhatta 10 - 14-vuotiaista kohden.

*** Vuodesta 1994 huumausainerikokset sisältyvät rikoslakiin.

**** Tieliikenne rikokset siirrettiin rikoslakiin vuoden 1999 aikana. Vuoden 1999 luvut eivät ole vertailukelpoisia aiempien vuosien kanssa.

Liitetaulukko 5B				
NUORTEN IKÄRYHMIEN RIKOLLISUUS VUOSINA 1990 - 1999				
Nuorten osuus kaikista selvitettyihin rikoksiin syyllisiksi epäillyistä (%) *				
<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat*</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>15 - 20-vuotiaat</i>
A. varkaus, näpistys ja törkeä varkaus (RL 28:1-3)				
1990	9,5	18,1	13,8	31,9
1991	7,1	17,9	13,7	31,6
1992	5,5	19,0	14,6	33,6
1993	6,5	16,2	14,3	30,5
1994	7,4	16,1	15,8	31,9
1995	7,6	16,4	15,5	31,9
1996	7,1	14,9	16,2	31,1
1997	6,1	13,6	15,3	28,9
1998	5,9	11,4	15,6	27,0
1999	6,5	11,0	15,4	26,5
B. pahoinpitely, lievä pahoinpitely ja törkeä pahoinpitely (RL 21:5-7)				
1990	2,8	8,2	11,3	19,5
1991	1,8	8,3	11,4	19,7
1992	1,7	8,6	11,4	20,0
1993	1,9	9,2	11,5	20,7
1994	2,8	9,9	11,5	21,4
1995	2,8	10,1	12,6	22,7
1996	2,0	9,5	11,8	21,3
1997	2,5	9,9	12,2	22,1
1998	3,0	10,0	12,4	22,3
1999	2,7	10,7	13,5	24,1
C. ryöstörikokset (RL 31:1-2)				
1990	9,6	15,0	12,1	27,1
1991	6,0	15,6	10,4	26,0
1992	3,1	10,5	12,5	23,0
1993	6,4	11,4	10,0	21,4
1994	4,9	12,7	13,8	26,5
1995	9,5	17,8	16,6	34,4
1996	8,0	18,4	14,4	32,8
1997	9,0	17,7	16,1	33,9
1998	9,9	24,8	13,3	38,1
1999	9,8	16,2	18,4	34,6
D. huumausainelakia ja asetusta vastaan tehdyt rikokset*** (RL 50:1-4)				
1990	0,2	4,3	10,3	14,6
1991	0,7	6,0	14,8	20,8
1992	0,4	7,1	15,3	22,4
1993	0,2	6,2	13,2	19,4
1994	0,4	7,3	18,2	25,5
1995	0,4	8,3	25,8	34,1
1996	0,4	7,6	21,1	28,7
1997	0,3	6,7	17,5	24,2
1998	0,7	7,6	20,7	28,3
1999	0,4	8,0	20,2	28,2
E. rattijuopumus (RL 23:1-3)				
1990	0,4	5,8	8,6	14,4
1991	0,4	6,0	8,0	14,0
1992	0,4	5,8	7,7	13,5
1993	0,4	6,4	8,5	14,9
1994	0,5	6,2	9,8	16,0
1995	0,5	7,1	10,1	17,2
1996	0,5	6,5	10,3	16,7
1997	0,5	6,0	9,8	15,8
1998	0,5	5,8	9,9	15,7
1999	0,4	5,8	10,1	15,8

<i>Rikosryhmä ja vuosi</i>	<i>≤ 14-vuotiaat*</i>	<i>15 - 17-vuotiaat</i>	<i>18 - 20-vuotiaat</i>	<i>15 - 20-vuotiaat</i>
F. kaikki rikoslakia vastaan tehdyt rikokset****				
1990	4,1	9,5	11,1	20,6
1991	4,1	12,0	10,7	22,7
1992	3,5	13,1	11,4	24,5
1993	4,0	12,2	11,5	23,7
1994	4,5	11,8	12,7	24,5
1995	4,4	12,0	13,5	25,5
1996	4,0	10,8	12,9	23,7
1997	3,6	10,6	12,9	23,6
1998	3,7	9,5	13,0	22,5
1999	2,8	7,8	13,1	20,9
G. kaikki rikokset				
1990	1,9	7,1	11,0	18,1
1991	1,6	7,7	10,6	18,3
1992	1,4	8,1	10,8	18,9
1993	1,6	7,5	10,5	18,0
1994	1,9	7,5	11,7	19,2
1995	1,9	7,5	12,6	20,1
1996	1,8	7,1	11,5	18,6
1997	1,7	6,9	11,3	18,2
1998	1,7	6,4	11,5	17,9
1999	1,8	7,0	11,6	18,6

* Poliisitilastoon merkitään kutakin selvitettyä rikosta kohden ainakin yksi syylliseksi epäilty. Sama henkilö voidaan siten vuoden aikana kirjata syylliseksi epäillyksi useamminkin kuin kerran.

** Tuhatta 10 - 14-vuotiaista kohden.

*** Vuodesta 1994 huumausainerikokset sisältyvät rikoslakiin.

**** Tieliikenne rikokset siirrettiin rikoslakiin vuoden 1999 aikana. Vuoden 1999 luvut eivät ole vertailukelpoisia aiempien vuosien kanssa.

Luku ja §	Nimike	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
(30 luku)	Pesänsäntäminen	13	.	.	.	.	.	.	.	.	.
7	Luvaton käyttö	.	1714	1336	1311	965	907	871	899	1015	991
8	Törkeä luvaton käyttö	.	16	21	11	13	8	8	7	6	12
9	Lievä luvaton käyttö	.	424	229	254	249	202	225	219	247	221
(38:5-6a,1+4)	Luv. omaisuuden käyttäminen	688	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(38:6a,2-3)	Moottoriajon. luv. käyttöönotto	3483	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Muut rikokset RL 28 lukua vastaan	.	139	126	132	153	129	126	100	78	50
(33 luku)	Maan luvaton vilj., luv.metsäst... ym.	103	.	.	.	.	.	.	.	.	.
29 1	Veropetos	.	83	91	88	128	122	177	177	213	251
2	Törkeä veropetos	.	21	29	41	44	52	61	87	113	152
3	Lievä veropetos	.	293	153	141	151	703	644	746	738	978
4	Verorikkomus	.	146	56	46	64	48	26	42	35	32
5...8	Avustusrikokset	.	3	32	7	18	36	19	13	4	8
(38:11,1)	Veropetos	250	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(38:11,2)	Törkeä veropetos	28	.	.	.	.	.	.	.	.	.
30	Elinkeinorikokset	.	21	46	178	266	380	412	448	492	467
31 1...2	Ryöstörikokset***	542	515	661	509	499	467	503	383	344	399
3...4	Kiristys ja törkeä kiristys	.	25	37	14	15	11	8	12	32	7
(31:4)	Kiristäminen	152	.	.	.	.	.	.	.	.	.
32	Kätkemisrikokset	.	1389	1490	1477	1626	1442	1565	1439	1206	1267
(32:1-3)	Varastetun tavaran kätkeminen	1174	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(32:4-6)	Muu luvaton ryht. rikoks. kaut. saat. tav.	520	.	.	.	.	.	.	.	.	.
33 1	Väärennys	.	935	1001	840	734	706	544	512	475	590
2	Törkeä väärennys	.	6	11	9	5	5	4	12	2	12
3	Lievä väärennys	.	324	274	352	311	328	408	315	279	310
(36:3)	Arkistoasiakirjan väärentäminen	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(36:4)	Yleisen asiakirjan väärentäminen	262	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(36:5)	Yksityisen asiakirjan väärentäminen	1293	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(36:6)	Väärän yl. tai yks. asiakirjan käyttö	72	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(36:7)	Yleisen kirjanpitäjän erehdyttäminen	40	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(36:9)	Raja- ym. merkin hävitt. tai liikuttam.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(36:10)	Verotusmerk., mitan, paimon ym. väärent.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(36:11)	Ennen käytetyn ver.merkin uud. käytt.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
	Muut RL 33 lukua vast. suor. väärennysrikokset	.	12	25	45	24	17	19	16	15	29
34 1-2	Tuhoto	.	.	.	.	.	.	80	61	65	58
1,3	Tuhoto yrittäminen	.	.	.	.	.	.	10	10	6	9
3,1	Törkeä tuho	.	.	.	.	.	.	2	1	1	.
7	Yleisvaaran tuottaminen	.	.	.	.	.	.	61	38	54	37
9	Yleisvaarallisen rikoksen valmistelu	.	.	.	.	.	.	7	.	.	1
10	Peräton vaarailmoitus	.	.	.	.	.	.	38	35	48	24
(1...4)	Murhapoltto	111	118	117	107	98	74	.	.	.	.
(5)	Räjähdyksen aiheuttaminen	4	14	10	14	18	5	.	.	.	.
(6)	Murhapoltton tai räjähdysvalmistelu	3	.	1	7	1	2	.	.	.	.
(7)	Tuotannuks. tulipalon tai räjähd. aiheutt.	81	76	56	55	56	66	.	.	.	.
(8)	Vedentulvan tuottaminen	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(9)	Vaaran tai haitan ym. aiheutt. rautatieliik.	53	59	30	22	17	10	.	.	.	.
(10-11,13-15)	Toisen heng., tai omais. vaaran ym.	34	23	17	13	14	20	.	.	.	.
(12)	Puhelin- tai teleliikenteen häiritseminen	20	27	38	28	12	11	.	.	.	.
35 1	Vahingonteko	.	1301	1689	1552	1448	1488	1486	1387	1517	1529
2	Törkeä vahingonteko	.	23	57	67	49	49	61	46	52	35
3	Lievä vahingonteko	.	1789	1381	1393	1276	1177	1399	1273	1457	1515
(35:1-5)	Omaisuuden vahingoittaminen	3032	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(38:4)	Asiakirj. hävitt. ym. toisen vahingoittam.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
36 1	Petos	.	2625	2213	1907	1676	1559	1491	1513	1293	1460
2	Törkeä petos	.	147	193	367	339	297	220	220	165	146

Luku ja §	Nimike	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
3	Lievä petos	.	1982	1531	1602	1378	1258	1299	1155	1398	1370
(36:1)	Petos	2470	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(36:1a)	Lievä petos	2107	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(36:2)	Omaisuu den tuleen sytytt. petoll.tark.	9	.	.	.	.	.	.	.	.	.
4	Vakuutuspetos	.	.	1	4	.	2	1	4	5	.
5	Luottamusaseman väärin käyttö	.	4	6	9	12	10	13	4	9	2
(38:1-2)	Holhooj., usk. miehen tai muun ... epäreh.	7	.	.	.	.	.	.	.	.	.
6-7(38:10)	Kiskonta	11	8	9	6	4	8	4	7	1	8
37 1...7	Raharikokset***	9	2	21	26	23	29	20	33	16	21
8...10	Maksuvälinepetokset	.	536	930	901	749	748	603	673	673	751
38 1	Salassapitorikos	.	.	.	.	.	.	.	.	2	1
2	Salassapitorikkomus	.	.	.	.	.	.	1	.	.	2
3,1	Viestintäsalaisuuden loukkaus	.	.	.	.	.	.	4	3	5	6
4,1	Törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus	.	.	.	.	.	.	.	1	.	.
5	Tietoliikenteen häirintä	.	.	.	.	.	.	4	6	7	3
7	Lievä tietoliikenteen häirintä	7	.	.	.	.	.	2	3	1	.
8,1-2	Tietomurto	.	.	.	.	.	.	.	.	2	3
9	Henkilörekisteririkos	.	.	.	.	.	.	2	2	.	.
(38:7)	Katteettom. shekin asett., allekirj....ym	16	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(3)	Vaitiolovelvollisuuden rikkominen	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
(8)	Viestintärikos	.	6	14	11	6	1	.	.	.	.
(38:8)	Toisen sulj. kirjeen tai kirj. luvat. avaam...	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.
39	Velallisen rikokset	.	60	54	104	146	164	168	152	119	164
(39 luku)	Konkurssirikokset	83	.	.	.	.	.	.	.	.	.
40 1...3	Lahjuksen ottaminen**	3	.	1	5	3	.	4	6	1	.
5...11	Muu virkarikos**	18	14	24	24	28	10	17	14	20	16
(40:1)	Lahjoman vastaanottaminen	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(40:6)	Virkamiehen tekemä väärennys	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(40:7)	Yleisten varojen kavaltaminen	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(40:19b)	Virkamiehen juopumus	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
(40:21)	Virkavirhe	5	1	1	.	.	.	.	.	.	.
(Muut rikokset RL:n 40 lukua vastaan)		7	2	.	.	.	.	.	.	.	.
42 1	Virallisen kiellon noudattamatta jättäm.	14	10	11	24	8	13	18	8	3	7
2	Luvaton valtakunnan rajan ylittäminen	24	18	7	12	19	9	14	21	15	.
7	Ilkivalta	1157	1124	845	715	561	415	373	288	292	.
Muut rikokset RL:n 42 lukua vastaan		150	101	49	59	243	191	166	210	247	.
43 4	Uhkapeli	1	.	1	5	.	4	.	.	.	.
Muut rikokset RL:n 43 lukua vastaan		1	4	2	2	1	6	3	1	2	.
44 20...22	Tulen varomaton käsittely ym.	144	157	113	95	147	97	113	120	100	107
Muut rikokset RL:n 44 lukua vastaan		139	179	163	158	177	155	177	168	195	226
45	Sotilasrikokset	944	1050	921	659	501	439	384	446	425	330
46 1...3	Säännöstelyrikokset	.	8	3	4	1	2	3	11	7	1
4-5(38:12)	Salakuljetus***	96	81	84	68	44	30	36	39	39	53
6(38:13,14)	Laiton tuontitavaraan ryhtyminen	11	12	15	28	40	43	38	74	62	102
47 47:1,1	Työturvallisuusrikos	.	.	.	.	.	.	13	50	105	107
47:2	Työaika suojelurikos	.	.	.	.	.	.	.	34	5	7
47:3	Työsy rjintä	.	.	.	.	.	.	5	.	5	3
47:4	Työntekijöiden edustajan oikeuksien loukkaa	.	.	.	.	.	.	1	1	.	.
47:6	Työnvälitysrikos	.	.	.	.	.	.	.	3	.	1
47:6a	Työluparikos	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9
48 48:1,1,3	Ympäristön turmeleminen	.	.	.	.	.	.	7	8	9	8
48:2,1	Törkeä ympäristön turmeleminen	.	.	.	.	.	.	.	.	.	1
48:3	Ympäristörikkomus	.	.	.	.	.	.	3	14	12	11
48:4	Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen	.	.	.	.	.	.	.	.	1	.

Liitetaulukko 7

SEURAAMUKSET RIKOKSITTAIN VUONNA 1999

Tilaston perusteena tuomion päärikos			Rangaistukseen tuomitut				Muut			Kaikki yht.
			Ehdoton	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	Tuom.j. R.määr.		
Kaikki rikokset			7666	3658	12543	34213	58080	928	232873	291881
Rikoslakirikokset			7162	3555	12278	29375	52370	719	36020	89109
Luku ja §										
11	11:8	Kiihottaminen kansanryhmää vastaan	-	-	2	7	9	-	-	9
	11:9	Syrjintä	-	-	-	8	8	-	-	8
12	12:5,1-2	Vakoilu	-	-	1	-	1	-	-	1
	12:7,1	Turvallisuussalaisuuden paljastaminen	-	-	-	-	0	-	-	0
15	15:1	Perätön lausuma tuomioistuimessa	6	7	37	-	50	1	-	51
	15:2	Perätön lausuma viranomaismenettelyssä	1	1	6	61	69	5	-	74
	15:3	Törkeä perätön lausuma tuomioistuimessa	-	-	1	-	1	-	-	1
	15:5	Yritetty yllytys perättömään lausumaan	-	-	-	1	1	-	-	1
	15:6	Väärä ilmianto	4	-	9	13	26	-	-	26
	15:9	Oikeudenkäytössä kuultavan uhkaaminen	3	1	-	1	5	-	-	5
	15:11,1	Rikoksentehtäjän suojeleminen	4	1	4	9	18	-	-	18
16	16:1	Virkamiehen väkivaltainen vastustaminen	84	31	120	1	236	9	-	245
	16:2	Virkamiehen vastustaminen	2	-	2	86	90	4	352	446
	16:3	Haitanteko virkamiehelle	1	-	-	72	73	4	1239	1316
	16:4	Niskoittelu poliisia vastaan	1	-	-	45	46	-	664	710
	16:5	Väärän henkilötiedon antaminen	11	3	2	235	251	4	509	764
	16:6	Sakkovilppi	1	-	-	6	7	-	82	89
	16:7,1	Rekisterimerkintärikos	15	6	18	72	111	6	-	117
	16:7,2	Rekisterimerkintärikoksen yritys	-	-	-	1	1	-	-	1
	16:8	Väärän todistuksen antaminen virkamiehelle	-	-	-	3	3	-	4	7
	16:9	Virkavallan anastus	-	-	-	-	0	-	1	1
	16:9a	Lähestymiskiellon rikkominen	12	1	9	41	63	1	-	64
	16:10	Omaisuuutta koskevan viranomaiskiellon rikko	-	-	-	15	15	-	6	21
	16:11	Liiketoimintakiellon rikkominen	-	-	-	1	1	-	-	1
	16:13	Lahjuksen antaminen	-	-	-	1	1	-	-	1
	16:14	Törkeä lahjuksen antaminen	-	-	1	-	1	3	-	4
	16:15,1	Vangin laitton vapauttaminen	-	-	-	5	5	-	-	5
	16:15,2	Vangin laittoman vapauttamisen yritys	-	-	-	3	3	-	-	3
16:16	Vangin karkaaminen	22	2	-	22	46	1	-	47	
16:17	Vangin varustaminen aseella	2	-	-	6	8	-	-	8	
17	17:2	Mellakka	-	-	1	-	1	-	-	1
	17:3	Väkivaltainen mellakka	-	-	-	-	0	-	-	0
	17:6	Järjestystä ylläpitävän henkilön vastustaminen	-	-	1	116	117	4	441	562
	17:7,1	Valtionrajarikos	-	-	-	19	19	1	6	26
	17:8,1	Laittoman maahantulon järjestäminen	-	-	-	3	3	-	-	3
	17:9	Omankädenoikeus	1	-	-	21	40	-	6	46
	17:12	Hautakiven rikkominen	-	-	3	15	18	1	-	19
	17:13	Ilkivalta	-	-	-	16	16	-	309	325
	17:14	Eläinsuojelurikos	1	-	14	43	58	-	-	58
	17:15	Lievä eläinsuojelurikos	-	-	-	6	6	-	13	19

*) Ehdoton vankeus ei sisällä yhdyskuntapalvelutuomioita

		Rangaistukseen tuomitut				Muut		Kaikki	
		Ehdoton	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	Tuom.j.	R.määr	yht.
17:17,1	Väkivaltakuvauksen levittäminen	—	—	—	1	1	—	—	1
17:18,1	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan lev	—	—	—	2	2	—	—	1
17:19	Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittä	—	—	—	—	0	—	1	1
17:21	Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaamine	—	—	—	1	1	—	206	207
17:22,1	Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	—	—	—	—	0	—	—	0
20	20:1,1-2 Raiskaus	18	—	18	—	36	—	—	36
20:1,3	Raiskauksen yritys	4	—	2	—	6	—	—	6
20:2,1	Törkeä raiskaus	3	—	—	—	3	—	—	3
20:3,1-2	Pakottaminen sukupuoliyhteyteen	—	—	3	—	3	—	—	3
20:3,3	Sukupuoliyhteyteen pakottamisen yritys	1	—	1	—	2	—	—	2
20:4,1	Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	2	—	6	—	8	—	—	8
20:4,2	Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys	—	—	—	2	2	—	—	2
20:5,1-2	Seksuaalinen hyväksikäyttö	1	2	8	5	16	—	—	16
20:6,1,3	Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	16	5	48	12	81	3	—	84
20:6,4	Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yritys	—	—	1	—	1	—	—	1
20:7,1	Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö	5	—	2	—	7	—	—	7
20:8,1	Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	—	—	—	—	0	—	1	1
20:9,1	Paritus	1	—	1	3	5	—	—	5
21	21:1,1 Tappo	70	—	—	—	70	6	—	76
21:1,2	Tapon yritys	56	—	1	—	57	3	—	60
21:2,1	Murha	14	—	—	—	14	1	—	15
21:2,2	Murhayritys	4	—	—	—	4	—	—	4
21:3,1	Surma	1	—	—	—	1	—	—	1
21:3,2	Surman yritys	—	—	—	—	0	1	—	1
21:5,1	Pahoinpitely	524	302	1045	4505	6376	135	—	6511
21:5,2	Pahoinpitelyn yritys	1	—	4	36	41	2	—	43
21:6,1	Törkeä pahoinpitely	284	44	237	1	566	12	—	578
21:6,2	Törkeän pahoinpitelyn yritys	12	3	21	—	36	—	—	36
21:7	Lievä pahoinpitely	—	—	—	322	322	27	759	1108
21:8	Kuolemantuottamus	4	2	13	74	93	9	—	102
21:9	Törkeä kuolemantuottamus	11	—	8	—	19	—	—	19
21:10	Vammantuottamus	3	1	3	200	207	11	52	270
21:11	Törkeä vammantuottamus	3	1	6	2	12	2	—	14
21:12	Tappeluun osallistuminen	—	—	2	5	7	—	—	7
21:13	Vaaran aiheuttaminen	8	3	14	16	41	—	—	41
21:14	Heitteillepano	0	1	1	6	8	—	—	8
21:15	Pelastustoimen laiminlyönti	—	—	1	5	6	—	—	6
22	22 luku Sikiön lähettäminen	—	—	—	—	0	—	—	0
23	23:1 Rattijuopumus	64	52	41	6609	6766	19	—	6785
23:2	Törkeä rattijuopumus	1461	1987	6662	792	10902	20	—	10922
23:3,1	Huumaantuneena ajaminen	117	23	96	119	355	3	—	358
23:4	Raideliikennejuopumus	—	—	2	1	3	—	—	3
23:5	Ilmaliikennejuopumus	—	—	—	5	5	—	—	5
23:6	Vesiliikennejuopumus	6	—	24	488	518	2	—	520
23:7	Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	5	2	4	1053	1064	14	—	1078
24	24:1,1 Kotirauhan rikkominen	4	—	2	94	100	10	44	154
24:1,2	Rauhanrikkominen virkahuoneessa ym.	0	1	1	8	10	—	—	10
24:1,3	Rauhanrikk. pahoinpit. ym. tarkoituksessa	39	17	105	41	202	2	—	204

		Rangaistukseen tuomitut				Muut		Kaikki yht.	
		Ehdoton	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	Tuom.j.		R.määr.
24:3	Väkivaltainen kotirauhan rikkominen	1	—	1	32	34	—	3	37
24:3a,1	Kotirauhan häiritseminen	—	—	4	147	151	9	67	227
24:3a,2	Virastorauhan häiritseminen	—	—	1	5	6	—	15	21
24:3b,2	Salakatselu	—	—	—	—	0	—	—	0
25	25:1 Vapaudenriisto	3	—	9	14	26	—	—	26
25:2	Törkeä vapaudenriisto	7	—	2	—	9	—	—	9
25:4,1	Panttivangin ottaminen	1	—	—	—	1	—	—	1
25:5	Lapsen omav. huostaanotto	—	—	1	4	5	—	—	5
25:6	Tuottamuksellinen vapaudenriisto	—	—	—	2	2	—	—	2
25:7	Laiton uhkaus	71	23	66	273	433	5	—	438
25:8	Pakottaminen	7	4	7	11	29	—	—	29
27	27:1,1 Herjaus	1	—	1	7	9	2	—	11
27:1,2	Herjaus, julkinen	—	—	2	8	10	—	—	10
27:2,1	Herjaus, ei vastoin parempaa tietoa	—	—	1	17	18	2	1	21
27:2,2	Julkinen herjaus, ei vastoin parempaa tietoa	—	—	3	4	7	—	—	7
27:3,1	Solvaus	—	—	—	56	56	4	18	78
27:3,2	Solvaus, julkinen	—	—	—	11	11	—	—	11
27:3a	Yksityiselämän loukkaaminen	—	—	—	6	6	—	—	6
28	28:1,1 Varkaus	1352	412	1022	2212	4998	45	—	5043
28:1,2	Varkauden yritys	201	56	96	368	721	14	—	735
28:2,1	Törkeä varkaus	339	60	182	4	585	—	—	585
28:2,2	Törkeän varkauden yritys	20	5	7	—	32	—	—	32
28:3,1	Näpistys	10	—	—	645	655	10	26227	26892
28:3,2	Näpistyksen yritys	—	—	—	13	13	1	912	926
28:4,1-3	Kavallus	22	12	91	298	423	7	—	430
28:4,4	Kavalluksen yritys	—	—	2	—	2	—	—	2
28:5,1	Törkeä kavallus	8	5	73	—	86	—	—	86
28:5,2	Törkeän kavalluksen yritys	1	—	—	—	1	—	—	1
28:6	Lievä kavallus	—	—	—	108	108	6	177	291
28:7,1	Luvaton käyttö	303	56	110	494	963	17	—	980
28:7,2	Luvattoman käytön yritys	39	14	18	100	171	—	—	171
28:8,1	Törkeä luvaton käyttö	6	1	1	3	11	1	—	12
28:8,2	Törkeän luvattoman käytön yritys	—	—	—	—	0	—	—	0
28:9	Lievä luvaton käyttö	1	—	—	69	70	4	147	221
28:10	Luvaton pyynti	—	—	—	7	7	1	15	23
28:11,1	Hallinnan loukkaus	—	—	—	19	19	2	2	23
28:12	Vakuusoikeuden loukkaus	—	—	—	3	3	—	1	4
29	29:1 Veropetos	8	5	105	130	248	3	—	251
29:2	Törkeä veropetos	47	1	102	2	152	—	—	152
29:3	Lievä veropetos	—	—	—	7	7	1	970	978
29:4,1	Verorikkomus	—	—	1	30	31	—	1	32
29:5-8	Avustusrikokset	0	1	2	4	7	1	—	8
30	30:1 Markkinointirikos	—	—	—	—	0	—	—	0
30:5,1	Yrityssalaisuuden rikkominen	—	—	—	—	0	—	—	0
30:6	Yrityssalaisuuden väärinkäyttö	—	—	—	—	0	—	—	0
30:9	Kirjanpitorikos	13	11	191	198	413	9	—	422
30:10	Tuottamuksellinen kirjanpitorikos	0	2	6	32	40	5	—	45
31	31:1,1 Ryöstö	204	27	124	4	359	2	—	361

		Rangaistukseen tuomitut				Muut		Kaikki	
		Ehdoton	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	Tuom.j.	R.määr.	yht.
31:1,2	Ryöstön yritys	18	2	21	—	41	2	—	43
31:2,1	Törkeä ryöstö	31	—	5	—	36	1	—	37
31:2,2	Törkeän ryöstön yritys	2	—	2	—	4	1	—	5
31:3,1	Kiristys	1	2	—	1	4	—	—	4
31:3,2	Kiristuksen yritys	—	—	2	4	6	—	—	6
31:4,1	Törkeä kiristys	2	1	—	—	3	—	—	3
31:4,2	Törkeän kiristuksen yritys	4	2	5	—	11	—	—	11
32 32:1	Kätkemisrikos	79	13	52	429	573	6	—	579
32:2	Törkeä kätkemisrikos	32	8	31	—	71	—	—	71
32:3	Ammattimainen kätkemisrikos	5	—	—	—	5	—	—	5
32:4	Tuottamuksellinen kätkemisrikos	11	5	2	289	307	10	26	343
32:5	Kätkemisrikkomus	2	—	—	143	145	3	121	269
33 33:1	Väärennys	104	36	93	352	585	5	—	590
33:2	Törkeä väärennys	7	—	5	—	12	—	—	12
33:3	Lievä väärennys	—	—	—	36	36	1	273	310
33:4	Väärennysaineiston hallussapito	—	—	2	10	12	—	15	27
33:5	Maastomerkin väärennös	1	—	—	1	2	—	—	2
34 34:1-2	Tuhotyö	17	4	28	—	49	9	—	58
34:1,3	Tuhotyön yritys	1	—	7	1	9	—	—	9
34:2,1	Liikennetuhotyö	1	—	—	—	9	—	—	9
34:3,2	Törkeän tuhotyön yritys	2	—	—	—	2	—	—	2
34:7	Yleisvaaran tuottamus	—	—	3	31	34	3	—	37
34:9	Yleisvaarallisen rikoksen valmistelu	—	—	1	—	1	—	—	1
34:10	Perätön vaarailmoitus	—	—	2	21	23	1	—	24
35 35:1	Vahingonteko	34	16	40	1407	1497	30	—	1527
35:2	Törkeä vahingonteko	13	4	14	2	33	2	—	35
35:3	Lievä vahingonteko	3	—	—	604	607	10	898	1515
36 36:1,1	Petos	264	74	287	816	1441	19	—	1460
36:1,3	Petoksen yritys	3	3	12	40	58	—	—	58
36:2,1	Törkeä petos	51	11	84	—	146	—	—	146
36:2,2	Törkeän petoksen yritys	4	2	12	1	19	—	—	19
36:3	Lievä petos	2	—	—	307	309	4	1056	1369
36:5	Luottamusaseman väärin käyttö	—	—	1	1	2	—	—	2
36:6	Kiskonta	1	1	1	1	4	—	—	4
36:7	Törkeä kiskonta	1	—	3	—	4	—	—	4
37 37:1,1	Rahanväärennys	5	1	4	—	10	—	—	10
37:3,1	Lievä rahanväärennys	—	—	—	6	6	—	—	6
37:5,1	Väärän rahan käyttö	1	—	1	2	4	—	—	4
37:6	Väärän rahan hallussapito	0	1	—	—	1	—	—	1
37:7	Rahajäljitelmän levitys	—	—	—	—	0	—	—	0
37:8	Maksuvälinepetos	90	41	128	399	658	6	—	664
37:9	Törkeä maksuvälinepetos	10	5	10	—	25	—	—	25
37:10	Lievä maksuvälinepetos	1	—	—	43	44	—	17	61
37:11	Maksuvälinepetoksen valmistelu	—	—	—	—	0	—	—	0
38 38:1	Salassapitorikos	—	—	—	1	1	—	—	1
38:2	Salassapitorikkomus	—	—	—	1	1	1	—	2
38:3,1	Viestintäsalaisisuuden loukkaus	—	—	—	6	6	—	—	6

		Rangaistukseen tuomitut				Muut		Kaikki
		Ehdoton	YKP	Ehdoll.	Sakko	Yht.	Tuom.j. R.määr.	yht.
38:4,1	Törkeä viestintäsalaisuuden loukkaus	-	-	-	-	0	-	0
38:5	Tietoliikenteen häirintä	-	-	-	3	3	-	3
38:7	Lievä tietoliikenteen häirintä	-	-	-	-	0	-	0
38:8,1-2	Tietomurto	-	-	-	3	3	-	3
39 39:1	Velallisen epärehellisyys	3	-	35	24	62	1	63
39:1a	Törkeä velallisen epärehellisyys	7	1	26	-	34	-	34
39:2,1	Velallisen petos	-	-	10	19	29	-	29
39:3	Törkeä velallisen petos	8	1	23	-	32	-	32
39:4	Velallisen vilpillisyys	-	-	-	1	1	-	1
39:5	Velallisrikkomus	-	-	-	1	1	-	1
39:6	Velkojansuosinta	-	-	-	4	4	-	4
40 40:1-3	Lahjusrikokset	-	-	-	-	0	-	0
40:5-11	Muut virkarikokset	-	-	-	6	6	7	13
42 42:1	Virallisen kiellon noudattamatta jättäminen	-	-	-	7	7	-	7
43 43:7	18 v. nuoremman vietteleminen nauttimaan p	-	-	-	-	0	1	1
44 44:20-22	Tulen varomaton käsittely ym.	-	-	-	27	27	3	106
	Muut rikokset RL:n 44 lukua vastaan	-	-	-	41	41	2	226
45 45 luku	Sotilasrikokset	7	2	100	185	294	12	306
46 46:1	Säännöstelyrikos	-	-	-	-	0	-	0
46:2	Törkeä säännöstelyrikos	-	-	-	-	0	-	0
46:3	Lievä säännöstelyrikos	-	-	-	-	0	1	1
46:4,1	Salakuljetus	0	3	13	23	39	2	41
46:5	Lievä salakuljetus	-	-	-	1	1	11	12
46:6	Laiton tuontitavaraan ryhtyminen	1	1	5	14	21	81	102
47 47:1,1	Työturvallisuusrikos	-	-	-	103	103	4	107
47:2	Työaika-suojelurikos	-	-	-	3	3	4	7
47:3	TyösyRJintä	-	-	-	3	3	-	3
47:4	Työntekijöiden edustajan oikeuksien loukka	-	-	-	-	0	-	0
47:6	Työnvälitysrikos	-	-	-	1	1	-	1
47:6a	Työluparikos	-	-	-	6	6	3	9
48 48:1,1,3	Ympäristön turmeleminen	-	-	1	7	8	-	8
48:2,1	Törkeä ympäristön turmeleminen	1	-	-	-	1	-	1
48:3	Ympäristörikkomus	-	-	-	5	5	6	11
48:4	Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen	-	-	-	-	0	-	0
48:5,1-3	Luonnonsuojelurikos	-	-	-	-	0	-	0
48:5,5	Luonnonsuojelurikoksen yritys	-	-	-	2	2	-	4
48:6,1-3	Rakennussuojelurikos	-	-	-	1	1	-	2
49 49:1	Tekijänoikeusrikos	-	-	-	10	10	-	10
50 50:1	Huumausainerikos	528	120	324	3209	4181	94	4275
50:2	Törkeä huumausainerikos	225	1	36	-	262	-	262
50:3	Huumausainerikoksen valmistelu	1	-	2	1	4	-	4
50:4	Huumausainerikoksen edistäminen	-	-	-	1	1	-	1

	Rangaistukseen tuomitut				Yht.	Muut		Kaikki yht.
	Ehdoton	YKP	Ehdoll.	Sakko		Tuom.j.	R.määr.	
Alkoholirikokset	0							
Luvaton alkoholipitoisen aineen valmistus	5	4	12	142	163	2	—	165
Alkoholipitoisen aineen välittäminen	4	3	6	73	86	3	—	89
Alkoholipitoisen aineen salakuljetus	2	—	17	41	60	—	—	60
Alkoholipitoisen aineen laitton hallussapito	4	3	8	127	142	3	—	145
Muut alkoholirikokset	25	2	47	82	156	4	4556	4716
Julkisista huvitilaisuuksista annetun lain rikkominen	—	—	—	2	2	—	243	245
Liikenne rikokset								
Liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvo	—	—	—	—	0	—	75	75
Liikenteen vaarantaminen	22	4	1	1657	1684	81	61928	63693
Törkeä liikenteen vaarantaminen	173	39	102	757	1071	6	—	1077
Liikennepako	2	1	—	20	23	—	—	23
Muut liikenne rikokset	149	24	24	849	1046	46	120919	122011
Muita lakeja ja asetuksia vastaan tehdyt rikokset	118	23	48	1088	1277	64	9132	10473
Lähde: Svt. Oikeus. Taulu 6.6. sarakkeet:	H	K	M	R		Y	Q	

Liitetaulukko 8

SYYNTAKEISUUSTILASTOA VUOSILTA 1993-1999

Rikoslaji		Syyntakeettomat (ymmärrystä vailla)				Täyttä ymmärrystä vailla olevat		
		1993	1997	1999		1993	1997	1999
Rikoslakirikokset	RL 3:3	115	93	67	RL 3:4	1401	784	529
	Päärikos	54593	51207	53190	Rikos	113384	95595	105729
	RL 3:3 %	0,2	0,2	0,1	RL 3:4 %	1,2	0,8	0,5
Henkirikokset RL 21:1-4	RL 3:3	14	20	11	RL 3:4	42	33	27
	Päärikos	177	175	157	Rikos	212	219	182
	RL 3:3 %	7,9	11,4	7,7	RL 3:4 %	19,8	15,1	14,8
* tappo ja murha (täytetyt) RL 21:1,1; 21:2,1	RL 3:3	10	13	7	RL 3:4	25	23	17
	Päärikos	91	99	91	Rikos	102	108	92
	RL 3:3 %	11,0	13,1	8,3	RL 3:4 %	24,5	21,3	18,5
Pahoinpitelyrikokset RL 21:5-7	RL 3:3	24	22	19	RL 3:4	115	79	63
	Päärikos	6997	7657	7537	Rikos	10223	10488	9739
	RL 3:3 %	0,3	0,3	0,3	RL 3:4 %	1,1	0,7	0,6
* törkeä pahoinpitely RL 21:6	RL 3:3	11	5	12	RL 3:4	41	24	23
	Päärikos	752	640	619	Rikos	891	716	684
	RL 3:3 %	1,5	0,8	1,9	RL 3:4 %	4,6	3,4	3,4
Ryöstö ja kiristäminen RL 31 luku	RL 3:3	3	5	5	RL 3:4	22	19	13
	Päärikos	523	453	471	Rikos	706	600	591
	RL 3:3 %	0,6	1,1	1,1	RL 3:4 %	3,1	3,2	2,2
Murhapoltto/Tuhoty RL 34:1-4	RL 3:3	13	12	9	RL 3:4	45	18	13
	Päärikos	121	73	70	Rikos	164	108	77
	RL 3:3 %	10,7	16,4	12,9	RL 3:4 %	27,4	16,7	16,9
Siveellisyysrikokset RL 20 luku	RL 3:3	0	2	1	RL 3:4	28	35	4
	Päärikos	142	158	173	Rikos	222	266	240
	RL 3:3 %	0,0	1,3	0,6	RL 3:4 %	12,6	13,2	2,7
* väkisinmakaaminen RL 20:1	RL 3:3	0	1	0	RL 3:4	11	4	1
	Päärikos	67	46	50	Rikos	83	54	71
	RL 3:3 %	0,0	2,1	0,0	RL 3:4 %	13,3	7,4	1,4
* alaikäiseen kohdistuva haureus RL 20:3-5/20:6	RL 3:3	0	1	1	RL 3:4	16	28	2
	Päärikos	52	48	85	Rikos	90	148	128
	RL 3:3 %	0,0	2,1	1,2	RL 3:4 %	17,8	18,9	1,6
Varkaus, törkeä varkaus RL 28:1-2	RL 3:3	12	4	5	RL 3:4	424	199	90
	Päärikos	9110	6243	6416	Rikos	29006	19384	16712
	RL 3:3 %	0,1	0,1	0,0	RL 3:4 %	1,5	1,0	0,5
Lähde:	SVT Oikeus. Taulu 6.6. ja 6.9.				SVT Oikeus. Taulu 6.10.			
Tilastointiperuste:	Päärikos oikeudenkäynnissä				Kaikki oik.käynnissä syyksiluetut rikokset			

LÄHTEET

- Ahlström, Salme & Haavisto, Kari & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva-Liisa. 1996. päihteiden käyttö ja saatavuus 15-vuotiaitten keskuudessa. *Alkoholipolitiikka* 61 (1996):1.
- Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa. 1999. Miten nuorten päihteiden käyttö on muuttunut vuodesta 1995 vuoteen 1999? *Yhteiskuntapolitiikka* 5–6/1999.
- Aranko, Kari. 1987. Varusmiesten saapumistarkastuksen kehittämiskokeilu ja selvitys terveyskäyttäytymisestä vuonna 1987. *Väliraportti* 30.11.1987.
- Aromaa, Kauko. 1992. Den europeiska integrationen och den finska brottsligheten. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* n:o 2/1992, 81–93.
- Aromaa, Kauko. 1993. Finland. Julkaisussa Anna Alvazzi del Frate – Ugljesa Zvekic – Jan J.M. van Dijk (toim.): *Understanding Crime Experiences and Crime Control: Acts of the International Conference*. Rome, November 18–20, 1992. Unicri Publication No. 49, 519–529. Rome: Unicri – Ministry of Justice, the Netherlands – Ministry of the Interior, Italy.
- Aromaa, Kauko. 1998. Rikollisuuskehitys suurissa kaupungeissa 1988–1997. Rikollisuustilanne 1997. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 153. Helsinki.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 1992a. Piilorikollisuus 1988. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 117. Oikeus 1992:7. Tilastokeskus. Helsinki.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 1992b. Rikosten uhrin 1992. Kansainvälisen uhritutkimuksen ennakkotietoja Suomesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 1. Helsinki.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 1994. Varkaudet ja vahingonteot kasvussa. *Hyvinvointikatsaus* 1994:4.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku & Väisänen Paavo. 1991. Rikosvahingot 1988. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 112. Oikeus 1991:22. Tilastokeskus. Helsinki.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 2000. Suomalaisten rikosriskit 2000. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia ennakkotuloksia. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos ja Tilastokeskus.
- Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku. 2000. Suomalaisten rikosriskit 2000. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 49.
- Aromaa, Kauko & Kinnunen, Aarne. 1995. Rikoksen uhrin Suomessa ja Norjassa. Vuoden 1989 kansainvälisen uhritutkimuksen tuloksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 127. Helsinki.
- Aromaa, Kauko & Laitinen, Ahti. 1994. Yritysturvallisuus Varsinais-Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 10. Helsinki.
- Arpo, Leena. 1999. Huumeriippuvuuden hoito vankilassa. Konsensuskokous. Hanasaaren kulttuurikeskus, Espoo 1.–3.11.1999. Suomalainen Lääkäriseura Duodecim; Suomen Akatemia.

- Balvig, Flemming. 1990. Fear of Crime in Scandinavia – New Reality, New Theory? Julkaisussa Annika Snare (ed.): Criminal Violence in Scandinavia. Scandinavian Studies in Criminology, Vol. 11. Oslo: Universitets forlaget 1990, 89–127.
- Beilinson, Leif & Kulmala, Pekka & Mäkinen, Tapani. 1996. Autoihin kohdistuvat rikokset. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 134. Helsinki.
- Bäckman Johan. 1998. The Inflation of Crime in Russia. The Social Danger of the Emerging Markets. National Research Institute of Legal Policy Publication No. 150. Helsinki.
- Danielsson, Maria. 1996. Nordisk Statistik för kriminalvården i Danmark, Finland, Norge och Sverige åren 1991–1994. Kriminalvårdstyrelsen, PBU-serien 2/1996. Norrköping.
- van Dijk, Jan J.M. & Mayhew, Pat. 1992. Criminal Victimization in the Industrialised World. Key findings of the 1989 and 1992 International Crime Surveys. The Hague: Directorate for Crime Prevention.
- van Dijk, Jan J.M. & Mayhew, Pat & Killians, Martin. 1990. Experiences of Crime Across the World. Key findings of the 1989 International Crime Survey. Deventer: Kluwer.
- Ensimmäinen Euroopan yhteinen rattijuopporatsia. Poliisi 3/1998.
- Haapaniemi, Markku. 1994. Naisten väkivallan pelkoparadoksi väkivaltaisessa parisuhteessa eläneiden naisten kokemusten valossa. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopiston sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos. Tampere.
- Haapaniemi, Markku & Kinnunen, Aarne. 1997. Väkipalta työssä 1980–1993. Työ ja ihminen. Vol. 11 (1997), Nro 1.
- Haavio-Mannila, Elina & Kontula, Osmo. 1993. Seksuaalinen lähentely, ahdistelu ja maksettu seksi. Teoksessa Suomalainen seksi (toim. Osmo Kontula ja Elina Haavio-Mannila), 311–342. Helsinki.
- Harmaan talouden selvitystyöryhmän loppuraportti. 1995. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 1995:6.
- Harmaan talouden projektiryhmän loppuraportti. 1999. Valtiovarainministeriön työryhmämuistio 1/99, käsikirjoitus. Helsinki.
- HE 254/1998 vp.
- Hein, Ritva & Virtanen, Ari & Vuorjoki, Satu & Wahlfors, Lennart. 1999a. Alkoholi ja huumeet maakunnissa. Alueellista alkoholi- ja huumetietoa 1998. Tilastoraportti 1/1999. Stakes.
- Heinonen, Jukka & Lehto, Juhani. 1991. Rattijuoppouden hoitaminen. Teoksessa Peltoniemi Teuvo (toim.): Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Heinonen, Markku. 1986. Huumausainetiedustelut 1968–1985. Sosiaalisia erityistutkimuksia. SVT XXXII:114. Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimusosasto. Helsinki.
- Heiskanen, Markku. 1991. Omaisuusrikokset 1988. Haastattelututkimus henkilöön kohdistuneista omaisuusrikoksista. Oikeus 1991:3. Tilastokeskus. Helsinki.
- Heiskanen, Markku. 1996. Suomalaisen rikosriskit 1996. Kansainvälisen rikosuhritutkimuksen Suomea koskevia haastattelutuloksia. Sisäasiainmi-

- nisteriö. Poliisiosaston julkaisu 3/1996. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 25. Helsinki.
- Heiskanen, Markku. 1997. "Omaisuusrikokset kasvussa." Teoksessa Suomalaisten turvallisuus 1993: haastattelututkimus rikosten ja tapaturmien kohteeksi joutumisesta sekä rikoksen pelosta. Tilastokeskus. SVT. Oikeus 1996:17. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 139. Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Aromaa, Kauko. 1996. Victimisation in Finland 1996. Survey findings from the Finnish part of the International Victimisation Survey. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 28. Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Aromaa, Kauko. 1998. Suomalaisten turvallisuus 1997. Vuoden 1997 haastattelututkimuksen ennakkotietoja tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta. Tilastokeskus. SVT. Oikeus 1998:7. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 35. Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Aromaa, Kauko & Niemi, Hannu & Ruusinen, Anneli & Sirén, Reino. 1990. Tapaturmat ja väkivalta 1988. Oikeus 1990:7. Tilastokeskus. Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Koskela, Kaj. 1994. Tapaturmat Suomessa vuosina 1980–1993. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 1994:7. Helsinki.
- Heiskanen, Markku & Piispa, Minna. 1998. Usko, toivo, hakkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Tilastokeskus & Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Oikeus 1998:12. Helsinki.
- Helsingin Sanomat 11.5.1997. Ulkomaalaisviha kohdistuu mustiin, arabeihin ja venäläisiin.
- Hirvonen, Markku. 1999a. Viranomaisyhteistyön kehittäminen. Selvityshankkeen väliraportti.
- Hirvonen, Markku. 1999b. Viranomaisyhteistyön kehittäminen. Selvityshankkeen loppuraportti. Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 26/99. Helsinki 1999.
- Holm, Pasi & Pankka, Kari & Toivinen, Seppo & Tykkyläinen, Yrjö & Virén, Matti. 2000. Pk-yritysten turvallisuuskysely. Sy- keskustelualoitteita. Suomen Yrittäjät. Helsinki.
- Huumausainerikollisuus jatkoi kasvuaan vuonna 1999. Keskusrikospoliisi 2000.
- Huumausainerikollisuus Suomessa vuonna 1996. Keskusrikospoliisi. Huumetietopalvelu. 1997.
- Huumausainerikollisuus vuonna 1998 poliisin ja tullin tilastojen valossa. Keskusrikospoliisi 10.2.1999.
- Jaakkola, Magdalena. 1995. Suomalaisten kiristyvät ulkomaalaisasenteet. Työpoliittinen tutkimus 101. Painatuskeskus Oy. Helsinki.
- Jasinskaja-Lahti, Inga & Libkind, Karmela. 1997. Maahanmuuttajien sopeutuminen pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1997:9.
- Jormanainen, Vesa & Seppälä, Timo & Sahi, Timo. 1997. Huumeita kokeilleet varusmiehet kesällä 1996. Lääkärilehti Vol. 52, numero 22/23.
- Junnila, Tuija. 1998. Maahanmuuttajien ongelmat heijastuvat Helsingin rikostilastoissa. Poliisi 2.

- Järvinen, Saija. 1993. Rikosten sovittelu Suomessa. Sovittelukäytännöt ja vaihtoehtoisuuden arviointi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 116. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 21/1993.
- Jääskeläinen, Petri. 1997. Syyttäjä tuomarina. Rikos- ja prosessioikeudellinen tutkimus seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen ja rangaistusmääräysmenettelyn ehdoista Suomessa ja Ruotsissa. Julkaisuja A-sarja, nro 213. Suomalainen Lakimiesyhdistys. Helsinki.
- Kaakinen, Juha & Vuolle, Jukka. 1992. Yhdyskuntapalvelun sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset. Yhdyskuntapalvelukokeilun arviointia. Sosiaalikehitys Oy. Hämeenlinna.
- Kainulainen, Heini. 1998. Rikosprosessuaalinen vangitseminen tuomioistuinkäytännössä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 34. Helsinki.
- Kainulainen, Heini. 1999. Toimenpiteistä luopuminen huumausainerikoksissa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 164. Helsinki.
- Kansanterveyslaitos: Poliisiviranomaisten pyytämät päihdetutkimukset ja lausunnot vuonna 1998. Biokemian osasto.
- Karisto, Antti & Tuominen, Martti. 1993. Kirjoituksia kaupunkipeloista. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1993:8. Helsinki.
- Karttunen, Raimo. 1988. Alkoholitapaukset liikennevahinkojen tutkijalautakuntien henkilövahinkoaineistossa 1979–1985. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Kaukonen, Olavi & Haavisto, Kari. 1996. Päihdetapauslaskenta vuonna 1995. Alkoholipolitiikka 61 (1996):2.
- Kertomus telekuuntelun, televalvonnan ja teknisen kuuntelun käytöstä vuodelta 1999. Sisäasiainministeriö 2000.
- Keskinen, Vesa. 1998. Palvelut puntarissa. Kaupunkipalvelututkimus Helsingissä 1983, 1989, 1993, 1997. Helsingin kaupungin tietokeskus. Tutkimuksia 1993:3. Helsinki.
- Keskusrikospoliisin toimintakertomus 1991. Keskusrikospoliisi 1992. Helsinki.
- Keskusrikospoliisi 1998. Vuosikertomus. Keskusrikospoliisi. Helsinki 1999.
- Kinnunen, Aarne. 1996. Isännät, rengit ja pokat. Huumemarkkinat ja oheisrikollisuus Helsingissä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 133. Helsinki.
- Kinnunen, Aarne & Niemi, Hannu & Sirén, Reino. 1994. Maksukorttirikokset. Tutkimus maksukortin väärinkäytämisestä ja siihen syyllistyneistä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 123. Helsinki.
- Kiviaho, Pirkko & Heiskanen, Markku. 1994. Perheväkivalta (Teoksessa Suomalainen perhe. Väestö 1994:5. Tilastokeskus).
- Kivivuori, Janne. 1995. Nuorten rikollinen ja kielletty toiminta 1995. Nuorisoriikollisuuden seurantahankkeen ensimmäisen vuoden tuloksia ja kokemuksia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 129. Helsinki.
- Kivivuori, Janne. 1997. Nuoret rikosten tekijöinä. Tekojen yleisyys, rikollisuuden ymmärtäminen ja varastamisen vaiheet. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 141. Helsinki.
- Kivivuori, Janne. 1999a. Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet 1988 ja 1996. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki.

- Kivivuori, Janne. 1999b. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–1998. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 161. Helsinki.
- Kivivuori, Janne. 2000. Patterns of Criminal Homicide in Finland 1960–1996. Teoksessa “Kriminaliteten er ikke hva den var” – Avviket i historisk lys. Rapport fra NsfKs 42. forskerseminar, Bergen, Norge 2000. Scandinavian Research Council for Criminology, København.
- Konkurssiasiamiehen toimisto. Toimintakertomus 1999. Muistio, 19.6.2000.
- Korander, Timo. 1994. Suomalaisten turvallisuuden kokeminen ja suhtautuminen poliisiin 1993. Helsinki: Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisu 10/1994.
- Kriminaalihuoltoyhdistys. 1997. Ohjeet nuorisorangaistuksen toimeenpanosta Kriminaalihuoltoyhdistyksessä. Helsinki.
- Kriminaalihuoltoyhdistys. Toimintakertomukset 1994–1998. Helsinki.
- Kriminaalihuoltoyhdistys. 2000. Toimintakertomus 1999. Helsinki.
- Laitinen, Ahti & Virta, Erja. 1998. Talousrikokset – teoria ja käytäntö. Turku.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1982. Rangaistuksen määrääminen varkaus-, pahoinpitely- ja petosrikoksista. Tutkimustulosten tiivistelmä. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1982. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1991. Rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumista koskeva uudistus I ja II. Lakimies 7/1991, 902–928 sekä 8/1991, 1202–1232.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1992. Yhtenäisrangaistuksen mittaamisesta. Lakimies 5/1992, 648–680.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1994. Vuoden 1994 liikennejuopumuslainsäädännön ja rattijuopumuslainsäädännön mittaaminen. Lakimies 6/1994, 742–767.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1997. Otillräknelighet och påföljdssystemet. JFT 5/1997, 358–376.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1998. Kriminalpolitikens framgång? Bra och dåligt i finsk kriminalpolitik. JFT 1998, 237–257.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1999. Ehdollisen rangaistuksen käyttökerrat ja -kasautumat. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 42. Helsinki.
- Lappi-Seppälä, Tapio. 1999. “Rangaistukset.” Ss. 121–244 teoksessa Rikosoikeus, Olavi Heinonen, Pekka Koskinen, Tapio Lappi-Seppälä, Matti Majanen, Kimmo Nuotio, Ari-Matti Nuutila ja Ilkka Rautio. Oikeuden perusteokset. Helsinki: WSLT.
- Lehtola, Markku & Paksula, Kauko. 1997. Talousrikosten tilannetorjunta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 142. Helsinki.
- Leinikki, Pauli. 1998. Tarttuvat taudit leviävät ruiskuhuumeiden mukana. Kansanterveys 8/1998.
- Liikennevakuutuskeskus. 2000. Liikennevahinkojen tutkijalautakuntien tutkimat rattijuopumusonnettomuudet vuosina 1968–1999. Vakuutusyhtiöiden liikenneturvallisuustoimikunta (VALT). Helsinki.
- Lith, Pekka. 1997. Harmaan talouden miljardit. Raportti Suomen piilotalouden laajuudesta ja ilmenemismuodoista. Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen keskustelualoitteita. Helsinki.
- Luopa, Pauliina & Rimpelä, Matti & Jokela, Jukka. 2000. Huumeet ja koululaiset. Tuloksia kouluterveyskyselystä 1996–2000. Stakes aiheita 25.

- Lättilä, Risto. 1976. Rikosvahingot 1974. Tilastotiedotus N:o OI 1976:4. Tilastokeskus. Helsinki.
- Lättilä, Risto & Heiskanen, Markku. 1983. Piilorikollisuus. Haastattelututkimus henkilöön kohdistuneesta ilmitulleesta rikollisuudesta ja piilorikollisuudesta. Tutkimuksia Nro 93. Tilastokeskus. Helsinki.
- Mayhew, Pat & van Dijk, Jan J.M. 1997. Criminal Victimisation in Eleven Industrial Countries. Key findings from the 1996 International Crime Victims Survey. Onderzoek en beleid, vol. 162. WODC, Ministry of Justice, Netherlands.
- Mielityinen, Ida. 1999. Rikos ja sovittelu. Käsikirjoitus. Ilmestyy Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisusarjassa 1999.
- Mikkonen, Valde. 1991. Rattijuopumus psykologisena ongelmana. Teoksessa Peltoniemi Teuvo (toim.): Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Mikkonen, Valde & Hörkkö, Jorma & Lappi-Seppälä, Tapio & Luntiala, Pertti & Mälikärki, Yrjö. 1992. Autovarkaus ja luvaton käyttö. Muistio liikenneturvallisuusasiain neuvottelukunnalle 10.3.1992.
- Mäki, Martti. 1983. Alkoholiliikenteessä. Teoksessa Peltoniemi, Teuvo & Voipio, Martti (toim.): Alkoholiliikenne ja yhteiskunta. Otava. Helsinki.
- Niemelä, Pauli & Kainulainen, Sakari & Kotakari, Ulla & Rusanen, Timo & Vidgren, Erja & Vornanen, Riitta & Väisänen, Raija. 1993. Ennakkotuloksia turvattomuudesta ja sen hallintakeinoista. Turvattomuus, sen syyt ja hallintakeinot Kuopion läänissä vuonna 1992. Kuopion yliopiston julkaisuja E.7.
- Niemi, Hannu. 1991. Vakuutusvilppi. Ongelman inventointi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 107. Helsinki.
- Niemi, Hannu. 1994. Rikollisuus pelottaa. Hyvinvointikatsaus 1994:4.
- Niemi, Hannu. 1996. Rikollisuuden pelko. Julkaisussa Suomalaisten turvallisuus 1993. Tilastokeskus. SVT. Oikeus 1996:17 ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 139, 23–39. Helsinki.
- Niemi Hannu. 2000. Rikoksen pelko ja varotoimet. Julkaisussa Heiskanen Markku, Aromaa Kauko, Niemi Hannu & Sirén Reino: Tapaturmat, väkivalta, rikollisuuden pelko. Väestöhaastattelujen tuloksia vuosilta 1980–1997. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 171 & Tilastokeskus, Oikeus 2000:1. Helsinki 2000.
- Nieminen, Eeva-Maria. 1994. Ulkomaalaisten tekemät rikokset ja rikkomukset Suomessa 1992 & 1993. Ulkomaalaisvaltuutetun toimisto. Toukokuu 1994.
- Niskanen, Tuomo. 1983. Rikosvahingot 1980. Otantatutkimus poliisin tietoon tulleista omaisuus- ja väkivaltarikoksista. Tutkimuksia, no. 96. Tilastokeskus. Helsinki.
- Nuorvala, Yrjö & Metso, Leena & Kaukonen, Olavi & Haavisto, Kari. 2000. Päihde-ehdotoin asiantuntijien sosiaali- ja terveydenhuollossa. Vuosien 1995 ja 1999 päihdetapaustilastojen vertailu. Yhteiskuntapolitiikka 65:3.
- Partanen, Juha & Metso, Leena. 1999. Suomen toinen huumeaalto. Yhteiskuntapolitiikka 64 (1999):2.
- Partanen, Päivi & Kinnunen, Aarne & Leinikki, Pauli & Nylander, Olli & Seppälä, Timo & Simpura, Jussi & Virtanen, Ari & Välkki, Jouni. 1999. Selvitys

- amfetamiinin ja opiaattien käyttäjien määrästä pääkaupunkiseudulla ja koko maassa vuonna 1997. *Stakes* 19/1999.
- Peltoniemi, Teuvo (toim.). 1991. *Moni ottaa ja ajaa. Rattijuopumus Suomessa*. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Piispa, Minna & Heiskanen, Markku. 2000. Väkivallan hinta. Naisiin kohdistuvan väkivallan kustannukset Suomessa. *Tilastokeskus. Oikeus* 2000:14. Sukupuolten tasa-arvo. SVT. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvojulkaisuja 2000:6.
- Pikkarainen, Jarmo & Penttilä, Antti. 1989. Rattijuopumuksen kehitys Uudella maalla vuosina 1979–1988, I. Ratsiatutkimus alkoholia nauttineiden kuljettajien määrästä tieliikenteessä. *Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A4/1989*. Helsinki.
- Poliisi vuonna 1999. Sisäasiainministeriö. Poliisiosasto. 2000.
- Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 1997. Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisuja 5/1998.
- Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 1998. Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisuja 11/1999.
- Poliisin tietoon tullut rasistinen rikollisuus Suomessa 1999. Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisuja 9/2000.
- Poliisin toiminta huumausainetorjunnassa. Sisäasiainministeriö. Teoksessa *Huumausainestrategia 1997. Taustamateriaalia huumausainepoliittisen toimikunnan mietintöön. Komiteamietintö 1997:11*. Sosiaali- ja terveysministeriö. Oy Edita Ab. Helsinki 1998.
- Rahanpesun selvittelykeskus. Toimintakertomus 1999. Keskusrikospoliisi 2000. Vantaa.
- Rikollisuustilanne. (Viitataan vuosiluvun mukaan.) Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Rättsstatistik årsbok 1993. Stockholm: Statistiska Centralbyrån. Stockholm.
- Salmi, Satu & Keskinen, Esko. 1997. Näkykö poliisia. Poliisin näkyvyys, kiinnijäämisriski ja rikoksen pelko. Sisäasiainministeriö, Poliisiosasto. Poliisin oppikirjasarja 2/97. Helsinki.
- Salusjärvi, Markku. 1991. Liikenteen riskit ja rattijuoppous. Teoksessa Peltoniemi, Teuvo (toim.): *Moni ottaa ja ajaa. Rattijuoppous Suomessa*. Valtion painatuskeskus. Helsinki.
- Sariola, Heikki. 1985. Lasten seksuaalinen hyväksikäyttö Suomessa. Selvitys viranomaisten tietoon vuosina 1983–1984 tulleista lapsiin kohdistuneista hyväksikäyttötapauksista. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 79. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.
- Sariola, Heikki. 1990. Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset. Lastensuojelun Keskusliiton julkaisu 85. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki.
- Seppä, Heikki. 1992. Rattijuopumus Helsingissä vuonna 1990 (vertailu ja tutkimus uusinnasta). *Poliisimies* 1992/3.
- Seppänen, Susanna. 1991. Rikoksen pelko. *Oikeus* 1991:2. Tilastokeskus. Helsinki.
- Sisäasiainministeriön poliisiosasto. Poliisin tutkinnassa olleet talousrikosjutut ja talousrikoksilla aiheutettu vahinko. Muistio 31.5.2000.

- Sisäasiainministeriön poliisiosasto 2000: Tietoja rattijuopumuksesta epäillyille suoritetuista veri- ja hengitysilmanäytteistä.
- Streng, Joonia. 1998. Ulkomaalaisten tekemät ja heihin kohdistuneet rikokset pääkaupunkiseudulla. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 1998: 18. Sosiaali- ja terveysministeriö. Ulkomaalaisvaltuutetun toimisto. Helsinki.
- Sulin, Marja. 1993. Seuraamusluonteinen syyttämättä jättäminen. Oikeusministeriön lainvalmisteluosasto 1993.
- Suomalaisten turvallisuus 1993. Haastattelututkimus rikosten ja tapaturmien kohteeksi joutumisesta sekä rikoksen pelosta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 139. Tilastokeskus, Oikeus 1996:17. Helsinki 1996.
- Suomen Pankkiyhdistys. Tilastotietoja pankkien maksujärjestelmistä Suomessa 1990–1999. 22.4.2000.
- Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto. Vahinkotilasto 3.1.2000. Syyttäjäsanommat 3/1990.
- Takala, Hannu & Hörkkö, Jorma & Luntiala, Pertti & Salusjärvi, Markku & Kantola, Jorma. 1988. Ylinopeus. Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 17/1988.
- Takala, Jukka-Pekka. 1993a. Rangaistus ja siihen soveltuminen. Yhdyskuntapalvelukokeilun alkuvaiheita ja ongelmia. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 120. Helsinki.
- Takala, Jukka-Pekka. 1993b. Yhdyskuntapalvelun kustannuksista. Käsikirjoitus.
- Takala, Jukka-Pekka. 1994. Yhdyskuntapalveluun tuomittujen kokemukset ja rangaistusjärjestelmä. Oikeus 23(1994):2, 109-122.
- Talousrikossyyttäjien toimintatilasto. Talousrikossyyttäjien toiminnan tilastotietoja asioissa, joissa suoritettu syyteharkinta 1.1.1997–31.1.1999. Valtakunnan-syyttäjänvirasto. Muistio 31.1.1999.
- Talousrikostorjunnan vuosiraportti 1996. Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunta Suomessa. Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisusarja 3/1997. Helsinki.
- Terveydenhuollon oikeusturvakeskus. Toimintakertomukset 1980–1998.
- Tiainen, Jari. 2000. Rikoksella viedyt ajoneuvot 1999. Keskusrikospoliisi.
- Tieliikenneonnettomuudet 1997. Liikenne ja matkailu 1998:12. Tilastokeskus 1998. Helsinki.
- Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Sarjat XXIII A ja B.
- Tilastokeskus. Suomen virallinen tilasto. Sarja Oikeus.
- Tullilaitoksen asema huumausainekontrollissa ja tullilaitoksen huumausainekontrollipolitiikka. Tullihallitus. Teoksessa Huumausainestrategia 1997. Taustamateriaalia huumausainepoliittisen toimikunnan mietintöön. Komiteamietintö 1997:11. Sosiaali- ja terveysministeriö. Oy Edita Ab. Helsinki 1998.
- Uudenmaan verovirasto, verotarkastusyksikkö 2. Toimintatilasto 1999. Muistio 26.6.2000.
- VKS 2000:1–5
- Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi. Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjuntastrategia vuosille 1999–2001. 22.10.1998.
- Valtiovarainministeriön työryhmämuistioita 5/99. Helsinki.

- Vankeinhoidon vuosikertomukset. Oikeusministeriön vankeinhoito-osaston julkaisu- ja. Sarja A. Helsinki.
- Verohallitus. Rikosilmoitukset verohallinnossa. Muistio 31.5.2000.
- Viljanen, Terhi. 1983. Henkirikokset Suomessa vuosina 1970–1979. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 60. Helsinki.
- Virolainen, Sanna. 1999. Kiinnipitämällä muutoksen alkuun? Raportti nuorisorangaistuskokeilusta 1.2.1997–1.6.1999. Helsinki: Kriminaalihuoltoyhdistys.
- Virtanen, Timo. 1995. Ulkomaalaisviha ja -väkivalta. Siirtolaisuus 2, 15–21.
- Virtanen, Timo. 1998. Cycles of Racist and Xenophobic Violence among Youths in Finland. Artikkelisarjassa Youth and Racist Violence in the Nordic Countries (toim. Timo Virtanen). Internet: <http://www.abo.fi>.
- Virtanen, Ari. 2000. Huumausainetilanne Suomessa 2000. Stakes. Luonnos 28.7.2000.
- Vogel, Joachim. 1990. Leva i Norden. Levnadsnivå och ojämlikhet vid slutet av 80-talet. Nordisk statistisk skriftserie – Statistical Reports of the Nordic Countries 54. Nordiska Statistiska Sekretariatet. København.
- Vuori, Erkki & Ojanperä, Ilkka & Rasanen Ilpo. 1997. Oikeuskemiallisesti tutkitut myrkytyskuolemat vuosina 1993–1995. Suomen Lääkärilehti (1997) Vol. 52, numero 5, 421–425.
- Vuoti, Helge. 1998. Talousrikollisuuden ja harmaan talouden torjunta. Torjuntastrategia vuosille 1999–2001. Sisäasiainministeriön poliisiosaston selvitys 31.5.1998. Helsinki.
- Ylänkö, Maaria. 1997. Afrikkalaisten integraationäkymät – pohdintoja Suomen lähtökohdista vastaanottajamaana. Teoksessa Sovussa vai syrjässä? Ulkomaalaisten integroituminen Helsinkiin. (toim. Harry Schulman & Vesa Kanninen). Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1997:12, 27–58.

SUMMARY

CRIME AND CRIMINAL JUSTICE IN FINLAND

Crime trends

The societal changes in Finland during the last decades are reflected in the statistics on recorded crime. Recorded crime in general increased during the 1960s and the 1970s as affluence continued to increase, the large post-war age cohorts reached a crime-intensive age and the urban South experienced a wave of migration from the rural North. The surge in recorded crime was followed by a period of more stable trends, but during the 1980s there were new increases in some categories of recorded crime. Together with the economic recession in the early 1990s, many major crime categories began to decrease up until 1994, and new increases are usually recorded only as the economy is recovering, since 1995. Mostly, the recent changes are small.

Homicide 1990–1999. The total annual number of police-recorded homicides has varied between 113 and 155 (142 in 1999). Over the past years, the homicide rate has been about 3 per 100.000 population. For the 1990s, this rate has remained quite unchanged. Additionally, Finnish law distinguishes assaults resulting in death. In the past ten-year period, the number of these has varied between 21 and 38. Thus, the number of completed homicides and assaults resulting in death has varied between 145 and 185 which is slightly higher than the number of persons killed intentionally as reported in the cause-of-death statistics. – The rates of these offences are quite similar in urban and rural areas.

A special study on recent homicide trends indicates that the age structure of the persons involved as perpetrators and as victims has been changing: the average age has fallen since a new peak group of 20–29 years has emerged. Simultaneously, the rate of homicides has increased over the 1990s. This increase is shown to concentrate in the age bracket 20–29 years. An analysis of the social background of the parties involved reveals a large over-representation of marginalised males; it is the growth of this population category that is likely to be reflected in the recent demographic change among both perpetrators and victims.

Assaults 1990–1999. After a peak in the early 1990s, the recorded number of assault offences dropped until new increases took place from 1995 to 1999, rather due to technical redefinitions of assault offences and police campaigns aimed at improving the security of public places, than an increase of violent incidents on the field-level. This is confirmed by large-scale victimisation surveys that indicate a long-term (1980–1997) decrease in violence resulting in physical injury. Apart from such definition and control action influences, the number of assaults has been roughly paralleled by changes in alcohol consumption and economic affluence. – Recorded rates of assault offences are highest in the most urbanized regions. This is true also of violence measured by victimisation surveys.

Robberies 1990–1999. Recorded robberies jumped upwards at the end of the 1980s and the early 1990s. Subsequently, their number has dropped back to an annual level of about 2000 offences. Bank or post office robberies are relatively rare. However, their number clearly increased at the end of the 1980s, peaking in 1992 (116 incidents). Subsequently, their number was quickly halved after the introduction of systematic countermeasures connected with a radical decrease in the number of bank and post offices, dropping to 19 in 1998, and to 11 in 1999. – Recorded rates of robberies are highest in the most urbanized regions.

Sex offences 1990–1999. Reported forcible rapes display an increasing trend, likely to reflect, in the first place, an increasing reportability of such offences. Large population surveys support this view. – The rates of these offences are highest in the most urbanized regions.

Recorded numbers of sexual offences against children and minors decreased in 1999. The rate of these offences fluctuates relatively much, reflecting the probably very large proportion of hidden crime in this event type. Over time, the reportability of these offences is likely to have increased.

Thefts 1990–1999. The increase in recorded thefts that was apparent during the 1980s levelled off in the early 1990s, with a decrease occurring in 1994–1996. In 1997, theft figures remained stable, and increased by 4 per cent in 1998 and 3 per cent in 1999. Large victimisation surveys also indicate a decrease in thefts in the mid-1990s.

According to a recent statistical analysis, variations in the level of recorded theft offenses from 1950 to 1980 can be explained to a significant

extent by the proportion of the population in the criminally active age (males in the 15 to 34 year age bracket) and by the volume of the internal migration in the country. These variations also appear to be closely connected with the economic development of society. Thus, the production of consumer goods and the volume of retail trade (which are indicators of the level of opportunities to commit theft) are variables that systematically correlate with the development of theft. Periods of economic upswings have often been followed by an above-average increase in recorded theft. – The rates of theft offences are highest in the most urbanized regions.

Auto thefts 1990–1999. Recorded auto thefts increased in the 1980s, with a subsequent decline beginning in 1993, in line with other theft. The figures began to increase again in 1996 (+2%), 1997 (+9%), 1998 (+20%) and 1999 (+12%). In the 1990s, the number of auto thefts per 1.000 cars and motorcycles has fluctuated between 8 and 12.

Embezzlement 1990–1999. Up to 1991, the number of recorded embezzlements used to vary considerably from year to year. This was largely explained by the differences in how embezzlement was recorded in the statistics: in the case of a series of embezzlements, each incident in a series was counted separately. This counting rule was replaced in 1991 by one counting each series as one offence, and subsequently, the variations have been small. – The rates of these offences are highest in the most urbanized regions.

Fraud 1990–1999. Recorded frauds have increased rather steeply; during the end of the 1980s, the annual increase has been about one-fourth. Part of this increase was caused in the same way as the variations in the number of recorded embezzlements. However, part of the increase would appear to reflect an actual increase in fraud, following the rapid introduction of credit cards during the 1980s. During the early 1990s, presumably because of the tightened controls in the granting of credit and credit cards, the number of recorded frauds decreased considerably, dropping to the level of less than 11.000 offenses in recent years, with credit card frauds turning back to an increase in 1996 that continued in 1997 and 1998. Also an increase in police reports concerning unemployment subsidies and other welfare frauds has occurred. – The rates of fraud offences are highest in the most urbanized regions.

Damage to property 1990–1999. During the 1980s, recorded damage to property increased at an annual rate of about 10 %. This increase was presumably due in part to increased reporting as a result of campaigns against vandalism, and to the rapid growth of insurance coverage requiring that any offenses be reported to the police. The growth peaked in 1989, to be followed by a decrease that subsequently has stagnated, the 1990s showing quite stable figures. In 1999, recorded damage to property increased 8 %. – The rates of these offences are highest in the most urbanized regions.

Drunken driving 1990–1999. For recorded cases of drunken driving, the 1990s represent a rather stable period, with a decline between 1991 and 1994, likely to be largely explained by the economic recession which affected both traffic volumes and alcohol consumption. In proportion to the number of motor vehicles, the overall rate of drunken driving offenses has gradually declined – as has the average blood-alcohol content of those found guilty of drunken driving. This is due in part to the stricter degree of control (blood tests of suspected drunken drivers are taken in much larger numbers than before, thus increasing the number of borderline cases that come to the attention of the authorities), but probably also to an actual decrease in drunken driving. The last observation is supported by random roadside checks of the traffic flow. In these measurements, the proportion of drivers with a blood alcohol content of 0,05 % or higher has in recent years been about 0,25 per cent. – The rates of drunken driving offences are highest in the less urbanized regions.

Other traffic offenses 1990–1999. The general trend of other traffic offenses has been decreasing over the 1990s, when assessed in proportion to the number of registered motor vehicles. If the number of traffic fatalities and injuries in traffic is used as an indicator, also traffic safety has clearly improved: the annual number of fatalities has decreased from a high of 1.156 in 1972 to an average, during the 1980s, of about 550, and has continued to fall. The most recent data is from 1999, when 431 fatalities in traffic were recorded. – The rates of these offences are highest in the less urbanized regions, even if related to the number of motor vehicles.

Tax offenses and economic offenses. The number of tax crimes recorded each year varies considerably, primarily in accordance with the strictness of

control. About 1.000 cases were recorded in 1999, the same as in 1996, 1997 and 1998.

The data on economic offenses is quite tentative, in particular since no agreement has been reached on a definition of this category. However, increasing concern has been expressed in Finland over the growth of such economic crimes as bankruptcy offenses, accounting offenses, fraud and tax fraud, and on their impact on the economy. Also, a considerable increase in control efforts has taken place in recent years. As the number of bankruptcies has decreased due to an improved economy, the volume of bankruptcy-related crimes has fallen despite increased control efforts.

Narcotics offenses 1990–1999. The number of sentences imposed by the courts for narcotics offenses has up to the early 1980s varied between some 350 and 1.050 each year, with substantive increases during the 1990s. In 1998, the number of sentences where a drug offence was included amounted to 5.518; of these, 4.546 were sentences where the so-called principal offence was a drug offence. Also drug use is criminalized; almost one-half of the sentences imposed for narcotics during recent years is for drug use. The principal drugs are cannabis and amphetamine. The average age of those convicted of drug offenses has been steadily rising since the early 1970s. However, in the 1990s the proportion of young persons under the age of 21 among those prosecuted of narcotics offences has again increased, reaching 29 per cent in 1996. Survey findings support the conclusion that the narcotics market is growing substantially. The increase in recorded crime is, however, also in part due to intensified control efforts. Yet, Finland continues to be the country with the smallest narcotics market in Western Europe. – The rates of these offences are clearly highest in large urban locations.

Juvenile crime. The numbers of juveniles suspected of crimes against the Penal Code has been unchanged in the last two decades. Their proportion out of all persons suspected of these crimes has slowly decreased. Also related to the size of the age cohorts, the rates of juveniles suspected of crimes against the Penal code have been decreasing. A breakdown by offence type shows that this is the case in theft offences and, more recently, also damage to property in the age bracket 15–17 years; for assault offences, an increasing proportion of the young age cohorts has been suspects, particularly after 1995 when assaults were redefined in a Penal Code reform.

Typical juvenile offences (with high proportions of young suspects) are status offences related to alcohol possession and identity documents. Beyond these, car thefts, robberies and damage to property have unusually high proportions (25–35 %) of juvenile (ages 15–17) suspects. Also thefts and assaults have relatively high percentages (13–17 %) of juvenile perpetrators.

Representative surveys of self-reported crime among juveniles in the 9th grade (ages 15–16) indicate that their participation in most offences typical to the age group has been declining or remained unchanged over recent years, drug experiments being the only significant exception with a moderate increase between 1995 to 1998.

A special study of recent homicides shows that the involvement of juveniles as perpetrators is very rare.

Foreigners and crime. In 1999, almost 17.000 foreigners, or 5,7 % out of all sentenced persons were sentenced for crimes. The number has doubled since 1995. The increase is in part real; however, part of it is due to an improved data system, where (as of 1997) the nationality of Finnish residents is controlled automatically from population registers.

About one-third of foreigners suspected of crimes were Russians, 12 per cent were Estonians, and 10 per cent were Swedes. Foreigners were most typically suspected of traffic offences (43 % in 1999). Forcible rapes and robberies were offences where foreign suspects were most clearly over-represented in 1999 (forcible rapes 19 per cent and robberies 9 per cent of all suspects).

Of all foreigners sentenced to imprisonment in 1999, nearly one-half (42 %) were Russians, 10 per cent were Swedes, and 9 per cent were Estonians. The number of foreigners in Finnish prisons has been increasing rapidly in the 1990s, from less than one per cent to 5,5 per cent (1999) of the average daily prison population. Foreigner participation in the growing narcotics markets is a central factor in this development.

Studies of foreigners as crime victims indicate that they commonly suffer from many varieties of discrimination, including attacks of racist violence. Persons with a Somalian origin were particularly often exposed to such events. Also persons with an Arabic or Turkish background had experienced discrimination and racist violence more frequently than other foreigner groups.

Fear of crime. Large population surveys measuring victimisation and fear of crime indicate that concern/fear of street crimes continues to grow. In contrast, concern for one's home being burglarized has slightly decreased (the 1997 survey) after a clear increase between 1988 and 1993.

The popularity of burglary protection by various methods has grown clearly since 1988.

International perspectives. The three sweeps of the international victimization survey (1988, 1992 and 1996) have shown Finland to have a relatively low overall victimisation rate. The only exceptions concern bicycle theft and assault, in respect of which the rate in Finland is slightly higher than the average for Western European countries.

Regarding reported crime, Finland has the lowest theft rate of all the Nordic countries. This can be attributed to the differences between the Nordic countries in prosperity, urbanization and population density. Finland also has the lowest narcotics offence rate. As for assault, Finland and Sweden have higher rates than do Denmark and Norway. This difference is corroborated by the results of victimisation surveys. However, it has also been suggested that part of the difference is due to a lower level of tolerance for assault in Finland and Sweden, as well as to the greater accuracy of recording in these two countries.

The clearance rate for offenses in Finland is relatively high in an international perspective. Up to the 1990s, somewhat over one half of all reported property offenses and some 90 % of all reported violent offenses were cleared. During recent years, the clearance rate has been decreasing significantly. At least a part of this has, however, been a consequence of the introduction of an improved automated police information system that replaced the previous manual system.

The System of Criminal Justice

The system of sanctions. – General criminal punishments according to the Finnish law are fine, conditional imprisonment, community service and unconditional imprisonment.

A *fine* is imposed as day-fines. The number of day-fines is determined on the basis of the seriousness of the offence while the amount of a day-fine depends on the financial situation of the offender. A fine may be imposed either in an ordinary trial or, in respect of certain petty offenses, through simplified summary penal proceedings (penalty orders). A vast majority of fines are ordered in summary process. For minor traffic offenses there is a specific monetary penalty that is set at a fixed amount (petty fine). The petty fine is imposed by the police.

A sentence of *imprisonment* may be imposed either for a determinate period (at least fourteen days and at most twelve years) or for life. Imprisonment can be either *conditional* or *unconditional*. Sentences of imprisonment of at most two years can be imposed conditionally. A general prerequisite for a conditional sentence is that "the maintenance of general obedience to the law does not demand an unconditional sentence".

Community service was introduced into the Finnish penalty system on an experimental basis in 1991 in four judicial districts. Now the system covers the whole country. Community service is imposed instead of unconditional imprisonment for up to eight months. The prerequisites for sentencing the offender into community service are that (a) the convicted person gives his/her consent, (b) the sentence for which the offender has been sentenced does not exceed eight months, and that (c) the offender must be deemed capable of carrying out the community service order. Community service involves unpaid work for the good of the community, for at least twenty hours and at most 200 hours during the offender's leisure time.

The functioning of the criminal justice system. – Key indicators in the operation of the criminal justice system in 1950–1999 are summarized in the next table.

The fine has been the principal punishment throughout the whole period. This is partly due to the fact that there is no general administrative penal law in Finland. Practically all offences are classified as crimes and treated under the label of criminal punishments.

The operation of the criminal justice system in Finland, 1950–1999: key indicators

	1950	1960	1970	1980	1990	1996	1999
Clearance rate ¹ :							
- property offences (%)	65	64	52	51	50	36	32
- violent offences (%)	96	95	90	89	84	79	80
Convicted offenders (in thousands)							
- property offences	8	8	13	33	43	44	..
- violent offences	3	3	5	11	12	9	..
Petty fines (in thousands)	.	.	.	.	70	63	69
Day-fines (in thousands)	120	188	193	296 ²	364 ²	306 ²	268 ²
Conditional imprisonment (in thousands)	3	4	5	14	17	13	13
Unconditional sentences of imprisonment (in thousands)	6	7	10	10	12	6	8
Community service	..	..	..	..	..	3	4
Total prison population on 1 January (in thousands)	8	7	5	5	3	3	3
Median length of sentences of imprisonment (in months) ³							
- all offences	7,6	5,9	5,0	3,7	3,0	.. ⁴	.. ⁴
- theft offences	9,8	7,7	6,6	4,6	2,9	.. ⁴	.. ⁴
- assault offences	8,6	6,4	5,7	4,9	4,3	.. ⁴	.. ⁴

¹ The clearance rate is calculated as the number of offenses cleared during a calendar year, divided by the number of offenses reported to the police during the same year.

² Disregarding supplementary day-fines

³ The median of a set of numbers arranged in order of magnitude is the middle value.

⁴ Not comparable with the earlier data because of a major reform of sentencing rules in 1992.

During the period 1950–1990 the number of conditional sentences has increased from some 3.000 to 17.000, falling then back in the course of the 1990s to 13.000 sentences per year. The growth was especially rapid between 1970–1980 and was partly a result of the changes in the Finnish policy in regards of drunken driving. During the 1970s, the sentencing practice concerning drunken driving was changed to favour non-custodial alternatives: In 1971, 70 % of offenders received an unconditional sentence while in 1981 their proportion had dropped to 12 %. A similar development has also occurred in the case of property offenses. In 1971, offenders sentenced of larceny received a custodial sentence in 38 % of all cases; in 1991, their proportion had decreased to 11 %.

The median sentence for theft offenses (theft and aggravated theft) was 9,8 months in 1950; this has steadily decreased to its 1990 level of 2,9 months. Correspondingly, the median sentence for assault offenses (assault and aggravated assault) has decreased from 8,6 months in 1950 to 4,3 months in 1990. During the same period, the median for all sentences of imprisonment has decreased from 7,6 months (1950) to 3,0 months (1990). As a consequence of a major sentencing reform (1992), comparable figures for 1996 cannot be presented.

In 1999 the courts gave a total number of 3.658 community service orders. This was 38 % of all those cases where the courts had in principle this option in their hands (the offender had been sentenced to an unconditional imprisonment term of 8 months or less). On 1.5.1999 there were 1.287 offenders serving a community service order. The success rate is over 80 % (some 15 % of the orders have been commuted back to imprisonment). Community service has been used especially in case of drunken driving (56 % of the community service sentences in 1999).

The daily average prison population in Finland has decreased from a high of almost 5.600 in 1976 to about 2.700 in 1999. In 1986, there were 86 prisoners per 100.000 in population. By 1999, this had decreased to 65. Detailed figures are to be found in tables in section III.A.7.

Diversion: non-prosecution and mediation. – In Finland, the principle of legality governs the prosecutors work. Although there are provisions granting the prosecutor the right to waive prosecution, this option has traditionally been used relatively seldom (some 3.000–4.000 cases each year). This rigidity received growing criticism, and in 1991 new provisions on non-prosecution were enacted. According to the new statutes, the prosecutor can waive the prosecution basically with reference to four types of reasons: (1) the seriousness (petty nature) of the offence, (2) the age of the offender (young offenders under the age of 18), (3) extraordinary reasons of equity or criminal political expediency and (4) concurrence. After the reform, the extent of non-prosecution has more than doubled.

The first *mediation* project started in the city of Vantaa in 1983–1984. Ten years later, the movement has reached a nation-wide magnitude. Now mediation is carried out in about 1/3 of all cities and communes. It still is an unofficial system based solely on voluntariness on all sides. However, the annual volume of successful mediation runs in thousands of cases (in 1997, more than 3.600 criminal cases with 4.800 suspects). According to 1997 data, typical offenses are minor forms of violence (assault and petty assault, 38 %), theft and petty theft (17 %), and damage to property (21 %).

In complainant offenses, a successful mediation automatically means that also the prosecutor drops the case. In non-complainant offenses it is under the discretion of the prosecutor whether he/she is willing to drop the charge after successful mediation. Since 1997, mediation has been specifically mentioned in law as a ground for non-prosecution. Even if the prosecutor does not drop the case, mediation may affect the sentencing decision of the court.